

ATATÜRK'ÜN MUHAFAZ KITAATI

NEŞE DEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CUMHURİYET TARİHİ

**T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

ATATÜRK'ÜN MUHAFAZ KITAATI

NEŞE DEMİR

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARİH/CUMHURİYET TARİHİ**

**AKADEMİK DANIŞMAN
DOÇ DR. ÖMER ERDEN**

ORDU – 2017

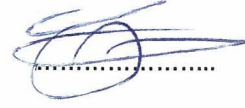
TEZ JÜRİ ONAY SAYFASI

Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 10530300005 numaralı Yüksek Lisans/Sanatta Yeterlik öğrencisi Neşe DEMİR ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı "Atatürk'ün Muhafız Kıtaatı" başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur. Bu çalışma Tarih Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Ad-Soyad-Üniversite

İmza

Başkan (Danışman): Doç. Dr. Ömer ERDEN

2. Danışman :

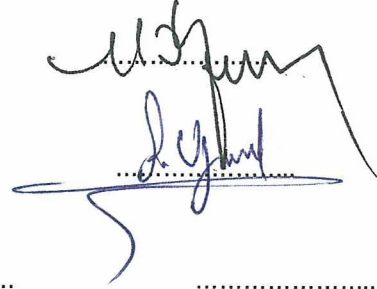
Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Mehmet OKUR

: Yrd. Doç. Dr. Süleyman UYGUN

:

:

:

Savunma Tarihi: 04.05.2017/ 14:00

ÖĞRENCİ BEYAN METNİ*

Yüksek Lisans tezi olarak savunduğum “Atatürk’ün Muhafız Kıtaatı” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmadan yazdığımı ve yararlandığım kaynakların “Kaynakça” bölümünde gösterilenlerden farklı olmadığını, belirtilen kaynaklara atıf yapılarak yararlandığımı belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

04/05/2017

(Öğrencinin Adı, Soyadı, Numarası imza)

Neşe DEMİR

10530300005

*Form gerekli düzenlemeler yapılarak bilgisayar ortamında doldurulacaktır.

Adres : Ordu Üniversitesi Cumhuriyet Yerleşkesi PK 52200 Merkez / ORDU
Tel : (0452) 226 52 67
Fax : (0452) 226 52 31

Web : <http://sbe.odu.edu.tr/>
e-mail : sbe@odu.edu.tr

ODÜ-SBE-F-48

ÖZET

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı'nın her türlü güvenlik hizmetlerinde görevlendirilen Muhafız Alayı, Cumhurbaşkanlığı'na bağlı özel bir birlikti ve görevi Cumhurbaşkanı'nı korumaktı. 18 Temmuz 1920'de kurulan bu Muhafız Alayı, Mustafa Kemal Atatürk'ü yakından korumak amacıyla özel olarak kurulmuş güvenlik birliği idi. Bu muhafızlar, Mustafa Kemal Atatürk'ün her türlü resmi ve özel faaliyetlerinde yanında bulduklarından dolayı yalnızca devletin yönetim faaliyetlerinde değil aynı zamanda O'nun karşılaştığı mutlu ve acı olaylara da tanıklık etmişlerdir. Nitekim Milli Mücadele Dönemi'nde gerçekleşen savaşlara katılmalarının yanında Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte yapılan inkılaplarda da Mustafa Kemal'in yanında yer almışlardır.

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün güvenliği denilince akla ilk olarak Muhafız Alayı komutanları Osman Ağa ve İsmail Hakkı Tekçe gelmektedir. Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatına kadar yalnızca bu iki komutan görev almıştır. Bu komutanlardan Topal Osman Ağa, 12 Kasım 1920'de Giresun Gönüllüleri'nden oluşan adamları ile Ankara'ya gelerek Meclis'in ve Mustafa Kemal Atatürk'ün muhafızlığı görevini üstlenmiştir. Bu görevi 2 Nisan 1923'te vefatına kadar ifa etmiştir. 18 Nisan 1920'den 10 Kasım 1938'e kadar Mustafa Kemal Atatürk'ün yanında Refakat Subayı olarak hizmet veren İsmail Hakkı Tekçe ise Muhafız Alayı'nın çekirdeği olan Muhafız Takımı'nın kurucusu ve aynı zamanda ilk komutanı olmuştur. Ankara'da Muhafız takımını, bölüğünü, taburunu, kıtaatını ve en son alayını kurup en uzun süre Muhafız Alayı Komutanlığı görevini yürüten İsmail Hakkı Tekçe, 18 yıl aralıksız Mustafa Kemal Atatürk'ün yanından hiç ayrılmadan hemen hemen bütün seyahatlerine katılmıştır. 1951 yılında emekli olan İsmail Hakkı Tekçe 1975 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

Anahtar kelimeler: Mustafa Kemal Atatürk, Muhafız, Topal Osman, İsmail Hakkı Tekçe

ABSTRACT

The guarding process related to the presidency that posted any kinds of security services was a special unit and it was charged with the safety of the president. The guarding process was specially founded as a security unit to guard closely Mustafa Kemal Atatürk, on 18 th July 1920 because of Mustafa Kemal Atatürk's safety was in danger. The guarding process was with Mustafa Kemal Atatürk for formal and informal activities so they witnessed the events Mustafa Kemal met happily or sadly. Thus, they took part in revolutions that made by foundation of Turkish Republic and the wars for National Struggle.

When it is said the safety of Mustafa Kemal the guarding process commanders Osman Ağa and İsmail Hakkı Tekçe comes into the mind. Until Mustafa Kemal Atatürk's death, only those commanders protected him. Osman Ağa, the commander of the guarding process, come to Ankara and posted the safety (guarding) of Mustafa Kemal with the volunteers from Giresun. 2nd April 1923 he dead. İsmail Hakkı Tekçe, posted as escort officer of Atatürk and he was the founder and the first commander of the guarding process unit that was the core of it. He was the commender of the guarding process division, battalion, troop for he longest period. For 18 years time he stayed with Mustafa Kemal Atatürk and accompanied him with his trips. He got retired in 1951, then he passed away in 1975.

Key words: Mustafa Kemal Atatürk, Guard, Topal Osman, İsmail Hakkı Tekçe

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı:	Neşe Demir
Doğum Yeri ve Tarihi:	Bulancak/02.01.1988
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi:	Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi:	Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü, Cumhuriyet Tarihi
Bildiği Yabancı Diller:	İngilizce
Bilimsel Etkinlikleri:	
İş Deneyimi	
Uygulamalar:	
Projeler:	
Çalıştığı Kurumlar:	
İletişim	
E-Posta Adresi:	
Telefon: İş: Ev: Cep:	
Tarih ve İmza:	

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖZGEÇMİŞ	v
İÇİNDEKİLER	1
KISALTMALAR	3
ÖNSÖZ	5
GİRİŞ	7
BİRİNCİ BÖLÜM	14
MUHAFİZ KITAATI HAKKINDA GENEL BİLGİ	14
1.Muhafiz Kıtaatı'nın Kuruluşu	14
2.Muhafiz Erlerinin Seçimi ve Nitelikleri	30
3.Muhafiz Alayı Komutanları ve Muhafızların Görevleri	33
4.Muhafiz Alayı Acemi Erlerinin Talim ve Terbiye Programı	37
5. Muhafiz Gücü Spor Kulübü	46
İKİNCİ BÖLÜM	50
ATATÜRK'ÜN MUHAFİZ KITAATI KOMUTANLARI	50
A. TOPAL OSMAN AĞA	50
1.Topal Osman Ağa'nın Hayatı	50
2.Mustafa Kemal Paşa ile Topal Osman'ın Tanışması	54
3.Topal Osman Ağa'nın Muhafiz Alayı Komutanı Olması	56
4.Ali Şükrü Bey Olayı	64
5.Topal Osman Ağa'nın Sonu	73
6. Milli Mücadele Yıllarında Giresun	80
B. İSMAİL HAKKI TEKÇE	85
1.İsmail Hakkı Tekçe'nin Hayatı	85
2.Muhafiz Kıtaatı'nın Katıldığı Savaşlar:	90
a. Birinci İnönü Savaşı (6-11 Ocak 1921)	90
b. İkinci İnönü Savaşı (23 Mart-4 Nisan 1921)	92
c. Sakarya Meydan Muharebesi (23 Ağustos-13 Eylül 1921)	95
d. Büyük Taarruz (26 Ağustos-9 Eylül 1922)	99

e. Dersim Harekâtı	102
SONUÇ	114
EKLER	115
KAYNAKÇA	122

KISALTMALAR

A.g.e	:	Adı geçen eser
A.g.m	:	Adı geçen makale
A.g.t	:	Adı geçen tez
ATASE	:	Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı
ASEM	:	Atlı Spor Eğitim Merkezi
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
As.	:	Askeri
B.M.M	:	Büyük Millet Meclisi
BCA	:	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bkz.	:	Bakınız
CTAD	:	Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi
C	:	Cilt
Dr.	:	Doktor
Gn.	:	Genel
Gnkur.	:	Genelkurmay
Haz.	:	Hazırlayan
H.	:	Hicri
Kur. Bnb.	:	Kurmay Binbaşı
Kur. Alb.	:	Kurmay Albay
Kur. Yb.	:	Kurmay Yarbay
Kurl.	:	Kuruluş
Kd.	:	Kıdemli
M.Ö.	:	Milattan Önce
M.S.	:	Milattan Sonra
M.M.	:	Millet Meclisi
OTAM	:	Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi
P.	:	Piyade
P. Bnb.	:	Piyade Binbaşı
P. Alb.	:	Piyade Albay
P. Yb.	:	Piyade Yarbay
S.	:	Sayfa

S. : Sayı
S. : Sarıkoyuncu
Sv. Gr. : Süvari Grup
Şb. : Şube
TTK : Türk Tarih Kurumu
Tğm. : Teğmen
TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi
vb. : ve benzeri

ÖNSÖZ

Muhafızlar, liderlerinin bizzat yanında ve yakınında bulunarak her türlü tehlikeye karşı tedbir alacak kişi veya kişilerdir, fedakâr yardımcılarıdır, yol arkadaşlarıdır. Birçok tarihi olaya yön veren kişilerin yakınında buldukları için bizzat olayları yaşayan kişi veya olayların yakın tanığı durumundadırlar. Cumhurbaşkanlarının kişisel özelliğini öğrenir, fiziki korunmasında güvence unsuru olurlar. Onların verdikleri kararları ve emirleri takip ederek emirlerin yerine getirilmesinde katkıda bulunurlar. Liderlerine gönülden bağlı, görevlerini içten ve samimiyetle benimseyen, seven, özveri sahibi bu kişiler, önderinin ideallerini kavramış, bilgi ve otoritesine güvenerek sağlıklı ve isabetli kararlar almasında uygun ortamlar hazırlamışlardır.

Muhafız erleri Kurtuluş Savaşı'nda ve sonrasında, Türk milletinin önderi Mustafa Kemal Atatürk'e fikir, amaç ve ideal birliği altında güvenip inanmışlar ve O'na gece-gündüz refakat ederek en yakın çevresindeki birlikteliğin ayrılmaz parçası olmuşlardı. O'nu yakından tanımış, çalışmalarını, kararlarını, başarı sırlarını öğrenmişlerdi. Mustafa Kemal Atatürk'ün yanında yaşamak zaten başlı başına bir eğitim gibiydi.

Bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve önderi Mustafa Kemal Atatürk'ün yakın koruması olarak hizmet veren Muhafız Kıtâatı hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın giriş kısmında, Milli Mücadele'nin başlangıcında büyük katkıları bulunan ancak düzenli orduya karşı çıkan Çerkez Ethem hakkında bilgiler verilmektedir. Çerkez Ethem'in isyankâr tavır takınmasının ardından Mustafa Kemal Atatürk'e ve Meclis'teki mebuslara yönelik tehditkâr konuşmaları sonucu Mustafa Kemal Paşa şahsi muhafız ihtiyacı hissetmiş ve böylece Muhafız Alayı'nın kuruluş süreci başlamıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünde Muhafız Kıtâatı'nın nasıl kurulduğu, hangi aşamalardan geçtiği, Muhafız Taburu kadrosu, Muhafız Alayı komutanları ve görevleri, muhafızların talim ve terbiye programı hakkında bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümünde ise Kurtuluş Savaşı'na gönüllü olarak katılmış ve başarılı hizmetler vermiş olan daha sonra ise Mustafa Kemal Paşa'nın muhafızlığı görevine getirilen Topal Osman Ağa ve Gönüllü Giresun Uşakları hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca bu bölümde Muhafız Alayı'nın başında en uzun süre görev yapan ve en ünlü komutanı İsmail Hakkı Bey'in hayatı ve Muhafız Kıtâatı'nın katıldığı savaşlar hakkında da bilgiler verilmiştir.

Çalışmamızın ismi her ne kadar Atatürk'ün Muhafız Kıtâatı olsa da bu kurum, kuruluşundan itibaren yaygın olarak Muhafız Alayı olarak adlandırılmaktadır. Gerek Topal Osman Ağa gerekse İsmail Hakkı Bey'den bahsedilirken hemen hemen tüm kaynaklarda

Mustafa Kemal Atatürk'ün Muhafız Alayı komutanı şeklinde adlandırıldığı için tarafımızca yazım aşamasında bu adlandırma kullanılmıştır.

Bu çalışmada her daim tavsiye ve yardımlarıyla büyük katkıları olan danışman hocam Doç. Dr. Ömer Erden'e, Ordu Üniversitesi Tarih Bölümü hocalarından Prof. Dr. İlhan Ekinci, Doç. Dr. Ayşe Pul ve Yrd. Doç. Dr. Süleyman Uygun'a teşekkürü borç bilirim. Ayrıca bu süreçte her zaman bana destek olan arkadaşım Gülay Belen'e ve tüm eğitim hayatım boyunca anlayışını, sabrını ve desteklerini hiç eksik etmeyen aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Neşe DEMİR

GİRİŞ

Muhafız; birini ya da bir şeyi koruyan, kollayan, gözeten koruyucu demektir. Muhafız Kıttaatı veya Muhafız Alayı ise devlet başkanlarını, cumhurbaşkanlarını, kralları yakından korumak amacıyla özel olarak kurulmuş güvenlik birliğidir.¹

Muhafız Alayı'nın ortaya çıkışı Çerkez Ethem'in Ankara'ya gelip Mustafa Kemal'e şikâyetlerini bildirmek istemesiyle başlar. "Çerkez Ethem Olayı" Kurtuluş Savaşı'nın önemli olaylarından biridir.² Kafkasya'dan gelip Bandırma'ya yerleşmiş bir çiftçi ailenin çocuğu olan Çerkez Ethem, askerliğini süvari eri olarak tamamladı ve I. Dünya Savaşı'ndan sonra ordudan ayrıldı. Adı ilk kez İzmir valisi Rahmi Bey'in oğlunu dağa kaldırıp "50.000" lira fidye istemesi ile duyuldu. Fakat İzmir'in işgalinden sonra bir süvari birliği oluşturarak Salihli Cephesi'nde görev alarak kendisini "*Salihli Cephe Komutanı*" olarak ilan etti. Komutası altına girenlere maaş da veren Çerkez Ethem'in kuvvetleri giderek çoğaldı. Ancak giriştiği hareketlerde çok şiddetli davranması, suçlu saydıklarını kendine göre cezalandırması ve halktan para toplaması, giderek kendisini ve birliğini korkulan bir güç haline getirdi.³

Osmanlı ordusunda iken başarılı hizmetler veren Çerkez Ethem, ülkenin düşman istilasına uğraması üzerine de çetecilik yapmaya başladı. İzmir'in işgalinden sonra teşkil ettiği müfrezeyle birlikte Milli Mücadele'ye katıldı. Kuvay-ı Seyyare (Gezici Kuvvet) adını taşıyan güçlü bir birliğe sahip olan Çerkez Ethem, bir taraftan Yunanlara karşı çete savaşları verirken öte yandan da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin emriyle iç isyanların bastırılmasına memur edildi. Yozgat⁴, Bolu, Düzce, Adapazarı ve Anzavur isyanlarını başarılı bir şekilde bastırdı. Bu başarıları Çerkez Ethem'in ününün artmasını sağladı. Çerkez Ethem, emirleri Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden alıyordu ancak akıl hocalığını Osmanlı ordusunda piyade subaylığı da yapmış olan ağabeyleri Tevfik Bey ile Reşit Bey yapıyordu. Reşit Bey milletvekili, Tevfik Bey ise Çerkez Ethem'in yardımcısı idi.⁵

¹ **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yayınları, C. 16, İstanbul, s. 8350.

² İsmail Hakkı Tekçe, **Muhafız Atatürk'ü Anlatıyor Emekli General İsmail Hakkı Tekçe'nin Anıları**, Yay. Haz. Hasan Pulur, Kaynak Yayınları, İstanbul 2000, s. 16.

³ Ali Fuat Cebesoy, **Milli Mücadele Hatıraları**, İstanbul 1953, s. 233.

⁴ Yozgat İsyanı'nın bastırılması, üç kardeşler Kuvay-ı Seyyare'sinin her ferdini zengin etti ve Kuvay-ı Seyyare'nin mevcudunu artırdı. Çerkez Ethem ve kardeşleri bu isyanı bastırdıktan sonra Ankara'da kendilerine gösterilen tezahürlerle, Anadolu'nun hükümet merkezinde dahi biricik kuvvet ve iktidar sahibi olduklarını düşünüyorlardı. Hemen hemen bütün garpta ve orta Anadolu'da şan, şöhret ve nüfuz kuran Çerkez Ethem ve kardeşleri, kendilerini milli ihtilalin efendisi saymakta haklı görüyorlardı ve Büyük Millet Meclisi'nde dahi büyük sevgi ve saygıyla karşılanıyorlardı. Sebahattin Selek, **Anadolu İhtilali**, Cem Yayınevi, İstanbul 1976, s. 370.

⁵ İsmail Hakkı Tekçe, **a.g.e.**, s. 16; Seyfullah Çiçek, **Kurtuluş Savaşı'nın Efsane Kahramanı Milis Piyade Yarbay Topal Osman (Osman Ağa)**, Arı Sanat Yayınları, İstanbul 2011, s. 80.

İstiklal Mahkemeleri yasasının yürürlüğe konularak keyfi yargılamalara son verilmesi, Çerkez Ethem ve kardeşlerinin itirazlarına yol açtı. Askere alma işlemlerinin Milli Müdafaa Vekâleti'nin yetkisi içine alınması da Çerkez Ethem'i memnun etmedi. Kasım 1920'de Batı Cephesi'nin Batı ve Güney⁶ olarak ikiye ayrılmasını, bütün Kuvay-ı Millîye birliklerinin düzenli ordu kuruluşları içine alınmasını öngören yasa Çerkez Ethem'in büyük tepkisine yol açtı.⁷ Güney Cephesi Komutanlığı'na Refet Bey (Bele), Batı Cephesi Komutanlığı'na da İsmet Bey (İnönü) getirildi. Bu düzenlemeden sonra 10 Kasım 1920'de göreve başlayan İsmet Bey ile Çerkez Ethem'in ağabeyi Tevfik Bey arasında anlaşmazlıklar baş gösterdi.⁸ Çerkez Ethem'in birlikleri İsmet Bey'in komutasına girmeyi hakaret olarak görüyorlardı ve cephe komutanının verdiği emirleri dinlemiyorlardı.⁹

Çerkez Ethem, Milli Mücadele Dönemi'nde oluşturulmaya çalışılan düzenli ordu teşkilatına katılmak istemedi. Çerkez Ethem'e göre düzenli orduda hizmet yapan komutanlar ehliyetli kimseler değildi. Bunların hepsini iş başından çekmek lazımdı.¹⁰ Çerkez Ethem ve kardeşlerinin aşırı hareketlerine kendilerinden faydalanılacağı düşüncesi ile o tarihlerde Ankara tarafından ses çıkarılmıyordu. Çünkü Çerkez Ethem'in idaresindeki adamların sayısı üç bin civarındaydı ve bunların 4 topu 12 makineli tüfeği vardı. Hâlbuki Ankara, 1920'li

⁶ Erkân-ı Harbiye'ye bağlı olan Batı ve Güney Cephesi'nin birlikleri 10 Kasım 1920 akşamı şöyle idi: "Batı Cephesi Birlikleri: 24. Tümen, Ertuğrul Grubu (11. ve 61. Tümenler), 1. Kuvay-ı Seyyare'den oluşmaktaydı. Güney Cephesi Birlikleri ise: 12. Kolordu'dan (23. ve 57. Tümenlerle mürettep tümen, 41. Tümen, 7. Atlı Piyade Tümeni)" oluşmaktaydı. Geniş bilgi için bkz. **Türk İstiklal Harbi İdari Faaliyetler (15 Mayıs 1919 - 2 Kasım 1923)**, C. VII, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara 1975, s. 232.

⁷ Ali Fuat Cebesoy, **a.g.e.**, s. 235.

⁸ Selahattin Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, C. 4, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1974, s. 9.

⁹ Mustafa Kemal Paşa, Çerkez Ethem ve kardeşlerinin isyankâr tavırları hakkında Nutuk'ta şöyle bilgi vermektedir:

"Çerkez Ethem Bey, milli bir müfreze ile Anzavur ve Düzce isyanında başarılı hizmetler yapmış olduğu için, Yozgat'a gitmek üzere Ankara'ya çağrıldığı zaman hemen herkesten iltifat ve takdirler gördü. Ethem Bey ve kardeşlerinin daha sonraki davranışları, gördükleri övücü muameleden mağrur olduklarını ve bazı hayallere kapıldıklarını gösteriyor. Ethem Bey ve kardeşlerinden Tevfik Bey, Yozgat'ta isyanı basturmakla meşgul oldukları sırada, kendilerine yakın uzak ne kadar askeri ve milli komutanlarımız varsa bunların rütbe ve mevkillerine değer vermeksizin hepsine birer birer aşağılayıcı ve saldırgan davranışlarda bulunmağa başladı. Türk ordusunda değerli hiçbir subay ve komutan olmadığını ve kendilerinin herkesten üstün birer kahraman oldukları zannına kapılmışlar ve zanlarını açıktan açığa herkese söylemeye başlamışlardı. Doğrudan doğruya valilere ve diğer kişilere emirler veriyorlar ve emirlerinin yerine getirilmemesi halinde idam edilecekleri gözdağını da ekliyorlardı. Ethem Bey, Ankara ve Ankara'daki hükümet üzerinde bile otorite kurma denemesinde bulunmuştur. Yozgat İsyanının da Ankara valisinin kötü idaresinden çıktığını ileri sürerek bu isyana sebep olanların idamla cezalandırılmasına karar vermişti. Yozgat'a gönderilmesini istediği Ankara valisi, Milli Mücadele'de hizmet etmiş, yararlık göstermiş olan Yahya Galip Bey'di. Elbette Yahya Galip Bey'i veremezdik ve vermedik. Ethem ve kardeşleri bu konuda çok ısrar edemediler. Fakat Yozgat'ta özellikle milletvekillerine: "Ankara'ya dönüşümde Büyük Millet Meclisi başkanını meclis önünde asacağım" yollu konuşmaları duyulmuştu. Yozgat milletvekili Süleyman Sırrı Bey'de bu sözleri işitenlerdendir. Biz bütün bunları duyup öğrenmemize rağmen bu kardeşleri daima yararlanabileceğimiz bir durumda bulundurmak yolunu tercih ettik ve bu sebeple kendilerini idare ettik... Ethem Bey ve kardeşi Tevfik Bey, İsmet Bey'in cephede görev almaya başlamasından sonra rahatsızlıklarını belirtti. Ethem Bey ve kardeşi emirleri altındaki birlikleri teftiş ettirmiyorlar, verilmemiş yetki ve unvanları kendi kendilerine takınıyorlardı." Kemal Atatürk, **Nutuk 1919-1927**, Yay. Haz. Zeynep Korkmaz, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005, s. 320-322, 349.

¹⁰ Selahaddin Güngör, **a.g.e.**, s. 69-70; İsmail Hakkı Tekçe, **a.g.e.**, s. 16.

yılların ortalarına kadar onların karşısında çok zayıf durumdaydı. Fakat bu tarihten sonra durum değişmeye ve Ankara ağır basmaya başladı.¹¹ Çerkez Ethem'in Meclis'e geldiği bir gün locada görünmesiyle beraber meclis içinde Çerkez Ethem'e yakın görünen bazı mebusların ön ayak olmasıyla bütün Meclis'in kendisini ayakta alkışlaması, bu kardeşleri daha çok şımarttı.¹²

Çerkez Ethem'in zamanla kontrolden çıkması ve Mustafa Kemal Paşa'ya tavır koyması işi, O'na karşı suikast düzenlemeye kadar götürdü. Çerkez Ethem'in Mustafa Kemal Paşa'ya yönelik birinci suikast girişimi, 17 Kasım 1920 tarihinde yani Giresun Uşakları'nın muhafızlık görevine başlamalarından 5 gün sonra idi. Bu günlerde rahatsız olan Mustafa Kemal Paşa doktorların tavsiyesi üzerine Direksiyon Konağı'nda istirahate çekilmişti.¹³ Çerkez Ethem, Mustafa Kemal Paşa'nın rahatsızlığını duyunca Paşa'ya geçmiş olsun demek için istasyondaki binaya geldi. Çerkez Ethem hiçbir yere tek başına gitmezdi. O günde yanında birkaç silahlı adamı vardı. Yanındaki silahlı adamlarının oda kapısının önünde nöbet bekler gibi bir vaziyet almaları, daha arkadan gelenlerin merdiven başlarını tutarak bir intizar vaziyeti takınmaları, Mustafa Kemal'in yakın adamlarını muhafaza için tertibat almaya sevk etti. Çünkü Çerkez Ethem'in böyle Paşaya haber vermeden ansızın silahlı adamlarıyla yatak odasına girmesini hayra yormak mümkün değildi. Nitekim Mustafa Kemal de Ethem'i karşısında görür görmez şüphelenmişti. Bu sırada Mustafa Kemal'in evinin alt katında bulunan maiyeti de zaten kuşkulandırmaktaydı. Çerkez Ethem'in silahlı adamlarıyla merdivenleri tuttuğunu görünce, Başyaver Salih Bey (Bozok) vasıtasıyla Recep Zühtü Bey'e haber gönderildi ve Çerkez Ethem'in herhangi bir harekette bulunmasına meydan verilmeden gereken tertibat aldırıldı. Çerkez Ethem'in bu beklenmedik ziyaretten maksadı, İsmet Bey'in Batı Cephesi Komutanlığı'ndan çekilmesini temin etmekte fakat Mustafa Kemal Paşa bunu kabul etmedi. O sırada alt kat merdivenlerinde birtakım hareketler ve koşuşmalar oldu. Refakat Subayı İsmail Hakkı Bey (Tekçe), Yaver Muzaffer Kılıç, Hususi Kalem Müdürü Hayati beylerin yüksek sesle birtakım emirler verdiklerini duyan ve teşebbüsün başarısız olacağını anlayan Çerkez Ethem;

-*"Pekâlâ Paşam! Siz nasıl isterseniz öyle olsun!"* dedikten sonra orada daha fazla kalmayarak odadan dışarı çıktı ve gitti.¹⁴

Bu olaydan kısa bir süre sonra Çerkez Ethem 27 Kasım 1920'de ikinci bir suikast girişiminde bulundu. Mustafa Kemal Paşa akşam saati açık bir otomobille yanında Recep

¹¹ Selahattin Tansel, **a.g.e.**, s. 9.

¹² Kılıç Ali, **Kılıç Ali Hatıralarını Anlatıyor**, Sel Yayınları, İstanbul 1955, s. 42.

¹³ Seyfullah Çiçek, **a.g.e.**, s. 115.

¹⁴ Selahaddin Güngör, **Atatürk'e Kafa Tutanlar**, İstanbul 1955, s. 100-101.

Zühtü Bey ile Taşhan'ın önünden geçip istasyona giderken Çerkez Ethem'in komutası altında bulunan Küçük Ethem adında bir müfreze komutanı yanında 10-15 kişi olduğu halde ansızın otomobilin önüne çıktı. Bu kişiler hep birden arabayı durdurmak ister gibi birtakım hareketlerde bulundu. Recep Bey'in şoföre durmamasını söylemesiyle otomobil hızla oradan uzaklaştı.¹⁵ Başından birçok suikast tehlikesi geçmiş olan ve bu sırada Mustafa Kemal Paşa'nın muhafızlığı görevini üstlenen Topal Osman Ağa, Çerkez Ethem'in herhangi bir suikast girişimine karşı tedbirli davranıyordu. Bu olaydan önce Giresunlu 4 gönüllüyü yün tüccarı kılığına sokarak gizlice Taşhan'a yerleştirdi ve bu kişiler Çerkez Ethem'in adamlarının tüm hareketlerini gözlemlemeye başladı. Çerkez Ethem'in kalkıştığı bu ikinci suikast girişimi de herkesin yün tüccarı zannettiği Giresunlu muhafızların yaptıkları planla önlendi. Zaten Mustafa Kemal Paşa'nın otomobilinin her iki yanında atlı iki Giresunlu muhafızı vardı. Bu muhafızlar otomobilin durdurulmasını engellemiştir ve bu suikast girişimi de başarısızlığa uğratılmıştır.¹⁶ Başarısız iki suikast girişiminden sonra yapılan tahkikat neticesinde bu adamların Mustafa Kemal'i öldürmek istedikleri anlaşılmıştır.¹⁷

Mustafa Kemal Paşa, cephede ve cephe gerisinde yararlı hizmetler görmüş olan Çerkez Ethem ve ona bağlı gezginci kuvvetleri elde tutabilmek için baş gösteren anlaşmazlıkları gidermeye yöneldi ve Çerkez Ethem'in ağabeyi Reşit Bey ile bazı milletvekillerini bir bakanlar kurulu toplantısına çağırdı. O toplantıda Mustafa Kemal Paşa "*Yunanları denize dökülebilmek*" için ilk koşulun orduda disiplini sağlamak olduğunu belirtti ve "*Kuvay-ı Seyyare*" başında bulunanların da bu gerçeği kabul etmeleri halinde ortada çözülemeyecek sorun kalmayacağına dikkat çekti. Fakat Reşit Bey, düzenli ordu kurmanın boş hayal olduğunu öne sürerek emir altına girmeyi kabul etmediği için toplantıdan bir sonuç alınamadı.¹⁸ Bundan sonra Çerkez Ethem'in isyan edeceğinden şüphelenen Mustafa Kemal Paşa, isyanın önüne geçmeye çalıştı. Mustafa Kemal Paşa, İsmet Bey ile Çerkez Ethem ve kardeşleri arasındaki gerginliği ortadan kaldırmak istiyordu.¹⁹ Bu düşünceyle Ankara'da bulunan Çerkez Ethem ve kardeşi Mebus Reşit Bey'i Eskişehir'e götürme kararı aldı.²⁰

¹⁵ Selahaddin Güngör, **a.g.e.**, s. 102.

¹⁶ Seyfullah Çiçek, **a.g.e.**, s. 118-119.

¹⁷ Selahaddin Güngör, **a.g.e.**, s. 102.

¹⁸ Ali Fuat Cebesoy, **a.g.e.**, s. 237.

¹⁹ Selahaddin Güngör, **a.g.e.**, s. 103.

²⁰ Mustafa Kemal Paşa, Eskişehir'e gitme kararını Nutuk'ta şöyle anlatmaktaydı: "*Ethem ve kardeşlerinin isyanından asla çekinmiyordum. Gerek cephede gerek Ankara'da her bakımdan ihtiyaç duyulan tedbirleri aldırılmışım. Mümkün olduğu kadar kendilerini nasihatle yola getirmeye ve saygılı olmaya çalıştım. İsyani ettikleri takdirde yola getirilip cezalandırılacaklarına şüphem yoktu. Bu düşünceyle, 2 Aralık 1920 tarihinde Ankara'da bulunan Ethem ve Reşit Beylerle diğer bazı kimseleri de yanıma alarak Eskişehir'e gitmeye ve orada İsmet Paşa ile de birleşerek yüz yüze konuşmaya ve anlaşmaya karar vermişim. Bunun için istekli olsun ya da olmasın, Ethem Bey'i de birlikte götürmek veya gitmemekte ısrarcı halinde ona göre tedbirler alınmasını*"

Mustafa Kemal Paşa, Ankara'dan Çerkez Ethem ve Reşit Bey'i yanına alarak bir heyetle birlikte Batı Cephesi karargâhına hareket etti. 3 Aralık 1920'de trenle yola çıkan bu heyette Mustafa Kemal ve Çerkez Ethem'den başka Çerkez Ethem'in ağabeyi Reşit Bey, Kâzım Bey (Özalp), Celâl Bey (Bayar), Kılıç Ali Bey, Ohrili Eyüp Sabri Bey (Akgöl), Hakkı Behiç Bey (Bayıç) ve Hacı Şükrü Bey (Aydındağ) de vardı. Tren Eskişehir istasyonuna vardığında Çerkez Ethem kaçarak Kütahya'ya gitti. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, Batı Cephesi Komutanı İsmet Bey'e (İnönü) “*yapılması gerekeni yapması*” emrini verdi. Bu arada kuvvetlerinin başına geçen Çerkez Ethem ve kardeşleri emir dinlemeyerek Batı Cephesi Komutanı'na karşıda açık bir direnme içine girdiler.²¹

Yunan saldırısının beklendiği bu dönemde bazı milletvekilleri cephede bölünmeyi ve iç savaş tehlikesini önleyebilmek için yeni bir girişimde bulundu. Milletvekilleri Çerkez Ethem'i ikna edebilmek için 23 Aralık 1920'de Çerkez Ethem'in ağabeyi Reşit Bey ile birlikte Celâl Bey (Bayar), Kılıç Ali Bey, Eyüp Sabri Bey (Akgöl) ve Vehbi Bey'den (Bolak) oluşan bir “*Öğüt Kurulu*” gönderilmesini uygun gördü. Çerkez Ethem'in yanına giden kurul, çözüm yolu olarak Refet Bey (Bele) ile Fahrettin Bey'in (Altay) cepheden alınmalarını önerdi. Ancak bu öneri hükümet tarafından kabul edilemez bulundu ve Batı Cephesi Komutanı İsmet Bey'e Çerkez Ethem ve kardeşlerine karşı harekete geçmesi emri verildi. Mustafa Kemal'in 29 Aralık'ta Meclis'in gizli oturumunda verdiği bilgiler sonunda içinde bulunulan durum düşünülerek düşmana fırsat verilmemesi amacıyla Çerkez Ethem ile anlaşma için bir girişimde daha bulunulması görüşü belirtildi. Bunun üzerine İsmet Bey Çerkez Ethem'e bir telgraf çekerek, “*Bundan böyle verilen emirlere uyarsa Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından bağışlanacağını bildirdi*”. Bu öneriyi de kabul etmeyen Çerkez Ethem böylece bütün köprüleri yıkıp Bakanlar Kurulu kararını da dinlemedi ve başkaldırdı. Kendisine ve kuvvetlerine çok güvenmekle birlikte Yunanlarla anlaşmaya da yöneldi. Yunanlara sığınmak için yanına kardeşi Tevfik Bey ile Yzb. Halil Bey'i alıp Akhisar'a giderek 7 Ocak 1921'de onlarla bir protokol imzaladı. Buna göre Çerkez Ethem, birlikleriyle Yunan kesimine geçecek ve silahlarını teslim edecekti. Teslim olanların yiyecekleri Yunanlarca sağlanacak, subaylara maaşları ödenecekti. Teslim işlemi bittikten sonra

emretmişim. Gerçekten de Ethem Bey ertesi günü hastalığını ileri sürerek birlikte seyahat edemeyeceğini bildirdi. Doktor Adnan Bey de Ethem Bey'in rahatsızlığının seyahate engel olduğunu söyledi. Israr etmem üzerine 3 Aralık 1920 akşamı özel bir trenle Eskişehir'e hareket ettik. 4 Aralık 1920 sabahı tren Eskişehir'e vardı. Daha önceden İsmet Bey ile Bilecik istasyonuna gitmeye karar vermiştik. Eskişehir'de kahvaltı için ara verdikten sonra yola devam edecektik. Herkes toplanmıştı ama Ethem Bey bir arkadaşı ile orada yoktu kardeşi Reşit Bey'e kendilerini sorduğumda verdiği cevap şuydu: “Ethem Bey şu dakikada kuvvetlerinin başındadır!” Kemal Atatürk, **a.g.e.**, s. 355-356.

²¹ Ali Fuat Cebesoy, **a.g.e.**, s. 237.

isteyenler ailelerinin yanına dönebilecekler, kalan Çerkezlerin özel kıyafetlerini giyip, kamalarını taşımalarına izin verilecekti.²²

Bu anlaşmadan sonra Güney Cephesi Komutanı Refet Bey, Kuvay-ı Seyyare birliklerini izlemeye koyuldu. Çerkez Ethem kuvvetleri ise I. İnönü Savaşı süresince, hatta 11 Ocak'tan 13 Ocak 1921 gece yarısına kadar geçen zaman içinde şiddetli saldırılarda bulunarak çok tehlikeli hallerin meydana gelmesine sebep oldular. Daha sonra Çerkez Ethem emrindeki birliklere dağa çıkmak, Yunanlara ya da orduya teslim olmak konularında serbest olduklarını bildirdi. Bunun üzerine Çerkez Ethem kuvvetleri dağıldı. Yunanlara sığınanların arasında Çerkez Ethem'in kardeşleri Tefik ve Reşit Beyler de vardı.²³ Yunanlara sığınmak istemeyenlerin bir kısmı kendileri gelip orduya katıldı bir kısmı da düzenli ordu birliklerinin takip hareketleri sırasında yakalandı. Bunun üzerine Refet Bey, 23 Ocak 1921'de izleme hareketinin bittiğini açıkladı. Çerkez Ethem bir süre Sındırgı bölgesinde dolaştıktan sonra 26 Ocak da Yunanlara sığındı ve İzmir'e götürüldü. Çok geçmeden de tedavi amacıyla Atina'ya gönderildi. Yunanlar İnönü yönünde saldırıya geçtiklerinde Yunan uçakları Çerkez Ethem'in adını taşıyan bildiriler atarak Türk birliklerinin morallerini bozmak istemişlerdi. Bu bildirimlerde *"Ey asker, kötülüğe alet olmayın... Ey subay arkadaşlar emir kulu olmaktan vazgeçiniz..."* şeklindeki ifadeler ile birlikte *"Aksi halde geliyorum!"* yollu tehditler de bulunuyordu.²⁴

"Çerkez Ethem Olayı" böylece sona ererken, Milli Mücadele Dönemi'nde vatan için başarılı hizmetlerde bulunmuş olan Çerkez Ethem ve kardeşlerinin vatan haini sayılmalarını önleyemedi. Çünkü onlar sonunda Yunanlara sığınarak Türkler aleyhine harekete geçmişlerdi.²⁵ Çerkez Ethem ve kardeşleri ile ayaklanmaya katılanlar hakkında İstiklal Mahkemesinde açılan dava, 9 Mayıs 1921'de sonuçlandı. Sanıklar *"Türkiye Hükümetini devirmeye çalışmak"* suçundan yargılandı. Çerkez Ethem ile kardeşleri Tefik ve Reşit Bey, onları destekleyen emrindeki yüzbaşılar idama mahkûm edildi. Daha sonra 150'likler listesine alınan Çerkez Ethem, 1938 yılında çıkarılan af kanunundan sonra yurda dönmedi ve 1950'de Lübnan'da vefat etti.²⁶

Genel olarak bakmak gerekirse Çerkez Ethem'in isyankâr bir tavır takınması, Mustafa Kemal Paşa'yı ve Meclis'teki mebusları tehdit etmesi ve yanındaki adamlarına güvenerek istedikleri olmazsa cepheyi Yunan kuvvetlerine açacağı şeklindeki tehditkâr konuşmaları

²² Ali Fuat Cebesoy, **a.g.e.**, s. 239.

²³ Selahattin Tansel, **a.g.e.**, s. 19-21.

²⁴ Ali Fuat Cebesoy, **a.g.e.**, s. 239.

²⁵ Selahattin Tansel, **a.g.e.**, s. 19-21.

²⁶ Ali Fuat Cebesoy, **a.g.e.**, s. 239.

sonucu Mustafa Kemal Paşa, şahsi muhafız ihtiyacı hissetmişti. Bunun için ilk önce Topal Osman Ağa komutasındaki Giresun Gönüllüleri Ankara'ya muhafız olarak çağrıldı ve 12 Kasım 1920'de Topal Osman ve Giresun Gönüllüleri'nden oluşan adamları Ankara'ya geldi. Ayrıca Kafkasya'dan gelen İsmail Hakkı Bey de Refakat Subayı olarak göreve başladı. Çerkez Ethem'in bu hareketlerine devam etmesi ile birlikte düzenli bir koruma birliği olan Muhafız Takımı kuruldu. Yani Muhafız Takımı'nın kuruluş temeli, Çerkez Ethem'in tehditlerine boyun eğmemek, Mustafa Kemal Paşa'yı ve Meclisi korumaktı. Çerkez Ethem, bu süreçte Mustafa Kemal Paşa'ya karşı suikast girişimlerine kalkıştı ve bu girişimler Mustafa Kemal Atatürk'ün muhafızları tarafından başarısızlığa uğratıldı. Muhafızlar bundan sonraki süreçte Mustafa Kemal Paşa'nın yanından hiç ayrılmadan onu korumak için mücadele etti ve Kurtuluş Savaşı esnasında vatanın kurtuluşu için verilen savaşlara da katılarak etkin rol oynadı.

BİRİNCİ BÖLÜM

MUHAFİZ KITAATI HAKKINDA GENEL BİLGİ

1.Muhafız Kitaatı'nın Kuruluşu

Ülkede asayişin bozulduğu, iç isyanların ve ayaklanmaların arttığı, Çerkez Ethem'in tehdit olarak algılanmaya başlandığı sırada Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa şahsi muhafız ihtiyacı hissetmeye başlamıştı. Bundan dolayı 8 Aralık 1919 tarihinde Şark Cephesi komutanı Kâzım Karabekir Paşa'ya “Zata Mahsustur” kaydı ile bir telgraf gönderdi. Telgrafta içinde bulunulan durum anlatılarak şöyle denilmekteydi;

“Bu bölgede hasis ihtiraslarını, menafi-i müştereke-i aliyeye tercih eden türedilerin harekât ve filyatı umumi vaziyetimizi işgal edecek bir mertebeye vasıl oluyor. Gerçi esbab ve vesait-i mukabele mevcuttur. Ancak, şedidüta'bi (tabiatı şiddete uygun), cüretkâr ve icabında kahhar olan bir arkadaşa şahsen ihtiyacım his olunur derecededir. Bu arkadaşın orduyu devletinizde mühim hizmetler ifa etmekte olan Miralay Halit Bey olabileceğini ümit ediyorum. Mirî mumaileyhin burada iktidar ve şöhreti ile mütenasip bir vazife ile vaziyet sahibi edilmek üzere refakati acizâneme gönderilmesine muvafakat-ı devletlerini hassaten rica ederim.”²⁷

Bu telgrafta Halit Bey'in talep edilmesi Ermeni harekâtında zaaf meydana getireceği gerekçesiyle Kâzım Karabekir Paşa tarafından kabul edilmeyince Mustafa Kemal Paşa, Miralay Halit Bey ile bizzat yazışarak bu ihtiyacı giderme yolunu seçti. Mustafa Kemal Paşa ile Halit Bey'in haberleşmesinden sonra Halit Bey, fırkasında görev yapan İsmail Hakkı Bey'in istenen vasıflara uygun olduğunu ve kendisini bu iş için görevlendirdiğini bildirdi.²⁸

Kâzım Karabekir Paşa, yazışmaları ve görevlendirmeyi öğrendiğinde durumdan oldukça rahatsızlık duymuş ve bu rahatsızlığını anılarında şu şekilde dile getirmişti:

“Meclis Reisi Mustafa Kemal Paşa imzasıyla 9. Fırka Komutanı Halit Bey'e şifre geldiğini ve Halit Bey'in de cevap verdiğini haber aldım. İsmail Hakkı Bey (Tekçe) birkaç ay önce bana haber verilmeden Mustafa Kemal Paşa tarafından Halit Bey'den fedai subay olarak istenmiş, Halit Bey de yine benden habersiz izinli göstererek bu zabiti göndermişti. İstanbul'un işgaline kadar İstanbul'da kalmış olan bu subayın harcırahının ve birliğinde

²⁷ İsmail Akbal, “Komitacı Eylemlerin Son Temsilcisi İsmail Hakkı Tekçe ve Faaliyetleri”, **CTAD**, Yıl 7, S. 13, Bahar 2011, s. 86.

²⁸ İsmail Akbal, a.g.m., s. 86.

kalan alacaklarının gönderilmesi hususunda Mustafa Kemal Paşa şifre ile Halit Bey'e emir veriyordu... Mustafa Kemal Paşa daha Sivas'ta iken Halit Bey ile muhabere etmeyeceğine namusu üzerine söz vermişti. Biri Heyet-i Temsili'ye diğeri de Büyük Millet Meclisi Reisi imzasıyla devam eden haberleşmelerine teessüfle hayret etmemek mümkün değil.”²⁹

Kâzım Karabekir Paşa, kendisinin bilgisi dışında Mustafa Kemal Paşa'nın doğrudan Halit Bey ile yazışması hususunu yalnızca anılarında dile getirmekle kalmamış bu konuda bizzat Mustafa Kemal Paşa'ya ve Genelkurmay Başkanlığı'na durum ile ilgili görüşlerini yazmıştır. Mustafa Kemal Paşa'ya 29 Nisan 1920'de çektiği telgrafta İsmail Hakkı Bey'in görevlendirilmesiyle ilgili sitemlerini ve Halit Bey hakkındaki endişelerini şu şekilde dile getirmektedir:

“...İsmail Hakkı Efendi'nin de suret ve maksad-ı seyahati ve Halit Bey'le olan ilk temas ve rabitasının şekli ve bundaki müessirati teferruatıyla öğrenmiş idim. Hatırnişan-ı devletleridir ki, madum makamatla muharebenin muayyen olan mahzurlarından dolayı Halit Bey malûmat-ı âcizi haricinde evamir ita buyurulmamasını zat-ı âmilerinden mükerreren istirham eylemiş idim... Pek sevdiğim Halit Bey'in şayân-ı takdir birçok evsafı olmakla beraber gerek madun ve mafevkleri ve gerekse ahali arasında komitacılık ile şöhretleri vardır ki hali hazır kumandanlarımızı ve tesanüd düsturuna dayanan saât-yi müşterek usulümüzü bu gibi şaibelerden uzak bulundurmağa vatani bir mecburiyet vardır. Bu ahval ve tesirat ile beraber şimdi zât-ı devletleri Büyük Millet Meclisi'nin riyaseti gibi yegâne bir mevki-i bülendi ihraz buyurmuş olmaları itibariyle bittabi muhteviyatına hiç kimsenin vakıf olmayacağı şifre ile küçük kumandanlarla re'sen ve bila vasıta muhabere buyurmaları maiyetlerinden ve telgrafhanelerden başlamak şartıyla birçok dedikodulara ve binnetice Riyaset-i Celile makamını bazı mahsurlu evsaf tahtında göstermeye saik cereyanlara bâdi olabilir...”³⁰

Bunun üzerine Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa'nın 15. Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir Paşa'ya cevabı şu şekilde olmuştur:

“Zâta mahsus

C. 29.4.1920 şifreye,

İsmail Hakkı Bey meselesi pek eskiden Halit Bey ile vuku bulmuş hususi bir muhabereden neş'et etmişti. Bu muhabere hükmünü iskat edecek safahatın tevalisinden sonra mumaileyh İstanbul'un işgali üzerine çıkagelmiş ve muhassesatı mevzu-ı bahis olmuştur. En büyük emniyet ve itimad zât-ı âli-i biraderilerine olduğu o kadar tabidir ki bu mes'ele biran

²⁹ Kâzım Karabekir, **İstiklal Harbimiz**, C. 3, Emre Yayınları, İstanbul 1995, s. 1447-1448.

³⁰ Kâzım Karabekir, **a.g.e.**, s. 1449-1450.

bile mevzu-ı bahis olamaz. Muhabere ve münasebet hususu da zât-ı alinizin akdemce vuku bulmuş işarınızdan sonra tekerrür etmemiştir. İhtimâl bazı tebrike mümasil telgraflar teati kılınmıştır. Emir buyurursanız İsmail Hakkı Efendi dahi iade olunabilir. Rencide-i kalb olmamanızı samimiyet ve hürmetlerimle arz ve rica ederim.”³¹

Mustafa Kemal Paşa, 29 Nisan’da yazdığı bu cevapta böyle bir görevlendirmenin daha önceden planlanmadığını, İsmail Hakkı Bey’in İstanbul’un işgali üzerine mecburiyetten Ankara’ya geldiğini ve gerekiyorsa İsmail Hakkı Bey’in iade edileceğini söyleyerek Karabekir Paşa’nın gönlünü almaya çalışmıştı. İsmail Hakkı Bey’in görevlendirilmesi ile ilgili olan Karabekir Paşa-Mustafa Kemal Paşa krizi böylece kapandı. Bu görüşme sonunda İsmail Hakkı Bey birliğinden ayrılarak Ankara’ya gitmek üzere yola çıktı.³²

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa tarafından Şark Cephesi Komutanı Kâzım Karabekir Paşa’ya ve Trabzon Vilâyeti 3. Fırka Komutanı Rüştü Bey’e Kafkasya’da Erkân-ı Harbiye-i Umumiye de görev yapan İsmail Hakkı Bey’in ve Muallim Aziz Bey’in Ankara’ya gelecekleri bildirildi.³³ Bunun üzerine Şark Cephesi tarafından cevap olarak İsmail Hakkı Bey ve Muallim Aziz Bey’in Ankara’ya gitmek üzere Trabzon’dan İnebolu’ya hareket ettikleri Büyük Millet Meclisi Riyaseti’ne yazıldı.³⁴ Yola çıkan İsmail Hakkı Bey 18 Nisan 1920’de Mustafa Kemal Paşa ile görüştüktan sonra görevine başladı. Bu görev gece-gündüz Mustafa Kemal Paşa ile birlikte geçireceği ve son nefesini vereceği 10 Kasım 1938’e kadar 18 yıl aralıksız devam edecekti.³⁵

İsmail Hakkı Bey’in bazı anılarını kaydettiği bu 18 yıllık süreç şöyle başlamıştı:

“Ardahan’da 8. Alay’ın 2. bölük komutanıydım. Tümen Komutanı Halit Bey bir gün beni çağırır ve Mustafa Kemal Paşa’ya yazdığı bir yazıyı bana gösterdi. Bu yazıda benim bazı vasıflarımdan bahsediyordu. Yazıyı okuyup bitirdikten sonra bana ‘Mustafa Kemal Paşa’nın yanına Refakat Subayı olarak gidiyorsun bölüğü teslim et’ dedi. Baş üstüne dedim ve alayım ile ilişkiğimi keserek yola çıktım. Zigana Dağları’nı aşarak Trabzon’a vardık. Trabzon’dan İstanbul’a geldim. Tarih 16 Mart. Üsküdar’dan bir at arabası ile yola çıktık. Çamlıca civarında Kuşçalı diye bir yerde Yenibahçeli Şükrü ve arkadaşları bizi karşıladılar. Şehirden şehire giderek 17 Nisan 1920 günü Ankara’ya vardık. Vilayeti kapısında Mustafa Kemal Paşa ile karşılaştık. Kendisini selamlayarak Halit Bey’in mektubunu verdim. Yazıyı

³¹ Kâzım Karabekir, **a.g.e.**, s. 1450-1451.

³² İsmail Akbal, **a.g.m.**, s. 86.

³³ ATASE, A.5-2793, D.69, F.13.

³⁴ ATASE, A.5-2793, D.69, F.13-1.

³⁵ İsmail Akbal, **a.g.m.**, s. 86.

okudu ve yanında bulunan Salih Bozok'a dönerek 'İsmail Hakkı Bey bizim yanımızda kalacak' dedi 'Ziraat Mektebi'nin üst katında kendisine bir oda verin!' ”³⁶

Mustafa Kemal Paşa, Ankara'da Ziraat Mektebi'ni kendisine karargâh olarak seçmişti. Büyük Millet Meclisi açıldığı zaman da orada yatıyor ve orada çalışıyordu. Ziraat Mektebi'nde Mustafa Kemal Paşa'dan başka Erkan-ı Harbiye Başkanı İsmet Bey (İnönü), yardımcısı Salih Bey (Omurtak), Adnan Bey (Adıvar), Halide Edip Hanım, Salih Bey (Bozok), Muzaffer Bey (Kılıç), Kalemî Mahsus Müdürü Hayati, Kalemî Mahsustan Ruhi ve Memduh beylerle bazı subaylar ve İsmail Hakkı Bey kalıyordu. Daha sonraki süreçte ise Ziraat Mektebi'nden ayrılıp istasyondaki binaya geçilmişti.³⁷

Muhafız Alayı'nın kurucusu İsmail Hakkı Bey, Muhafız Takımı'nın kuruluş gününü şöyle anlatmaktaydı:

“17 Temmuz 1920 günü Kuvay-ı Seyyare Komutanı Çerkez Ethem muhafızlarıyla Eskişehir'den Ankara'ya geldi. 20 kişi kadar vardılar. Geliş maksadını az çok biliyorduk. Çerkez Ethem, Kütahya ve Afyon çevresinde kendine bağlı bir idare kurmak istiyordu. İsteddiği kadar asker alabilsin, istediği defterdardan istediği kadar para çekebilsin ve buna benzer şeyler... Hâlbuki artık Büyük Millet Meclisi Hükümeti kurulmuştu. Batı Cephesi teşkilatlanıyor, her şey bir düzene girme yolundaydı. Batı Cephesi Komutanlığı kendisinden bir kadro ister, o vermez. İşte Çerkez Ethem bu gibi isteklerini ve şikâyetlerini anlatmak için Ankara'ya geldi. Atatürk istasyon binasındaydı. Biraz rahatsız olduğu için odasında istirahat ediyordu. Çerkez Ethem, Atatürk'ün yanına çıkınca maiyeti merdivene sıralandı. Hepsinin ellerinde tüfekleri, çift çapraz fişeklikleri, bellerinde tabanca ve bombaları, boyunlarında dürbünleri... Hepsi silahlı idi. Biz ise ben, Salih Bey (Bozok), Muzaffer Bey (Kılıç), Recep Bey (Zühtü) dört beş kişiyiz. Hepimizin birer tabancası var. Ankara Valisi ve Komutanı Nuri Bey'de (Conker) orada. Binada bizden başka silahlı kimse yok. Bizim silahlarımız da dediğim gibi birer tabanca. Yarım saat sonra odanın kapısı açıldı ve Çerkez Ethem dışarı çıktı. Maiyeti efendilerinin dışarı çıktığını görünce dış kapıya hücum ettiler ve tertip alıp kendisini beklediler. Onlar çıktıktan sonra Atatürk bizi çağırdı. Huyu böyleydi. Her önemli görüşmeden sonra yakınlarıyla, güven duyduklarıyla konuşurdu. Ben Çerkez Ethem ile adamlarının bu davranışından alınmıştım. Atatürk diğer arkadaşlara görüşmeyi anlatırken ben Nuri Bey'i (Conker) bir kenara çektim. 'Efendim aramızda bir itimatsızlık var. Siz içerde Çerkez Ethem ile konuşurken maiyeti merdivenlerde tertibat aldı. Bizim ise nöbet bekletecek bir erimiz bile yok. Ben bunu doğru bulmuyorum. Müsaade ederseniz bir takım yapacağım, bir muhafız

³⁶ İsmail Hakkı Tekçe, **a.g.e.**, s. 12-14.

³⁷ İsmail Hakkı Tekçe, **a.g.e.**, s. 15.

takımı kuracağım' dedim. Ben bunları söylerken meğer Atatürk bizi dinlermiş: 'Nedir o İsmail Hakkı?' dedi. Ben de kendisine biraz önce Nuri Bey'e (Conker) söylediklerimi tekrarladım ve bir muhafız takımı kurmak için müsaadesini istedim. Bir an durdu ve sonra 'Ben senin işine karışmam' dedi. Ertesi gün muhafız takımını kurdum. Dokuz mangalık bir kadro yaptım. Hemen Milli Müdafaa'ya gittim. Milli Müdafaa Vekili Feyzi Paşa'ya evrakı havale ettirdim. Bir taraftan Harbiye Dairesi'nden silah alıyorum, bir taraftan levazımdan elbise, pabuç temin ediyorum, bir taraftan da sevkiyattan asker seçiyorum. O akşam Muhafız Takımı tamamı. Bugünkü Muhafız Alayı'nın çekirdeği kuruldu. Dokuz manga, 81 er, 3 de çavuş.'"³⁸

Böylece Ankara'da Büyük Millet Meclisi'ni ve Mustafa Kemal Paşa ile hükümetini korumak ve protokol işlerinde kullanılmak için icap ederse cephede işe yarayacak serdengeçti bir birliğin çekirdeği İsmail Hakkı Bey tarafından 18 Temmuz 1920'de "*Muhafız Takımı*" olarak kuruldu.³⁹

Bu birliğin kadro çekirdeği için Müdafaa-i Milliye Vekili İsmet Bey tarafından Kastamonu şubelerine gelen emirlerden İnebolu'ya verilen emirde şöyle yazılıydı:

"İnebolu As. Şb. Riyaseti'ne,

1920 yılı 3441-88 numaralı şifresinde Ankara'da Büyük Millet Meclisi Riyaseti Muhafız Bölüğü'ne,

Şubenizden okur-yazar bir çavuşla bir başçavuş ve bir makineli tüfek onbaşısı ve 27 neferin bir kafile halinde Ankara'daki riyaseti müşarünileyh karargâhına sevkleri ve ayrıca 33 neferin 1. Fırka namına Ankara Komutanlığına sevki ve neticenin inbası mütemennadır.

Müdafaa-i Milliye Vekili İsmet Bey"

Kastamonu şubelerinden toplanan bu seçkin kadro ile oluşturulan takım İsmail Hakkı Bey komutasında tabur, kıtaat, alay olarak büyüdükçe diğer vilayetlerin kahraman Mehmetçikleri de katıldı ve belli başlı savaşların dönüm noktalarında kullanılarak diğer birliklerdeki arkadaşlarına yardımcı oldu.⁴⁰

Muhafız Takımı kurulduktan birkaç gün sonra Mustafa Kemal Paşa Eskişehir'e gitmek için hazırlık yapıyordu. Mustafa Kemal Paşa'nın kalacağı vagona İsmail Hakkı Bey, yeni oluşturduğu takım ile birlikte tertibat alarak vagonun ön ve arka kapılarına çifte nöbetçiler koydu. Bu askerler izinsiz kimseyi içeri sokmazdı. Mustafa Kemal Paşa, nöbetçi erlerin disiplininden ve hareketlerinden çok memnun kaldı ve dönüşte İsmail Hakkı Bey'e bu takımın

³⁸ İsmail Hakkı Tekçe, **a.g.e.**, s. 17-19.

³⁹ Nurettin Peker, **İstiklal Savaşı Resim ve Vesikalarla İnebolu-Kastamonu ve Havalisi (Deniz ve Kara Harekâtı ve Hatıralar 1918-1923)**, İstanbul 1955, s. 215; Volkan Uğur, "Cumhuriyet Dönemi Türk Ordusunda Atlı Spor", Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006, s. 29.

⁴⁰ Nurettin Peker, **a.g.e.**, s. 216.

bölük yapılması emrini verdi. Bunun üzerine çalışmaya başlayan İsmail Hakkı Bey, takımı bölük haline getirdi. Her takımın başına birer subay, bir tanede bölük komutanı vekili getirdi ve bölük komutanı da kendisiydi. Yardımcısı ise Balıkesirli Mustafa idi. İsmail Hakkı Bey bu bölüğün nasıl tabur haline getirildiğini ise şöyle anlatmaktaydı:

“Her gün talime çıkıp bölüğü savaşa ve muhafaza görevine hazırlıyoruz. 27 Aralık 1920’de İmalat-ı Harbiye’nin batısındaki düzlükte at koşusu devam ederken, Şark Cephesi Komutanı Kâzım Karabekir Paşa’dan şifre geldi. Kars’ı geri almıştık. Bütün Ankara bayram ediyordu. Mustafa Kemal Paşa çok memnun oldu ve “Karabekir Paşa’nın bu muvaffakiyeti bizim bundan sonra yapacağımız hareketlerde büyük destek olacaktır” dediler. Eski koşu yerinde bir eğlence düzenlendi. Eğlence bittikten sonra Mustafa Kemal Paşa beni yanına çağırды: ‘İsmail Hakkı sen bölüğünü topla buraya gel. Dâhiliye Vekâleti emrindeki Jandarma Taburu da gelsin, size vazife vereceğim’ dedi. Hemen Jandarma Tabur Komutanı Yüzbaşı Kemal’e haber verdim ve birliklerimizi alıp geldik. Mustafa Kemal Paşa bize Ankara’ya taarruz vazifesi verdi. İstasyondan Ankara’ya giden bir yol vardı. Şimdiki Gençlik Parkı gölünün bulunduğu yeri Jandarma Taburuna verdiler. Muhafız Bölüğü’de yolun solundan giderek Ankara’ya taarruz edecekti. O yolun doğusunda, ben yolun batısında Ankara’ya taarruz ediyoruz. Bir ara baktım, benim askerim diz boyu çamurun içinde yürüyemiyor. Koştum askerin yanına, indim attan. At bile çamura saplanıyor. ‘Bana bakın diye bağırdım daha düşman yok karşımızda, top ateşi yok, makineli tüfek ateşi yok, eğer bu bataklık bizi yolumuzdan alıkoyacaksa yazıklar olsun bize, hangi kuvvetle Yunan ordusunu dışarı atacağız’ dedikten sonra ‘Türk askeri bu’ hızlı adımlarla Akköprü’nün altından Meclis bahçesinin önüne geldik. Orada vazifemiz tamamlanmış oluyordu. Atatürk otomobiliyle geldi, bizi tebrik ettikten sonra ‘İsmail Hakkı, senin askerini çok beğendim, sen bunu tabur yap’ dedi.

Bir zaman sonra bizim ilk takım, şimdi de tabur oldu. Erlerimi hiçbir kıtanın malı olmayan erler arasından seçerdim. Onlarla konuşur öyle alırdım. Öğle yemeklerini hep Mustafa Kemal Paşa ile birlikte yerdik. Her gün bana sorardı: ‘Mevcudun ne kadar?’ ‘500!’ Mevcut arttıkça sevinir, azaldıkça da sebebini sorardı. O sıralarda Çerkez Ethem isyankâr bir vaziyet takınmıştı. Kulaktan kulağa tehditler yayıyor ve ‘Ankara’ya geleceğim Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin önünde mebusları ayaklarından asacağım’ diye haberler gönderiyordu. Yine bir öğle yemeğinde Mustafa Kemal Paşa sordu: ‘Mevcudun ne kadar?’ ‘750 oldu Paşam’ der demez şöyle bir yerinden doğruldu. ‘Şimdi gelsin bakalım edepsiz!’ dedi, ‘Şimdi gelsin de Ankara’ya görsün terbiyesiz!’ Kastettiği Çerkez Ethem’di. Merhum 4. Tümen Komutanı Nazım Bey’in de bir alayı Ankara’ya geldiğinden artık kuvvetliydik. Kısa bir süre sonra Batı Cephesi’nden Çerkez Ethem’in isyan ettiği Kütahya’daki birliklerimize baskın

yaparak Yunanlılarla birlikte taarruza geçtikleri haberleri geldi. Neticede I. İnönü Zaferi kazanılmıştı. Çerkez Ethem'in kuvvetleri dağılmış, kendisi de Yunanlılara sığınmaya mecbur kalmıştı. O gün Muhafız Tabur'unun kadrosu 4 piyade, 1 makineli tüfek bölüğünden oluşmaktaydı."⁴¹

TBMM Riyaseti Kalemi Mahsus Müdürlüğü tarafından Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti'ne 16 Aralık 1920 tarihinde yazılan belgede, Muhafız Bölükleri'nin bağlı kadrolarına nazaran 10 piyade bölüğünden oluşan bir Muhafız Taburu oluşturulacağı ve bu taburun 4. bölük olarak düzenleneceği ayrıca Büyük Millet Meclisi binasının da muhafazası görevinin bu tabura verileceği belirtildi. Bu taburun oluşturulması görevi Refakat Subayı İsmail Hakkı Bey'e verildi. Muhafız Taburu tamamlandıktan sonra İsmail Hakkı Bey tarafından Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa'ya bildirilecekti. Bu tabur oluşturulduktan sonra Müdafaa-i Milliye Vekâleti'ne, Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti'ne ve Büyük Millet Meclisi baş kitabetine İsmail Hakkı Bey tarafından bildirildi.⁴²

Muhafız Takımı olarak kurulan birlik 16 Ekim 1920'de Muhafız Taburu haline getirildi. Büyük Millet Meclisi Muhafız Taburu kadrosunu oluşturan asker mevcudu aşağıdaki tabloda şöyle gösterilmektedir:

⁴¹ İsmail Hakkı Tekçe, **a.g.e.**, s. 19-21.

⁴² ATASE, A.1-4282, D.17, F.31.

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ MUHAFAZ TABURU KADROSU⁴³

Hayvan	Nefer		Onbaşı		KÜÇÜK ZABITAN						MEMURİYET			ZABITAN					
					Çavuş		Başçavuş Muavini		Başçavuş										
Binek	Tüfekli	Revolverli	Tüfekli	Revolverli	Tüfekli	Revolverli	Tüfekli	Revolverli	Tüfekçi	Revolverli	Tüfekçi	Hesap Memuru	Tabip	Milazım-1 Sani	Milazım-1 Fyvel	Yüzbaşı	Binbaşı	-	
1	-	I 2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	Tabur Kumandanı
1	-	I 2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	Tabur Yaveri
1	-	III 18	-	II 4	-	I 1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	Sıhhiye Yaveri
1	-	III 18	-	II 8	-	I 2	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	İaşe Yaveri
1	-	III 40	-	II 5	-	I 2	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	Vesait-i Nakliye Yaveri
1	-	II 6	-	-	-	I 1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	Muhasebe-i Nakliye Yaveri
4	240	I 12	30	-	6	-	1	-	1	-	-	-	-	-	3	1	-	-	Birinci Piyade Bölüğü
4	240	I 12	30	-	6	-	1	-	1	-	-	-	-	-	3	1	-	-	İkinci Piyade Bölüğü
4	240	I 12	30	-	6	-	1	-	1	-	-	-	-	-	3	1	-	-	Üçüncü Piyade Bölüğü
4	-	I 60	-	4	-	4	-	1	-	1	1	-	-	-	2	1	-	-	Dördüncü Makineli Tüfek Bölüğü (Dört Tüfekli)
22	720	182	90	21	18	10	3	1	3	1	1	1	1	-	14	4	1	-	YEKÛN

⁴³ ATASE, A.1/4282, D.17, F.31-2.

Mülâhazat ⁴⁴	Hayvanat				Nefer		Onbaşı		Zabitan			
	Ester ⁴⁵	Mekkâre?	Tüfek Esteri	Binek	Tüfekli	Revolverli	Tüfekli	Revolverli	Çavuş		Başçavuş Muavini	
Tüfekli									Revolverli	Tüfekli	Revolverli	
I emirber ve sayıs?	-	-	-	1	-	I 2	-	-	-	-	-	-
I emirber ve sayıs	-	-	-	1	-	I 2	-	-	-	-	-	-
I Sıhhiye Çavuşu, II Sıhhiye Onbaşları, III On altı Tezkireci bir sayıs bir emirber	-	-	-	1	-	III 18	-	II 4	-	I 1	-	-
I bir kılar bir matbah Çavuşu, II dört matbah dört kılar Onbaşısı, III Sekiz matbah sekiz kılar bir emirber bir sayıs.	-	-	-	1	-	III 18	-	II 8	-	I 2	-	-
I bir yem bir tavla II bir nalbant bi saraç? III bir emirber sayıs dört üç nalbant üç saraç yirmi sekiz mekkareci.	-	60	-	1	-	III 40	-	II 5	-	I 2	-	-
I debboy (depo) Çavuşu, II bir sayıs bir emirber dört debboy neferi.	-	-	-	1	-	II 6	-	-	-	I 1	-	-
I Dört emirber dört sayıs bir terzi bir kunduracı iki berber	-	-	-	4	240	I 12	30	-	6	-	1	-
I Dört emirber dört sayıs bir terzi bir kunduracı iki berber	-	-	-	4	240	I 12	30	-	6	-	1	-
I Dört emirber dört sayıs bir terzi bir kunduracı iki berber	-	-	-	4	240	I 12	30	-	6	-	1	-
I Dört emirber dört sayıs bir kunduracı bir saraç bir berber bir nalbant on altı? mekkareci otuz iki sınıf evzai.	24	-	4	4	-	I 60	-	4	-	4	-	1
	24	60	4	22	720	182	90	21	18	10	3	1

⁴⁴ Yukarıdaki tablonun devamıdır.

⁴⁵ Katır.

Muhafız Taburu Kadrosuna genel olarak bakmak gerekirse subay olarak; 1 binbaşı, 4 yüzbaşı, 14 üsteğmen vardı. Teğmen yoktu. Memur olarak; 1 tabip, 1 hesap memuru ve 1 tüfekçi bulunuyordu. Küçük zabitan olarak; 4 başçavuş (1 revolverli ve 3 tüfekli), 4 başçavuş muavini (1 revolverli ve 3 tüfekli), 28 çavuş (10 revolverli ve 18 tüfekli) vardı. Onbaşı olarak ise 111 onbaşı (21 revolverli, 90 tüfekli) vardı. Nefer sayısı, 182 revolverli ve 720 tüfekli toplam 902 neferden oluşmaktaydı ve 22 tane de binek hayvanı vardı.⁴⁶ Ayrıca 4 tane tüfek esteri, 60 tane mekkâre, 24 tane ester olmak üzere toplam 110 tane hayvan mevcuttu.⁴⁷

Muhafız Bölüğü ve daha sonra Muhafız Taburu Komutanı olan İsmail Hakkı Bey muhafızlarının her türlü ihtiyacıyla ilgilenmekteydi ve erlerinin iyi birer muhafız olması için çalışmalarını büyük bir özenle yürütmekteydi. Aşağıda Muhafız Birinci Alay Birinci Taburunda bulunan silahlarla ve silahların arızalarıyla ilgili bazı yazışmalar verilmektedir.

İsmail Hakkı Bey tarafından 10. Kafkas Fırkası Komutanlığı'na 3 Nisan 1920 tarihinde yazılan yazıda; Birinci Muhafız Alayı'nda bulunan 30 adet Osmanlı küçük çaplı mavzer tüfek ile cephanesinin teslim edilmesi ve sevkindeki öneme uymak şartıyla Muhafız Alayı'ndan alınarak muhafaza edilmesi söyleniyordu.⁴⁸ Ayrıca 25. Kolordu Komutanlığı tarafından Birinci Muhafız Alayı'nda bulunan 30 adet Osmanlı küçük çaplı mavzer ve cephanenin 10. Fırka Komutanlığı'na verildiği yazılarak bu cephanenin muhafazası rica edilmekteydi.⁴⁹

9 Nisan 1920'de gayet mahrem işaretli olarak emir komutanları tarafından yazılan ve Muhafız Alayı'ndan alınması lazım gelen 30 adet silahtan 26 adet tüfek, 18 adet kasaturanın cephanesiyle birlikte alayın üçüncü taburu tarafından nakledileceği bildirildi. Piyade Muhafız Birinci Alay Birinci Taburundan alınmış olan adı geçen silahların ve gelmiş olan tüfekçilerin yedek alet ve edevatlarının mümkün mertebe tamirine çalışılacağı ve alayca tamiri mümkün olmayanların da ayrıca bildirileceği belirtildi. Ayrıca Muhafız Birinci Alayı 3. Taburundan 4 tüfek daha alınacağı yazıldı.⁵⁰ İsmail Hakkı Bey, 20. Kafkas Komutanlığı'na 7 Nisan 1920 tarihli yazıda; belirtilmiş olan cetvelde numaraları ve arızaları yazılı olan 26 adet tüfeğin ve 18 adet kasaturanın mahalline alındığı ve gereğinin yapılacağını belirtiyordu.⁵¹

7 Nisan 1920'de Muhafız Birinci Alay Birinci Tabur'undan;

- 3480 adet Mavzer tüfeği
- 14 tüfek ve kasatura

⁴⁶ ATASE, A.1-4282, D.17, F.31-1.

⁴⁷ ATASE, A.1-4282, D.17, F.31-2.

⁴⁸ ATASE, A.6-3962, D.9, F.5-4.

⁴⁹ ATASE, A.6-3962, D.9, F.5-5.

⁵⁰ ATASE, A.6-3962, D.9, F.5.

⁵¹ ATASE, A.6-3962, D.9, F.5-1.

- 6 Kasalı, 6 Anahtarlı, toplam 26 Alman mavzer tüfeği
- 18 Kasatura cepbane alınmıştır.⁵²

Ařađıdaki tabloda Muhafız Birinci Alay Birinci Taburu'nda bulunan tñfeklerin tñfek cinsleri ve tñfek numaralarının bir òrneđi gűsterilmektedir. Toplam tñfek sayısı 26'dır. Bunun 14'űnűn cinsi menzil, 6'sının cinsi anahtarlı, 6'sının cinsi ise tellidir. Bunlardan menzil olanlardan 5 tanesinin harbesi⁵³ yoktur. 9 tanesi hakkında bilgi verilmemiřtir. Anahtarlı olanlardan 1 tanesinin harbesi yoktur. 1 tanesinin tornavidası kırıktır, 2 tanesinin niřangāh sűrűmű yoktur ve 2 tanesi hakkında bilgi verilmemiřtir. Telli cinsinden olanların ise 2 tanesinin harbesi yoktur, 2 tanesi hakkında bilgi verilmemiřtir ve 1 tanesinin ise niřangāh sűrűmű yoktur.⁵⁴

⁵² ATASE, A.6-3962, D.9, F.5-2.

⁵³ Tñfek doldurma mili.

⁵⁴ ATASE, A.6-3962, D.9, F.5-3.

MUHAFIZ BİRİNCİ ALAY BİRİNCİ TABURU TÜFENK VE CİNSLERİ ⁵⁵		
	CİNSİ	TÜFENK NUMARASI
-	Menzil	2407
Harbesi yoktur.	"	21136
-	"	70303
Harbesi yoktur.	"	133817
-	"	44912
-	"	42019
Harbesi yoktur.	"	103172
Harbesi yoktur.	"	99020
-	"	142729
Harbesi yoktur.	"	91226
-	"	13346
-	"	41942
-	"	124840
-	"	157113
Yekûn		14
Harbesi yoktur.	Anahtarlı	170499
Tornavidası kırıktır.	"	27436
Nişangâh sürümü yoktur.	"	110245
-	"	168481
-	"	41372
Nişangâh sürümü yoktur.	"	195039
Yekûn		6
-	Telli	1683240
Nişangâh sürümü yoktur.	"	266617
-	"	258076
-	"	164944
Harbesi yoktur.	"	260901
Harbesi yoktur.	"	259563
Yekûn		6

⁵⁵ ATASE, A.6-3962, D.9, F.5-3.

Muhafız Taburunun sayısının artmaya devam etmesi üzerine TBMM Muhafız Taburu ile Cumhurbaşkanlığı Muhafız Bölüğü'nün masrafları 7 Ekim 1923 tarihinde Müdafaa-i Milliye bütçesinden Millet Meclisi bütçesine dâhil edildi. Erkân-ı Umumiye vekili tarafından İcra Vekilleri Heyet-i Riyaset Celilesi'ne ve Maliye Vekâleti'ne yazılan yazıda; Müdafaa-i Milliye bütçesini kabartan TBMM Muhafız Taburu ile Riyaset-i Celile Muhafız Piyade ve Süvari Bölüklerinin Meclis-i Millî'nin 1922 senesi bütçesine dâhil edilmesi teklif edildi ve mezkûr kıtaat için ahiren karar yazılması istendi.⁵⁶ Müdafaa-i Milliye Vekâleti'ne ve İcra Vekilleri Heyet-i Riyaset Celilesi'ne yazılan yazıda, TBMM Muhafız Taburu ile Riyaset-i Cumhur Muhafız Piyade ve Süvari Bölükleri'nin 1922 senesi maliyesi bütçesine dâhil edileceğinden bu kadroların maaş, tayinat ve yakacak maddeleriyle bir senelik ihtiyacının temini için gerekli paranın TBMM Heyet-i İdaresi tarafından verilmesi kararlaştırıldı. Böylece TBMM Muhafız Taburu ile Cumhurbaşkanlığı Muhafız Bölüğü'nün masrafları Millet Meclisi bütçesine dâhil edildi.⁵⁷

İsmail Hakkı Bey, Muhafız Takımı'nın Mustafa Kemal Paşa tarafından beğenilmesinden sonra memleketin her köşesinden Muhafız Kıtaatı'na asker olacak erleri seçmeye devam etti. Muhafız Kıtaatı'na asker alımlarının devam etmesi ile birlikte Muhafız Kıtaatı için yeni garnizon yapılması gerekiyordu. Bunun için garnizon olarak kullanılmak üzere istasyon arkasındaki 503,5 dönümden ibaret on iki hissedenden oluşan Abdi Paşa Çiftliği'nin dört hissesine sahip olan Münire Hanım ile Burhaneddin Bey'e ait arazi alınmak istendi. Arazinin bedeli olan 8.391 lira 62 kuruşun kendilerine verilmesi, Milli Müdafaa Vekâleti'nin 27 Aralık 1928 tarihli teklifi ve Maliye Vekâleti'nin 15 Ocak 1929 tarihli tezkiresi üzerine İcra Vekilleri Heyeti tarafından 16 Ocak 1929'da kabul edildi.⁵⁸ Ayrıca yeni oluşturulan Çankaya'daki Muhafız Piyade Taburu için yeni bir zabitan binası yapılması istendi. İnşa edilecek olan zabitan binasının yapımı inşaat mevsiminin geçmemesi, zabitan ve efradın kış mevsiminde gayri muntazam ve eski binalarda kalmaması için çalışmalara başlandı. Bunun için Münakasa ve İhale Kanunu'nun 18. Maddesinin Z firkasına tevfikân pazarlıkla ihalesine izin verilmesi, Müdafaa-i Milliye Vekâleti'nin 22 Temmuz 1930 tarihli tezkiresiyle yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyeti'nin 24 Temmuz 1930 tarihli görüşmesinde kabul edildi.⁵⁹

Muhafız Alayı'na asker alımı diğer yıllarda da devam etti. Örneğin Eskişehir 4. Kolordu Komutanlığı tarafından Türkiye Cumhuriyeti Riyaseti Kâtibi Umumiliği'ne

⁵⁶ BCA, 030.10.11.66.10.

⁵⁷ BCA, 030.10.11.66.10.

⁵⁸ BCA, 30.18.01.02.1.13.14.

⁵⁹ BCA, 030.18.01.02.13.51.11.

gönderilen 5 Nisan 1930 tarihli belgede, Bala kazasının Çidemli Köyü'nden Ahmet oğullarından Ahmet Dede oğlu 1906 doğumlu Mustafa'nın Cumhurbaşkanının köşkünde istihdam edilmek üzere Muhafız Kıttaatı'na sevkine emir ve müsaade buyurulduğu yazılıydı.⁶⁰ Ayrıca 1906 doğumlu İbrahim oğlu Süleyman Bahri'nin Muhafız Kıttaatı'na tertip ve sevki şubesine yazıldı.⁶¹ Yine Eskişehir 4. Kolordu Komutanlığı tarafından 7 Nisan 1930'da Riyaseti Cumhur Kâtibi Umumiliği'ne, talim ve terbiye edilmek üzere Muhafız Kıttaatı'na tertipleri istenilen neferlerden 1906 doğumlu Ahmet oğlu Tahsin'in 5 Mart 1930'da sevk olduğu; 1906 doğumlu Hüseyin oğlu Hüseyin ile Eyüp oğlu Yaşar'ın 3. Kolordu mürettebatında buldukları yazılıydı. Bu iki neferin 3. Kolordu Komutanlığı'na müracaat etmeleri bildirilmekteydi.⁶² Kayseri Ordu Komutanlığı Erkân-ı Harbiye'si tarafından Riyaseti Cumhur Kâtibi Umumiliği'ne gönderilen 13 Nisan 1930 tarihli yazıda; 6. Kolordu Komutanlığı tarafından Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın köşkünde görevlendirilmek üzere Süleyman Bahri Efendi'nin Muhafız Kıttaatı'na sevkine emir ve müsaade buyurulduğu yazılıydı.⁶³ 3. Kolordu Komutanlığı Erkan-ı Harbiye'si tarafından Riyaseti Cumhur Kâtibi Umumiliği'ne gönderilen 24 Mart 1931 tarihli yazıda da; 1907 doğumlu İsmail oğlu Cevat'ın sınıfı nakliye olduğu 2 senelik efradın bu celpte silahaltına alınmadığından mumaileyhin Muhafız Alayı emrine sevk edilmediği bildirilmekteydi. Ayrıca bu dönemde 1907 doğumlular henüz silahaltına alınmamıştı.⁶⁴

Muhafız Alayı birliklerine hangi daire şubelerinden erler verileceği celp talimatının 12. maddesinde yazılıydı. Muhafız Alayı erleri 9 Aralık 1937 tarihinde Riyaseti Cumhur Umumi Kâtipliği'ne yazılan yazıda da belirtildiği gibi yabancı şubelerde yoklama görüyor ise askerlik kanununun 47. ve celp talimatının 19. maddelerine göre asıl şubelerinin mürettebatına sevk edilirdi. İstenilen erler bu şubelerden ise bu şubelerin mensup oldukları kolordular bu erleri Muhafız Alayı'na verebilirlerdi.⁶⁵

Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatından sonra da varlığı devam eden Muhafız Alayı'nın tugay olması ile ilgili olarak Genelkurmay İkinci Başkanı Korgeneral Asım Gündüz, 2 Nisan 1936'da Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği'ne yazdığı bir belgede niçin tugay haline geçilmesi gerektiğine dair maddeleri şöyle sıralamaktaydı:

1. Muhafız Kıtalarının müstakil bir tugay haline konulması uygun görüldü.

⁶⁰ Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A.IV-1, D.49, F.30-4.

⁶¹ Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A.IV-1, D.49, F.30.

⁶² Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A.IV-1, D.49, F.30-3.

⁶³ Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A.IV-1, D.49, F.30-1.

⁶⁴ Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A.IV-1, D.49, F.39.

⁶⁵ Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A.IV-1, D.49, F.70-8.

2. Bu tugayın aynı zamanda bu yıl içinde Ankara'ya getirilecek olan Harbiye Okulu ile her yıl Ankara'da yapılmakta olan küçük komuta kurslarının talim ve tatbikatlarında numune kıta olması düşünülüyordu. Seferde bu tugaydan yeni teşkillere çekirdek olarak istifade ediliyordu.

3. Bu maksada yaramak üzere muhtelif sınıf ve silahtan mürekkep olması icap eden tugay için hazırlanan kuruluş ilişik olarak sunuldu.⁶⁶

-Kırmızı ile işaret edilen kıtalar halen mevcut muhafız alayı kıtaları ile bu yıl Ankara'ya gelecek olan harbiye okulunun iki süvari bölüğüdür.

-Yeniden ilavesi icap eden teşkiller yeşil işaretli,

-Müstakil bir tugay karargâhı,

-Piyade alayı için bir piyade top takımı,

-Bir süvari alayı karargâhı,

-Bir süvari ağır makineli tüfek takımı,

-Bir topçu taburu karargâhı,

-İki sahra bataryası,

-Bir muhafız takımı,

-Bir istihkâm takımından ibarettir.⁶⁷

4. Bu tugaya bir motosiklet takımı, bir zırhlı otomobil takımı (2 zırhlı oto.), bir tank takımından (2 tank) mürekkep bir motorlu bölüğün ilavesi şayanı arzudur.

5. Bu tugaydan seferde çekirdek olarak istifade edileceğinden yeniden kurulacak kıtaların silah ve malzemesi seferî silah ve malzemedan verilmek suretiyle Millet Meclisi Başkanlığı'nca temin olunabilir.

6. Sırası geldiği zaman tugay komutanlarının tabi buldukları esaslara göre büyük komuta kursuna iştirak ettirilmek üzere Muhafız Kıtaatı Komutanı'nın vekâleten bu tugaya tayini de uygun görüldü.⁶⁸

Muhafız Alayı'nın tugay olması ile ilgili olarak Genelkurmay İkinci Başkanı Korgeneral Asım Gündüz tarafından 2 Nisan 1936'da Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği'ne yazılan bu belgenin bir şekli 3 Nisan 1936 tarihinde Başvekâlet Yüksek Makamına da yazıldı.⁶⁹ Riyaseti Cumhur Umumî Kâtipliği'ne 3 Nisan 1936 tarihinde gönderilen tezkerelere karşılık olarak yazılan telgrafta, muhafız kıtalarının müstakil bir tugay

⁶⁶ Muhafız Taburunun müstakil bir tugay olması için hazırlanan kırmızı-yeşil işaretli belge ekler kısmında ek 4'te gösterilmiştir.

⁶⁷ Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A.4-14-a, D.61-1, F.5.

⁶⁸ Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A.4-14-a, D.61-1, F.5-1.

⁶⁹ Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A.4-14-a, D.61-1, F.5-3-4.

haline konulması hakkındaki tezkereniz icabı yapılmak üzere aynen Millî Müdafaa Vekilliği'ne gönderildiği ibaresi yer almaktaydı.⁷⁰

Yapılan çalışmalar sonucunda 1939 yılında 64. Tugay oluşturuldu. Eylül 1939'da yeniden örgütlenme çalışmaları sonucu oluşturulan 64. Tugay, 9 Mayıs 1940'ta bağımsız 64. Tugay, Ağustos 1940'lı yılların başında bağımsız 64. Tümen olarak seferber edildi. II. Dünya Savaşı'nın hareketli ve hararetli bir safhasında Ankara'dan Çatalca Mevziine intikal ettirilerek evvela İstanbul Komutanlığı bilahare 4. Kolordu Komutanlığı emrine verildi. Muhafız Alayı tugay olurken teşkil edilen bağımsız bir bölük 26 Haziran 1940'ta tabura çıkarılarak Ankara'da bırakıldı. Bir müddet sonra 28 Ağustos 1940'ta Cumhurbaşkanlığı Muhafız Kıtaaatı olarak isimlendirilen bu birlik, 16 Mayıs 1953'ten itibaren de Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı adına ve kuvvetine sahip kılındı. Silahlı bir kuvvet olmak vasfı yanında verimli bir inkılap ocağı vazifesini gördü ve Mustafa Kemal Atatürk'ün "*Subaylara hakiki feyzi verebilecek asıl okul, kıtalardır*" vecizesinin de örneği oldu.⁷¹

Çankaya'da konuşlu bulunan Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı Süvari Birliği 1961 yılında Ankara Bahçelievler semtinde ASEM'in bulunduğu yere taşındı. Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı 10 Haziran 1968 tarihinde üst makamlardan alınan emirler gereğince beşli kuruluştan üçlü kuruluşa geçti. Ayrıca 3 Kasım 1970'te kuruluşundaki Süvari Grubu güçlü bir Atlı Merasim Bölüğü olarak görevine devam etti. 10 Kasım 1953 günü Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve önderi Mustafa Kemal Atatürk'ün cenazesinin Anıtkabir'e defnedilmesinden sonra da alayın bir bölümü 1982 yılına kadar Anıtkabir'in korunması görevini Anıtkabir Muhafız Bölüğü olarak üstlendi. Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı, Anıtkabir Muhafız Bölüğü'nü ve alayın spor kolu olan Muhafız Gücü'nü 1982'ye kadar; Süvari Birliği'ni 5 Ekim 1984'e kadar bünyesinde bulundurdu.⁷² Muhafız Alayı Süvari Birliği'nin isim ve kuruluşu değiştirilerek 5 Ekim 1984'te Kara Kuvvetleri Atlı Spor Eğitim Merkezi adını aldı ve Kara Harp Okulu'na bağlandı.⁷³

21 Aralık 2011 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Muhafız ve Tören Taburunun lağvı üzerine, taburda bulunan askerler Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı'na katıldı. Muhafız Alayı'nın 1. ve 2. Piyade Taburları ile Alay Karargâhı Anıttepe semti dolaylarında, 3. Piyade Taburu Çankaya'da, Muhafız Taburunun bir bölümü Türkiye Büyük Millet Meclisi Muhafız

⁷⁰ Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A.4-14-a, D.61-1, F.5-11.

⁷¹ **Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı'nın Kuruluşunun 50. Yılı 18 Temmuz 1920-1970**, Türk Matbaacılık, Ankara 1972, s. 20; Utkan Kocatürk, **Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü**, Ankara 2007, s. 226.

⁷² **Cumhurbaşkanlığı Tarihi 1923-2005 (Atatürk'ün Doğumunun 125. Yılı Anısına)**, Cumhurbaşkanlığı Yayını, Ankara 2005, s. 439-440.

⁷³ Volkan Uğur, a.g.t., s. 38.

Bölüğü olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde, bazı bölükleri Çankaya garnizonunda görevlendirildi. Alayın diğer bölükleri ise ağır makineli tüfek bölükleri olarak konuşlandırıldı.⁷⁴

2.Muhafız Erlerinin Seçimi ve Nitelikleri

Muhafız Bölüğü'nün vazifesi; taarruz ve savunma taktik görevlerinin yanında iç emniyet görevi yürütmek ve törenlerde Türk süvarisinin şanlı tarihini temsil etmektir.⁷⁵ Muhafız Alayı, savaş zamanında üst birliğine katılan barış zamanında ise Türkiye Cumhurbaşkanı'nın güvenliğini sağlayan Cumhurbaşkanlığına bağlı özel bir birliktir.⁷⁶ Muhafız Takımı'nın görevi her daim çok önemliydi. Cumhurbaşkanı ve aile fertleri Ankara dışında olduğu zamanlarda dahi Muhafız Alay Komutanlığı ve koruma müdürlüğü tarafından alınan tüm emniyet ve koruma tedbirleri aynen devam ettirilmekteydi.⁷⁷

Mustafa Kemal Atatürk, Türk milletini daima zinde, sağlıklı ve gürbüz görmek istiyordu. Bu açıdan Muhafız Alayı'nda sporcu askerlerin bulunmasını özellikle isterdi.⁷⁸ Mustafa Kemal Atatürk'ün en çok sevdiği ve de en önem verdiği spor güreşti. Muhafız Alayı'na alınacak olan askerlerin mutlaka çok iyi pehlivan olmasını isterdi. Asker olacak pehlivanlar seçmelere tabii tutulur en iyileri alınırdı. Muhafız Alayı'nda hem ağır bir eğitim temposu hem de sosyal faaliyetler bir arada yürütülürdü.⁷⁹ Mustafa Kemal Atatürk güreş seyretmesini çok sevdiği için mahiyetindeki muhafız posta erleri tercihen pehlivanlardan seçilirdi.⁸⁰ Bunun için Muhafız Alayı Komutanı İsmail Hakkı Bey'e spora kabiliyetli istediği er veya subayı Muhafız Alayı'na alması için yetki verdi. İsmail Hakkı Bey de bunun üzerine köşk muhafazası için ayrılan posta erlerini ayırırken bilhassa güreşçi, kuvvetli ve gösterişli olmalarına bakar ve ona göre seçip ayırırdı.⁸¹ Türk ordusunda güreş, futbol, atlet, bisikletçi vb. başarılı ne kadar sporcu er ve subay varsa onların mazisi araştırıldıktan sonra Muhafız Alayı'na alınırdı. Böylece Muhafız Alayı erlerinden komutanına kadar sporun yaygın olarak uygulandığı bir alay olmuştu.⁸² İsmail Hakkı Bey, Muhafız Alayı'na alınacak erlerin güçlü,

⁷⁴ Cumhurbaşkanlığı Tarihi 1923-2005, s. 439.

⁷⁵ Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı'nın Kuruluşunun 50. Yılı, s. 20.

⁷⁶ Cumhurbaşkanlığı Tarihi 1923-2005, s. 439.

⁷⁷ Ali Vedat Balseven, "Türkiye'de Yaverlik Kurumu ve Atatürk'ün Yaverleri", Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007, s. 20.

⁷⁸ Özbay Güven, Atatürk'ün Güreş Sevgisi, Ankara 1992, s. 51.

⁷⁹ Cumhurbaşkanlığı Tarihi 1923-2005, s. 448.

⁸⁰ Kılıç Ali, Atatürk'ün Hususiyetleri, Sel Yayınları, İstanbul 1955, s. 121.

⁸¹ Mustafa Kemal Ulusu, Atatürk'ün Yanı Başında, Çankaya Köşkü Kütüphanecisi Nuri Ulusu'nun Hatıraları, Doğan Kitap, İstanbul 2008, s. 203.

⁸² Özbay Güven, Atatürk'ün Güreş Sevgisi, s. 49.

kuvvetli, sporcu olmasının yanı sıra zeki olmalarını da isterdi. Er seçimi ile ilgili bir anısını şöyle anlatmaktaydı;

“Erlerimi hiçbir kıtanın malı olmayan erler arasından seçerdim. Onlarla konuşur öyle alırdım. Bir gün birisi ‘ille beni de al komutanım!’ diye tutturdu. Hocaymış. Seni alırım ama bir sual soracağım eğer onu bilersen alırım dedim ve soruyu sordum. Şurada bir su akıyor bir tarafı kara toprak bir tarafı kırmızı toprak. Hangisinde teyemmüm edersin? ‘Kara toprakta!’ der demez yandın’ dedim. Hiç su olan yerde teyemmüm yapılır mı?”⁸³

İsmail Hakkı Bey’e göre seçilecek erlerin çok dikkatli olması gerekirdi. Zeki, çevik, dikkatli olmayan birisi Mustafa Kemal Paşa’yı korumak konusunda yetersiz kalırdı ve böyle birisi muhafızlık görevini yapamazdı.

İsmail Hakkı Bey 1923 yılında Muhafız Alayı’nda Muhafız Gücü, binicilik, bisiklet, atletizm ve güreş takımlarını kurdu. Muhafız Alayı’na katılan her subay ilk olarak binicilik eğitimi alırdı ve her hafta tatbikat yaptırılırdı. Ayrıca muntazam olarak av koşuları düzenlenir ve zamanın Başbakanı İsmet Bey’de bu koşulara iştirak ederdi. Bisiklet sporu ise sadece Muhafız Alayı’nın bir faaliyeti olarak kalmadı ülke çapında etkinlik gösterdi. İsmail Hakkı Bey her yıl Orta Anadolu illerini kapsayan bir bisiklet seyahati düzenlerdi. Ortalama 1600 km yol kat edilir ve bu seyahatler söz konusu illerde yerel ve ulusal gündemi oldukça meşgul ederdi.⁸⁴

Muhafız Bölüğü *“Mustafa Kemal herkes için, herkes Mustafa Kemal için”* sözünü benimseyerek hareket ederdi. Türk süvarisini törenlerde temsil etmekte bu bölüğün görevleri arasındaydı. Silahlı kuvvetlerin genel yapısı içinde törenlerin farklı bir yeri vardı ve bu nedenle tüm birlikler her zaman törenlere katılırdı. Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı Ankara’da bulunduğu için bu alayın birlikleri Ankara’daki törenlere katılmaktaydı.⁸⁵

İsmail Hakkı Bey tarafından kurulan Muhafız Alayı’na bağlı askerlerin hepsinin kıyafeti aynıydı. Bu kıyafetler üniforma şeklindeydi ve turkuaz rengindeydi. 20 Kasım 1920’de yanındaki gönüllü adamları ile birlikte Mustafa Kemal Paşa’nın ve daha sonra Çankaya’daki köşkün muhafızlığı görevini üstlenen Topal Osman Ağa’nın ve adamlarının kıyafetleri ise tamamen farklıydı. Topal Osman Ağa’nın Gönüllü Alayı’nın en büyük özelliği adamlarının üniforma yerine, *“çetecilik zamanında olduğu gibi”* yöresel Karadeniz giysileri giymeleriydi. Giysiler, tek renk ve aynı biçimde olduğundan özel üniforma havası

⁸³ İsmail Hakkı Tekçe, **a.g.e.**, s. 20.

⁸⁴ İsmail Akbal, **a.g.m.**, s. 83.

⁸⁵ Rıdvan Bal, **Türk Süvari Tarihi**, Ankara 2013, s. 180.

vermekteydi.⁸⁶ Çankaya Köşkü'nü korumak üzere Giresun ve Trabzon havalisinden gelen 100 kişilik Muhafız Birliği'ndeki askerler siyah elbise giyerlerdi. Başlarında Laz başlığı, bellerinde tabanca ve omuzlarında filinta taşırldı. Bu birliğin komutanı Topal Osman, Giresun Gönüllüleri ile birlikte meclisin ve Çankaya Köşkü'nün korunması görevini yaptı.⁸⁷

Osman Ağa ve Giresun Gönüllüleri'nin 29 Ekim akşamı İnebolu'ya gelişine şahit olan Nurettin Peker "*İstiklal Savaşı'nda İnebolu-Kastamonu*" adlı kitabında, Giresun Belediye Reisi ve Müdafaa-i Hukuk Başkanı Osman Ağa ve emrindeki 15 kişilik gönüllü müfrezesinin Karadeniz'e mahsus zıpka başlık giyinmiş, gümüşlü silahlar kuşanmış, kıvrak yürüyüşlü delikanlılardan seçilmiş olan bir müfrezeden oluştuğunu belirtmekteydi.⁸⁸

Ruşen Eşref Ünaydın, 1920'li yılların başında Kurtuluş Savaşı Ankara'sında Mustafa Kemal Paşa'nın evi ve çevresinde görev yapan Giresunlu ve Rumelili muhafızları şöyle anlatmaktaydı:

*"İkindiye yakın saatlerde evin önünden bir iki manga piyade muhafızının geçtiği görülürdü. Yukarıdan aşağı simsiyah zıpkınlarını giyinmiş, kulaklarının altlarına kadar simsiyah kukuletalarını dolamış Giresunlu delikanlılar omuzlarında mavzer, göğüslerinde çaprazvari fişeklikler, bellerinde küçücük ve yuvarlak bombalar, taşlarda keklikler gibi sekerek birer birer azalırlar, uzun yolda bir boydan bir boya nöbet yerlerini tutarlardı... Karın beyaz üstünde ovaya doğru ta uzaklara kadar da siyah küçücük benekler ayırt edilirdi... O uzaktakiler boz kaputlarını, boz kukuletalarını giymiş, tüfeklerini sırtlarına asmış Rumelili süvari nöbetçilerdi. Onların yayılıp yer tutmalarından biraz sonra da yelken bezinden körüğü sımsıkı kapanmış, zincirlenmiş tekerlekleri şangırdayan bir Ford otomobilin içinde Mustafa Kemal Paşa'nın şehre indiği görülürdü. Bu nöbetçiler o keskin soğuk ovanın üstünde gece gündüz demeden gerektiği kadar beklerlerdi. Bunu yaparken cephede bir yurt vazifesi görür gibi uyanık ve tetikteydiler. Nasıl bir kıymeti muhafaza ettiklerini, gereğinde onun için canlarını vereceklerini bilerek beklerlerdi."*⁸⁹

⁸⁶ Teoman Alpaslan, **Öncü Kuvvacı Gazi Milis Yarbay Topal Osman Ağa**, Kamer Yayınları, İstanbul 2014, s. 375.

⁸⁷ Ahmet Gürel - Bülent Türker, **Atatürk ve Unutulmaz Anıları**, Nisan 2009, s. 67.

⁸⁸ Ömer Sami Coşar, **Mustafa Kemal'in Muhafızı Osman Ağa (Topal Osman)**, Harman Yayınları, Ankara 1971, s. 49.

⁸⁹ **Cumhurbaşkanlığı Tarihi 1923-2005**, s. 443.

3.Muhafız Alayı Komutanları ve Muhafızların Görevleri

Mustafa Kemal Paşa'nın muhafız ihtiyacı hissetmesi ile birlikte Muhafız Alayı komutanlığı görevine getirilen komutanlardan en ünlüleri Topal Osman Ağa ve İsmail Hakkı Bey idi. Sadece bu iki komutan Mustafa Kemal Atatürk döneminde Muhafız Alayı komutanlığı görevi yaptı. İsmail Hakkı Bey, Mustafa Kemal Atatürk'ün 1938 yılında vefatına kadar bu görevini sürdürdü. Hatta Mustafa Kemal'in ölümünden sonrada bir süre görevine devam etti.

1920 yılından 2016 yılına kadar Muhafız Alay Komutanlığı görevini üstlenen 42 subay arasında görevde en uzun süre kalan komutan İsmail Hakkı Bey, en kısa süre görevde kalan komutan ise M. Cihat Alpan oldu. Muhafız Alay Komutanlığı, Genel Sekreterlik, Genel Sekreter Yardımcılığı ile Başyaverlik görevlerini farklı zamanlarda aynı kişilerin üstlendikleri gözlemlendi. Alay Komutanlarından Kur. Alb. M. Cihat Alpan ve Kur. Alb. Osman Köksal Genel Sekreterlik görevleri de yaptı. Kur. Alb. Hüseyin Topa ve Kur. Alb. Hasan Sağlam Başyaver ve Genel Sekreter Yardımcılığı görevi yaptı. Kur. Alb. Refik Tulga, Kur. Alb. Çevik Bir, Kur. Alb. Aslan Güner ve Kur. Alb. Ferit Güler Başyaver olarak da görev yaptı. Kur. Alb. Bahattin Ertürk, 1953-1955 yıllarında Alay Komutanlığı'nın yanı sıra Cumhurbaşkanlığı Başyaverliğine de vekâlet etti. Ayrıca Alay Komutanlığı görevini 1956-1959 yılları arasında ikinci kez üstlenen tek kişi oldu. Kur. Alb. Refik Tulga, 10 Ağustos 1954'ten 25 Eylül 1956'ya kadar Başyaverlik ve 1955-1956 yıllarında da Muhafız Alay Komutanlığı görevini üstlendi. Kur. Alb. Osman Köksal, 1959-1960 yıllarında Alay Komutanlığı, 13 Haziran 1960-25 Ekim 1961 günlerinde Genel Sekreterlik görevleri yapmış olup, bir süre Genel Sekreterlik ile Muhafız Alay Komutanlığı'nı bir arada yürüttü. Kur. Alb. M. Cihat Alpan, 1962'de Alay Komutanı, 1966-1972 yıllarında Genel Sekreter olarak görev yaptı. Kur. Alb. Hüseyin Topa, 13 Mart 1971-15 Ocak 1974 günlerinde Başyaverlik, aynı dönemde 1973-1974 yıllarında Alay Komutanlığı, 1983-1985 yıllarında da Genel Sekreter Yardımcılığı görevinde bulundu. Kur. Alb. Hasan Sağlam, 15 Ocak 1974-20 Temmuz 1976 yıllarında Başyaverlik, 1976-1977 yıllarında Alay Komutanlığı, 1980-1981 yıllarında da Genel Sekreter Yardımcılığı görevinde bulundu. Kur. Alb. Çevik Bir, 13 Eylül 1980-3 Haziran 1983 günlerinde Başyaverlik ve aynı dönemde 1981-1983 arasında da Alay Komutanlığı görevlerini birlikte üstlendi. Kur. Alb. Aslan Güner, 9 Kasım 1989-20 Haziran 1993 günlerinde Başyaverlik, hemen ardından 1993-1994 yıllarında da Alay Komutanlığı yaptı. Kur. Alb. Ferit Güler, 17 Temmuz 1999-17 Temmuz 2002 günlerinde Başyaverlik, 2004 yılına kadar Alay Komutanlığı görevini üstlendi. Muhafız Alayı Komutanlığı görevini

2004-2006 yılları arasında Kur. Alb. Hamza Koçyiğit yaptı. 2006-2008 yılları arası Kur. Alb. Burhanettin Aktı, 2008-2010 yılları arası Kur. Alb. Muharrem Metin Özbek, 2010-2012 yılları Kur. Alb. Şener Topuç, 2012-2013 yılları Kur. Alb. İsmail Güneşer, 2013-2015 yılları Muhammet Tanju Poshor yaparken 2015 yılında göreve başlayan Kur. Alb. Muhsin Kutsi Barış 2016 yılında Muhafız Alayı Komutanlığı görevine devam etti.⁹⁰

Muhafız Alayı'nın subayları ilerleyen rütbeleriyle daha sonra Türkiye'nin dört bir tarafında önemli görevler üstlendi. Bu Mustafa Kemal Atatürk'ün bir projesiydi. Mustafa Kemal Atatürk, bu subayların gittikleri yerlere uygarlığı da götüreceklerine inandı ve bu subaylar Anadolu'nun en ücra köşelerine gönderildi. Görevleri gittikleri yerlerdeki çevreyi uyandırmak, yeni yaşam biçimleri öğretmek, özünü ve kalıbını değiştirmekte olan Türkiye'nin uyanışını desteklemektir. Muhafız Alayı'ndaki subaylar gittikleri yerlerde 3-5 yıl kalıp gerekli dönüşümleri gerçekleştirdikten sonra başka yerlere atandılar.⁹¹ Muhafız Alayı'nda kuruluşundan itibaren görev yapan komutanlar başlama ve ayrılma yıllarına göre aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

⁹⁰ **Cumhurbaşkanlığı Tarihi 1923-2005**, s. 440-441.

⁹¹ Anadolu Haber Editör: Çağdaş Ceyhan, Tasarım: Bahadır Ayhan, "O benim babamdı", Anadolu Üniversitesi Haftalık İletişim Gazetesi, S. 460, 25 Nisan-1 Mayıs 2008, s. 7. (Fahri Ener'in kızı Güner Ener yaşadıklarını, duyduklarını ve gördüklerini Anadolu Haber'e anlatmıştır.) www.ahaber.anadolu.edu.tr

Muhafız Alayı Komutanları⁹²		
Adı-Soyadı	Görev Süresi	
	Başlama Tarihi	Bitiş Tarihi
Yarbay Topal Osman Ağa	1920	1923
P. Alb. İsmail Hakkı Tekçe	1920	1940
P. Bnb. Hüsnü Dumlu	1940	1942
P. Bnb. Necdet Ergezen	1942	1943
P. Bnb. Daniş Karabelen	1943	1948
P. Yb. Gani Güvener	1948	1950
Kur. Bnb. Nüzhet Bulca	1950	1953
Kur. Alb. Bahattin Ertürk	1953	1955
Kur. Alb. Refik Tulga	1955	1956
Kur. Alb. Bahattin Ertürk	1956	1959
Kur. Alb. Osman Köksal	1959	1961
Kur. Alb. Şükrü İlkin	1961	1962
Kur. Alb. M. Cihat Alpan	1962	1962
Kur. Alb. İsmail Hakkı Bayındır	1962	1966
P. Alb. Dünder Baykal	1966	1969
P. Alb. Hadi Öztekin	1969	1971
Kur. Alb. Yılmaz Tokatlı	1971	1973
Kur. Alb. Hüseyin Topa	1973	1974
P. Alb. Abdullah Erkun	1974	1976
Kur. Alb. Hasan Sağlam	1976	1977
P. Alb. Rasim Burakan	1977	1981
Kur. Alb. Çevik Bir	1981	1983
Kur. Alb. Halit Edip Başer	1983	1986
Kur. Alb. Yaşar Büyükanıt	1986	1988
Kur. Alb. Ersin Yılmaz	1988	1990
Kur. Alb. Yaşar Karagöz	1990	1991
Kur. Alb. Hasan Iğsız	1991	1993
Kur. Alb. Aslan Güner	1993	1994
Kur. Alb. Nusret Taşdeler	1994	1996
Kur. Alb. Kerim Şahin	1996	1997
Kur. Alb. Cihangir Akşit	1997	1999

⁹² Cumhurbaşkanlığı Tarihi 1923-2005, s. 441-442.

Kur. Alb. Tayyar Elmas	1999	2000
Kur. Alb. Abdullah Recep	2000	2001
Kur. Alb. Kamil Başoğlu	2001	2002
Kur. Alb. Ferit Güler	2002	2004
Kur. Alb. Hamza Koçyiğit	2004	2006
Kur. Alb. Burhanettin Aktı	2006	2008
Kur. Alb. Muharrem Metin zbek	2008	2010
Kur. Alb. şener Topuç	2010	2012
Kur. Alb. İsmail Güneşer	2012	2013
Kur. Alb. Muhammet Tanju Poshor	2013	2015
Kur. Alb. Muhsin Kutsi Barış	2015	2016

4.Muhafız Alayı Acemi Erlerinin Talim ve Terbiye Programı

Mustafa Kemal Atatürk'ün Muhafız Alayı Komutanı İsmail Hakkı Bey, tertipli, düzenli, disiplinli bir komutandı. Muhafız olarak seçeceği erleri özel olarak tek tek konuşur öyle seçerdi. Erlere yönelik çalışmalar ciddiyetle yürütülür ve Muhafız Kıtaatı'na aldığı askerlerin mutlaka talim ve terbiye programından geçmesini isterdi. Bunun için haftalara ayrılmış bir talim ve terbiye programı oluşturuldu. Bu program bölük komutanları tarafından günlere ve saatlere bölünüp acemi erlerin subaylarına verildi. İsmail Hakkı Bey, talim ve terbiye programına katılmayan erlerin birliğinde bulunmasına izin vermezdi. Örneğin 28 Mart 1931 tarihli ve 879 sayılı Riyaseti Cumhur Kâtibi Umumiliği'ne yazdığı belgede, Cumhurbaşkanı'nın köşklerinde şoför, sofracı, aşçı yamağı, emirber gibi bir miktar efradın hususî bir şekilde istihdam edildiğini ve bu efradın miktarı tespit edilmediği gibi mezuniyet veya memuriyetlerinden de haberdar olmadığı yazılıydı. 1931 senesi celbi için:

-Efradın miktarının tespit edilmesi gerektiği, muhtelif hizmetlerde istihdam edilecek efradın mükellefiyeti askeriye kanununa göre talim ve terbiyeye tabi tutulacaklarını, aksi takdirde alayımızla alakaları olmadıklarını şubelerine bildireceğimizi.

-Hizmetlerini gördükten sonra hususî vazife alacak bu gibi efradın mezuniyet veya memuriyetleri komutanlıktan alınacak vesikalarla gönderilmeleri bütün efradımıza seyyanen muamele ifasının ancak bu suretle mümkün olacağını, ehemmiyetle arz eylerim efendim diye yazılıydı.⁹³

Yine Riyaseti Cumhur Kâtibi Umumiliği'ne 19 Mayıs 1931 tarihinde gönderilen bir yazıya bakıldığında Muhafız Alayı'na alınacak acemi erlerinin talim ve terbiyesi konusunda ne kadar ciddi davranıldığını görebiliriz. Riyaseti Cumhur Kâtibi Umumiliği'ne; "*Köşkte istihdam edilmek üzere 1907 doğumlu efrattan alay namına yeni gelen efrat talim ve terbiye görmeden köşkte alıkonulmuştur. Efradın talim ve terbiye görmeden müteferrik hizmetlerde istihdamına imkân-ı kanuni olmadığı gibi seciyesi ahlâkı göz önünde bulundurularak tetkik ve tespit olunmadan gelen efradın Cumhurbaşkanı'nın yakınında istihdam edilmek gibi çok mühim ve mesuliyetli bir yerde istihdamlarının vazifemin ciddiyet ve ehemmiyetiyle mütenasip görmemekteyim. Bu meşguliyeti deruhte edemediğim için neferlerin muayyen talim ve terbiyesini ikmalden sonra tekrar gönderilmek üzere alaya iadesini aksi takdirde alayla alakalarının olmadığı için icap eden makam-ı askeriyeye bildirileceğini arz eylerim efendim*"

⁹³ Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A.IV-1, D.49, F.42.

diye yazılıydı. Ayrıca Muhafız Alayı Komutanı İsmail Hakkı Bey tarafından Riyaseti Cumhur Kâtibi Umumiliği'ne arz edilerek bilgi vermek için ser yaverliğine de yazıldı.⁹⁴

İsmail Hakkı Bey, 8 Kasım 1934'de Riyaseti Cumhur Umumi Kâtipliği'ne 1933 yılı celbinde köşkte istihdam edilen künyeleri yazılı olan neferlerin bu devrede talime iştirak etmeleri 6 ay için talim ve terbiye görmeleri zaruri ve mecburi olduğundan bu talimlerin bitiminde tekrar iade edilmeleri gerektiğinin Süvari Grup Komutanlığı tarafından bildirileceğini yazdı. Adı geçen kişiler ise şunlardı; Süvari 1. Bölüğünden Veli oğlu Ahmet (Beşiktaş 1910), Süvari 2. Bölüğünden Emin oğlu Kemal (Üsküdar 1909), bataryadan Hurşit Ferit (Üsküdar), Ali Hasan (Eminönü). Bu celpte bazı neferler köşke verilmiş olduğundan bu neferlerin Süvari Grup Komutanlığı emrine gönderilmesi için icap edenlere emir buyurulması eğer gönderilmelerinde mahsur varsa kayıtlarına işaret edilmek üzere bildirilmesi istendi.⁹⁵ Aşağıda Muhafız Alayı Acemi Erlerine verilen talim ve terbiye programı haftalar halinde verilmektedir.

Talim ve terbiye devresinin birinci ay birinci haftasında acemilere muharebe hakkında genel bir bilgi verilmekteydi. Birinci ayın ilk haftası acemilere muharebenin ne olduğu, talim ve terbiyenin maksadı ve acemi ere niçin tek tek talim yaptırıldığı anlatılırdı. Talim ve terbiyenin amacı fikren ve bedenen muharebe için hazırlanmaktı. Erin anlayacağı tarzda muharebenin amacının ne olduğu ve her ferdin buna katılması gerektiği askerlik müddetince erlere anlatılmaktaydı. Acemilere ilk önce talimin niçin tek tek yaptırıldığı anlatılır daha sonra talimler sırayla yaptırılırdı.⁹⁶

Arazi tarifi talimleri; araziyi kıymetlendirme, tanıma ve araziden istifade etme talimleri şeklinde yapılırdı. Araziyi açık bir şekilde tarif edemeyen bir er bir gözcülük dahi yapamazdı. Bu arazi tarif talimleri değişik arazilerde yapılır ve her er arazi tarifini öğreninceye kadar talime devam edilirdi. Daha sonra yön tayini yaptırılır ve dört yönün isimleri güneşe göre gösterilirdi. Atış talim ve terbiyesinde genel olarak tüfeğin kullanılması ve kudreti hakkında bilgi verilirdi. Öğretmen eline bir bağ manevra fişegi alarak tüfeği doldurur, nişan alır ve ateş ederdi. Öğretmen aynı şeyi çökmüş, yatmış, nişan vaziyetlerinde yapar ve erlerin de böyle yapması gerektiğini tüm erlere söylerdi. Haftanın ilk 2 günü bu gibi atış ve nişan talimleriyle geçerdi. Diğer günlerde ise tüfeğin nasıl doldurulacağı parça ve

⁹⁴ Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A.IV-I, D.49, F.36.

⁹⁵ Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A.VII. 2-d, D.93, F.25-1.

⁹⁶ **Muhafız Alayı Acemi Erleri İçin Talim ve Terbiye Pr. I. Ay**, Başvekâlet Matbaası, Ankara 1938, s. 9.

vazifeleri, fişeklerin nevileri, atış malzemeleri nişan tertibatının tarifi vb. gibi talimler gösterilirdi.⁹⁷

Mesafe tahmini talimlerinde; metrenin ne olduğu, büyük ve küçük parçaları ve 1.50 m kadar olan mesafeler istasyon yapılarak gösterilir ve adım adım mesafe öğretilirdi. Bunun amacı erlerin attığını vurabilmesi için nişangâhını doğru olarak yapması ve mesafeyi tahmin etmesiydi. Tüfeksiz ve tüfekli talim ve terbiye olarak tüfeksiz esas vaziyeti alınır, yürüyüş, çeviklik, yüksek sesle laf söylemek ve sayı saydırmak, tüfek çatmak-almak ve selamlama gibi talim ve terbiyeler bu hafta içinde gösterilirdi. Bu programda selamlamaya çok önem verilirdi. Selamlama ne demektir öğretilirdi.⁹⁸ Talim ve terbiyede beden terbiyesi ve spor talimlerinde bu haftadan itibaren her sabah yemekten önce kolaydan başlayarak talimler yaptırılmaktaydı. Ayrıca okuma yazma dersleri yapılır ve okuma bilmeyenler bir posta olarak ayrılarak bu erlere okuma yazma öğretilirdi. Bu hafta içinde acemilere silah ve bütün teçhizat verilirdi. Silah temizliğinde erlere tüfek, hafif makineli tüfek, süngü ve diğer teçhizatın temizlenmesi, bakımı, nasıl korunacağı hakkında dersler verilirdi.⁹⁹

Talimlerin ikinci haftasında da ilk önce arazi tarifi öğretilirdi. Ere düşman gözünden arazi parçaları ve bu arazi parçalarının muharebe sırasında erlere ve düşmanlara ne gibi fayda ve zararları olacağı öğretilir, yön tarifleri yaptırılırdı.¹⁰⁰ Bunun yanında atış-talim ve terbiyesi, üçayaklıda nişan alma-mesafe talimleri, tüfekli ve tüfeksiz talim ve terbiye, tahkim edevatının kullanılması ve gizleme, beden terbiyesi ve spor, bomba ve süngüleşme talim terbiyesi yaptırılırdı. Süngüleşme ne olduğu, nerede ve ne zaman yapılacağı öğretilir ve bombaları hangi erlerin taşıyacakları söylenerek el, tüfek ve tayyare bombaları hakkında genel bilgi verilirdi.¹⁰¹

Talimlerin üçüncü ve dördüncü haftalarında birinci ve ikinci haftalardaki talimlere devam edilir ve bu talimlerin yanında mesafe tahmini (bir erin kaç metreden yüzünün ve teçhizatının teşhis edileceği), tüfeksiz ve tüfekli talim ve terbiye, ağır makinalı tüfek bölükleri için talim hareketleri, atış ve nişancılık, gece talimleri bu hafta içinde yaptırılırdı. Tahkim edevatının kullanılması ve gizleme, sevk talimnamesi ve gidiş-geliş 10 km'ye kadar alayın yürüyüş programına göre yürüyüş yaptırılırdı. Bu yürüyüşlerde yolun sağ tarafında, yolun sol tarafında, yolun her iki tarafında ne zaman yürüneceği, duruşlarda yolu serbest bırakmak ve

⁹⁷ Muhafız Alayı Acemi Erleri İçin Talim ve Terbiye Pr. I. Ay, s. 12.

⁹⁸ Muhafız Alayı Acemi Erleri İçin Talim ve Terbiye Pr. I. Ay, s. 14-15.

⁹⁹ Muhafız Alayı Acemi Erleri İçin Talim ve Terbiye Pr. I. Ay, s. 17-18.

¹⁰⁰ Muhafız Alayı Acemi Erleri İçin Talim ve Terbiye Pr. I. Ay, s. 20.

¹⁰¹ Muhafız Alayı Acemi Erleri İçin Talim ve Terbiye Pr. I. Ay, s. 26.

irtibat erlerinin vazifeleri öğretilirdi. Yine bu haftada beden terbiyesi ve spor, bomba talim ve terbiyesi, süngüleşme talim ve terbiyesi acemilere gösterilir ve yaptırılmaya devam edilirdi.¹⁰²

Talim ve terbiye programının ikinci ayının birinci ve ikinci haftalarında geçen haftalardaki talimlerin tekrarı yapılır ve talimlere devam edilirdi. Yine ilk olarak diğer haftalar gibi arazi tarifi, araziyi kıymetlendirme, tanıma ve araziden istifade öğretilir ve fark edilmesi kolay bir noktadan yanda görülmesi güç bir noktaya doğru arazi tarifleri yaptırılırdı. Ayrıca düşman topçu ateşi altında ilerlemek, açık alanda mevzi almak, görme ve hedefi gösterme talimleri yaptırılırdı.¹⁰³ Hafif makinalı tüfeğin mevzi girmesi ve ateşe hazırlanması hafif makinalı tüfeğin mevzi değiştirmesi ve namlu değiştirme, hafif makinalı tüfek de meydana gelen tutuklukların sebepleri ve bunların giderilmesi hakkında bilgi verilirdi. Tüfek ve hafif makinalı tüfek için dağınık düzenden açılmadan yayılmaya kadar muharebe talimi, yayılmadan ateş açmaya kadar şekli ve tatbiki muharebe talimi manganın yayılmasına kadar yanaşık hazırlık talimleri yaptırılırdı. Bunlarla beraber; yön tarifi, atış talim ve terbiyesi, mesafe tahmini, tüfeksiz ve tüfekli talim ve terbiye programları gösterilirdi. Tüfeksiz talim ve terbiyede; dururken ve yürürken, devriye ve nöbetçi iken, araba ve diğer nakil vasıta araçlarında iken, tüfekli talim ve terbiyede de koşarken doldurmak ve kapamak, kapalı gözle doldurmak ve kapamak, ayakta nişan vaziyeti, tüfeği arkaya ve boyuna asma gösterilmekteydi. Ağır makinalı bölükleri için ağır makineli ile atış ve nişancılık, bir hedefe karşı uzaktan ve araziden istifade ederek yanaşmak gibi talimler yaptırılırdı. Gece talimlerinde geceleyin sessizce yürümek, hayvanların ve teçhizatın ses çıkarmamasına dikkat etmek, aydınlatma vasıtalarına karşı hareket, sessizce ağızdan haber ulaştırmak, tahkim edevatının kullanılması ve gizleme talim ve terbiyesi yaptırılmaktaydı.¹⁰⁴

Bu ayın üçüncü ve dördünü haftalarında dağınık düzende; şekli talimler, tatbiki talimler, müdafaa, mevzi, asıl muharebe hattı, asıl muharebe sahası, muharebe ileri karakolları, ileri mevzi ve vazifeleri hakkında malumat verilirdi. Yön tayini, atış talim ve terbiyesi, tabanca ile talim ve terbiye, mesafe tahmini ve hedef görme ve gösterme talimleri, 100 metreye kadar konmuş muhtelif hedefleri aramak, bulmak ve mesafelerini tahmin etmek ve arkadaşına göstermek, başparmakla açıklığı ölçmek gibi talimler yaptırılırdı. Tüfeksiz ve tüfekli talim ve terbiye, çeviklik talimleri, ağır makinalı bölüğü için talim hareketleri gösterilirdi. Bindirilmiş bir tüfekle; çabuk bir şekilde tüfek indirmek, bindirmek, yük indirip

¹⁰² Muhafız Alayı Acemi Erleri İçin Talim ve Terbiye Pr. I. Ay, s. 38-40.

¹⁰³ Muhafız Alayı Acemi Erleri İçin Talim ve Terbiye Pr. II. Ay, Başvekâlet Matbaası, Ankara 1938, s. 6.

¹⁰⁴ Muhafız Alayı Acemi Erleri İçin Talim ve Terbiye Pr. II. Ay, s. 16-19.

bindirmek, bindirilmiş bir tüfeğin şekilleri, safta hareket ve çarklar, safta ikişerli ve birerli kola geçmek ve bunlardan safa geçmek şeklinde yaptırılırdı.¹⁰⁵

Avcı kolunda, ateş zincirinde sağa, sola eğri istikametlere ve geriye yürüyüşler ile cephe değiştirmeler gösterilir, dağınık düzenin muhtelif şekillerinden dururken, yürürken toplamaya yönelik dersler verilirdi. Tatbiki talimler, hedef seçme, hedef tarifi, mesafe tahmini, nişangâh intihabı, müdafaada ateş muharebesi, atış talim ve terbiyesi, tabanca ile talim ve terbiye derslerine devam edilirdi. Yanaşık düzenden; tüfeksiz talim ve terbiye, tüfekli ve hafif makinalı tüfekli talimler, ağır makinalı tüfekle talim, ağır makinalı tüfek atış ve nişancılık, yetiştirilmiş erlere bu hafta ders atışının 1. vazifesi attırıldı. Derslerde tutukluk nedir, neden oluşur öğretilirdi. Bu ay bu gibi talimlerin yanında atış ve nişancılık, gece talimi, sevk talimnamesinden yürüyüş, tahkim edevatının kullanılması ve gizleme talim ve terbiyesi, gaz talim ve terbiyesi, beden terbiyesi ve spor, bomba-süngüleşme talim ve terbiyesine yönelik dersler verilirdi.¹⁰⁶

Programın üçüncü ayında geçen haftaların tekrarı yapılırdı. Dağınık düzen talim ve terbiyesinden şekli ve tatbiki talimler, ateş tesiri 400 metreye kadar küçük görünen hedeflere ateşe başlamadan önce öğretilen esaslar, serbest ateş ve avcı kısmının toplu ateşi, ateş sürati gibi talimlere devam edilirdi. Ayrıca bu hafta keşif kolu habercilik gözcülük talimi, düşmanın keşfine memur keşif kolunun düşman uzağında veya yakınında hareket tarzı ve erlere keşif kollarının kuvveti ve vazifesi hakkında nazari bilgi verildi. Habercilik taliminde amaç ere arazinin ateş tutmayan yerlerini buldurup hareket etmesini ve bu mesafede götürdüğü emri veya haberi zihninde tutmasını öğretmektir. Ayrıca gözcülük dersleri de verilirdi ve gözcülük düşmanın bulunabileceği noktaları kestirmek, bir yolu bir arazi parçasını gözetlemek için yer bulmak ve görülen şeylerden doğru sonuç çıkarmaktı.¹⁰⁷

Yine bu ay içinde hafif makinalı tüfek ile muhtelif nişan vaziyetleri bütün erlere şu şekilde öğretilirdi; yatarak nişan vaziyeti, mermi çukuru içinde diz üzerinde, kar üzerinde, boy siperi içinde ayakta, avcı çukurunda, çatal ayak olmaksızın nişan vaziyeti, ağaç üzerinde, yürürken, koşarken nişan vaziyeti ve koşarken durma nişan vaziyeti şeklinde öğretilmekteydi. Ayrıca bu hafta içinde nişangâh tanzimi, hafif makinalı tüfek ile ateş usulleri, atış talim ve terbiyesi, tabanca ile talim ve terbiye, ağır makinalı bölüğü için talim hareketleri, atış ve nişancılık, gece talimi ve tahkim edevatının kullanılması ve gizleme talim ve terbiyesi

¹⁰⁵ Muhafız Alayı Acemi Erleri İçin Talim ve Terbiye Pr. II. Ay, s. 37-40.

¹⁰⁶ Muhafız Alayı Acemi Erleri İçin Talim ve Terbiye Pr. II. Ay, s. 56.

¹⁰⁷ Muhafız Alayı Acemi Erleri İçin Talim ve Terbiye Pr. III. Ay, Başvekâlet Matbaası, Ankara 1938, s. 10-12.

yaptırılırdı.¹⁰⁸ Bu ayın ikinci haftasında dağınık düzenden önceki haftaların dağınık düzen şekli ve tatbiki talimlerine basit meselelerle devam edildiği gibi keşif ve emniyet, gözetleme ve haber hizmetinde de geçen haftaki talimlere devam edilirdi. Ayrıca atış talim ve terbiyesi, mesafe tahmini, tabanca ile talim ve terbiye yaptırılırken yanaşık düzenden de önceki talimlerin tekrarı yaptırılırdı.¹⁰⁹

Bu ayın üçüncü haftasında dağınık düzenden, avcı ve hafif makinalı tüfek kısımlarının taşıdığı silahlar ve malzeme söylenecek ve vazifeleri öğretilecekti. Bu haftanın ilk yarısı avcı kısımları ile diğer yarısı yalnız hafif makinalı kısımları ile talim edilecekti. Ayrıca saat ile bir topçu ateşinden sonra girmeye, mevzi gizleme, keşif ve emniyet hizmeti, tabanca ile talim ve terbiye, mesafe tahmini, ağır makinalı bölüğü için talim hareketleri, atış ve nişancılık, gece talimi, tahkim edevatının kullanılması ve gizleme, gaz talim ve terbiyesi, beden terbiyesi ve spor, bomba-süngüleşme talim ve terbiyesi geçen haftalardakinin tekrarı şeklinde yaptırılmaktaydı.¹¹⁰ Bu ayın son haftasında dağınık düzende kısımlar halinde fakat ayrı olarak yayılmadan girmeye ve girmede muharebe, derinlikte ilerleme, takip, geri çekilmek şeklinde talim yaptırıldı. Haftanın yarısı tüfekle yarısı hafif makinalı tüfek ile talime tahsis edilecekti. Keşif emniyeti, habercilik ve gözcülük talimi, atış talim ve terbiyesi, ağır makinalı tüfek bölüğü için talim hareketlerinde şunlar öğretilmekteydi:

-Ateş tesirleri, yüksek ve derin hedeflere karşı 2400 metreye kadar atış

-Taciz ateşleri, düşman gerisinde görülen yerler ve düşman gerisinde görünmeyen yerleri, geceleyin düşmanın gidiş geliş yollarını, geçitleri, yol kavşaklarını ateş altına almak.

-Tevkif ateşi, asıl muharebe hattının 250-300 metre ilerisinde 300-400 metre genişliğinde yapılan ateş şeridi olduğu.

-İmha ateşleri, ilerlemekte olan taarruzu daha başlarken olduğu yerde durdurmak için bu atışlar ateş darbesi halinde yapılırdı.¹¹¹

İkinci talim asıl muharebe sahasındaki tüfeğin ateş açması, cephane tahsisi, ateş taksimine ait misaller gösterilirdi. Misal 1; mesafe 600 m, misal 2; mesafe 1100 m, misal 3; mesafe 1000 m, misal 4; mesafe 1000 m, misal 5; mesafe 1200 metredir. Yine bu haftada diğer haftalar gibi atış ve nişancılık, gece talim ve terbiyesi gidip-gelme 15 km gece yürüyüşü yapılacak ve bu yürüyüşte düşman uzağında yapılan yürüyüş esasları tatbik edilecekti. Tahkim edevatının kullanılması ve gizleme yürüyüşte tayyare ve balonların gözetleme sahasında gizlenmek, müsabaka tarzında makinalı tüfek çukurları ile yatma çukuru yapmak ve

¹⁰⁸ Muhafız Alayı Acemi Erleri İçin Talim ve Terbiye Pr. III. Ay, s. 27.

¹⁰⁹ Muhafız Alayı Acemi Erleri İçin Talim ve Terbiye Pr. III. Ay, s. 35.

¹¹⁰ Muhafız Alayı Acemi Erleri İçin Talim ve Terbiye Pr. III. Ay, s. 47.

¹¹¹ Muhafız Alayı Acemi Erleri İçin Talim ve Terbiye Pr. III. Ay, s. 56-57.

gizlemek şeklindeydi. Bununla birlikte bu hafta gaz talim ve terbiyesi, beden terbiyesi ve spor, bomba-süngüleşme talim ve terbiyesine geçen haftaki talimlere göre devam edilirdi.¹¹²

Programın dördüncü ve beşinci aylarında önceki haftanın talimlerine devam edilirdi. Muharebe ileri karakol tatbikatı, açılmadan ateş açmaya kadar taarruz talimi, manganın makinalı tüfek yardımı ile bir makinalı tüfek yuvasına taarruzu, yürüyüşte yan emniyetine memur olan manganın hareketleri yaptırılırdı. Yine önceki haftalar gibi atış talim ve terbiyesi, Ağır makineli tüfek bölümü için talim hareketleri, atış ve nişancılık yaptırılırdı. Yanaşık düzenden gece talimi, sevk talimnamesinden gidip gelme 28 km yürüyüş, tahkim edevatının kullanılması ve gizleme, gaz talim ve terbiyesi, beden terbiyesi ve spor, bomba talim ve terbiyesi ve süngüleşme talimlerine devam edilirdi.¹¹³

Yukardaki talimlerin yanı sıra Muhafız Alayı Acemi Erleri Zırhlı Vasıta Savan Top Takımı için 20 haftalık bir talim ve terbiye programı hazırlanmıştı. Bu programın birinci haftasında silahlar hakkında umumi malumat, silahın tarifi, topların görevine göre aldıkları adlar ve zırhlı vasıta savan topları hakkında malumat ve atış talim ve terbiyesi yaptırılırdı. İkinci hafta tek topta birinci haftanın tekrarı, topların çap ve mermi yoluna nazaran neveleri, zırhlı muharebe vasıtaları hakkında malumat ve zırhlı vasıta savan topları ile mukayesesi, atış talim ve terbiyesi birinci haftanın tekrarı şeklinde yaptırılırdı. Üçüncü hafta tek topta öncekilerin tekrarı yaptırılır ve topun erler tarafından kullanılması öğretilirdi. Ayrıca top kalkanı ve top dürbünü parçalarının adları ve ödevleri öğretilirdi. Dördüncü hafta tek topta öncekilerin tekrarı ve geride toplanmak, numara saymak ve değiştirmek, kamayı açmak ve kapamak, top dürbünlerinin takılması ve alınması talimleri yaptırılırdı. Malzemede önceki haftaların tekrarı ve namlu, kızak ve kamanın parçalarının adları gösterilirdi. Ayrıca atış talim ve terbiyesinde öncekilerin tekrarı, mesafe çekmek, nişan almak öğretilirdi.¹¹⁴

Beşinci hafta tek topta öncekilerin tekrarı, dolduruş talimleri, ateş mevzi komutunda yapılacak işler ve numara erlerinin ödevleri, mermilerin cinsleri, kısımları ve tesirleri, mesafe almak, yan bağlamak, nişan almak gibi talimler yaptırılırdı. Altıncı hafta tek topta birinci ve ikinci haftaların tekrarı, geride toplanmak, numara saymak ve değiştirmek, mevziler hakkında bilgi ve mevzilerin adları, asıl, yedek, sahte, hazırlık ve pusu mevzileri, mevzi değiştirme komutunda numara erlerinin yapacağı işler gösterilirdi. Malzemede öncekilerin tekrarı, tetik takımı ve üst kundağın parçaları, ödevleri, atışların tekrarı, nişan almak, yan bağlamak, mesafe çekmek bu haftanın talimlerinden idi. Yedinci hafta tek topta, önceki hareketlerin

¹¹² Muhafız Alayı Acemi Erleri İçin Talim ve Terbiye Pr. III. Ay, s. 63.

¹¹³ Muhafız Alayı Acemi Erleri İçin Talim ve Terbiye Pr. V. Ay, Başvekâlet Matbaası, Ankara 1938, s. 3-5.

¹¹⁴ Muhafız Alayı Zırhlı Vasıta Savan Top Takımı Acemi Devresi Talim ve Terbiye Pr., Başvekâlet Matbaası, Ankara 1938, s. 3-5.

tekrarı, zırhlı muharebe vasıtalarının muharebe usul ve kabiliyetleri, mevzi değiştirme, tetik dūřurma ve dolduruş talimleri yaptırılırdı. Sekizinci hafta ateř mevzi ve mevzi değiştirmede numara erlerinin ödevleri, topla hareketler ve topa verilen ateř komutunda erlerin yapacağı işler ve ödevler, hedef anlamak, topun kaba ve ince tevcihi, dolduruş ve ateř edilmesi gösterilirdi. Ayrıca hareket eden hedeflere nişan ve sūratlerine gōre ōne tutuş miktarlarının bağlanması ōğretilirdi. Dokuzuncu hafta ōnceki haftanın tekrarı ile birlikte yedekçilik, kama ve namlunun sōkūlup takılması, yağlama ve kamadaki tutukluklar, duran ve hareket eden hedeflere çabuk nişan almak gibi talimler gösterilirdi. Onuncu hafta tek topta ateř ve mevzi değiştirme, topun erler tarafından çekilmesi, gizlenmesi ve tahkim edevatının kullanılması ōğretilirken aynı zamanda tekerlek değiştirmek, mermiler, tapa ve iz kutuları, koşum ve isimleri, duran ve hareket eden hedeflere çabuk nişan, eksikliklerin tekrarı bu haftada yapılan talimlendendi.¹¹⁵

On birinci hafta tek topta noksanların tekrarı, mevzideki hizmetler, cephe ikmali, dolduruş ve tetik dūřurma talimleri, top indirip bindirmek topun erlerle çekilmesi, hazırlık mevzileri ve bunlarda yapılacak işler yaptırılırdı. Bunun yanında koşum almak, koşum vurmak, hayvanların topa koşulması, yedekçilik talimlerine de devam edilirdi. Malzeme talimlerinde geçen haftanın tekrarı yapılır ve atış talim ve terbiyesinde noksanların tekrarı, hareket eden hedeflere nişan almak, çabuk nişan ve hedeflerin takibi yaptırılırdı. On ikinci hafta tek topta topun sūtre gerisinde ateşe hazırlanması, mevziinin hazırlanması, ileri sūrūlmesi, mevzi işgali, pusu mevziindeki topların sūrati hareketi, topun erlerle çekilmesi, ateř kesmek ve topun sūtre gerisine alınması yaptırılırdı. Malzeme olarak fenerler ve parçaları gösterildikten sonra atış talim ve terbiyesinde nişancılıkta tekāmūl, hedef taksimi, nişancı olabilecek erlerin yetiştirilmesi yapılan talimlendendi. On ūçüncü hafta tek topta noksanların tekrarı, zırhlı vasıta ve defli vasıtalarının muharebe Őekilleri ve kabiliyetleri, ateř mevzii, mevzi değiştirme, topun erlerle çekilmesi, koşum sōkūp takmak, kırılan parçaların yedekleri ile değiştirilmesi gibi talimler yaptırılırdı. Malzemede edevat sandıkları gösterilirken atış talim ve terbiyesinde noksanların tekrarı, nişancılıkta tekāmūl ve uzak mesafelere atışta çatal teşkili ōğretilir ve nişancı olabilecek erlerin yetiştirilmesine devam edilirdi. On dōrdüncü hafta tek topta noksanların tekrarı topun yūryūřteki ödevleri ve hareket tarzı, toplu hareketler, cephe değiştirmeler yaptırılırdı. Malzemede noksanların tekrarı, batarya sandıkları ve malzemesi, topa doğrudan çatal ok takılması ōğretilirdi. Atış talim ve terbiyesinde noksanların tekrarı, nişancılıkta tekāmūl ve nişancı olabilecek erlerin yetiştirilmesi talimlerine

¹¹⁵ Muhafız Alayı Zırhlı Vasıta Savan Top Takımı Acemi Devresi Talim ve Terbiye Pr., s. 6-8.

devam edilirdi. On beşinci hafta yol emniyeti ile topun ödevleri ve hareket tarzı, nişancılıkta tekâmül ve nişancı olacak erlerin yetiştirilmesi yaptırılırdı. On altıncı hafta taarruz ve müdafaada zırlı vasıta savan toplar ve ödevleri, defî topu ve piyade topu olarak gösterilir ve eksiklikler tamamlanırdı. On yedinci hafta önceki haftalardaki noksanların tekrarı yaptırıldıktan sonra çekilme, takip ve oyalama muharebelerinde topların ödevleri ve hareket tarzı, piyade topu ve zırlı vasıta defî topu öğretilirdi. On sekizinci hafta zırlı vasıta defî top takımının kuruluşu, takımın dağınık ve yanaşık düzen şekilleri, muharebe şekilleri, mevzie girmesi gösterilirdi. On dokuzuncu haftada teftiş hazırlıkları ve noksanların tekrarı yaptırılır ve yirminci haftada ise teftiş yapılırdı.¹¹⁶

Yukardaki talimlerin yanı sıra ayrıca Muhafız Alayı Yer Gözcüleri Talim ve Terbiyesi, Muhafız Alayı Havacılık Talim ve Terbiyesi, Muhafız Alayı Habercilerin Talim ve Terbiyesi, Muhafız Alayı Keşif Kolunun Talim ve Terbiyesine yönelik eğitimler de vardı. Muhafız Alayı Yer Gözcülerinin Talim ve Terbiye Programı'nda gözcünün gözetleme yeri intihabı ve oraya yaklaşması, gözetleme yerinde duruş ve gözetleme tarzı gibi talimler yaptırılırdı. Gözetleme için arazinin seçilmesi, hedef tertibi, müzakere önemliydi. Yer gözcülerinin;

-Gözü ve kulağı sağlam olmalıdır.

-Beden ve anlayış kabiliyeti yerinde olmalıdır.

- Gördüğü hareketlerin neye delalet ettiğini anlamalıdır.

- Arazinin muayyen maksat için kıtasına ne gibi faydalar ya da zararlar vereceğini fark etmelidir.

- Arazi tarifini iyi yapabilmelidir ve dürbün kullanmasını bilmelidir.

- Basit bir krokiden anlamalı ve birkaç çizgi ile bir teoriyi, bir yolu ve arazi örtülerini gösterebilmelidir.¹¹⁷

Muhafız Alayı Havacılık Talim ve Terbiyesinde hava kuvvetleri, balon ve tayyare diye iki büyük kısma ayrılmaktadır. Balonlar ise duran balonlar ve gezen balonlar diye ikiye ayrılmaktaydı. Bu programda tayyarenin motor kuvveti ile havada uçan bir alet olduğu öğretilir ve havada uçan bir tayyarenin Türk ya da yabancı olduğunun nasıl anlaşılacağı, keşif tayyareleri, bombardıman tayyareleri ve tayyarenin özellikleri ve çeşitleri hakkında bilgi verilirdi.¹¹⁸

¹¹⁶ Muhafız Alayı Zırlı Vasıta Savan Top Takımı Acemi Devresi Talim ve Terbiye Pr., s. 9-12.

¹¹⁷ Muhafız Alayı Yer Gözcülerinin Talim ve Terbiyesi, Başvekâlet Matbaası, Ankara 1938, s. 3.

¹¹⁸ Geniş bilgi için bkz. Muhafız Alayı Havacılık Talim ve Terbiyesi, Başvekâlet Matbaası, Ankara 1938, s. 3-20.

Muhafız Alayı Habercileri Talim ve Terbiyesine göre erler şu özelliklere sahip olmalıydı;

-İlkokulda veya kıtada okuma-yazma öğrenmiş, gördüğünü anlayıp anlatabilecek erlerden olmalıdır.

-Çevik olmalı ve her engeli aşabilmelidir.

-Basit bir krokiyi yapabilmeli ve verilen krokiye göre hareket edebilmelidir.

-Araziden yararlanmasını bilmelidir.

-Telefon ile konuşmasını bilmelidir.

-Sabırlı, cesur, itimada şayan ve her şeye çare bulucu olmalıdır. Unutkan olmamalıdır.¹¹⁹

Muhafız Alayı Keşif Kolunun Talim ve Terbiye Programında bölüğün bütün erleri keşif hizmetinde yetiştirilirdi. Keşif görüp anlamak demektir. Keşif gözle, dürbünle, ateşle, sorarak, izlerden anlayarak yapılır ve düşmanın kuvvetini, ne yaptığını anlamak için sık sık yapılırdı. Keşif kolunun en az kuvveti biri komutan olmak üzere 3 kişiydi. Göreve göre sayı değişirdi. Keşif koluna alınacak erler iyi nişancı olmalı, isabetli bomba atabilmeli, hızlı ve becerikli olmalı, araziden yararlanmayı, pusu kurmayı, telefon kullanmasını ve karanlıkta yıldızla göre yönünü bulmasını, haritayı doğru okumasını, kroki yapmasını gördüklerini ağızdan ya da yazı ile kısa ve açık ifade etmesini iyi bilmeliydi. Keşif kolu erlerini bölük komutanı ayırırdı ve keşif kolunun nasıl yürüyeceği yanına alacağı malzemeler, düşmanı görünce nasıl hareket edileceği, arazinin, yolun, köprünün, suyun nasıl keşif edildiği vb. gibi talimler bu programda yaptırılırdı. Keşif kollarının önemi, çabuk keşif yapıp neticeyi çabuk bildirmektir. Bu nedenle her an vazife halinde olunmalıydı. Keşif kolu talimleri titizlikle yürütülmekteydi. Çünkü keşifler tam yapılmalıdır ki kıta ani bir saldırıya uğramasın.¹²⁰

5. Muhafız Gücü Spor Kulübü

İnsan topluluklarının kültür unsurlarından birisi de spordur. Spor kişisel olduğu kadar sosyal bir olaydır. Türk milletinin sosyal tarihi içinde oluşan spor tarihinin çağlar içindeki akışında yaşadıkları ortam meydana getirdikleri spor faaliyetlerinde etkili olmuştur.¹²¹ Türk

¹¹⁹ Muhafız Alayı Habercilerin Talim ve Terbiyesi, Başvekâlet Matbaası, Ankara 1938, s. 3.

¹²⁰ Geniş bilgi için bkz. Muhafız Alayı Keşif Kolunun Talim ve Terbiyesi, Başvekâlet Matbaası, Ankara 1938, s. 3-30.

¹²¹ Özbay Güven, Türkler 'de Spor Kültürü, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1992, s. 1.

toplumunda etkili olan sporlardan birisi güreşti.¹²² Güreş, Türklerde en eski spor türlerinden biri olup ata sporlarımızdandı. Tarihimizin her devrinde büyük şehirlerden en küçük köye kadar her yerde yapılırdı. Yiğitlik oyunu olarak nitelenen güreş eğlencelerin, düğünlerin ve bayramların devamlı törenlerinden biriydi. Türk kültüründen kaynaklanan güreş, Orta Asya Türklerinden Selçuklulara, Osmanlılara ve Türkiye Cumhuriyeti'ne kadar sosyal bir miras olarak yaşatıldı ve korundu. Ayrıca devlet tarafından da desteklenmekteydi. Mustafa Kemal Atatürk, güreşi ve güreşçiyi koruyup teşvik ettiği gibi kendisi de güreşirdi ve Muhafız Alayı'na alınacak askerlerin mutlaka çok iyi pehlivan olmasını isterdi. Muhafız Alayı'na alınacak pehlivan askerler, seçmelere tabi tutulur ve en iyileri alınır. Mustafa Kemal Atatürk pehlivanlarını özel olarak hazırlatır ve zamanın meşhur güreşçileri ile Çankaya'da güreştirirdi.¹²³

Muhafız Kıtaaatı, Muhafız Gücü olarak spor alanında güçlü bir ocaktı. Bu yüzden subay ve astsubaylardan sporcu olanlar seçilirdi. Muhafız Taburu Komutanı İsmail Hakkı Bey'in birliği bir okuldu.¹²⁴ Muhafız Gücü Takımı meydana getirildiği zaman talimgâh takımında şöhretli gençler vardı ve maçlar parasız seyredilirdi. Seyircisi de genellikle çok olurdu.¹²⁵ Mustafa Kemal Atatürk, Muhafız Alayı'ndaki erlerin güreşlerine hayran kaldığını bir sohbetinde şöyle anlatmaktaydı:

“Dün yirmi neferin güreşlerini seyrettim. Birbirleriyle kıyasıya güreştiler. Her güreşin sonunda biri galip çıkar ya... Çok ve ciddi çarpıştılar. O kadar ki gömlekleri parçalandı. Bu derece çetin dövüşmeye ben sebep olmuştum. Kendi gömleklerimi bunlara dağıttım giymelerini söyledim. Hiç birisi giymedi. Hayretle sebebini sordum. “Köylerimize, çocuklarımıza ve evlerimize bundan daha büyük ne götürebiliriz” dediler. Elbise dolabımdaki üzeri etiketli bir nefer gömleğini konuşma salonuna getirttim ve bu gömleği görüyor musunuz arkadaşlar! Dün arkadaşlarının hepsiyle başa çıkan neferin gömleği... Yamalı bir gömlek fakat tertemiz... Türk köylüsü gibi... Onun geniş ruhu gibi sade. Kendi dolabımda, kendi eşyalarımın yanında, benim için sevimli, gözümü doyuran, içimi ferahlatan bir hatıra olarak saklıyorum. Dünyada sevgisi benim için yegâne cömert olan şey Mehmet'in, Türk köylüsünün asaletinden gelen şeylerdir. O'nun sevgisine inanmış ve kanmış olanlar, insanların en bahtiyarlarıdır.”¹²⁶

¹²² Türker'in spor kültürü hakkında geniş bilgi için bkz. Özbay Güven, **Türkler 'de Spor Kültürü**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1992.

¹²³ Özbay Güven, **Türkler 'de Spor Kültürü**, s. 17-18.

¹²⁴ Sabri Yirmibeşoğlu, **Askeri ve Siyasi Anılarım**, Kastaş Yayınevi, İstanbul 1999, s. 96.

¹²⁵ Salih Bozok - Cemil S. Bozok, **Hep Atatürk'ün Yanında (Baba-Oğul Bozok'lardan Anılar)**, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1994, 84.

¹²⁶ Özbay Güven, **Atatürk'ün Güreş Sevgisi**, s. 6.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Yaveri Cevat Abbas Güre, “*Cepheden Meclise Büyük Önder İle 24 Yıl*” adlı kitabında Mustafa Kemal Atatürk'ün spor sevgisini şöyle anlatmaktaydı:

“Atatürk sporu severdi. Ekseriya hafif jimnastik egzersizleri yapardı. Son yıllarda ise kürek çekmek ve yüzmek başlıca uğraştığı spordu. Sporun her dalın da vücut gücüne ehemmiyet vermekle beraber pehlivanlığı sever, pehlivanları takdir eder, onlarla uğraşmayı hemhal olmayı zevk edinirdi. Berlin Olimpiyatları'nda dünya birinciliği kazanan hafif sıklet pehlivanımız Yaşar'ın muvaffakiyeti haberinin yarattığı neşeli gece, Atatürk'ün ömrü içinde sayılabilen coşkun sevinçli gecelerinden biriydi. Son yıllarda muhafzasına memur olan erleri, sık sık çağırır, onları boylarına, sıkletlerine göre güreştirir ve hakemliğini bizzat yapardı. Çamaşırlarını kazaya uğratanlara kendi ipekli çamaşırlarını vermekle zararlarını tazmin eder, terlerini silmek için markalı mendillerini pehlivanlara dağıtırdı. Çifilerin güreş müddetinin yenmek ve yenilmekle nihayete erdiğini kabul etmez, güreşleri devam ettirirdi ve “Türk erleri bütün kuvvetleriyle birbirine saldırmalı, candan güreşmeli. Fakat galip mağlup onlar için yoktur. Ancak beraberliği kabul ederim” demekle beraber bizzat kalkar zayıf gördüğü tarafa yardım ederdi. Sofrada bulunan yakınlarını da seyrek olmakla beraber güreş imtihanından uzakta bırakmazdı. Aynı boy, aynı cüsse, aynı yaşta olanları karşılaştırmak, yakınlarına pek yulğunluk vermezdi ancak genç, dinç, çelik gibi olan muhafız erleriyle karşılaşmak ve el ense etmek kolay değildi.”¹²⁷

Mustafa Kemal Atatürk güreşi şöyle tarif ederdi:

“Kuvvet ve zekâ oyunudur. Bu iki üstün varlık, insanda birleştiği vakit ancak büyük işler görülebilir.”¹²⁸

Muhafız Gücü Spor Kulübü, 18 Temmuz 1920'de Mustafa Kemal Paşa'nın emri ile Ankara'da İsmail Hakkı Bey başkanlığında Muhafız Alayı içinde kuruldu. Kulüp 1 Haziran 1923'te Muhafız Gücü ismini aldı. Muhafız Gücü, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü teşkilatı içinde dönem dönem hemen her dalda faaliyet gösterdi. Muhafız Alayı Spor Kulübü atıcılık, atletizm, askeri pentatlon, basketbol, binicilik, bisiklet, boks, eskrim, futbol, güreş, halter, hentbol, jimnastik, judo, kayak ve dağcılık, modern pentatlon, paraşütçülük, masa tenisi, polo, su sporları, tenis, voleybol gibi spor dallarında faaliyet gösterdi.¹²⁹ Muhafız Gücü Spor

¹²⁷ Turgut Güre, *Atatürk'ün Yaveri Cevat Abbas Güre Cepheden Meclise Büyük Önder İle 24 Yıl*, Güre Yayınları, İstanbul 2006, s. 346-347.

¹²⁸ Özbay Güven, *Atatürk'ün Güreş Sevgisi*, s. 13.

¹²⁹ *Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı'nın Kuruluşunun 50. Yılı*, s. 69.

Kulübü futbolda 4; 1927, 1956, 1957, 1970, voleybolda 2; 1958, 1969 ve basketbolda 1 kez 1974’de şampiyon oldu.¹³⁰

Muhafız Alayı’nda askeri eğitim, törenler, protokol hizmetleri, tatbikat, gösteri vb. gibi faaliyetler yürütülürdü. Cumhurbaşkanlığı Muhafız Gücü olarak Silahlı Kuvvetler, Kara Kuvvetleri, Beden Terbiyesi Ankara Bölge Başkanlığı Gn. Müdürlüğü ve ilgili spor dalları federasyonları bünyesi içinde spor faaliyetleri başarılı bir şekilde yürütülmekteydi. Muhafız Alayı’na intisap eden çeşitli dallardan milli nitelikteki elemanlar Muhafız Gücü kadrolarına alınmak suretiyle yarıştırmakta ve bu suretle bütün dallarda kendilerine yer ve imkân verilmekteydi. Muhafız Gücü’nün kuruluş tarihleri hakkında bilgiler şöyledir:

-İlk tescil: 1 Haziran 1923’de İsmail Hakkı Tekçe,

-İkinci tescil: 1 Eylül 1944’de P. Bnb. Daniş Karabelen,

-Üçüncü tescil: 20 Kasım 1954’de Kur. Yb. Bahattin Ertürk tarafından tescil ettirildi.

Bu dönemler arasında sırasıyla Muhafız Taburu, Muhafız Kıtaatı ve Muhafız Alayı’nı komuta eden bütün komutanlar aralıksız olarak Muhafız Gücü’ne başkanlık etti. Bu komutanlar Ankara ve Türk sporuna yakışacak şekilde Muhafız Gücü’nü çalıştırdı ve yaşattı.¹³¹ Muhafız Gücü Spor Kulübü, İsmail Hakkı Bey, Muhafız Alayı erleri ve en başta Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk’ün spora verdiği büyük önemin tartışmasız ürünüydü.¹³²

Muhafız Taburunun alaya dönüştürülmesi ve kadronun genişlemesiyle Muhafız Gücü’nün spor faaliyetleri artmıştı. Kulübün daha sonraki başarılarında çeşitli spor kulüplerinden silahlı altına alınan sporcuların burada askerlik yapmaları etkili olacaktı. Eylül 1923’te Muhafız Taburu Komutanı İsmail Hakkı Bey, Tandoğan Meydanı ile Mebus evleri arasında tren istasyonuna yakın ve o zamanlar boş olan arazinin bir yerine futbol maçları için İstiklal Spor Sahası adında spor alanı da yaptırmıştı.¹³³

1920’de Muhafız Takımı adıyla kurulan Muhafız Gücü Spor Kulübü, 1923’te Muhafız Gücü adını aldı.¹³⁴ Erlerden oluşan çok sayıda iyi sporcu da yetiştiren bu spor kulübü 1981 yılında kapandı. 1996 yılında yapılan düzenlemelerle Kara Kuvvetleri Atlı Spor Eğitim Merkezi Komutanlığı (ASEM) kuruluşundaki süvari ve koşulu topçu takımları ile süvari birliği özelliğini muhafaza etmekte idi.¹³⁵

¹³⁰ **Büyük Larousse Ansiklopedisi**, s. 8350.

¹³¹ **Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı’nın Kuruluşunun 50. Yılı**, s. 64.

¹³² **Cumhurbaşkanlığı Tarihi 1923-2005**, s. 442.

¹³³ Turan Tanyer, **Mekteplilerin İdman Bayramı ve Samsun Posta Tarihi**, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara 2010, s. 23.

¹³⁴ **Büyük Larousse Ansiklopedisi**, s. 8350.

¹³⁵ Rıdvan Bal, **a.g.e.**, s. 184.

İKİNCİ BÖLÜM

ATATÜRK'ÜN MUHAFIZ KITAATI KOMUTANLARI

A. TOPAL OSMAN AĞA

1.Topal Osman Ağa'nın Hayatı

Osman Ağa, 1883 yılında Giresun'un Hacı Hüseyin Mahallesi'nde doğdu. Babası Feridun Zade Hacı Mehmet Efendi, annesi Zeynep Hanım'dır. Babası tüccar dedesi Hacı İsmail Efendi ise kaptandı. Gençliğinde deniz ve tütün ticareti ile meşgul olan Osman Ağa iki evlilik yaptı. İlk evliliğini Panazzade Hacı İsmail Ağa'nın kızı Hatun Hanım ile ikinci evliliğini Dervişoğlu Zehra Hanım ile yaptı. İlk eşinden İsmail ve Mustafa adında iki oğlu vardı. İkinci eşinden hiç çocuğu olmadı.¹³⁶ Ailesi denizcilik ve ticaretle uğraştığından durumları oldukça iyiydi. Düzenli bir eğitim görmediği halde zeki, akıllı, atılgan bir kişiliğe sahipti. Daha gençlik yıllarında bu vasıfları taşıdığından dolayı "Ağa" lakabıyla anılmaktaydı. Genç yaşta ticaretle uğraştı ve deniz kenarında Yalı Kahve adında bir de kahvehanesi vardı (1910).¹³⁷

Osman Ağa, 1912 yılında Balkan Harbi çıktığı zaman askere yazılmak için askerlik şubesine gittiğinde babası tarafından askerlikten muaf tutulması için bedel ödendiğini duyunca çok öfkelenmiş ve ödenen bedeli geri alıramayınca gönüllü olarak askere yazıldı. Osman Ağa, Kasım 1912'de 65 arkadaşı ile birlikte Balkan Harbi'ne katıldı. 18 Kasım 1912'de Çatalca civarında Bulgarlara karşı savaşırken şarapnel parçasıyla sağ dizinden yaralanarak gazi oldu. Şişli Etfal Hastanesi'nde tedavi olduktan sonra 12 Ekim 1913'te Giresun'a döndü. Artık "Ağa" lakabının yanına "Topal" lakabı da eklenmişti ve bundan sonra "Topal Osman Ağa" olarak ünlendi.¹³⁸ Vatan hainlerine, haksızlık yapanlara, suç işleyenlere karşı acımasızdı ve affı yoktu. Yerinde duramayan tez canlı bir insandı.¹³⁹

Osman Ağa, I. Dünya Savaşı sırasında Giresun'da asker toplanırken bacağındaki yara henüz iyileşmediği halde askere yazıldı ve Giresun'dan topladığı 93 gönüllüyle birlikte cepheye gitti. Ayrıca Trabzon'daki cezaevlerini de boşaltarak buradaki Giresunluları yanına aldı. Özellikle gerilla savaş taktiklerini çok başarılı yöneten Osman Ağa, I. Dünya Savaşı'nda

¹³⁶ Seyfullah Çiçek, a.g.e., s. 281.

¹³⁷ Ayhan Yüksel, **Giresun Tarihinden Sayfalar**, Giresun Valiliği Yayınları, İstanbul 2009, s. 27.

¹³⁸ Seyfullah Çiçek, a.g.e., s. 281.

¹³⁹ Seyfullah Çiçek, a.g.e., s. 24.

Ruslara karşı başarılı mücadeleler verdi.¹⁴⁰ Yanına topladığı 700-800 kadar gönüllüyle Teşkilat-ı Mahsusa Alayı'na katılarak Batum bölgesinde Ruslara karşı savaştı. Türk ordusunun Ruslar karşısında gerilemesi üzerine Albay Hacı Hamdi'nin komutasındaki 37. Fırka ile ilişkilerine devam ederek Harşit müdafaasında bulundu ve cepheden kaçan askerlerin yakalanıp cepheye gönderilmesini sağladı (1918). Ruslarla yapılan mütarekeden sonra cepheden şehre dönen Osman Ağa, Giresun Belediye Reisi Dizdar-zade Eşref Bey'den Giresun Belediye Başkanlığı görevini devralarak Giresun Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin başına geçti.¹⁴¹ Bu görevleri üstlenmesiyle birlikte Osman Ağa Giresun'un tek hâkimi konumuna geldi.¹⁴²

Mustafa Kemal Atatürk'ün muhafazasına da memur edilecek olan Osman Ağa'nın karakteri hakkında Kılıç Ali Bey şöyle demektedir:

“Osman Ağa okur-yazar değildi. Milli duygularla çok mütehasıs, sureta halim ve selim görünür, fakat çok haşin bir adamdı. Hislerini hiç belli etmez, aklına her geleni yapar ve yapabilir karakterde idi. Ayağından geçirmiş olduğu bir kazadan dolayı aksar vaziyette olduğundan kendisine “Topal” lakabı verilmişti. Giresun Alayı teşkil edildiği zaman ona askeri kaymakamlık payesi verildi. Askeri üniformayı giyerek elinde baston, arkasında müfreze efradından bir iki adam olduğu halde çarşı pazar dolaşmaktan çok zevk alırdı. Kendisi Saman Pazarı'nda kiraladığı bir evin üst katında emniyetli bir iki adamıyla birlikte ikamet ederdi.”¹⁴³

Osman Ağa'nın halk tarafından söylenen pek çok lakabı ve unvanı vardı. Seyfullah Çiçek, *“Kurtuluş Savaşı'nın Efsane Kahramanı Milis Piyade Yarbay Giresunlu Topal Osman”* adlı kitabında Osman Ağa'nın unvanlarını şu şekilde sıralamaktaydı:

“Osman Ağa'nın Lakapları:

-Osman Ağa: Giresunlular başta olmak üzere ona karşı sevgi ve saygı duyan geniş bir kesim tarafından kullanılan lakabıdır.

-Topal Osman: Dünya çapında en çok bilinen lakabıdır.

-Ağa Hazretleri: Atatürk başta olmak üzere devlet ricali ve diğer önemli kişiler saygı gereği bu şekilde hitap etmiştir.

-Ağa Dayı: Osman Ağa'nın maiyetinde bulunan uşakların ve yaşça kendinden küçük olan Giresunluların hitap şeklidir.

¹⁴⁰ Ahmet Gürsoy, **Milli Mücadele'de Giresunlular**, Yeşil Giresun Matbaası, Giresun 1994, s. 88.

¹⁴¹ Ayhan Yüksel, **a.g.e.**, s. 28.

¹⁴² Geniş bilgi için bkz. Seyfullah Çiçek, **Kurtuluş Savaşı'nın Efsane Kahramanı Milis Piyade Yarbay Giresunlu Topal Osman (Osman Ağa)**, İstanbul 2011.

¹⁴³ Sadi Borak, **İktidar Koltuğundan İdam Sehmasına (Yakın Tarihimize Siyasi Cinayetler ve İdamlar)**, İstanbul Kitabevi, İstanbul 1962, s. 219.

-*Hacı Osman Ağa: Hacca gitmek arzusuna ölümünün mani olması nedeniyle kendisine bedel 47. Alay Müftüsü Hacı Hafız Kurdoğlu Zeki Mustafa Efendi hac farizasını yerine getirdiğinden, anıt mezarına bu lakapta eklenmiştir.*

Osman Ağa'nın Rütbeleri:

-*Sakarya Meydan Muharebesi 'nde: Milis Binbaşı*

-*Sakarya Zaferi'nden sonra: Milis Piyade Yarbay (Sicil. No: Milis P. 342)*

Osman Ağa'nın Resmi Unvanları:

-*47. Giresun Gönüllü Alayı Komutanı*

-*Atatürk'ün Muhafız Birliği Komutanı*

-*Giresun Belediye Başkanı*

-*Muhafaza-i Hukuk Derneği Giresun Şubesi Kurucularından ve Başkanlarından*

-*Giresun Müdafaa-i Hukuk Derneği Kurucularından ve Başkanlarından*

Osman Ağa'ya Yakıştırılan Unvanlar:

-*Atatürk'ün ve bu Millet'in Muhteşem Fedaisi*

-*Balkan Savaşı Gazisi*

-*İstiklal Savaşı Gazisi*

-*Cumhuriyet Şehidi*

-*Batum Fatihi*

-*Sakarya Kahramanı*

-*Milli, Halk ve Destan Kahramanı*

-*Yeni Köroğlu*

-*Mangal Yürekli Adam*

-*Rum-Pontus Devleti Hayallerine Darbe Vuran Adam*

-*Cumhuriyetin Banisi*

-*Gerçek Bir Anadolu Yiğidi*

-*Nesillerden Nesillere Gececek Efsane Kahraman*

-*Timurlenk Gibi Bir Cengâver*"¹⁴⁴

Erden Menteşeoğlu ise "*Yakın Tarihimize Osman Ağa ve Giresunlular*" adlı kitabında Osman Ağa'nın Milli Mücadele yıllarındaki hizmetlerini tarihsel olarak şu şekilde sıralamaktaydı:

-*Ekim 1912: Balkan Savaşı'na gönüllü katıldı. Ayağından sakatlanarak topal kaldı.*

-*Temmuz 1913: Şişli Eftal Hastanesi'nde tedavisi tamamlandı ve Giresun'a döndü.*

¹⁴⁴ Seyfullah Çiçek, a.g.e., s. 309.

- 12 Kasım 1914: Osmanlı Devleti'nin girdiği I. Dünya Savaşı'na katıldı.
- Kasım 1915: Doğu cephesinde Ruslarla çarpıştı.
- 14 Şubat 1918: Osman Ağa Gönüllü Taburu Harşit hattında Rusları mağlup etti.
- Nisan 1919: İstanbul Hükümeti'nin tutuklama emriyle Nemrut Mustafa Paşa Harp Divan'ına verildi.
- 8 Mayıs 1919: Yunan Kızılhaç gemisi silah, cephane ve militanlarla Pontus bayrağını getirdi.
- 19 Mayıs 1919: İzmir'in işgalini protesto eden ilk miting yapıldı.
- 29 Mayıs 1919: Havza'da Mustafa Kemal Paşa ile buluştu.
- Haziran 1919: Belediye Başkanlığı ile Muhafaza-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti Başkanlığı görevlerini üstlendi.
- 5 Haziran 1919: Rumlar Taşkışla'ya Pontus bayrağını çekti.
- 7 Haziran 1919: Pontus bayrağı indirildi.
- 8 Temmuz 1919: Osman Ağa'nın tutuklama kararı kaldırıldı.
- Eylül 1919: Osman Ağa'ya suikast düzenleyen Kaymakam Badi Nedim Giresun'dan sürüldü.
- Şubat 1920: Gedikkaya Gazetesini yayınladı.
- Mart 1920: Yunan bandıralı fulya motorunu teslim aldı.
- Nisan 1920: Giresun'a gelen İngiliz donanmasını kontrolünde tuttu.
- Eylül 1920: Giresun Gönüllü Taburu Kars'a hareket etti.
- 12 Kasım 1920: Mustafa Kemal Paşa'yı korumaları için ilk muhafızlarını görevlendirdi.
- 12 Ocak 1921: 47. Alay'ın kurulmasına başlandı.
- Şubat 1921: Giresun Nizamiye Alayı kuruldu.
- 11 Mart 1921: Osman Ağa Gönüllü Taburu, Koçgiri harekâtına katılmak üzere Giresun'dan ayrıldı.
- 2 Nisan 1921: Giresun'dan Akçakoca'ya silah ve cephane sevk edildi.
- 8 Ağustos 1921: Giresun Gönüllü Alayları, Batı Cephesi'ne sevk edilmek üzere Ankara'ya geldi.
- 21 Aralık 1922: Osman Ağa, Gülnihal Vapuru ile Giresun'a geldi.
- Mart 1923: Osman Ağa, Mustafa Kemal Paşa'nın çağrısı üzerine Ankara'ya hareket etti.
- 2 Nisan 1923: Osman Ağa'nın ölümü.

-Nisan 1923: Cenazesi Giresun'a getirilerek Kale'de toprağa verildi ve 1923 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün emriyle kalenin en yüksek yerinde kurulan Anıtkabir'ine nakledildi.”¹⁴⁵

2. Mustafa Kemal Paşa ile Topal Osman'ın Tanışması

Mustafa Kemal Paşa, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a geldiğinde komşu kazalardan gelen temsilcilerle o gece yapılan toplantıda bazı kararlar alındı. Alınan bu kararlardan biri de milli teşkilatın kurulmasıydı. Osman Ağa hakkında Mustafa Kemal'e önemli bilgiler de bu toplantı sırasında verildi. Mustafa Kemal, bu toplantıda Samsun Kuvay-ı Milliye taraftarı kişilerden yöre hakkında da ayrıntılı bilgiler almıştı. Kendisine, bölgenin en düzenli ve çekinilen Türk çete liderinin Giresunlu Topal Osman Ağa olduğu anlatılıp bu kişiden yararlanılması gerektiği, aksi halde bu bölgede Pontus çetelerinin üstesinden gelinemeyeceği belirtilmişti.¹⁴⁶

Mustafa Kemal Paşa, başlattığı Milli Mücadele'yi yürütmek için Samsun'da kalmanın tehlikeli olduğunu düşünüyordu ve bunun için karargâhını daha içerilerde yere nakletmek istiyordu. Bunun için 25 Mayıs 1919'da Havza'ya geçti. 28 Mayıs 1919'da idare amirlerine, komutanlıklara ve milli teşekküllere gönderdiği tamimlerle içinde bulunulan durum anlatılarak halkı kurtuluş fikri üzerinde birleştirmeye çağırdı.¹⁴⁷ Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya gönderilme sebeplerinden birisi de çetelere karşı önlem almaktı. Ancak O İstanbul Hükümeti ve İtilaf Devletleri'nin isteklerinin tam aksine milli birlik ve beraberlik duygusunu uyandırmak için çalışmalarda bulundu. Bunun için Mustafa Kemal Paşa birçok çete reisi ile görüştü. Bu kişilerden birisi de Karadeniz bölgesinde etkin rol oynayan Giresunlu Topal Osman Ağa idi.¹⁴⁸

Mustafa Kemal Paşa, “*Karadeniz'de tek Türk çetesi*” olarak İstanbul'a rapor ettiği Osman Ağa'nın Karadeniz bölgesinin asayişinin sağlanmasında Rum çetecilere karşı verdiği mücadeleyi çok iyi biliyordu. Samsun'a çıkışının ilk günlerinde Osman Ağa hakkında gerekli bilgileri edinmişti ve onu yakından tanımak istiyordu. Görüşmenin sağlanması için Samsun Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'ne talimat verdi.¹⁴⁹ 25 Mayıs 1919 Pazar günü Havza'ya hareketinden önce Giresun'a Samsun Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nden gizlice iki elçi

¹⁴⁵ Erden Menteşeoğlu, **Yakın Tarihimizde Osman Ağa ve Giresunlular**, Yeşil Giresun Matbaası, Giresun 1996, s. 196-198.

¹⁴⁶ Teoman Alpaslan, **a.g.e.**, s. 162-163.

¹⁴⁷ Erden Menteşeoğlu, **a.g.e.**, s. 78.

¹⁴⁸ Erdal Aydoğan, **Samsun'dan Erzurum'a Mustafa Kemal**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2000, s. 53.

¹⁴⁹ Erden Menteşeoğlu, **a.g.e.**, s. 79.

gönderilmesini ve kendisi ile Havza’da buluşmak istediğini emretti. Bu emir üzerine aynı gün iki elçi Giresun’a gönderildi. Tehcir suçundan aranan Osman Ağa, “*Havza’da buluşalım*” mesajını alınca önce tereddüt etti daha sonra ise bu çağrının önemini anladı. Ermeni tehcirine adı karıştığı için Osman Ağa bu sıralarda çetesiyle birlikte dağlarda eşkıyalara karşı mücadele etmekteydi. Kayadibi Köyü’nde bulunan Osman Ağa’ya 26 Mayıs 1919 Pazartesi günü Samsun’dan gelen elçiler getirdikleri mektubu verdikten sonra Osman Ağa elçiye; “*Samsundaki bütün vatanını sevenlere benden selam söyle. Haberlerini aldım, dedikleri olacak merak etmesinler*” diye yazdı. Konuklarını gönderdikten sonra o akşam yanındaki adamlarından Temoğlu İsmail, Dalgaroğlu Bilal, Çakraklı Kara Ahmet’le kıyıda bekleyen motora bindi ve yola çıktı. Silah ve cephanelerini bir denk yaparak normal eşya gibi bir kenara bırakıp Samsun’a kendi hallerinde yurttaşlar gibi 27 Mayıs 1919 Salı günü ulaştı. Geceyi Samsun’da geçiren Osman Ağa ve adamları sabah Havza’ya doğru yola çıktı.¹⁵⁰

Topal Osman Ağa, 28 Mayıs 1919’da Havza’ya vardığı zaman adamları ile ilk önce bir hana girerek kendisini belli etmeden kasabayı dolaştı. Mustafa Kemal Paşa ile karargâhının bulunduğu oteli gözetleyerek girip çıkanları izledi ve Mustafa Kemal’in hangi amaçla Havza’ya geldiğini anlamak için kahvehanelerde bilgi topladı. Mustafa Kemal’in vatanın kurtuluşu için Havza’ya geldiğini öğrenince asıl kıyafetleri olan aba zıpkalarını, silahlarını, fişekliklerini giyinip 29 Mayıs 1919 akşamı Mustafa Kemal Paşa’nın konakladığı otele gitti. Mustafa Kemal Paşa, Osman Ağa’yı elinden tutarak yanındaki bir sandalyeye oturttu ve adamlarının da ellerini sıkarak hepsine “*hoş geldiniz*” dedi. Osman Ağa, Giresun’da Rumların çok eksiden beri süre gelen düşmanca çalışması üzerinde uzun uzadıya bilgi verdikten sonra devlet içinde devlet olduklarını, köyleri nasıl yaktıklarını, Türk ve Müslümanları nasıl öldürdüklerini, İstanbul Hükümeti ile onun jandarmasının ve İngilizlerin onları nasıl koruduklarını vb. anlattı.¹⁵¹

Mustafa Kemal Paşa, Osman Ağa’yı ayakta karşılayarak ve bizzat kendi gümüş tabakasından sigara ikram ederek kendisine ne kadar önem verdiğini göstermekteydi. Karadeniz ile ilgili haberleri kendisinden dinleyerek sohbet ettikten sonra şöyle demişti:

“*Görüyorum ki vatansever duygular taşımaya gençliğinde başlamışsın. Senin bugünkü yolun da aynen o günkü açtığın çığırdan geçmektedir. Memleket kurtuluncaya, iç ve dış düşman kalmayuncaya kadar çalışmak zorundayız. Sen Karadeniz köy ve şehirlerini koruyacaksın... Pontus belasının temizlenmesini tamamen senin tecrübeli ellerine*

¹⁵⁰ Teoman Alpaslan, **a.g.e.**, s. 163-164.

¹⁵¹ Teoman Alpaslan, **a.g.e.**, s. 165-166.

*birakıyorum Osman Bey... Pontuslular, hangi usulleri kullanıyorsa sizde aynen o usulleri kullanın hiç çekinmeden.”*¹⁵²

Bu bir emirdi ve aynı zamanda bir yetkiydi. Kanun kaçağı olarak görülen Osman Ağa, 9. Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa tarafından kahraman olarak kabul ediliyordu. Bu konuşmadan sonra Osman Ağa, “*Evet, Paşam! Söylediğiniz gibi yapacağım*” dedi. Ayrıca Mustafa Kemal Paşa, Osman Ağa’ya belediye reisliğinden ayrılmasının kötü olduğunu tekrar aynı göreve gelmesi gerektiğini de söyleyerek ayırdıkları tarihten itibaren birbirleriyle irtibatı hiç kesmediler. Osman Ağa daha sonraki süreçte söylenenleri tek tek yerine getirdi.¹⁵³

Boynunda idam hükmü olan Topal Osman Ağa’nın Mustafa Kemal ile bu görüşmesi onun daha sonraki süreçteki mücadelesini kolaylaştırdı. 30 Mayıs 1919 Cuma günü Topal Osman ve adamları farklı konularda da bilgi aldıktan ve cuma namazı sonrası yapılan mitinge katıldıktan sonra Havza’dan ayrılıp bir yaylı içinde Samsun’a hareket etti. Osman Ağa ve arkadaşları 1 Haziran 1919 Pazar günü Giresun’a geldi.¹⁵⁴ Havza görüşmesinden sonra sürdürülen ilişkilerle Mustafa Kemal Paşa, Osman Ağa’nın nasıl bir kişiliğe sahip olduğunu anlamıştı ve ona olan güveniyle daha sonra muhafızlığını yapma görevi de verecekti. Osman Ağa, Mustafa Kemal Paşa’nın emrine ilk muhafızlarını bırakırken onlara şöyle tembihte bulunmuştu:

*“Paşa Hazretleri’nin tahtı muhafazası yalnız ve yalnız size aittir. Onu her yerde siz koruyacaksınız. Şayet Paşa Hazretleri’ne en ufak bir şey olursa kendinizi yok bilin. Hatta ve hatta geride bıraktıklarınızı da...”*¹⁵⁵

3.Topal Osman Ağa’nın Muhafız Alayı Komutanı Olması

Çerkez Ethem’in tehditlerine karşılık ilk önce Mustafa Kemal Paşa’nın korunması görevini gönüllü olarak Topal Osman ve adamları üstlendi.¹⁵⁶ Mustafa Kemal Paşa’nın güvenliği için muhafız ihtiyacı hissetmesi Çerkez Ethem’in Ankara’ya silahlı adamları ile gelip Mustafa Kemal’e şikâyetlerini bildirmek istemesiyle başladı. Çerkez Ethem’in başarıları her geçen gün arttıkça artık söz dinlemez bir hale gelmişti. Kafasına göre mahkeme kurmaya kalkarak Yozgat isyanından sorumlu tuttuğu Yozgat Valisi Yahya Galip’i yargılamaya kalktı. Mustafa Kemal Paşa, valinin Divan-ı Harp tarafından yargılanacağını söylemesi üzerine,

¹⁵² Ahmet Gürsoy, *Atatürk’ün Muhafızı Osman Ağa (1883-1923)*, Müdafaa-i Hukuk Derneği Giresun Şubesi Yayını 1, Giresun 2004, s. 10.

¹⁵³ Ahmet Gürsoy, *Atatürk’ün Muhafızı Osman Ağa (1883-1923)*, s. 10.

¹⁵⁴ Teoman Alpaslan, *a.g.e.*, s. 167.

¹⁵⁵ Erden Menteşeoğlu, *a.g.e.*, s. 24.

¹⁵⁶ Abdülkerim Erdoğan - Gökçe Günel, *a.g.e.*, s. 246.

“Ankara’ya gelirsem Büyük Millet Meclisi Reisini meclisin önünde asacağım” tehdidinde bulunması, söz dinlemeyip başına buyruk hareketlere devam etmesi ayrıca kurulması planlanan düzenli orduya karşı çıkması bardağı iyice taşırdı. Bu işin böyle yürümeyeceğini anlayan Mustafa Kemal Paşa başka arayışlara yönelmek zorunda kaldı. İsmail Hakkı Bey komutasında düzenli ordu mensubu 3 çavuş ve 81 erden oluşan bir Muhafız Takımı’ni kurdurdu. Ancak bu yeterli değildi. Çerkez Ethem’in olası herhangi bir saldırısına karşı koyabilecek çapta gözü kara fedailere ihtiyacı vardı. Aradığı kişi çete savaşlarının uzmanı olan Havza’da görüşüp beğendiği Osman Ağa ve Giresun Uşakları olabilir miydi? 15. Kolordu Komutanı Kâzım Paşa’nın yakından tanıdığı Osman Ağa’ya, I. Dünya Savaşı’nda Teşkilat-ı Mahsusa’da ki başarılı hizmetlerini yakından bilen İsmet Bey’de kefil olunca karar verildi. Osman Ağa ve Giresun Uşakları bundan böyle Mustafa Kemal Paşa’nın muhafızı olacaklardı ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin korunması görevini de üstleneceklerdi.¹⁵⁷

Mustafa Kemal Paşa’nın emri ile Osman Ağa’nın Giresun’daki nüfusunu öğrenmek üzere Samsun’da bulunan Albay Rasim Bey Giresun’a gönderildi. Kars’a bir tabur gönüllü asker gönderen Osman Ağa’nın acaba mahiyetinde daha ne kadar çete vardı ve gerçekten Osman Ağa bir kuvvete sahip miydi? Rasim Bey Giresun’a bu vazifelerle geldi. Rasim Bey’in araştırmaları ve tetkikleri sonucu Osman Ağa’nın bu işe uygun olduğu görüldü.¹⁵⁸ Rasim Bey, Osman Ağa’yı Mustafa Kemal Paşa’nın muhafızları olmak için Ankara’ya gitmeye ikna etti. Osman Ağa hakkındaki istihbaratı onun Çerkez Ethem gibi olmayacağı izlenimi uyandırdı.¹⁵⁹

Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Fevzi Paşa tarafından 21 Mayıs 1920’de Müdafaa-i Milliye Vekâletine, Giresun’da ki 47. Alay Komutanı Osman Ağa tarafından teşkil edilen tam mevcutlu taburun Ankara’ya gönderilmek üzere Samsun’a nakledileceği yazılmıştı. Bu taburun Samsun’a nakli ve Samsun’dan itibaren Çorum üzerinden Ankara’ya gönderilmesi için lazım olan hazırlıkların yapılması Müdafaa-i Milliye Vekâletine bildirildi. Ayrıca Müdafaa-i Milliye Vekâletine ve Şark Cephesi Komutanlığına bilgi verilmek için Kalem-i Mahsus Riyasetine de yazıldı.¹⁶⁰

Osman Ağa bu görevi duyunca kabul etmek istedi ancak Giresun ne olacaktı. Giresun’daki Pontus Rum çeteleri onun yokluğunda rahat hareket edecekler miydi? Osman Ağa’nın Giresun ve civarı için ne kadar önemli olduğu, Erzurum’daki 15. Kolordu Komutanı

¹⁵⁷ Seyfullah Çiçek, **a.g.e.**, s. 81.

¹⁵⁸ Mehmet Şakir Sarıbayraktaroğlu, **Osman Ağa ve Giresun Uşakları Konuşuyor**, İstanbul 1975, s. 124.

¹⁵⁹ Ahmet Gürsoy, **Atatürk’ün Muhafızı Osman Ağa (1883-1923)**, s. 12.

¹⁶⁰ ATASE, A.1/4336, D.18, F.26.

Kâzım Karabekir'in 5 Temmuz 1920 tarihinde Genelkurmay Başkanı İsmet Bey'e çektiği şu şifreli telgraftan da anlaşılmaktaydı:

“Lazistan'dan emir buyrulan müfrezenin hemen yola çıkarılması için 3. Fırkaya emir verdim. Giresun'dan Osman Ağa'nın ayrılmasını muvafık bulmuyorum fakat tertip edeceği kuvvetin hemen yola çıkarılması uygundur. Kolordum muntıkası harici olmakla beraber Trabzon Vilayeti dâhilinde olduğundan bu hususta icap eden yardımın icrası emrini de verdim. Topal Osman'ın ayrılmasındaki mahzuru şudur: Osman Ağa'nın nüfuzu Giresun ve havalisindeki Rumlara karşıydı. Oradan ayrıldıktan sonra Osman Ağa ancak gidecek müfrezelerin amiri olur. Giresun'da da Rumlara belki hâkimiyeti alırlar” diye yazmaktaydı.¹⁶¹

Osman Ağa'yı yakından tanıma fırsatı bulan Albay Rasim Bey 6 Ekim 1920 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'ya bir telgraf gönderdi. Bu telgrafta; *“Osman Ağa'nın büyük bir kanaatle Ankara Hükümeti'ne ve Mustafa Kemal Paşa'ya bağlı olduğunu”* bildirmekteydi. Osman Ağa, yanında bulunan Giresun Askerlik Şubesi Başkanı Hüseyin Avni Bey ve Albay Rasim Bey ile birlikte Giresun'dan İnebolu'ya götürmek üzere 300 sandık cephaneye ve 100 muhafızla Samsun'a hareket etti ve 16 Ekim'de Samsun'a ulaştı.

Osman Ağa, Samsun'da iken Mustafa Kemal'den 21 Ekim 1920 tarihinde bir telgraf emri aldı. Mustafa Kemal'in telgrafında şöyle diyordu:

*“Bazı hususlar hakkında fikir alışverişinde bulunmak, yüz yüze ve bizzat görüşmek üzere Cebelibereket (Osmaniye) Mebusu Rasim Bey Efendi ile birlikte Ankara'ya gelmenizi ve Samsun'dan hareket gününüzün bildirilmesini rica ederim.”*¹⁶²

Osman Ağa 29 Ekim'de 10 kişilik Giresun gönüllülerinden oluşan müfrezesiyle birlikte motorla İnebolu'ya hareket etti. Kalan yolu yaya olarak takip eden Giresun Gönüllü Müfrezesi 12 Kasım günü Ankara'ya Mustafa Kemal Paşa'nın huzuruna vardı.¹⁶³ Osman Ağa ve yanındaki adamlarını Rasim Bey, Arif Bey ve bazı sivil memurlar karşıladı. Dinlenmeleri için Taşhan Oteline yerleştirildiler. İlk ziyaretçileri Recep Bey (Peker) idi. Akşamüzeri Mustafa Kemal Paşa'nın özel arabasıyla Başyaver Salih Bey geldi ve Osman Ağa'ya Mustafa Kemal Paşa'nın kendilerini beklediğini söyledi. Osman Ağa yanına oğlu İsmail Bey'i, Mustafa Kaptan'ı ve Kaymakam Zade Asım Bey'i alarak istasyondaki köşke gitti. Mustafa Kemal Paşa, konuklarını güler yüz ve samimi el sıkışlarıyla karşıladı. Akşam yemeğini birlikte yedikten sonra geç vakitlere kadar memleket meseleleri görüşüldü. Mustafa Kemal Paşa toplantıyı şu sözleriyle kapattı:

¹⁶¹ Kâzım Karabekir, *İstiklal Harbimiz*, C. 2, İstanbul 2008, s. 783-784.

¹⁶² Teoman Alpaslan, *a.g.e.*, s. 273.

¹⁶³ Ahmet Gürsoy, *Atatürk'ün Muhafızı Osman Ağa (1883-1923)*, s. 12.

“Karadeniz Uşaklarını Çanakkale Cephesi’nde tanıdım. Ne kadar mert ve cesur olduklarını yakından bilirim. Bu memleketi hep beraber ve bir millet olarak kurtaracağız...”

Toplantıdan sonra Osman Ağa ve arkadaşları konuk edildikleri Taşhan Oteline döndü.¹⁶⁴ 9 Kasım 1920’de yapılan görüşme sonunda 11 Kasım 1920’de Çankaya Köşkü’nde tekrar buluşulması kararlaştırıldı.¹⁶⁵ Kastamonu’da yayınlanmakta olan Açık Söz Gazetesi 11 Kasım 1920 tarihli nüshasında “Osman Ağa” başlığı altında “Giresun Belediye ve Müdafaa-i Hukuk Reisi Osman Ağa, yarın cuma günü mahiyetindeki efrat ile beraber Ankara’ya müteveccihen hareket edecektir” diye yazmıştı.¹⁶⁶ Osman Ağa ve yanındaki adamları sabahleyin Çankaya’da bekleniyorlardı. Başyaver Salih Bey, Osman Ağa ve maiyetini köşke getirdi. Mustafa Kemal Paşa, Giresun Gönüllüleri’ni yakından görmek ve tanımak istiyordu. Giresun Gönüllü Müfrezesi köşkün bahçesinde tepeden tırnağa tam teçhizat silahlı bir şekilde dolaşıyordu. Osman Ağa’nın emriyle tek sıra dizilerek teftiş durumu aldılar ve Mustafa Kemal Paşa onları tek tek süzdükten sonra hatırlarını sorup isimlerini aldı.¹⁶⁷

11 Kasım 1920 akşamı Osman Ağa ve çete efradı ile Çankaya Köşkü’nde yapılan görüşmede Osman Ağa’nın uşaklarının Mustafa Kemal’in yakın koruması olması ve Giresun’dan daha sonra gönderilecek olan birliklerle bu sayının 200’e kadar çıkarılması kararlaştırıldı.¹⁶⁸ Mustafa Kemal Paşa, 15 kişilik kafileden 10 kişinin muhafız olarak bırakılmasını istedi. Çankaya Köşkü’ndeki görüşmeden bir gün sonra Mustafa Kemal Paşa’nın koruyuculuğunu yapacak olan “Giresun Gönüllü Müfrezesi” kuruldu. 10 kişiden oluşan bir manga ilk koruma birliği çekirdek kadrosu olarak o akşam görevlendirildi.

¹⁶⁴ Erden Menteseoğlu, **a.g.e.**, s. 108.

¹⁶⁵ Teoman Alpaslan, **a.g.e.**, s. 279.

¹⁶⁶ Ömer Sami Coşar, **a.g.e.**, s. 50.

¹⁶⁷ Erden Menteseoğlu, 11 Kasım 1920’de Osman Ağa ve Giresun Gönüllü Müfrezesi ile Mustafa Kemal Atatürk’ün görüşmesini ve o sırada yaşanan bir olayı şu şekilde anlatıyordu:

“Mustafa Kemal Paşa, Giresun Uşaklarını tek tek süzdü. Hatırlarını sorup isimlerini aldı. Aba zıpka ve başlıklı özel giysileri ile aksesuarlarını tek tek sorarken Osman Ağa “yağdanlık, kavdanlık, fişeklik” diye adlarını söylüyordu. Keşaplı Köseoğlu Hamit’in yanına geldiklerinde Hamit’in koltuğunun altındaki saklı kemeçe Paşa’nın ilgisini çekti.

-“Bu nedir Ağa Hazretleri” diye sordu. Osman Ağa:

-“Kemençedir Paşam. Uşaklar ateş hattında olsalar bile en ufacık bir boşluk buldular mı Hamit kemeçesini çalar uşaklar da oynarlar” dedi. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa:

-“Öyle ise, Hamit çalsın uşaklar da oynasınlar göreyim” dedi.

*Hamit çalmaya uşaklar da oynamaya başladı. Horonların figürlerinden biri olan “alaşağı” yapılırken “çat” diye bir silah sesi duyuldu. Aldırış eden yoktu. Horon bütün kıvraklığıyla sürüyordu. Uşakların vücutları iliklerine kadar titriyordu. Biraz sonra Co Hüseyin’in bacağında topuğuna doğru kan akmaya başladı. Belindeki tabanca patlamıştı ve yaralanmıştı. Mustafa Kemal Paşa oyunu durdurdu ve yaralının hastaneye kaldırılmasını istedi. Co Hüseyin “Paşam, biz böyle yaralara alışmışız” diyerek hastaneye gitmeye razı olmadı. Osman Ağa, “Paşa Hazretleri, bunlar ölümler de horonu bitirmeden bırakmazlar” dedi.” Erden Menteseoğlu, **a.g.e.**, s. 109.*

¹⁶⁸ Ömer Sami Coşar, **a.g.e.**, s. 51.

“Mustafa Kemal Paşa’yı korumakla görevli ilk müfrezeyi oluşturan gönüllüler şu kişilerdi:

1. Hacı Hüseyin Mahallesi’nden Gümüşreisoğlu Mustafa Kaptan
2. Hacı Hüseyin Mahallesi’nden Ahmet Canoğlu Kırlak Hüseyin
3. Hacı Hüseyin Mahallesi’nden Tığlıoğlu Ömer
4. Kapu Kahve Mahallesi’nden Yoloğlu Hüseyin
5. Kayadibinden Aşıkoğlu Galip
6. Seldeğirmeni’nden Alişthoğlu Mehmet
7. Alinyoma Köyü’nden Yılandıoğlu Hasan
8. Akyoma Köyü’nden Osmanoğlu Ali
9. Akyoma Köyü’nden Osmanoğlu Sarı Mustafa

10. Keşap’tan Köseoğlu Hamit’ten”¹⁶⁹ oluşan bir manga “İlk Koruma Birliği Çekirdek Kadrosu” olarak o akşam görevlendirildi.¹⁷⁰

Çankaya’da yapılan görüşmede Ardahan’da 8. Alay bölük komutanıyken Halit Paşa’nın önerisi ile Refakat Subayı olarak atanan İsmail Hakkı Tekçe de vardı. Osman Ağa ile birlikte Mustafa Kemal’i ve Meclis’i artık birlikte koruyacaklardı. Aynı gün Osman Ağa, Mustafa Kemal’i korumakla görevlendirilen uşaklara gerekli emirleri verdi. Artık gözleri Mustafa Kemal’in üzerinde olacak onu bir gölge gibi takip edeceklerdi. Mustafa Kemal’in yanına kimse izinsiz olarak ve O’nun bilgisi haricinde yaklaştırmayacak kim olursa olsun herkes göz hapsinde tutulacaktı.¹⁷¹ Havza görüşmesinden itibaren kayıtsız şartsız Mustafa Kemal Paşa’nın emirleri doğrultusunda hareket eden Osman Ağa, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin kurulması ile birlikte aynı tutumunu korudu ve son nefesini verinceye kadar Mustafa Kemal Paşa’nın emirlerinden sapmadı.¹⁷² Osman Ağa ile gönüllüleri Ankara’ya vardıkları zaman resmi adları artık “Giresun Gönüllü Müfrezesi” idi. O tarihten itibaren Osman Ağa, Mustafa Kemal Paşa’yı devamlı takip etmekte her yerde gerisinde gözlerini ondan ve etrafındakilerden ayırmadan durmaktaydı. 3 Aralık 1920’de Osman Ağa ile Giresunlu muhafızları Mustafa Kemal Paşa’nın gerisinde ilk seyahatlerini Bilecik’e yaptı. İstanbul’da bulunan Osmanlı Hükümeti ile Ankara’nın Büyük Millet Meclisi Hükümeti arasında bağlar tesisine çalışılıyordu. İşte Osman Ağa’nın Mustafa Kemal Paşa’nın gölgesi olarak yaptığı ilk Anadolu seyahati de bu oldu.¹⁷³

¹⁶⁹ Erden Menteşeoğlu, **a.g.e.**, s. 110.

¹⁷⁰ Ömer Sami Coşar, **a.g.e.**, s. 51.

¹⁷¹ Teoman Alpaslan, **a.g.e.**, s. 280-282.

¹⁷² Seyfullah Çiçek, **a.g.e.**, s. 81.

¹⁷³ Ömer Sami Coşar, **a.g.e.**, s. 51.

Çerkez Ethem'in 17 Kasım 1920'de ve 27 Kasım 1920'de Mustafa Kemal Paşa'ya düzenlemiş olduğu iki suikast teşebbüsü de Giresunlu muhafızlar tarafından önledi.¹⁷⁴ Mustafa Kemal Paşa'nın şehre giriş ve çıkışlarında arabasında bir ya da iki Giresun uşağı mutlaka bulunurdu. Çankaya'dan meclis binasına gidiş ve gelişlerinde yanında muhafız olarak Sütlaşoğlu Vahit ile Kayadipli Aşikoğlu Hacı İlyas hazır bulunurdu.¹⁷⁵ Osman Ağa, Mustafa Kemal Paşa'nın muhafızlığı görevine verilen Giresun Gönüllüleri'nin görevlerini iyice belirledikten sonra Giresun'a dönmek üzere 23 Aralık 1920'de Ankara'dan ayrıldı. Bu defa İnebolu yolu ile değil Sungurlu, Çorum, Samsun güzergâhından gitti. Kalecik üzerinden Sungurlu'ya geldiğinde Mustafa Kemal'e "*Ömrü boyunca emirlerine hazır olduğunu, Ankara'da kendisine gösterilen ilgi nedeniyle minnettar olduğunu*" arz etti. Çorum üzerinden yolculuğuna devam eden Osman Ağa Merzifon, Havza, Kavak güzergâhını takip ederek Samsun'a geldi. Samsun'da bir gün dinlendikten ve çetesini kontrol ettikten sonra 31 Aralık 1920'de Giresun'a hareket etti.¹⁷⁶

Mustafa Kemal Paşa, muhafızı olarak seçtiği 10 kişilik Giresun Gönüllü erlerinden sonra Osman Ağa'dan bu 10 kişiyi 100 kişi yapmasını istedi. Bunun üzerine Osman Ağa, Ankara'dan Giresun'a Hacı Vehbizade İmam Hasan Efendi'ye ve Kayadibi Köyü'nden Hocaoğlu Talip Ağa'ya telgraf çekerek seçkin delikanlılardan oluşan 100 kişi hazırlamalarını, Mustafa Kemal Paşa'nın maiyetine vereceğini bildirdi.¹⁷⁷ Osman Ağa, Ankara'dan Giresun'a gelir gelmez Mustafa Kemal Paşa'nın emrine Ankara'ya gitmek üzere 100 kişilik çeteyi yeni elbiseleri, abazıpkaları, silah ve mermileri de içinde hepsini Mustafa Kemal Paşa'nın maiyetine dâhil olması için hazırladı.¹⁷⁸ Osman Ağa, 20 Ocak 1921'de Mustafa Kemal Paşa'nın maiyetinde kullanılmak üzere gönderileceğini belirttiği askerlerin hazır olduğunu bildirdi. Askerlerin kış elbiseleri ve kaputlarının tamamlanması için İstanbul'dan kumaş sipariş ettiğini ve bir hafta içinde muhafızları göndereceğini ayrıca bildirdi.¹⁷⁹ 23 Ocak 1921'de Kars'ta bulunan taburun Giresun'a dönmesi ile Osman Ağa kalan muhafızları da hazırladı ve 100 kişilik ilk kafile için 5 Şubat 1920'de Giresun'da bir tören yapıldı. Törenden sonra Giresun Mutasarrıf Vekili Sadrettin İçişleri Bakanlığı'na, özel olarak dikkat ve özenle

¹⁷⁴ Seyfullah Çiçek, **a.g.e.**, s. 282.

¹⁷⁵ Erden Menteşeoğlu, **a.g.e.**, s. 110.

¹⁷⁶ Teoman Alpaslan, **a.g.e.**, s. 282.

¹⁷⁷ **TBMM Tutanak Dergisi**, 21. Dönem, C. 46, Yasama yılı 3, 23. Birleşim, 30 Kasım 2000 Perşembe, s. 513; Mehmet Şakir Sarıbayraktaroğlu, **a.g.e.**, s. 136.

¹⁷⁸ Mehmet Şakir Sarıbayraktaroğlu, **a.g.e.**, s. 139.

¹⁷⁹ Teoman Alpaslan, **a.g.e.**, s. 282.

donatılarak hazırlanan Ankara'ya mürettep güzide 100 erin bugün saygılarını sunduğunu ve yarın Ankara'ya doğru hareket edeceğini yazdı.¹⁸⁰

Kocaeli Komutanı Albay Halit Bey'in 7 Şubat 1921'de TBMM Başkanlığı'na bu konuda yazdığı yazısında; maiyeti devletlerinizde muhafızlık görevini yapmak üzere 100 silahlı erin Ankara'ya hareket edeceği, Giresun'dan bildirildiği ve bu yolda yüksek emirlerinizin olup olmadığının bildirilmesini arz ederim yazılıydı.¹⁸¹ TBMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa'nın 8 Şubat 1921'de Albay Halit Bey'e yazdığı cevabında, Giresun Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti ve Belediye Reisi Osman Ağa'nın Ankara'da bulunduğu zaman söz konusu 100 silahlı erin Giresun'dan Ankara'ya gönderilmesinin kararlaştırıldığı yazılmıştı.¹⁸²

Birinci gruptan bir hafta sonra da ikinci 100 kişilik grup Emekli Jandarma Binbaşısı Şevket Bey komutasında Ankara'ya doğru yola çıkarıldı. Muhafız Alayı'nda görev alacak olan bu 100 kişilik ikinci grup ile birlikte Başbakanlık Özel Kalem Müdürü Hayati Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın Başyaveri Salih Bey ikinci yaveri Muzaffer Bey (Kılıç), Gaziantep Kuvay-ı Milliye komutanlarından Kılıç Ali Bey, İsmail Hakkı Bey ve Faik Bey'e hediye edilmek üzere 6 takım abazıpka kıyafette gönderildi. İkinci 100 kişilik birlik, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin koruması için görevlendirilecekti. Bu birlik 13 Şubat 1921'de Giresun'dan motorla Samsun'a gönderildi ve oradan da 15 Şubat 1921'de Ankara'ya gitmek üzere hareket etti.¹⁸³

Merkez ordusu komutanı Nurettin Bey tarafından Genelkurmay Başkanlığı'na 15 Şubat 1921'de Büyük Millet Meclisi'ne muhafız olarak Giresun'dan gidecek olan 100 seçme neferin 13-14 Şubat tarihlerinde motorla Samsun'a geldikleri ve istirahatlerinin sağlandıktan sonra 15 Şubat 1921'de Ankara'ya doğru hareket edecekleri bildirildi.¹⁸⁴ Mutasarrıf Cemal Bey tarafından İçişleri Başkanlığı'na 26-27 Şubat 1921'de yazılan belgede Binbaşı Şevket Bey'in idaresinde 2 gün önce Çorum'a gelen ve söz konusu binbaşının emir ve komutasına pekite itaatkâr olmayan 100 kişilik birlik buradan sağlanan taşıt araçlarına bindirilerek Çorum'dan Ankara'ya hareket ettikleri taşıt aracı tedariki konusunda kendi başlarına girişimlerde bulunmak istemişlerse de meydan verilmediği yazılıydı.¹⁸⁵

Aralıksız gönderilen seçme muhafızlarla "*Giresun Gönüllü Müfrezesi'nin*" sayısı 150 piyade ile 40 süvariye çıkarılarak birlik üç takıma ayrıldı.¹⁸⁶ Giresunlu muhafızların başına:

¹⁸⁰ ATASE, A.111-15, D.16, F.22-16.

¹⁸¹ ATASE, A.111-15, D.16, F.22-15.

¹⁸² ATASE, A.111-15, D.16, F.22-14.

¹⁸³ Teoman Alpaslan, **a.g.e.**, s. 282.

¹⁸⁴ ATASE, A. 111-15, D.16, F.22-11.

¹⁸⁵ ATASE, A. 111-15, D.16, F.22-10.

¹⁸⁶ Erden Menteşeoğlu, **a.g.e.**, s. 114.

- Bölük komutanı olarak milis teğmeni rütbesiyle Gümüş Reisoğlu Mustafa Kaptan,
- Birinci takım komutanlığına: Keşap Tepeköy'den Hotmanoğlu Ethem Çavuş,
- İkinci takım komutanlığına: Piraziz'den Oruçoğlu Aziz Çavuş¹⁸⁷
- Üçüncü takım komutanlığına: Kapu Kahve Mahallesi'nden Gırcıoğlu Muharrem Çavuş getirildi.¹⁸⁸

Giresun Gönüllü Müfrezesi'nin sayısı 150 piyade ve 40 süvariye çıkarıldıktan sonra sayıları arttırılan “*Muhafız Birliği*” “*Giresun Gönüllü Laz Müfrezesi*” adını aldı. Müfreme eratı milli giysiliydi. Böylece Osman Ağa Mustafa Kemal Paşa'nın emrine 200'den fazla muhafız vermişti.¹⁸⁹ Bu muhafızlar Mustafa Kemal Paşa'ya sadakatle hizmet etmekte birbirleriyle adeta yarışıyorlardı. Mustafa Kemal Paşa'da onları çok hoş tutardı ve bu müfreme eratı zaman zaman kendilerine has kıvrak oyunları ile Mustafa Kemal Paşa'yı eğlendirirdi.¹⁹⁰

Tamamı Osman Ağa tarafından Gönüllü Giresun Uşaklarından oluşturulan ve “*Giresun Gönüllü Laz Müfrezesi*” adı verilen Muhafız Birliği'nin er sayısı Mustafa Kemal Paşa'nın isteği doğrultusunda zamanla 200 kişinin üzerine çıkarılınca, adı “*Riyaset-i Celile Muhafız Bölüğü*” olarak değiştirildi ve daha sonra bu ad “*Muhafız Taburuna*” dönüştürüldü. Muhafız Taburunda İsmail Hakkı Bey'in komutası altında düzenli ordu erlerinden kurulu 100 civarında askeri vardı. Bu erler istasyondaki binada kalırdı. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte bu taburun sayısı arttırılarak tamamı düzenli orduya mensup erlerden kurulu “*Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı*” adını aldı.¹⁹¹

Gönüllü muhafızlık yapan Topal Osman ve adamları koruma görevini askeri bir disiplinle yürütmüyorlardı. Bu gönüllü birliklere ek olarak İsmail Hakkı Bey tarafından Muhafız Takımı kuruldu.¹⁹² Muhafız Takımı'nın kurulmasından sonra Giresunlu Topal Osman Ağa ve adamları Mustafa Kemal Paşa'nın Çankaya'daki köşkünün korunması ile görevlendirildi. Bu köşkün koruması görevini 2 Nisan 1923'te vefat edene kadar Topal Osman Ağa ve Gönüllü Giresun Uşakları sürdürdü.¹⁹³

¹⁸⁷ Erden Menteşeoğlu, Oruçoğlu Aziz Çavuş'u Bulancaklı diye yazmıştır. Erden Menteşeoğlu, **a.g.e.**, s. 114.

¹⁸⁸ Teoman Alpaslan, **a.g.e.**, s. 292.

¹⁸⁹ Erden Menteşeoğlu, **a.g.e.**, s. 114.

¹⁹⁰ Salih Bozok - Cemil S. Bozok, **a.g.e.**, s. 101.

¹⁹¹ Seyfullah Çiçek, **a.g.e.**, s. 114.

¹⁹² Abdülkerim Erdoğan - Gökçe Günel, **İstiklal Savaşında Ankara**, Ankara 2007, s. 189.

¹⁹³ Abdülkerim Erdoğan - Gökçe Günel, **a.g.e.**, s. 246.

4. Ali Şükrü Bey Olayı

Ali Şükrü Bey, 1884 yılında Trabzon Beşikdüzü'nde doğdu. İlköğrenimini memleketinde tamamladıktan sonra 1898'de Heybeliada Bahriye Mektebi'ne girdi. 1902'de Bahriye sınıfını bitirdikten sonra Mekteb-i Harbiye sınıfına geçen Ali Şükrü Bey, 1903 yılında eğitim için İngiltere'ye gönderildi. 1904'te eğitim hayatını tamamlayarak teğmen rütbesiyle mezun oldu ve Deniz Kuvvetleri'ne katıldı. 29 Ekim 1905'te üsteğmenliğe yükseldi. 3 Eylül 1907 yılında ise Mesudiye Zırhlısı Seyir Subay Yardımcılığı görevine getirildi. 27 Nisan 1911'de Bahriye yüzbaşı olan Ali Şükrü Bey Sultaniye, Orhaniye Gemileri, Yarhisar Torpidosu ve Nevşehir Gambotu Seyir Subayı görevlerini de yaptı. Daha sonra Deniz Müzesi görevlisi olarak da çalıştı ve bu görevi sırasında askerlikten istifa etmek istedi. Ancak Balkan Savaşı nedeniyle bu isteği kabul edilmedi. Bu teklifi Balkan Savaşı'nın sonrasında kabul edildi ve 13 Haziran 1914'te istifa ederek meslekten ayrıldı.¹⁹⁴ Evli ve üç çocuk babası olan Ali Şükrü Bey'in ailesi Soyadı Kanunu'ndan sonra "Doruker" soyadını aldı.¹⁹⁵

Askerlikten ayrıldıktan sonra "İdmân" dergisinde spor içerikli yazılar yazan Ali Şükrü Bey, I. Dünya Savaşı sonlarında kendi adını taşıyan "Ali Şükrü Bey Matbaası'nı" da kurarak basın hayatına da girdi. Çeşitli makaleler, sosyolojik eserler kaleme almasının yanında iyi derecede İngilizce bildiği için bu dildeki eserlerden tercüme de yaptı.¹⁹⁶ Ali Şükrü Bey kişi dokunulmazlığının ve özgürlüğünün yanında basın ve fikir özgürlüğünden yanaydı. TBMM'nin kurulmasından sonra milletvekilliği görevi yapan Ali Şükrü Bey Meclis'teki bir konuşmasında bu fikrini şöyle dile getirmekteydi:

*"Bendeniz diyorum ki; memlekette hürriyet-i matbuat olmazsa ve bilhassa hürriyet-i fikriye olmazsa o memleketin terakkisi demeyeceğim, hatta bulunduğu mevkiin muhafazası bile imkân haricindedir. Bulunduğu mevki muhafaza edemez ve daima inhitat eder, daima geri gider. Sonra efendiler; fikir zincirlenemez. Fikri zincirledim zannedenler kendilerini aldatırlar."*¹⁹⁷

¹⁹⁴ Fahri Çoker, **Türk Parlamento Tarihi (Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem)**, C. 3, TBMM Vakfı Yayını, 2001, s. 923; Necmettin Alkan - Uğur Üçüncü, **Ali Şükrü Bey Hürriyet Uğruna 39 Yıl**, Melisa Basımevi, İstanbul 2015, s. 25-27.

¹⁹⁵ Fahri Çoker, **a.g.e.**, s. 924.

¹⁹⁶ Necmettin Alkan - Uğur Üçüncü, **a.g.e.**, s. 28.

¹⁹⁷ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre 1, İçtima Senesi 4, C. 27, TBMM Matbaası, Ankara 1960, s. 50.

Ali Şükrü Bey, İstanbul Meclisi Mebusan üyelerinden I. Büyük Millet Meclisi'ne katılan milletvekillerinden birisiydi.¹⁹⁸ Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti'nin adayı olarak girdiği seçimde 234 oy ile Vakfikebir kazasından Trabzon mebusu seçildi.¹⁹⁹ Meclis'te Misakı Millî'nin kabul edilmesinde etkisi oldu.²⁰⁰ Meclis'in kapatılmasından sonra Ankara'ya giderek Milli Mücadele'ye katılan mebuslardan birisidir. 1914'de Osmanlı ordusunda askeri alanda hizmet veren Ali Şükrü Bey, 23 Nisan 1920'de Ankara'daki TBMM'de Trabzon Mebusu olarak yer aldı ve Milli Mücadele'ye hizmetini siyasi alanda yapmaya başladı.²⁰¹

Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun kurulmasının ardından muhalefetteki İkinci Grup içerisinde yer alan ve grubun önemli liderlerinden biri olarak hemen hemen her konuda söz alan Ali Şükrü Bey, 19 Ocak 1923'te çıkardığı "Tan" isimli gazete ile İkinci Grup'un sözcülüğünü üstlendi. Meclis'te Dışişleri, İrşat, Anayasa, Milli Savunma, Milli Eğitim ve İç Tüzük komisyonlarında görev aldı.²⁰² TBMM'de 37'si gizli oturumlarda olmak üzere 183 konuşma yaparak 6 adet soru önergesi verdi.²⁰³ Ali Şükrü Bey, TBMM açıldığı günden itibaren her vesileyle yaptığı muhalefetlerle dikkat çeken bir mebusu.²⁰⁴ Ali Şükrü Bey'in muhafazakârlar üzerindeki etkisi büyüktü ve hilafetin devam ettirilmesi taraftarıydı. Saltanat ve hilafetin yerine devletin başına bir başka makamın ve kişinin geçmesini istemiyordu.²⁰⁵

1923 yılı başlarında mecliste gruplaşmalar başladı ve bazı Milletvekilleri Mustafa Kemal Paşa'nın Cumhurbaşkanı olmasına karşıydı. Trabzon Milletvekili Ali Şükrü Bey'de Cumhurbaşkanlığı için güçlü bir adaydı. Cumhurbaşkanının sivil olmasını ve Mustafa Kemal Paşa'nın ordunun başına dönmesini istemekteydi.²⁰⁶ Büyük Millet Meclisi'nde bir grup milletvekili "Mustafa Kemal askerdir, ordu zaferi kazandı artık çekilip gitmelidirler. Onların yeri kışladır memleketi artık biz politikacılar idare edeceğiz!" gibi düşünceler içindeydi.²⁰⁷ Ayrıca Başkomutanlığın uzatılması önerisi karşısında Mustafa Kemal'in Meclis'in yetkilerini zorla elinden aldığı ve Tekâlifî Milliye emirlerinin uygulanması dolayısıyla da Başkomutanın halka angarya yüklediği ileri sürülmekteydi. Mustafa Kemal'in başkomutanlığına karşı çıkanlar Sinop Mebusu Hakkı Hami, Hüseyin Avni, Ziya Hurşit ve Ali Şükrü Bey'in

¹⁹⁸ Mahir İz, **Yılların İzi**, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003, s. 110.

¹⁹⁹ Necmettin Alkan - Uğur Üçüncü, **a.g.e.**, s. 30.

²⁰⁰ Fahri Çoker, **a.g.e.**, s. 924.

²⁰¹ Necmettin Alkan - Uğur Üçüncü, **a.g.e.**, s. 33.

²⁰² İsmail Akbal, **Cumhuriyet'in Karanlık Yılları Derin Cinayetler**, Timaş Yayınları, İstanbul 2014, s. 159.

²⁰³ İsmail Akbal, **a.g.e.**, s. 160.

²⁰⁴ Feridun Kandemir, **Hatıraları ve Söyleyemedikleri ile Rauf Orbay**, Yakın Tarihimiz Yayınları, İstanbul 1965, s. 106.

²⁰⁵ Erden Menteşeoğlu, **a.g.e.**, s. 150.

²⁰⁶ Erden Menteşeoğlu, **a.g.e.**, s. 152.

²⁰⁷ Ömer Sami Coşar, **a.g.e.**, s. 74-75.

oluşturduğu İkinci Gruptu.²⁰⁸ Mustafa Kemal'in çevresinde oluşan birinci ve ona karşı oluşan ikinci grubun arasındaki anlaşmazlık gittikçe çoğalmaktaydı.²⁰⁹

Ali Şükrü Bey, meclis müzakerelerinin sürdüğü 27 Mart 1923 Salı günü ortaldan kayboldu. Bilinen tek şey 27 Mart günü Meclis'e gitmek üzere evinden çıktığı ve bir daha geri dönmediğiydi. Nerede olduğu hakkında ailesinin ve çevresindekilerin haberi yoktu. Tüm araştırmalara rağmen bulunamayınca olay Mecliste günün konusu oldu. Milletvekilleri Başvekil Rauf Bey'den olayın aydınlatılmasını istedi. Birkaç gün içinde olay ciddi boyutlara ulaştı. Ali Şükrü Bey'in bulunması için polis ve jandarma seferber edildi.²¹⁰

Ali Şükrü Bey'in en son görüldüğü yeri görgü tanıkları şöyle anlatıyordu: Karaoğlan Çarşısı'nda Kuyulu Kahve isimli mekânın önünde birkaç arkadaşıyla birlikte otururken Topal Osman Ağa'nın adamlarından Muhafız Bölük Komutanı Mustafa Kaptan yanına gelip Osman Ağa'nın kendisini beklediğini söyleyerek Ali Şükrü Bey ile oradan ayrılmışlardı. Bu olaydan sonra Ali Şükrü Bey bir daha ortalıklarda görünmemiştir. Ali Şükrü Bey'in ailesinin Başvekil Rauf Bey'e gelerek iki gündür nerde olduğunun bilinmediğini söylemesi üzerine gerekli araştırmalar başlatıldı. Araştırmalar neticesinde Ali Şükrü Bey'in 1 Nisan'da bulunan cesedi Memleket Hastanesi'ne nakledildi.²¹¹ 4 Nisan 1923 günü Ali Şükrü Bey'in na'şısı büyük bir kalabalık eşliğinde hastaneden alındı ve önce Namazgâh mevkiine getirildi. Burada Ali Şükrü Bey'in cenaze namazı kılındı ve konuşmalar yapıldıktan sonra Trabzon'a götürülmek için Reşid Paşa Vapuru'na sevk edilmek üzere İnebolu'ya doğru hareket etti. Sinop, Samsun, Ordu ve Giresun limanlarına uğrayarak Trabzon'a gelen Ali Şükrü Bey'in cenazesi 10 Nisan 1923 günü büyük bir kalabalık eşliğinde defnedildi.²¹²

Ali Şükrü Bey'in öldürülmesinden sonraki süreçte ailesinin durumu Meclis'te gündeme getirilerek Erzurum mebusu Salih Efendi bir kanun teklifi sundu. Bu teklifte Ali Şükrü Bey'in ailesine maaş bağlanmasını istemekteydi. Teklif değerlendirilmek üzere 7 Nisan 1923'te Lâyiha Encümeni'ne sevk edildi. 9 Nisan 1923'de Lazistan Mebusu Necati Bey ve arkadaşları tarafından Ali Şükrü Bey'in eşi ve çocukları Baha, Süha ve Sena adına para yardımı yapılmasını ve çocukların eğitim masraflarının karşılanması hakkında TBMM'ye sundukları kanun teklifi de Lâyiha Encümeni'ne gönderildi.²¹³ Bu yardım teklifi 16 Nisan 1923'te Meclis'te görüşüldü ve Muvazene-i Mâliye Encümeni'nden gelen şekille kabul edildi.

²⁰⁸ Ergün Aybars, **İstiklal Mahkemeleri (1920-1927)**, C. I-II, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir 1988, s. 21.

²⁰⁹ Ergün Aybars, **a.g.e.**, s. 214.

²¹⁰ Erden Menteşeoğlu, **a.g.e.**, s. 152.

²¹¹ Necmettin Alkan-Uğur Üçüncü, **a.g.e.**, s. 44.

²¹² Necmettin Alkan-Uğur Üçüncü, **a.g.e.**, s. 46.

²¹³ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre 1, İçtima Senesi 4, C. 29, TBMM Matbaası, Ankara 1961, s. 334.

Ancak oylamada Meclis yeterli sayısı çıkmadığı için teklif kanunlaşmadı.²¹⁴ Ali Şükrü Bey'in ailesine verilmesi teklif edilen yardımın icrası hakkındaki teklife 128 kişi katıldı ve teklif 89 kabul, 3 çekimser, 36 ret aldı.²¹⁵ 16 Nisan 1923 tarihli oturum 1. Meclis'in son oturumu oldu. Daha sonra seçimlere gidilmesinden dolayı Meclis yaklaşık 4 ay toplanmadı ve bu konu bir daha ele alınmayarak yapılması istenilen yardım teklifi TBMM'den çıkmadı.²¹⁶

Ali Şükrü Bey'in cesedinin ortaya çıkarılmasıyla birlikte, Osman Ağa ve Mustafa Kaptan tarafından öldürüldüğü üzerine bazı deliller ortaya konulmuştur. Nasıl öldürüldüğü aşağı yukarı kaynaklarda geçse de kim tarafından niçin öldürüldüğü günümüzde dahi kesinlik kazanmamıştır. Bu konuda farklı iddialar ve fikirler bulunmaktadır.²¹⁷ Ali Şükrü Bey'in ortadan kaybolması Meclis'te duyulduğu zaman büyük bir telaş meydana gelmişti. Meclis'te I. ve II. Gruplar arasında var olan tartışmaların üzerine II. Grup üyelerinden Ali Şükrü Bey'in kaybolması haberi üzerine tepkilerin artmasıyla birlikte 29 Martta kürsüye çıkan Erzurum Mebusu Hüseyin Avni Bey şöyle bir konuşma yapmıştı:

*“Efendiler! ... Bu şerefli kürsü bugün elim bir vaziyete sahne oluyor. Bu şerefli milletin mebusları bugün kalpleri kan bağlamış bir zavallı, biçare birbirlerine bakıyorlar. Ey kâbe-i millet! Sana da mı taarruz? Ey arayı milleti! Sana da mı taarruz? ... Efendiler Ali Şükrü Bey iki günden beri kayıptır. Efendiler! Memleketin sahibi, azametli bir tarih sahibi, namusuna hâkim bir milletin mebusu kayboluyor. Hükümet bulamıyor...”*²¹⁸

Ali Şükrü Bey nasıl öldürüldü? Bu konu hakkındaki bilinenler az değişiklikle hemen birbirini tamamlayıcı nitelikteydi. O dönemde Başvekil olan Rauf Orbay hatıratında konu ile ilgili olarak şöyle yazmıştı:

“Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey'i en son Karaoğlan çarşısındaki Kuyulu kahvede otururken Topal Osman Ağa'nın adamı Mustafa Kaptan ile beraber kalktığı ve birlikte gittikleri görülmüş ve ondan sonra gören olmamış. Osman Ağa'nın adamıyla kahveden gittiği için bu ağayı da aratıyordum. Ankara Valisi Abdülkadir Bey, Jandarma komutanı, Polis müdürü, bütün zabıta kuvvetleri seferber olduğu halde iz bile bulunamıyordu. Ali Şükrü Bey, Büyük Millet Meclisi açıldığı günden beri her vesile ile yaptığı muhalefetlerle dikkatleri çekmiş bir mebustu. Bu sebeple Meclis'teki muhalifler kaybolma haberini alır almaz olaya siyasi cinayet rengi vermek istemişlerdi.²¹⁹ Devamlı aramalar neticesinde fakat tesadüfen Çankaya yolundan geçen arama ekibine mensup jandarma anayoldan ayrılıp tarlaya sapsın

²¹⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 29, s. 227.

²¹⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 29, s. 234.

²¹⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 29, s. 240.

²¹⁷ Necmettin Alkan-Uğur Üçüncü, a.g.e., s. 57.

²¹⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 1, İçtima Senesi 4, C. 28, TBMM Matbaası, Ankara 1961, s. 227.

²¹⁹ Rauf Orbay, *Cehennem Değirmeni Siyasi Hatıralarım*, C. 2, Emre Yayınları, İstanbul 2000, s. 122.

olan bir arabanın izini takip edince orada yeni kazılmış bir çukurda Ali Şükrü Bey'in cesedini bulmuştu. Cesedin avucunda sımsıkı tutulmuş bir sandalye ayağı parçası vardı. Topal Osman'ın evinde bulunan kırık sandalyeye ait olduğu tespit edilince ipucu elde edilmiş bulunuyordu. Aynı zamanda emriyle Osman Ağa'nın adamı Mustafa Kaptan'ın polis müdüriyetine götürüldüğünü ve verdiği ifadede "Ali Şükrü Bey'i Kuyulu kahveden dostça alıp Osman Ağa'nın evine götürdüğünü ve orada ikram edilen kahveyi içerken arkasından ani bir hareketle üstüne abanılarak boğulduğunu" itiraf edişi üzerine olay tamamıyla aydınlanmıştı" diye konuyu anlatmaktaydı.²²⁰

Meclis İkinci Başkanı Ali Fuat Paşa ise olayı şöyle anlatıyordu:

"Osman Ağa'nın alayından birkaç bölük, Mustafa Kemal Paşa'nın kaldığı köşkle çevresindeki tamamlayıcı binaları korumakla görevliydi. Bu nedenle Osman Ağa'nın hem Ankara içinde Samanpazarı'nda bir evi vardı hem de Çankaya yakınında Papazın Bağı adıyla tanınan bir bağ ile binası ona verilmişti. Ali Şükrü Bey'i 26/27 Mart 1923 akşamı saat 16.00'dan sonra adamlarından Mustafa Kaptan aracılığıyla Samanpazarı'ndaki evine çağırılmış, orada Mustafa Kaptan'a katılan öteki adamlarıyla boğdurtmuş olduğu anlaşılmıştı. Karanlık bastıktan sonra ölüsünü bir sandık içinde çevredeki Mühya Köyü'ne gömdürtmüştü..."²²¹

Meclis Basımevi Müdürü Feridun Bey'de (Kandemir) olayı özetle şöyle anlatıyordu:

"İlk günlerdeki araştırmalar da Ali Şükrü Bey'in kişisel bir düşmanlıkla öldürülmüş olamayacağını aksine siyasi sebeple öldürüldüğü kanısı kuvvetlenmiş, böyle bir cinayeti yapabilecek birisinin ise Topal Osman olabileceği kanısı belirmişti. Bu şüphe ile Topal Osman'ın adamı Mustafa Kaptan emniyet müdürlüğüne getirilip sorguya çekilmişti. Mustafa Kaptan sorgusunda "Osman Ağa, Ali Şükrü Bey'i evine yemeğe çağırdı ve salı akşamı Ağa'nın emriyle Ali Şükrü Bey'i eve götürdüm" demişti. Bunun üzerine Mustafa Kaptan tutuklanarak Ankara ve çevresi köşe bucak aranmaya başlandı. Pazar günü akşamüstü köşkün beş altı yüz metre yakınında sineklerin konup kalktığı bir çukurun içinde Ali Şükrü Bey'in cesedi bulundu. Vücudunun türlü yerleri parça parça edilmiş çift iple boğulduğu anlaşılıyordu. Sol eli kırılmış ve avucunda sandalye hasırları kalmıştı. Sol kulağının yanında birde bıçak yarası vardı. Son nefesine kadar boğuştuğu anlaşılıyordu. Ölünün bulunduğu yer, Topal Osman'ın saklanıp kaldığı yere beş yüz metre uzaklıktaydı..."²²²

²²⁰ Rauf Orbay, a.g.e., s. 127.

²²¹ Ali Fuat Cebesoy, **Siyasi Hatıralar Büyük Zaferden Lozan'a Lozan'dan Cumhuriyet'e**, Yay. Haz. Osman Selim Kocahanoğlu, Temel Yayınları, C. I-II, İstanbul 2011, s. 295.

²²² Feridun Kandemir, **Cumhuriyet Devrinde Siyasi Cinayetler**, Ekicigil Tarih Yayınları, İstanbul 1955, s. 42.

Mahmut Goloğlu “*Milli Mücadele Tarihi, Türkiye Cumhuriyeti 1923*” adlı kitabında Topal Osman’ın Ali Şükrü Bey’i Meclis’te Mustafa Kemal Paşa’ya karşı ve I. Grup’a karşı sert muhalefetinden dolayı öldürdüğünü:

“*Topal Osman Ağa, Ali Şükrü Bey’i neden öldürmüştü? Ali Şükrü Bey’i Osman Ağa’nın öldürdüğü kesin kanısına varılmıştı. Osman Ağa’nın anlayışına göre kafa tutan kimseyi herhangi bir emir ya da işaret almaya lüzum görmeden öldürebilirdi. Mustafa Kemal Paşa’ya büyük bir bağlılığı vardı. Osman Ağa ile Mustafa Kemal’in tanışıklığı Milli Mücadele’nin ilk günlerinde başlamıştı. Mustafa Kemal Paşa Samsun’a çıkışından kısa bir süre sonra ününü duyduğu Osman Ağa’yı Havza’ya çağırıp görüşmüştü. Osman Ağa işte o gün Mustafa Kemal Paşa’ya bağlanmıştı. Mustafa Kemal Paşa’ya yan bakanı öldürme duygusu daha o zaman içinde doğmuştu. Ali Şükrü Bey’i öldürdüğü ileri sürülen günlerde Mustafa Kemal Paşa’nın ve Meclis’in korunması görevini almış, milis yarbay rütbe ve üniformasına kavuşmuştu. Dilediği anda serbestçe Meclis’e geliyor, özel yerine oturuyor ve konuşmaları dinliyordu. En yakın adamı olan Mustafa Kaptan adındaki çetecide subay üniforması ile Meclis Muhafız Komutanı olmuştu. Kendisince Meclis’in korunması görevi de Topal Osman’ın eline verilmiş demektir. Yani Topal Osman Ağa meclisinde kendisinden sorulduğu kanısında idi. Ali Şükrü Bey’de Meclis’te idi ve Mustafa Kemal Paşa’ya karşı sert bir muhalefet yapıyordu. Hele son gizli toplantılarda birinci ve ikinci grup üyeleri karşı karşıya gelmişlerdi ki Osman Ağa buna dayanamazdı. Bütün bunlardan ötürü eğer Ali Şükrü Bey’i Topal Osman Ağa öldürmüştü –ki hükümete ve Meclis’e göre Topal Osman Ağa öldürülmüştü fakat Mustafa Kemal Paşa hiçbir zaman ona “suçlu” dememiş hep “sanık” demişti- kesinlikle diyebiliriz ki Topal Osman Ağa Ali Şükrü Bey’i Meclis’teki sert muhalefetinden ötürü öldürmüştü.” şeklinde ifade etmiştir.²²³*

Atatürk’ün yakın çevresinden Hamdi Ülkümen de olaya şu şekilde değiniyordu:

“*Ali Şükrü Atatürk’e karşı idi. Atatürk’te onu sevmezdi. Ama Topal Osman’ın onu öldürmesine de çok üzüldü ve bir gün sofrada şunları söyledi; Ali Şükrü’yü sevmezdim, aleyhinde de konuşurdum. Topal Osman’da cahilliğinden beni memnun edeceğine sanmış. Ben kesinlikle karşıyım böyle hareketlere. Medeni memleketlerde, medeni yönetimlerde olmaz böyle şey. Suikastlar tehlikeli bir yoldur, böyle yola çıkanların başına da gelebilir.”²²⁴*

Enver Behnan Şapolyo “*Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü ile Basın*” adlı kitabında olayı şu şekilde anlatmıştır:

²²³ Mahmut Goloğlu, **Milli Mücadele Tarihi, Türkiye Cumhuriyeti 1923**, C. 5, Başnur Matbaası, Ankara 1971, s. 163-166.

²²⁴ Hamdi Ülkümen, **Hümanist Atatürk**, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1994, s. 36.

“O zamanki gazetecilerin toplandığı yer Karaoğlan’daki Merkez Kiraathanesi idi. Ali Şükrü Bey’de nargile içmek üzere Merkez Kiraathanesine gelirdi. Ben çarşamba günü saat dört sıralarında Merkez Kiraathanesine gelmiştim. Ali Şükrü Bey nargile içiyor, Osman zade Hamdi Bey de Öğüt Gazetesinde Sadri Ethem’in “İsmarlama Mücahitler” adlı bir makalesini okuyordu. Ben de yanlarına oturdum. Biraz sonra ileri gazetesi muhabirlerinden Muhsin adındaki gazetecide geldi. Çok geçmeden kahvenin kapısında Çankaya Muhafızı Topal Osman’ın adamlarından Mustafa Kaptan görüldü. Ali Şükrü Bey geliyorum diyerek dışarı çıktı. Bende arkalarından çıktım. Her ikisi de Balık Pazarına doğru gittiler. İki gün sonra Öğüt Gazetesi’ne gittiğim zaman Sadri Ethem, “Ali Şükrü kayboldu. Kimse ne olduğunu bilmiyor” dedi. Ben de Mustafa Kaptan’la gittiğini söyledim. “Öyle ise bunu gazeteye yaz” dedi. Ben de yazdım. İşte o zaman Büyük Millet Meclisi’nde kıyamet koptu. Ali Şükrü’yü Topal Osman boğdurmuş ve Mühye Köyü’nde bir yere gömdürmüştü.”²²⁵

Anılarında Ali Şükrü Bey’i Topal Osman’ın öldürdüğünü söyleyen bu kişilerin yanında Kılıç Ali, Salih Bozok’un oğlu Cemil Bozok, İsmail Hakkı Tekçe, 8 Nisan 1923 tarihli İstikbâl Gazetesi, 3 Nisan 1923 tarihli Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 3 Nisan 1923 tarihli Akşam Gazetesi’nde de bu konuyla ilgili bilgiler yer almaktadır.²²⁶

Teoman Alpaslan ise “Topal Osman Ağa” adlı kitabında Ali Şükrü Bey’i Osman Ağa’nın öldürmediğini savunmuştur:

“Ali Şükrü Bey ve Osman Ağa cinayetinde asla ve kata Mustafa Kemal’in en ufak bir iması bile kesinlikle yoktu. Her iki cinayet İsmail Hakkı Tekçe ve adamları tarafından “bilinçli olarak planlanarak” işlenmişti. Bundan amaçları ise koltuk sevdası, mevkilerini koruma sevdasıydı.²²⁷ Ali Şükrü Bey, kayıkçılar Kâhyası Yahya’yı öldürenin de İsmail Hakkı Tekçe yerine Topal Osman Ağa olduğunu zannediyordu. Aslında Yahya’yı öldüren de Muhafız Tabur Komutanı İsmail Hakkı Tekçe idi. Yanına aldığı iki adam ise Giresunluydu ve bu iki adam ya hiç konuşmadı ya da onlar değildi. Gerçek olan ise Yahya Kâhya’yı İsmail Hakkı Tekçe’nin öldürmüş olmasıydı. Ali Şükrü Bey, ortadan kaybolduktan sonra tahmini bilgilerle suç Osman Ağa’nın üzerine atıldı. Şüpheler Çankaya Muhafızı, Giresun Alayı’nın komutanı Topal Osman üzerinde toplandıktan sonra Mustafa Kemal Paşa, muhafızı Osman Ağa’ya Ankara merkez komutanlarından Rauf Bey ve Başyaveri Salih Bey’i gönderip, “Cinayeti kendisinin işleyip işlemediğini söylemesini” istedi. Osman Ağa, “Kesin olarak bu cinayeti kendisinin işlemediğini böyle bir işi kesinlikle yapamayacağını ve yapmadığını” söylüyordu.”

²²⁵ Enver Behnan Şapolyo, **Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü ile Basın**, Güven Matbaası, Ankara 1969, s. 203-204.

²²⁶ Necmettin Alkan - Uğur Üçüncü, **a.g.e.**, s. 58-62.

²²⁷ Teoman Alpaslan, **a.g.e.**, s. 451.

Ankara merkez komutanı Rusuhi Bey, Osman Ağa'yı takip için bir müfreze gönderdiğini, Ali Şükrü Bey cinayetiyle Ağa'nın ilgisinin kesinlikle olmadığını fakat şüphe uyandırdığını beyan ediyordu.”²²⁸

Ali Şükrü Bey'i Osman Ağa'nın öldürmediğini savunan Hamza Malkoç da “*Giresunlu Osman Ağa*” adlı tezinde olaya şu şekilde değiniyordu:

“Osman Ağa'nın adamı Mustafa Kaptan'ın gözaltına alınmasından sonra Osman Ağa'nın evine gidip araştırma yapmak isteyen zabıtaya Osman Ağa nezaketle müsaade etti fakat evde hiçbir şey bulunamadı. Osman Ağa bu cinayeti işlemeye karar vermiş olsa idi, Ali Şükrü Bey'i aleni olarak Koyun Pazarı'ndaki (İtfaiye meydanındaki) evine davet etmezdi. Yapacağını gizliden gizliye yapabilirdi. Cinayet güya Osman Ağa'nın Ulus'taki evinde işlenmiş, ceset şehrin ortasından geçirilerek, Çankaya'daki evinin yakınına götürüp gömmemiş. Mamak, Ayaş veya Gölbaşı taraflarına götürüp gömebilirdi. Böylece şüpheleri kendisinden uzaklaştırmış olurdu. Oysa ceset Osman Ağa'nın Çankaya'daki (Papazın Bağı'ndaki) evinin yakınlarında bulunan Mühye Köyü civarına gömülmüştü. Bu köyde yeni kurulmuş olan muhafız alayından üç kişi bulunmaktaydı. Ceset buraya gömülürken bu kişilere görünme ihtimali vardı. Bunlar birliğin faytoncusu olan Kel Ali'nin Sadullah Aytakin, Deli Mustafa Şanlıtürk ve İsa Adışanlı idi. Eğer bu cinayet Osman Ağa'nın Koyun Pazarı'ndaki evinde olmuşsa, yerlere kan akması gerekirdi. Oysa evde kan izleri değil, sadece kahve lekeleri görülmüştü. Cinayet bu evde işlenmiş olsa idi, Osman Ağa cinayet delillerini yok etme yoluna giderdi. Kan lekelerini silerken, bu arada evde yapılan aramada tespit edilen kahve lekeleri de silinmiş olurdu. Ali Şükrü Bey cinayeti, Osman Ağa tarafından işlenmemişti. Osman Ağa'yı ortadan kaldırmak için bir komplo hazırlanmış, düzmece deliller ortaya konularak amaca ulaşılmıştır.”²²⁹

Necmettin Alkan ve Uğur Üçüncü'nün “*Ali Şükrü Bey Hürriyet Uğruna 39 Yıl*” adlı kitabında, genel hatlarıyla Ali Şükrü Bey'in öldürülmesi ile ilgili olarak konu üç gruba ayrılmıştır. Bu üç gruba şu şekilde değinilmiştir:

“Suçlu Topal Osman'dır görüşü; Ali Şükrü Bey cinayetinin aydınlatılarak suçlunun Topal Osman Ağa olduğunu savunanlar birinci ve hâkim olan görüştür. Bu düşüncede olanlar, döneme şahitlik eden zevatın bir kısmını oluşturmaktadır. Rauf Bey, Cemil Bozok, İsmail Hakkı Bey, Kılıç Ali, Feridun Kandemir, Kâzım Karabekir, Rıza Nur gibi zevatlar bir şüpheye yer vermeden kesin görüşlerini bu yönde dile getiriyorlar. Ayrıca Mebus Mehmet

²²⁸ Teoman Alpaslan, **a.g.e.**, s. 454-456.

²²⁹ Hamza Malkoç, “Giresunlu Osman Ağa”, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1994, s. 59-65-67.

Akif Bey'de cinayeti Osman Ağa'nın işlediğine inanmaktadır. Cinayeti inceleyen resmi heyetin raporunun, hükümetin ve TBMM'nin nihai kanaati böyledir... Ayrıca zamanın gazetelerinin önemli bir kısmının görüşleri de bu yöndedir. Tanîn, Vakit, Akşam, İstikbal gibi gazetelerde cinayetin kesin olarak Osman Ağa tarafından yapıldığına dair haberler ve yorumlar yapmıştır. Mahmut Goloğlu ve Cemal Şener de Topal Osman'ın Mustafa Kemal Paşa'ya karşı olan bağlılığından dolayı bu cinayeti işlediğini iddia etmektedir. Mahir İz ise cinayeti Osman Ağa'ya birileri tarafından havale edildiğini iddia etmektedir ama kimin havale ettiğini ifade etmemiştir...

Topal Osman Ağa'nın cinayeti işlediği şüphelidir görüşü; gündeme getirilen ikinci önemli iddiadır. Akademisyen tarihçi Süleyman Beyoğlu bu cinayetin Osman Ağa tarafından işlendiği hususunda tereddütte sahiptir. Ayrıca Giresunlu araştırmacı Seyfullah Çiçek de Osman Ağa'nın suçlu olduğu hakkında "kesin bir yargı kararının" olmadığını iddia ediyor. Giresunlu bir başka araştırmacı Erden Menteşeoğlu, Osman Ağa hakkında kaleme aldığı oldukça hacimli eserinde Osman Ağa'nın kesin olarak suçluluğunun kanıtlanmadığını ileri sürüyor. Ali Şükrü Bey'i yüksek lisans tezi konusu olarak araştıran Sonay Üçüncü bu hadiseyle alakalı bugün dahi cevapsız kalmış esrarengiz boyutların kaldığına inanıyor. Bu konu hakkında "İstikbal" de çıkan yazıları günümüz Türkçesine aktaran Murat Yüksel ise "tarihin karanlık kalan sayfaları" diyerek şüphelerini dile getiriyor...

İlk iki görüşe göre çok cılız kalan kâtil İsmail Hakkı Tekçe'dir görüşü; bu cinayet bağlamında gündeme getirilecek son iddiadır. Buna göre cinayetin asıl faili İsmail Hakkı Tekçe'dir. Bunu savunanlardan Teoman Alpaslan, Ali Şükrü Bey'in katilinin "çok büyük ihtimalle İsmail Hakkı Tekçe" olduğunu söylüyor. Seyfullah Çiçek ise Ali Şükrü Bey'in öldürülmesinde "asıl failin" İsmail Hakkı Tekçe'nin olabileceğini düşünüyor. İsmail Akbal'da bu cinayetin bir çete tarafından işlendiğini ve "faillerden birinin İsmail Hakkı Bey" olduğunu iddia ediyor. Ümit Doğan da aynı şekilde İsmail Hakkı Tekçe'den şüpheleniyor...

Bütün bu iddia sahiplerini ortak belli özelliklerine göre sınıflandırmak mümkündür. Topal Osman Ağa'nın Ali Şükrü Bey'i şahsi nedenlerden dolayı öldürdüğünü, meselenin kapandığını düşünenler genelde "dönemin devlet adamlarıdır". Bazı "tarihçi ve akademisyenler" de bu kanaate sahipler ve bu cinayetin o günlerdeki siyasi konjonktürün bir sonucu veya gereği olarak işlendiğine inandıkları söylenebilir. Bu cinayetin Osman Ağa tarafından işlenmediğini daha ziyade "Giresunlular" teşkil ediyor. Ali Şükrü Bey'in öldürülmesini kesinlikle siyasi bir cinayet olarak kabul edip, kimin öldürdüğünden ziyade neden öldürüldüğü ve gerçekte bunun kimler tarafından istendiği üzerinde duranlar genelde

“Trabzonlular”dır. Tüm bunlara bakıldığında mevcut kaynaklarda hiçbir zaman ikan edici tam bir cevabın verilemeyeceğini görebiliriz.”²³⁰

Ali Şükrü Bey Olayı'nın sebeplerine bakmak gerekirse; Trabzon ve çevresinde büyük nüfusu olan Kayıkçılar Kâhyası Yahya Kaptan'ı Topal Osman Ağa'nın şahsi husumeti yüzünden vurdurttuğu ileri sürülüyordu ve katil bulunamıyordu. Yahya Kâhya'yı Topal Osman'ın öldürttüğü bazı kimseler tarafından ve bilhassa Trabzon Milletvekili Ali Şükrü Bey tarafından dillendirilmekteydi. Ali Şükrü Bey bu meseleyi Meclis'te sık sık kurcalamakta ve Yahya Kâhya'nın katillerinin ve katli teşvik edenlerin meydana çıkarılmasını istemekteydi. Eline aldığı meselenin peşini bırakmayan bu muhalif, Topal Osman için daima surette tehlike teşkil eden birisiydi ve cinayetin sebeplerinden birisi bu olay gösterilmekteydi. Topal Osman Ağa, Mustafa Kemal Atatürk'e bağlı canını onun yoluna koymuş birisiydi. Ali Şükrü Bey de baş muhaliflerinden biriydi. Bu muhalefetini meclis kürsüsünden yaptığı gibi hususi konuşmalarında da meclis başkanına karşı olan husumetini açıklamakta sakınca görmüyordu. Osman Ağa, Ali Şükrü Bey'in Mustafa Kemal Paşa hakkındaki ağır eleştirilerine dayanamayarak ve milli hislerine yenik düşerek öldürdüğü ileri sürülen nedenler arasındaydı.²³¹ Ayrıca Ali Şükrü Bey'in babasına ait Tirebolu'daki arazinin bir kısmına el koyduğundan dolayı da Topal Osman ile aralarının eskiden beri iyi olmadığı ileri sürülmekteydi.²³²

Birçok yazar Ali Şükrü Bey'i Osman Ağa'nın bu gibi nedenler doğrultusunda öldürdüğünü yazmaktaydı. Bazı yazarlar ise Ali Şükrü Bey'i, İsmail Hakkı Bey'in öldürdüğünü yazıyordu. Ali Şükrü Bey cinayetinin katili kesin olarak bilinmemekle birlikte cinayet Osman Ağa'ya ihale edildi ve Osman Ağa'nın ölümü ile dosya kapandı. Ancak olay üzerindeki belirsizlikler hala canlılığını korumaktadır.²³³

5.Topal Osman Ağa'nın Sonu

Ali Şükrü Bey'in, Topal Osman ve adamları tarafından öldürüldüğü şüpheleri üzerine Topal Osman aranmaya başlandı ve evi ablukaya alındı. Topal Osman'ın bağ evi, Mustafa Kemal Atatürk'ün Çankaya Köşkü'ne yakın ve kirası Ankara Belediyesi'nce ödenen bahçeli bir evdi.²³⁴ Osman Ağa ve Giresun Uşakları'nın üzerine hareket etmeyi planlayan İsmail

²³⁰ Necmettin Alkan - Uğur Üçüncü, **a.g.e.**, s. 70-79.

²³¹ Sadi Borak, **a.g.e.**, s. 208-209.

²³² Feridun Kandemir, **Hatıraları ve Söyleyemedikleri ile Rauf Orbay**, s. 108.

²³³ İsmail Akbal, **a.g.e.**, s. 177.

²³⁴ Yurdakul Yurdakul, **a.g.e.**, s. 123.

Hakkı Bey ve askerleri öncelikle Giresun Gönüllü Müfrezesi'nin 144 kişilik piyade gücü dışında olan ve sayısı 40 olan Süvari Müfrezesi'ni Kalecik'e görevli olarak gönderdi. Böylece çatışma sırasında bunların Giresunlu piyadelere yardım etmesi önlenmiş oldu. Osman Ağa ve Gönüllü Müfrezesi'nin kuşatıldıkları 1 Nisan'ı 2 Nisan'a bağlayan akşam toplam mevcutları 107 idi. Çatışma akşamı çeşitli görevler verilerek olay yerinde bulunmaları engellenen ve olay yeri dışında görevde bulunan Giresunlu piyade sınıfından muhafız sayısı ise 37 kişiydi.²³⁵

Mustafa Kemal Paşa'yı korumakla görevli 100 kişilik Muhafız Kıtaaatı, 1 Nisan 1923'te öğleden önce Çankaya Köşkü'nün yanında mevzilendi. Köşkte bulunan Mustafa Kemal Paşa ile eşi Latife Hanım öğleye doğru arka kapıdan alınarak Ankara Garı'ndaki Direksiyon Konağı'na nakledildi. Nöbet değiştirme bahanesiyle yanındaki 3 Giresunlu muhafız silahları teslim alınmak suretiyle etkisiz hale getirildi.²³⁶ Bu süvarilerin hiçbir şeyden haberi yoktu. Bunlar Barca Köyü'nden Ayvazoğlu Hüseyin, Burunucu Köyü'nden Kabil oğlu Hasan ve Bulancak'tan Padar oğlu Hüseyin idi. Süvarilere atlarını bir yere çekip koğuştan istirahat etmeleri söylendi ve süvariler koğuştan girer girmez ellerinden silahları alındı.²³⁷

İsmail Hakkı Bey olayı ve askeri harekâtın nasıl yapıldığını şöyle anlatıyordu:

“Bir gece yarısı evimdeyken telefon çaldı. Mustafa Kemal Atatürk beni arıyordu. “Çabuk giyin ve yola çık. Ben şimdi Çankaya'dan istasyon binasına iniyorum. Oraya gel dedi.” Hemen gittim. Durumu bana anlattı. Osman Ağa'nın hükümete karşı isyankâr bir tavır takındığını, Ali Şükrü'yü öldürttüğünü, derhal taburu toplayıp kendisini tenkil etmem ölü veya diri Topal Osman'ı hükümete teslim etmem gerektiğini söyledi... Tabur Topal Osman'ın bulunduğu Papazın Köşkü'nü ve Çankaya mıntikasını kuşatmaya başladı. Çevirme hareketimiz devam ederken ve çember daralırken Topal Osman'ın müfrezesinden üzerimize ateş edildi. Bir erim şehit oldu. Bunun üzerine çarpışmaya başladık. Şafak attığı zaman biz hâlâ vuruşuyorduk. Öğleden evvel çatışma bitti. Topal Osman'ın kuvvetleri bertaraf edilmişti. Topal Osman'da yaylım ateşinde vurulmuştu. Kalanları topladım ölüleri de orada gömdürdüm. Teslim aldıklarımı istasyona getirdim ve durumu Atatürk'e arz ettim. “Teslim aldıklarını derhal terhis et ve memleketlerine gönder” dedi. Bu meselede böylece kapandı.”²³⁸

Mustafa Kemal Paşa'nın Yaveri Salih Bozok'un oğlu Cemil Bozok ise o gece ile ilgili anısını şu şekilde anlatıyordu:

²³⁵ Teoman Alpaslan, **a.g.e.**, s. 468.

²³⁶ Seyfullah Çiçek, **a.g.e.**, s. 208.

²³⁷ Erden Menteşeoğlu, **a.g.e.**, s. 189.

²³⁸ İsmail Hakkı Tekçe, **a.g.e.**, s. 37-38.

“Muhafız Taburu tarafından Topal Osman Ağa Çankaya’da teşkil ediliyordu. Çünkü Trabzon Mebusu Ali Şükrü’yü öldürten o imiş. Şafak söktükten birkaç saat sonra kadar silah sesleri devam etti. Öğleden sonrada tutuklanmış Laz muhafızlar ufak kafileler halinde istasyona getiriliyor ve enterne ediliyordu... Muhafız Taburunun harekâtı büyük bir titizlik ve sessizlik içinde yürütülerek Çankaya her tarafından kuşatılmış ve Osman Ağa’nın şehirdeki evinden gelip geceyi geçirdiği Papazın Bağı’ndaki evine, kumandan bir çavuş gönderip hemen teslim olması istenmiş fakat Ağa’nın emriyle bu çavuş kapı önünde kurşundan geçirilmiştir. Bunun üzerine de taburun harekâtı başlamış. Yaylım ateşine tutulunca Osman Ağa yanında bulunan maiyeti ile birlikte elinde silahı kapıdan çıkmış, ağaçlar arasında hem ilerliyor hem de sağa sola ateş ediyormuş. Aldığı bir kurşunla fena yaralanmış fakat aldirmayarak tekrar yürümeye ve ateş etmeye devam etmiştir. Sonunda ise ölmekten kurtulamamıştır.”²³⁹

İsmail Hakkı Bey, Osman Ağa’nın kaldığı Papazın Bağı’ndaki evi ile Giresunlu Gönüllülerin kaldığı Muhafız Müfrezesi barakalarının etrafını dıştan içe doğru Ankara Merkez Alayı, Jandarma Taburu, İstihkâm Taburu ve İtfaiye Taburu ile kuşattırdı. Gece yarısından sonra ağır makineli tüfekle Osman Ağa’nın kaldığı ev taranmaya başlandı. Önce Çankaya Köşkü kapısında nöbet tutan yedi Giresunlu gönüllü muhafız öldürüldü. Çatışma sırasında Osman Ağa sol ayağından vuruldu. Tarih 2 Nisan 1923 günü öğleye yaklaşırken ortalığın savaş alanına dönmesi ve Osman Ağa’nın bulunduğu yere bombalar atılması üzerine Osman Ağa, *“Onlarda bizden, birbirimizi kırmayalım teslim olacağız hemen seslen”* diye yanında bulunan Gıcıroğlu Muharrem Çavuş’a emir verdi. Teslim olan Osman Ağa’nın yanına gelen bir asker Osman Ağa’ya bir el ateş ederek kasığından yaralandı.²⁴⁰ Olayın bu kısmını Muhafız Alayı Muhafız Taburu üçüncü bölükten er Süleyman oğlu Ali ise şöyle anlatmaktaydı:

“Ben olay gecesi Mustafa Kemal Paşa’nın istasyonda bulunan eski evi önünde nöbetçiydim. Mustafa Kemal Paşa bu binadan çıktıktan sonra burayı Muhafız Alayı Komutanı İsmail Hakkı Bey ve Mustafa Kemal Paşa’nın yaverleri büro olarak kullanıyorlardı. Gece yarısına doğru birde baktım Mustafa Kemal Paşa birden karşıma çıktı ve derhal İsmail Hakkı Bey’i çağırttı. Üst katta uzun uzun konuştular ve az sonra bütün birlik uyandırılıp ilave ve hakiki mermiler dağıtıldı ve Çankaya’ya doğru yürüyüşe geçtik. Hiçbirimiz nereye gittiğimizi ve ne yapılacağını bilmiyorduk. “Gece tatbikatı yapılacak” dediler. Seri yürüyüşle sabaha karşı Çankaya sirtlarına geldik. Topal Osman’ın Papazın Bağındaki evinin yakınına gelince

²³⁹ Salih Bozok - Cemil Bozok, **a.g.e.**, s. 115-119.

²⁴⁰ Teoman Alpaslan, **a.g.e.**, s. 469-471.

İsmail Hakkı Bey, bizzat dolaşarak bizlere tek tek bütün bahçeyi ve binayı çepeçevre kuşattırdı. Herkes kendine bir siper seçip tüfeklerimizi doldurduk ve binayı gözetlemeye başladık. Gün ağarmış ve uyanan Topal Osman'ın adamları iyice seçilmeye başlamıştı. Ellerinde ibriklerle tuvalete gidip geliyorlar ve bahçe musluklarında yüzlerini yıkıyorlardı.²⁴¹ Ortalık iyice aydınlanmaya başlayınca birden binadan silah sesleri gelmeye başladı. Topal Osman'ın adamları silah seslerini duyunca barakalarına ve sağa sola koşuşturmaya başladı. Fakat bizim birliğin askerleri silahlığı kuşatmıştı ve karşı koymak isteyen Topal Osman'ın adamlarından 12'si öldürülmüş ve diğerleri de etkisiz hale getirilmişti. Topal Osman yaralı olarak teslim alınmıştı. Daha sonra işittik ki hastaneye götürülürken yolda ölmüş.”²⁴²

Mahir İz “Yılların İzi” adlı kitabında konuya şu şekilde değinmektedir:

“Topal Osman Ağa, eşkıyalıktan gelme fakat Trabzon havalisinde Pontuslulara karşı yaptığı şiddetli tenkil savaşıyla bütün günahlarını unutturan, herkesin baş üstünde taşıdığı milli bir kahramandı. Topal Osman'ın 150 neferi bulan çetesi, Çankaya'da resmi Muhafız Kıtaatı oluşturulmadan önce Ankara'da Mustafa Kemal Paşa'yı koruma vazifesini yapıyordu. Daha sonra bir Muhafız Taburu oluşturuldu ve komutanlığına da İsmail Hakkı Bey getirildi. Onlarda Çankaya'nın diğer tarafında mevzi alırlardı. Artık Osman Ağa'nın çetesine lüzum kalmamıştı fakat kimse buna ses çıkarmaya cesaret edemiyordu. Meclis'in polisi, komiseri bile tabancasını kapıda bırakmak suretiyle Meclis'e girebilirken, bu çete efradı pür silah hatta küçük bombalarıyla, hiç kimseden izin almak lüzumunu hissetmeden doğrudan doğruya Meclis'e giriyor ve toplantı salonunun kapısını açıp içeriye birkaç kişi toplu halde bakabiliyordu. Bu çete, şehirde nizam ve intizamı hem de nizamiye askeri kışlasında askeri disiplini bozacak tavırlar takınmaya başladı. Elbette bu gayri tabii hal devam edemezdi. Galiba “Bir taşla iki kuş vurulsun” diye Ali Şükrü Bey'in izale-i vücudu Topal Osman'a havale edildi. Topal Osman bir kere Ali Şükrü Bey'in hemşerisiydi. Ali Şükrü Bey kendisini çok takdir eder ve Karaoğlan'da Merkez Kıraathanesi önünde akşamüstleri her fırsatta karşı karşıya otururlar ve nargile içerlerdi.”²⁴³

Bu çatışmada ölenlerin gerçek sayısı 35 idi. Toplam ölü sayısı muhafızlarla birlikte 63 idi. Çatışma Giresunlu 11 muhafızın silahları alınıp terzi kulübesine kapatılması ile 1 Nisan 1923 akşamı başladı ve 18 saatlik bir mücadeleden sonra 2 Nisan 1923 günü öğleye doğru tamamlandı.²⁴⁴ Bu çatışmada Osman Ağa hedef seçildiği halde gönüllü Giresun muhafızlarından birçoğunun imhası ile sonuçlandı. İsmail Hakkı Bey, Gırcıoğlu Muharrem

²⁴¹ Yurdakul Yurdakul, **a.g.e.**, s. 123.

²⁴² Yurdakul Yurdakul, **a.g.e.**, s. 124.

²⁴³ Mahir İz, **a.g.e.**, s. 114.

²⁴⁴ Teoman Alpaslan, **a.g.e.**, s. 471.

Çavuş'a ölen muhafızları tespit etmesini emretti ve yapılan sayımda 27 Giresun Gönüllü uşağı muhafız vefat etti. Sağ olan 80 Giresun uşağı ise terhis edildi. Yaralı olarak ele geçirilen Osman Ağa'nın da ölümü ile şehit edilen Giresunlu sayısı maalesef 28 oldu.²⁴⁵ Bu olayda askerlerden 35, Giresun Muhafız Gönüllülerinden de 28 olmak üzere toplam 63 muhafız vefat etti. Askerlerin ve ölen 27 Giresun Gönüllü muhafızlarının tam olarak isimleri bilinmiyor. İsimleri bilinenler Osman Fikret Topallı tarafından belirlenmiş ve bizlere aktarılmaktadır. İsimleri tespit edilebilen muhafızlar şu kişilerdi:

"Bir kulübeye doldurulup dışarıdan makineli tüfekle taranmak suretiyle şehit edilen ve isimleri bilinenler:

-Kellecioğlu Mustafa Oğlu Kadri Efendi,

-Piraziz'den Oruçoğlu İbrahim Oğlu Aziz Çavuş,

-Alıncı Köyü'nden Sıpçikoğullarından Salih Oğlu Ahmet,

-Yağmurcu Köyü'nden Karaibrahim Oğullarından Hekim İsmail Oğlu Mehmet,

Çatışmada şehit düşen ve isimleri bilinenler:

-Kayadibi Köyü'nden Âşık oğullarından Mustafa Oğlu Galip Çavuş,

-Hacıhüseyin Mahallesi'nden Hacı Mehmet oğullarından Hüseyin Oğlu Cemal,

-Talipli Köyü'nden Seyitoğullarından Kadir Onbaşı,

-Çaykara Köyü'nden Atbaşoğullarından Mehmet Oğlu Mehmet,

-Çaykara Köyü'nden Topçuoğullarından Ali Oğlu Hamit,

-Boztekke Köyü'nden Tozluoğullarından Ali oğlu Rasim,

-Keşap Düzköy'den Halil Oğullarından Nuri Oğlu Hakkı,

-Uzgun Köyü'nden Kâhya oğullarından Hacı Mehmet,

-Seyid Köyü Balçıklı Mahallesi'nden Dizdaroğullarından Süleyman Ağa Oğlu Ömer,

-Servan Köyü'nden Kırömeroğullarından Mehmet Oğlu Tufan,

-Burdurlu Ahçı Hafız Ahmet,

-Üreğir Köyü'nden Eskicioğullarından İsmail Oğlu Ahmet." ²⁴⁶

Böylece Topal Osman Ağa'nın ölümü ve adamlarının yakalanması ile Ali Şükrü Bey olayı kapandı. Daha sonra Meclis'teki görüşmelerde Konya Milletvekili Osman Bey ile Van Milletvekili Haydar Bey'in ortak önergelerinde ibret olması için Osman Ağa'nın cesedinin Meclis kapısı önünde asılması teklif edildi. Önergenin okunmasından sonra önerge oylamaya sunuldu ve Osman Ağa'nın cansız cesedinin asılması oy birliği ile kabul edildi. Burdur

²⁴⁵ Teoman Alpaslan, **a.g.e.**, s. 473.

²⁴⁶ Osman Fikret Topallı, **Müdafaa-i Hukuk ve İstiklal Harbi Tarihinde Giresun**, Yay. Haz. Veysel Usta, Serander Yayınları, Trabzon 2011, s. 77.

Milletvekili İsmail Suphi Bey ile Kırşehir Milletvekili Yahya Galip Bey gibi bazı milletvekilleri mahkeme huzurunda kesinlik kazanmamış bir olayı Meclis'in kabul etmemesini istemişlerdi. Bir sonraki toplantıda Osman Ağa'nın cesedinin asılması kararının hatalı olduğunu söyledilerse de tutanak özeti değişmedi.²⁴⁷ Oylamaya katılmayanlara karşı cinayet ortağı denileceği belirtilerek baskı yapıldı ve karar oy birliği ile alındı.²⁴⁸ Oysa Mustafa Kemal Atatürk, 4 Nisan 1923'te verdiği talimatta "*Osman Ağa tarafından katledildiği zannedilen*" ifadesini kullanmakta ve hiçbir zamanda Osman Ağa için "*katil*" dememekteydi.²⁴⁹

Önerge gereğince Osman Ağa'nın cesedinin Meclis'in önünde asılmasına karar verildi. Bu karar üzerine 4 Nisan 1923'de ikindiye doğru gömüldüğü yerden çıkarılan Osman Ağa'nın cesedi Meclis'in önüne getirildi. Ceset çok tahrip edilmişti ve başı gövdesinden ayrı idi.²⁵⁰ Cesede beyaz gömlek giydirildi ve Meclis'in karşısında²⁵¹ ayaklarından asılarak kesin olmamakla birlikte bazılarının göre üç saat, bazılarının göre ise üç gün teşhir edildi.²⁵² Osman Ağa'nın na'şısı karısının isteği üzerine kardeşi Hacı Hasan ve Giresun Eski Mutasarrıfı Nizamettin Bey tarafından alınarak önce trenle İstanbul'a, oradan da gemiyle Giresun'a götürüldü. Osman Ağa'nın tabutu önce evine götürüldü ve silah arkadaşlarından helallik alması için evinde bir gece bekletildi. Bir gün sonra Çınarlar Camisi'nde kılınan öğle namazına müteakip Giresun Kalesi'nin kuzey yamacındaki Kurban Dede Türbesi'nin yanına defnedildi. Osman Ağa'nın hangi tarihte toprağa verildiği kesin olarak bilinmemekle birlikte Teoman Alpaslan "*Mayıs 1923 Osman Ağa'nın na'şısı Giresun'a getirildi*" diyerek gün belirtmemiştir ancak mayıs ayını söylemektedir.²⁵³

Osman Ağa tarafından öldürüldüğü ileri sürülen Ali Şükrü Bey, Mustafa Kemal Paşa'yı ve Meclis'i korumak için Ankara'ya gelen Giresun Alayı'nı karşılamak üzere oluşturulan heyette de yer almıştı. Osman Ağa'nın Meclis'te söylediği sözleri Ali Şükrü Bey şu şekilde aktarıyordu:

"Efendiler geçen gün Ankara'ya muvasalat eden ve Meclis'in önünde resmigeçit yapan Giresun Kıtaatına hoş geldin için bir heyet oluşturuldu. Divan-ı Riyasetçe Cebelibereket Mebusu Rasim Bey, Canik Mebusu Şükrü Bey, Malatya Mebusu Reşit Efendi ve bendeniz bu vazifeye memur edildik. Dün kıtaata gittik. Taburlara Meclis-i Millînin selamını

²⁴⁷ Erden Menteşeoğlu, **a.g.e.**, s. 189.

²⁴⁸ İsmail Akbal, **a.g.e.**, s. 172.

²⁴⁹ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre 1, C. 28, s. 305.

²⁵⁰ Erden Menteşeoğlu, **a.g.e.**, s. 178.

²⁵¹ Ulus meydanında bugünkü Mustafa Kemal Atatürk'ün heykelinin olduğu yerdedir.

²⁵² Seyfullah Çiçek, **a.g.e.**, s. 223.

²⁵³ Seyfullah Çiçek, **a.g.e.**, s. 231.

tebliğ ettik. Kıtaat hakikaten birçok meşru şeyler yaptığı halde pek zinde ve kalpleri imanla meşhun bir haldedir. Hatta 42. Alay Komutanı Binbaşı Osman Ağa'nın bize bilmukabele söylediği sözler arasında şöyle bir ifade bulunmuştur: 'Ben sağ ayağımı harpte sakat ettim. Bu seferde her iki ayağımı tamamıyla kayıp ve mahvetsem bile sedye üzerinde çalışarak düşmanı denize dökünceye kadar bu alaylarımla birlikte çalışmaya ahdettim' diyerek sonuna kadar hizmet edeceğini belirtmişti."²⁵⁴

Topal Osman Ağa ve Ali Şükrü Bey cinayeti hakkındaki bilinmezlikler gizliliğini hala sürdürmektedir. Çeşitli kaynaklarda hemen hemen bu olaylardan aynı şekilde bahsedilirken kesin olarak cinayeti kimin işlediği bilinmemektedir. Ali Şükrü Bey'i öldürdüğü ileri sürülen Osman Ağa'nın o günlerde yanında olan adamlarından Mustafa Kaptan hakkında da soru işaretleri vardır. Bununla ilgili olarak Necmettin Alkan ve Uğur Üçüncü Mustafa Kaptan hakkında şöyle demektedirler:

*"Mustafa Kaptan'ın akıbeti hakkında çok ilginç bir iddiayı burada zikretmek gerek. Mustafa Kaptan yargılanarak beş yıl kalebentlik cezasına mahkûm edilmişti. Fakat mahkûm olan Mustafa Kaptan "deli" raporu alarak serbest bırakılmıştır. Mustafa Kaptan, Ali Şükrü Bey cinayetinden dolayı mahkûm olurken daha öncesinde Giresun'da işlediği iddia edilen cinayetleri nedeniyle deli raporu ile kurtulmuştur. Ali Şükrü Bey cinayetinin önemli zanlılarından biri olan Osman Ağa öldürülürken Mustafa Kaptan beraat etmiş ve dosya kapatılmıştır."*²⁵⁵

1924 yılında Rize'de büyük bir "Şapka İsyanı" çıktığı sırada Hamidiye kruvazörü ile isyanı soruşturmaya giden "Dört Aliler" diye tabir edilen Ali Çetinkaya (Kel Ali), Kılıç Ali, Ali Necip ve Ali Galip'ten oluşan İstiklal Mahkemeleri heyeti dönüşte Giresun'a uğrayarak Osman Ağa'nın kabrini ziyaret etmişti. Mezarın perişan haline çok üzülen bu kişiler Ankara'ya dönüşlerin de durumu Mustafa Kemal Atatürk'e anlatmışlardı. Bunun üzerine Mustafa Kemal Atatürk Giresun'un en yüksek yerine Osman Ağa'nın şanına layık bir anıt mezar yapılmasını istedi ve na'sının buraya nakli için ilgililere gerekli emirleri verdi. Böylece 1925 yılında Osman Ağa'nın Kurban Dede'den alınan na'sı bugünkü bildiğimiz anıt mezarına nakledildi. Osman Ağa'nın anıt mezarının kitabesinin bir tarafında Osmanlıca diğer yanında ise Latin harfleriyle kısa hayat hikâyesi yazılıdır.²⁵⁶

Mustafa Kemal Paşa'nın Anıtkabirdeki kitabesinde ise şunlar yazılıydı:

²⁵⁴ Emel Oruç Olgun, "Ali Şükrü Bey Olayı", Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2009, s. 82.

²⁵⁵ Necmettin Alkan - Uğur Üçüncü, **a.g.e.**, s. 68-69.

²⁵⁶ Seyfullah Çiçek, **a.g.e.**, s. 236.

“Hüvelbaki Giresunlu Feridun oğlu 1883 doğumlu Osman Ağa, 1912 Balkan Harbi'ne gönüllü olarak gidip Çorlu savaşında ayağından yaralanarak sakat kalmıştır. Umumi harpte Gönüllü Müfrezesi ile Harşit müdafaasında bulunmuş, Koçgiri isyanında, Pontusların imhasında, teşkil ettiği alay ile Sakarya Harbine girmiş, Yunanlıların Akdeniz'den atılmalarına kadar bütün savaşlara katılmıştır. Gösterdiği yararlıklara karşı binbaşılıktan yarbaylığa yükselmiştir. Sulhtan sonra Hicaz'a gitmek niyetine ölümü mani olduğundan kendisine bedel harp arkadaşı Kurtoğlu Hacı Hafız hacca gönderilmiştir. Hacı Osman Ağa ruhuna Fatiha, 1923”²⁵⁷

6. Milli Mücadele Yıllarında Giresun

I. Dünya Savaşı sonrası Rum ve Ermeni çetecilerinin en fazla faaliyet gösterdikleri yerlerden birisi Giresun idi. Bu çetecilere karşı en etkin şekilde Topal Osman Ağa ve onun adamları mücadele etmekteydi.²⁵⁸ I. Dünya Savaşı sonunda Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında 30 Ekim 1918'de yapılan Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra İtilaf Devletleri antlaşma maddelerini ihlal etti ve ülkenin her yerinde işgal hareketlerine girişerek azınlıkların yıkıcı ve bölücü faaliyetlerini destekledi. İtilaf Devletleri ve Yunanistan tarafından silahlandırılan Rum çeteleri Adalar Denizi, Marmara ve Karadeniz bölgelerinde Türklere karşı saldırıya geçti. Rum çetelerinin amacı Trabzon, Giresun, Ordu ve Samsun gibi Karadeniz şehirlerinde asayiş bozuk göstererek İtilaf Devletleri'nin işgaline ortam hazırlamaktı.²⁵⁹ 1840 yılından itibaren Rize'den İstanbul'a kadar uzanan Karadeniz Bölgesi'nde eski Yunan birliğinin diriltilmesini isteyen ve bu yönde çalışmalarını yürüten bir Rum topluluğu vardı.²⁶⁰ Yunanlar, Karadeniz Bölgesi'nde tarihe gömülmüş olan Pontus Devleti'ni diriltmek amacıyla 1904 yılında Merzifon Amerikan Koleji'ni üs olarak seçti ve diğer Karadeniz illerinde de teşkilatlarını kurarak saldırıya başladı. Amaçları Müslüman Türk ahaliyi göçe zorlayıp nüfuslarını azaltmak suretiyle kurmayı hayal ettikleri Pontus Devleti'nin alt yapısını hazırlamaktı.²⁶¹ Pontus eşkiyasının kuvveti başlangıçta 6-7 bin silahlı idi. Daha sonra katılanlarla birlikte 25 bine yaklaştı. Bu kuvvet belirli sayılara ayrılarak çeşitli yerlere

²⁵⁷ Erden Menteşeoğlu, **a.g.e.**, s. 193.

²⁵⁸ Yurdakul Yurdakul, **a.g.e.**, s. 120.

²⁵⁹ Ayhan Yüksel, **a.g.e.**, s. 47.

²⁶⁰ Kemal Atatürk, **a.g.e.**, s. 424.

²⁶¹ Seyfullah Çiçek, **a.g.e.**, s. 131.

dağıldı. Bu gibi Pontus çetelerinin amacı İslam köylerini yakmak, Müslüman halka karşı zulümler yapmak, cinayetler işlemektir.²⁶²

Mütarekeden sonra Doğu Karadeniz'in durumunu görmek ve öğrenmek için 1919 yılının haziran ayında Kızılay genel merkezince İstanbul'dan Trabzon'a bir yardım heyeti gönderilmişti. Dr. Behçet Bey başkanlığındaki Kızılay Heyeti, 1 Temmuzda Giresun'a geldiğinde eşraf tarafından karşılandı. Kızılay raporlarına göre Mütarekeden sonra Doğu Karadeniz'in durumu pek iç açıcı değildi. Şehirde her yönüyle kötü bir manzara vardı. I. Dünya Savaşı'nda kıyıdaki binalar bombardımandan tamamen tahrip edilmiş, şehir açlık ve sefalet içindeydi. Bu sefaletin önemli sebeplerinden birisi de savaş yıllarında fındık ihracatının yasaklanarak halkın elindeki fındığın düşük fiyatla satılmasıydı. Trabzon, Giresun, Ordu, Tirebolu ve Perşembe gibi şehir ve kasabalar birer sefalet merkezi görünümündeydi.²⁶³

1919 yıllarında Doğu Karadeniz Bölgesi idari açıdan Trabzon Vilayeti olarak adlandırılmaktaydı. Trabzon, Ordu, Giresun, Rize ve Gümüşhane illerinden oluşan Trabzon Vilayeti, Rum-Pontus faaliyetleri dâhilinde bulunuyordu. Pontus Cemiyeti, Karadeniz kıyılarında Trabzon merkez olmak üzere bir Rum-Pontus Devleti kurmak istiyordu. 1919 yılı başlarında Karadeniz'de özellikle Samsun bölgesinde asayişsizliğin arttığı yönünde İstanbul'a şikâyetler gelmekteydi. Bu sırada Mustafa Kemal Paşa "*Bölgede iç güvenliğin sağlanması ve bu asayişsizliğin ortaya çıkış sebeplerinin tespiti*" amacıyla 9. Ordu Birlikleri Müfettişi olarak Samsun'a gönderildi.²⁶⁴ Mustafa Kemal Paşa, 9. Ordu Müfettişi olarak Samsun'a çıktıktan sonra Karadeniz bölgesinde kırktan fazla Rum çetesi faaliyet gösterirken Türklerden tehirden dolayı firarda olan Osman Ağa'nın Giresun'daki çetesi önemliydi. Bu dönemde mütarekeden 30-40 yıl kadar önce Rusya'ya giderek oraya yerleşmiş bulunan Rumlar aileleriyle birlikte Giresun'a göç etmekteydi. Mütarekenin ilk 6 ayında Trabzon'a 8000, Giresun'a 525 Rum göçmen olarak geldi. Rumların göçleriyle birlikte silahlı çetecilik faaliyetleri de artarak devam etti. Bu göçlere yöre halkı ve askeri kuvvetler meydan vermemeye çalışırken Osman Ağa'nın Giresun'a dönmesi ve belediye reisliği görevini yürütmeye başlaması Pontus faaliyetlerine indirilen en büyük darbe oldu.²⁶⁵

Mütarekeden sonra Karadeniz Bölgesi'nde Rumların Pontus Devleti kurma çalışmaları karşısında halk artık teşkilatlanmaya başladı. 12 Şubat 1919'da Trabzon Müdafaa-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti kuruldu ve cemiyetin Rize, Gümüşhane, Giresun ve Ordu'da şubeleri açıldı.

²⁶² Kemal Atatürk, **a.g.e.**, s. 426.

²⁶³ Mesut Çapa, "Milli Mücadele'de Doğu Karadeniz", **Türkler**, C. 16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 663-667.

²⁶⁴ Mesut Çapa, **a.g.m.**, s. 661.

²⁶⁵ Ayhan Yüksel, **a.g.e.**, s. 49.

Giresun Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Dizdar zade Eşref Bey'in başkanlığında öğretmen Niyazi Tayyip, Mühendis İbrahim Hamdi, Dr. Ali Naci Bey (Duyduk) ve hukuk öğrencisi Ethem Nazif Beylerden oluşmaktaydı.²⁶⁶ Bu yıllarda başta Giresun olmak üzere çeşitli yerlerde gönüllü birlikler kurularak Pontus üzerine, doğu ve batı cephelerine gönderildi. Giresun ve çevresindeki gençlerin gönüllü olarak Milli Mücadele'ye katılmalarında Topal Osman ile birlikte Giresun Askerlik Şubesi Başkanı Tirebolulu Hüseyin Avni Alparslan'ın büyük rolü vardı. Hüseyin Avni Bey, Osman Ağa ile birlikte başta Giresun olmak üzere Tirebolu, Trabzon, Rize ve Ordu'dan birçok gencin gönüllü olarak toplanmasını sağladı ve 1920 yılında Giresun Gönüllü Taburu oluşturuldu. Giresun Gönüllü Taburu cepheye gitmek üzere 12 Eylül 1920'de Trabzon'a geldi. Önce Doğu Cephesi'ne gönderilen bu tabur burada kazanılan zaferden sonra Batı Cephesi'ne gitmek üzere Ziya Bey komutasında Şubat 1921'de tekrar Trabzon'a döndü. Hüseyin Avni Bey, 1920 yılında Giresun Nizamiye Alayı adıyla düzenli bir birliğin kurulmasına öncülük etti. Önceleri komutanlığını Hüseyin Avni Bey'in yaptığı bu alaya daha sonra "*Alparslan Grubu*" adı verildi.²⁶⁷

Genelkurmay Başkanlığı 19 Aralık 1920 tarihinde Pontus çetelerine karşı savaşmak üzere iki alay kurulması için Osman Ağa'ya gerekli emirleri verdi. 10 kişilik Muhafız Birliği'nin komutasını vekâleten Mustafa Kaptan'a bırakan Osman Ağa, Giresun Askerlik Şubesi Başkanı Tirebolulu Hüseyin Avni Alpaslan ile birlikte yaptığı çalışmalar sonucunda 12 Ocak 1921'de 42. ve 47. Alaylar kuruldu. Askerlik şubesi başkanı Hüseyin Avni Alpaslan'ın komutanlığına getirildiği 42. Alay'ın resmi adı "*42. Giresun Nizamiye Alayı*" oldu. 3 taburlu olan bu alaya daha sonra "*Kudretli Cebel Bataryası da*" bağlandı. Alay 1 aylık eğitimin ardından 20 Nisan 1920'de Pontus Harekâtı için Samsun'daki 15. Fırkanın emrine gönderildi. Osman Ağa'nın komutanlığına getirildiği 47. Alay ise, "*47. Bağımsız Giresun Gönüllü Alayı*", "*47. Bağımsız Osman Ağa Alayı*" ve "*47. Osman Ağa Alayı*" gibi adlarla anıldı. Her iki alayın asker mevcudu yaklaşık 5 bin kişi civarındaydı.²⁶⁸ Osman Ağa ve Hüseyin Avni Alpaslan komutasındaki Giresun Gönüllüleri'nin önemli roller üstlendiği Pontus harekâtı süresince 11 bin 118 Pontus çeteci öldü. Amasya'da kurulan İstiklal Mahkemeleri'nde yargılanan 174'ü Rum eşkıyası olmak üzere 177 kişi suçlu bulunarak idam edildi.²⁶⁹

Osman Ağa komutasındaki 47. Giresun Gönüllü Alayı'na, Koçgiri isyanına hareket etmesi emri de verildi. Asiler 6 Mart 1921'de İmranlı bucağı ile Refahiye ilçesine baskın yaparak Miralay Halis Bey'i ve emrindeki takım komutanı ile 4 erimizi şehit etti. Bunun

²⁶⁶ Mesut Çapa, a.g.m., s. 663-667.

²⁶⁷ Mesut Çapa, a.g.m., s. 676.

²⁶⁸ Seyfullah Çiçek, a.g.e., s. 131.

²⁶⁹ Seyfullah Çiçek, a.g.e., s. 142.

üzerine Ankara Hükümeti isyanın bastırılması için Merkez Ordusu Komutanı Nurettin Paşa'yı görevlendirdi. Merkez Ordusu'nun isyanı bastırmada yetersiz kalması üzerine Osman Ağa 11 Mart 1921'de 47. Alay'a ait bir tabur asker ve bir bandoyla yola çıktı.²⁷⁰ Nurettin Paşa komutasındaki iki süvari tugayı, bir süvari tümeni ve Osman Ağa Alayı'ndan oluşan hükümet güçleri 11 Nisan 1921'de harekâta başladı.²⁷¹ Giresun Uşakları bir yandan Samsun ve çevresinde diğer yandan da 1921 yılının ilk yarısında Koçgiri isyanının bastırılması ile uğraşırken bunlara yardımcı olması amacıyla bölgede "Asayiş Birlikleri" kurulmasına karar verildi.²⁷² İl asayiş birliğinin Koçgiri isyanının başlamasından sonra 2 Nisan 1921'de Erzincan Refahiye'nin korunması amacıyla kurulması istendi.²⁷³ Bu birliğin cephanesinin Sivas'tan, iaşesinin ise Şebinkarahisar mal müdürlüğü tarafından karşılanması kararlaştırıldı.²⁷⁴ Alınan kararlar bölükler 108 erden oluşacak her bölüğe 100 silah verilecek ve her erinde 100 fişeği olacaktı.²⁷⁵ Asayiş bölüklerinin kurulacağı yerler, Koçgiri isyan bölgesinde bulunan Koçhisar, Suşehri, Ümraniye, Eğin, Arapkir, Zara, Hafi, Kangal, Divriği ve Kemah ilçeleriydi.²⁷⁶ Çarpışmalar sonunda Koçgiri isyanı 17 Haziran 1921 tarihinde tamamen bastırıldı. Alishan ve maiyetindeki 32 kişi ile birlikte asilerden 500 kişi teslim oldu. Bu isyanının bastırılması Milli Mücadele için oldukça önemliydi.²⁷⁷

42. ve 47. Giresun Alayları Sakarya Savaşı'na da katıldı. Osman Ağa komutasındaki 47. Alay 1. Grup Komutanı İzzettin Çalışlar'ın, Hüseyin Avni Alparslan komutasındaki 42. Alay ise 12. Grup Komutanı Yusuf İzzet Paşa'nın emrine verildi.²⁷⁸ 42. Giresun Gönüllü Alayı Komutanı Hüseyin Avni Alpaslan²⁷⁹ Sakarya Savaşı sırasında Haymana güneyinde 28 Ağustos günü yaralandı ve 30 Ağustos 1921 Salı günü şehit düştü. Na'sı yapılan törenle

²⁷⁰ Seyfullah Çiçek, **a.g.e.**, s. 125.

²⁷¹ Seyfullah Çiçek, **a.g.e.**, s. 129.

²⁷² ATASE, A.732, D.24, F.4.

²⁷³ ATASE, A.732, D.24, F.7.

²⁷⁴ ATASE, A.732, D.24, F.10.

²⁷⁵ ATASE, A.732, D.24, F.14.

²⁷⁶ ATASE, A.732, D.24, F.11.

²⁷⁷ Seyfullah Çiçek, **a.g.e.**, s. 130.

²⁷⁸ Teoman Alpaslan, **a.g.e.**, s. 369.

²⁷⁹ Hüseyin Avni Alpaslan, 1876 yılında Tirebolu'nun Cintaşı Mahallesi'nde doğmuştur. Tirebolu Rüştüyesi ile Trabzon İdadisinde okuduktan sonra Mekteb-i Harbiye'ye girdi. 2 Şubat 1901'de Mülazım-ı Sani (Asteğmen) olarak orduya katılmış, çeşitli birliklerde görev yapmıştır. Balkanlarda Yunan ve Bulgar çetecilerle çarpışmıştır. Tarihimizde 31 Mart Vakası olarak geçen olayda, Selanik'ten İstanbul'a gelen Yıldırım Orduları'nın öncü birliğinde yer almış, 1912'de Balkan Harbi'ne katılmıştır. I. Dünya Savaşı'nda önce 3. Ordu da daha sonra da Teşkilat-ı Mahsusa da görev almış, Sarıkamış Harekâtı'nda ve Harşit müdafasında bulunmuştur. 7 Haziran 1916'da Kolağası (yüzbaşı ile binbaşı arasında bir rütbe), 14 Eylül 1916'da binbaşı olmuştur. Rusların Karadeniz bölgesinden temizlenmesinde büyük rolü vardır. 1 Ocak 1919 tarihinde Giresun Askerlik Şubesi Başkanlığı'na tayin edildikten sonra Giresun'da Osman Ağa ile birlikte Mustafa Kemal Paşa'nın saflarında yer almıştır. Ankara'dan aldığı emirle 42. Nizamiye Alayı'nı kurarak Samsun ve civarındaki Pontus çetelerinin temizlenmesinde büyük hizmetler yapmış ve katıldığı Sakarya Meydan Muharebesi'nde şehit düşmüştü. Şehadetinden 4 yıl sonra 1926 yılında İstiklal Madalyası ile taltif edilmiştir. Seyfullah Çiçek, **a.g.e.**, s. 159.

Haymana büyük cami haziresinde toprağa verildi. Aynı gün kendisi taltif edilerek rütbesi yarbaylığa çıkarıldı.²⁸⁰ 23 Ağustos 1921’de Yunan taarruzu ile birlikte Sakarya Meydan Muharebesi’nin başlamasından sonra 24 Ağustos 1921 yani savaşın ikinci günü 42. Alay, 47. Alay ve Muhafız Taburu ile Giresun Uşakları savaşa katıldı.²⁸¹ Sakarya Meydan Muharebesi’ne katılan Giresun Uşakları üç ayrı birlikten oluşuyordu. Bu birlikler; Osman Ağa’nın komutanlığını yaptığı 47. Giresun Gönüllü Alayı, Giresun Askerlik Şubesi başkanı Hüseyin Avni Alpaslan’ın komuta ettiği 42. Giresun Gönüllü Alayı ve Meclis Muhafız Taburu idi. Sakarya Savaşı’nda bu birliklerin verdikleri kayıplarla ilgili Ömer Sami Coşar şu rakamları vermektedir:

“... Kahraman Hüseyin Avni Bey alayı başında dövüşürken şehit düşmüştü. İki bin kişi kadar olan alayından 54 kişi kalmıştı. 42. Alayın lağvolduğu ilan ediliyordu. Osman Ağa emrindeki 47. Alay ise 2500 kişilikti. Ondan da 285 kişi sağ kalmıştı. Giresun’dan Ankara’ya 5-6 bin kişi varmışlardı fakat şimdi ise 400 kişi bile kalmamıştı.”²⁸²

Topal Osman Ağa, Trabzon’a bağlı kaza statüsünde olan Giresun ve Ordu’nun birlikte il yapılmasını istemekteydi. Bu istek 22 Kasım 1920’de Bakanlar Kurulu tarafından uygun görüldü ve 25 Kasım 1920’de teklif Meclis’e sevk edildi. Şebinkarahisar Mebusu Mustafa Bey, Giresun’un il yapılmasını Osman Ağa’nın gönderdiği 200 nefere bağlıyordu. Bolu Mebusu ve eski Ordu Kaymakamı Tunalı Hilmi, “Giresun’un gösterdiği fedakârlık, cüret, hamaset ve cesaretin kalbini sevinçle doldurduğunu” belirtmekteydi. Rize mebusu Dr. Abidin Bey’de yaptığı konuşmada “Giresun’un gösterdiği fedakârlığın Osmanlı ve İslam tarihinde altın kalemle yazılacak şeyler olduğunu, böyle bir fedakârlığa kendi seçim bölgesinde de rastlamadığını” söylemekteydi. Bu konuşmalardan kısa bir süre sonra Giresun ve Ordu 4 Aralık 1920’de bağımsız il yapıldı. Osman Ağa’nın Milli Mücadele Dönemi’nde Giresun’da etkin rol oynamasının yanında Mustafa Kemal Paşa’ya muhafızlık yapacak olan Giresun Gönüllüleri’nden oluşan adamlarını Ankara’ya göndermesi de Giresun’un il yapılmasında etkili olmuştu.²⁸³

²⁸⁰ ATASE, A.1113, D.200, F.1-3 ve 12-3.

²⁸¹ Seyfullah Çiçek, **a.g.e.**, s. 156.

²⁸² Ömer Sami Coşar, **a.g.e.**, s. 69.

²⁸³ Teoman Alpaslan, **a.g.e.**, s. 281.

B. İSMAİL HAKKI TEKÇE

1.İsmail Hakkı Tekçe'nin Hayatı

İsmail Hakkı Tekçe, 18 Haziran 1892 Perşembe günü İstanbul Üsküdar Bakkal Sokak 12 numaralı evde doğdu. Babası Binbaşı Rusçuklu Mehmet Efendi, annesi ise Firdevs Hanım'dı. Babası da kendisi gibi bir askerdi. İsmail Hakkı Bey'in, Zeliha Mediha ve Hatice adında iki kız kardeşi vardı. Babası Mehmet Efendi 24 Ocak 1919 tarihinde 58 yaşında, annesi ise 18 Mart 1969'da 106 yaşında vefat etti. İsmail Hakkı Bey'in çocukluğu, babasının da asker olmasından dolayı katı disiplin ve kurallar çerçevesinde geçti. Babası tarafından daha çocukken tam bir asker olarak yetiştirilmekteydi.²⁸⁴ İsmail Hakkı Bey, uzun yıllar evlenmedi. Kesin tarihi bilinmemesine rağmen 1930'un sonlarına doğru Emine Saniye Hanım'la evlendi ve bu evlilikten Türkan isminde bir kızı oldu. Üsküdar'daki nüfus kayıtlarında Emine Saniye'den boşandığı, daha sonrada Fatma Behin Hanım'la evlendiği görülmekteydi.²⁸⁵

Eğitim ve öğretim hayatına İstanbul'da başlayan İsmail Hakkı Bey, ilk olarak Mahalle Mektebi'ne kaydoldu. Mahalle Mektebini bitirdikten sonra Paşa Kapısı ve Topkapı Rüştüyelerinde okudu. 1910 yılında Kuleli'ye girdi. Buradan 27 Temmuz 1912'de piyade subayı olarak mezun oldu ve 10. Kolordu Komutanlığı emrinde ordu saflarına katıldı.²⁸⁶ Piyade subayı olarak ordu saflarına katılan İsmail Hakkı Bey, kolordu merkezi olan Erzincan'a ulaşmasından hemen sonra geçici olarak 10. Kolorduya bağlı 31. Fırkanın emrine verildi. İsmail Hakkı Bey, Erzincan'da göreve başlamasından yaklaşık bir buçuk ay sonra Balkan Savaşı'nın çıkması sonucunda gönüllü olarak savaş cephesine naklini yaptırdı. İsmail Hakkı Bey, 25 Ekim 1912'de 10. Kolordu 30. Fırka emrinde Gelibolu ve Bolayır'da Bulgarlar ile çetin mücadelelere girişti. Balkan Savaşı sırasında Gelibolu'da Genelkurmay Birinci Şube Müdürü olarak çalıştı. Balkan Harbi'nde Büyük Derbent civarında emrine verilen 100 kişilik bir kuvvet ile eşkıya takibinde bulunarak eşkıyayı dağıtmakla görevlendirildi. 1913 Aralık ayında fırka terhisi için Gelibolu'ya döndü ve buradan terhis edildi. Temmuz 1914'te genel seferberliğin ilanı üzerine Tedarik-i Vesait-i Nakliye Komisyonu'na aza tayin edildikten sonra Doğu Cephesi'ne gönderildi. 9 Aralık 1914'te Erzurum-Pasinler çevresinde kale boğazı saldırılarını gerçekleştirdi. Sarıkamış Muharebelerine katıldı. Cevizlik civarında eşkıya

²⁸⁴ İsmail Akbal, a.g.m., s. 79-81.

²⁸⁵ İsmail Akbal, a.g.m., s. 81.

²⁸⁶ İsmail Hakkı Tekçe, a.g.e., s. 9.

takibinde bulunduktan bir süre sonra 3. Kafkas Fırkası emrine verildi. Buradan da komutanlığını Deli Halit Paşa'nın yaptığı 19. Fırka Erkân-ı Harbiye 1. Şubesinde görevlendirildi.²⁸⁷

Ardahan'da 8. Alay İkinci Bölük Komutanlığı yaparken Mustafa Kemal Paşa'ya Refakat Subayı olarak görevlendirilmek üzere komutanı olan Halit Paşa tarafından özel olarak seçildi ve eline bir mektup verilerek 16 Mart 1920 günü Kuzeydoğu Anadolu'daki birliğinden Karadeniz yoluyla İstanbul üzerinden Ankara'ya gitmesi emredildi.²⁸⁸ 18 Nisan 1920'de görevine başlayan İsmail Hakkı Bey, bu tarihten itibaren 18 Temmuz 1920'ye kadar Mustafa Kemal Atatürk'ün yanında "Refakat Subayı" olarak görev yaptı. 18 Temmuz 1920'de Muhafız Takımı'nın kurulmasından 10 Kasım 1938'e kadar Muhafız Takımı Komutanı olan ve Mustafa Kemal Atatürk'e hizmet eden İsmail Hakkı Bey, Muhafız Takımı'nın kurucusu ve ilk komutanıydı. Ankara'da Muhafız Takımı, bölüğü, taburu, kıtaatını ve en sonra alayını kurup en uzun süre Muhafız Alayı Komutanlığı görevini yaptı. Mustafa Kemal Atatürk'ün hemen hemen bütün seyahatlerine katıldı.²⁸⁹

İsmail Hakkı Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın emirlerini hiç tereddütsüz yerine getiren bir muhafızdı. Gerek cephede gerekse cephe gerisinde olsun kendisine verilen görevleri layıkıyla yerine getirirdi. Bütün fedailer gibi gözü kara birisiydi. Mustafa Kemal'in yanında göreve başladıktan sonra ondan başka üst tanımadı ve kendisine emir verildiği zaman hiç çekinmeden ölüme gidebilen birisiydi.²⁹⁰

İsmail Hakkı Bey, Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünden sonra Cumhurbaşkanı İsmet İnönü döneminde de Muhafız Alayı Komutanlığı görevinde kaldı. İsmail Hakkı Bey'in rütbesi 1942 yılında Tuğgeneralliğe yükseltildi ve 1951 yılında Tümgeneral olarak emekli oldu.²⁹¹ Emekli olduktan sonra 15 Mayıs'tan 15 Kasım'a kadar Kandilli 'de 15 Kasım'dan 15 Mayıs'a kadar da Şişli'de "Atamın" adını taşıyan apartmanında geçiren İsmail Hakkı Bey'in düzenli bir günlük hayatı vardı. Her sabah erken kalkar yürüyüşe çıkardı. Her ayın 9'unda Muhafız arkadaşlarıyla her ayın 27'sinde de sınıf arkadaşlarıyla toplanırdı. Futbol maçlarını hiç kaçırmazdı ve koyu Beşiktaşlıydı. İsmail Hakkı Bey, futbol meraklısı olmasına rağmen hiç futbol oynamamıştı. Gençliğinde tenis, bisiklet, ata binmek ve kayak yapmak gibi spor faaliyetleriyle ilgilenmişti.²⁹² İsmail Hakkı Bey aşırı disiplinliydi ve temizliğe çok dikkat

²⁸⁷ İsmail Akbal, a.g.m., s. 80.

²⁸⁸ **Cumhurbaşkanlığı Tarihi 1923-2005**, s. 443; İsmail Hakkı Tekçe, a.g.e., s. 11.

²⁸⁹ Yurdakul Yurdakul, a.g.e., s. 125.

²⁹⁰ İsmail Akbal, a.g.e., s. 257.

²⁹¹ İsmail Hakkı Tekçe, a.g.e., s. 9-10.

²⁹² İsmail Hakkı Tekçe, a.g.e., s. 9-10.

ederdi. Bununla birlikte spora da çok düşküdü. Zihni Sezer, komutanı İsmail Hakkı Bey için disiplin kadar sporun da aynı öneme sahip olduğunu şu sözlerle dile getirmekteydi:

*“Komutanımın üzerinde durduğu şeyler şunlardı; disiplin, spor, temizlik ve emir tekrarı.”*²⁹³

İsmail Hakkı Bey’in oldukça düzenli ve kurallarla dolu bir yaşamı vardı. Ancak bu aşırı kuralcılık, tedavisi mümkün olmayan bir asabiyet hastalığına yol açmıştı. Bu hastalık bazen öyle bir hal almaktaydı ki iradesini kaybettirecek dereceye varırdı.²⁹⁴ 1936 yılı Nisan ayında Mustafa Kemal Atatürk’ün güvenliğinden sorumlu Basri isimli bir polis memuruna selamlaşma hassasiyeti yüzünden ağır hakaretlerde bulunduğu ve tartakladığı hatta polis memurunun bu darp olayından dolayı 15 gün istirahat raporu aldığı bilinmektedir. Ayrıca bu olay üzerine Ankara Emniyet Müdürlüğü ile küçük bir kriz yaşandığı tutanaklara geçmiştir. Bu olay tutanaklarda şu şekilde anlatılmaktaydı:

9 Nisan 1936’da Muhafız Kıtıatı Komutanı İsmail Hakkı Bey tarafından bir polisin dövüldüğüne dair Ankara Valiliği’nden alınan raporlar Dâhiliye Vekili tarafından başbakana sunuldu.²⁹⁵ 9 Nisan 1936 Perşembe günü saat 17.00 sıralarında Mustafa Kemal Atatürk’ün Orman Çiftliğini teşrifleri esnasında geçit noktası civarında yolun emniyetini sağlamak için vazife başında bulunan Cumhurbaşkanlığı maiyet kadrosundan motosikletli 205 numaralı polis memuru Basri, oradan geçen Muhafız Alayı zabitanına resmi selam vermemesinden dolayı Alay Garnizonunda Muhafız Alayı Komutanı İsmail Hakkı Bey tarafından dövüldüğü hakkında ilgili memurlardan alınan raporlar valilik tarafından Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya’ya bildirildi.²⁹⁶ 205 numaralı polis memuru Basri’ye, ciddi şekilde yaralandığı için 15 günlük istirahat verildi ve 15 gün sonra tekrar muayene yapılacağı bu süre içinde dinlenmesi gerektiği belirtildi.²⁹⁷ Oysa Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa ve Başbakan İsmet Bey vazife başında polis amir ve memurlarının vazifelerini iyi yapabilmeleri için selam resmi ile meşgul olmamalarını tensip etmişti. Sırf selam resmi yapmak üzere müfreze halinde çıkarılan polis kıtası istisna olmak üzere nöbette, noktada, seyri seferde, devriyede ve vazifeye giderken üniformalı polis amir ve memurlarının vazifelerini iyi görebilmeleri için selam ifasıyla mükellef olmadıkları Dâhiliye Vekili tarafından belirtilmişti.²⁹⁸ Bu yazışmalardan sonra İsmail Hakkı Bey bu memurun alay zabitanı tarafından kendisine selam vermesi ihtar edildiği halde vermediği için tabur komutanından özür dilemek ve elini öpmek için karargâha

²⁹³ İsmail Akbal, a.g.m., s. 82.

²⁹⁴ İsmail Akbal, a.g.m., s. 82.

²⁹⁵ BCA, 030.10.88.582.5.

²⁹⁶ BCA, 030.10.88.582.5.

²⁹⁷ BCA, 030.10.88.582.5.

²⁹⁸ BCA, 030.10.88.582.5.

gönderilmesini istedi. Polis memurunun karargâha giderek İsmail Hakkı Bey'den özür dilemesinden sonra olay kapandı.²⁹⁹

Aşırı disiplin, kurallara istisnasız bağlılık ve programlı yaşam İsmail Hakkı Bey'in askerliği ne kadar sevdiğinin göstergesiydi. O emrinde olduğu komutana sonuna kadar itaatkâr ve bağlıydı. Emri altındaki erlerden de aynı davranış tarzını beklemekteydi. Bütün bunlar onda çok sağlam bir ekipçilik ruhu doğurmuştu. Kendi ekibiyle bütün meslek hayatı boyunca çok sıkı bir bağı vardı ve bu bağ emeklilikten sonra da devam etmişti. Onun bu konudaki hassasiyetini emrindeki askerlerinden Zihni Sezer bir anısında şöyle anlatmıştır:

*“Sayın İsmail Hakkı Tekçe, emeklilik döneminde de eski muhafızları bir araya getirerek muhafızlık ruhunu idame ettirmeye çok çalıştı. İstanbul'daki eski muhafızları bir araya getirmek için her ayın dokuzunda bir toplantı tertip edilmesini eski emir subayı olan benden istedi. Bu toplantıları, Sayın İsmail Hakkı Tekçe'nin ölümüne kadar kesintisiz tertitledim. Ölümünden sonra büyük bir boşluk husule geldi.”*³⁰⁰

Sabri Yirmibeşoğlu ise *“Askeri ve Siyasi Anılarım”* adlı kitabında İsmail Hakkı Bey hakkındaki bir anısını şöyle anlatıyordu:

“Bir gün Emekli olan İsmail Hakkı Tekçe Ankara'ya gelmişti. İstiklal Savaşında Muhafız Takımı komutanı olarak Atatürk'ün en yakınında bulunmuş onun güven ve sevgisini kazanmış bir piyade subayı idi. Muhafız Takımı, İsmail Hakkı Tekçe terfi ettikçe bölük, tabur, kıta olmuştu. Kıta komutanlığından ayrıldıktan sonra Tümgeneralliğe kadar yükselmiş, ordumuzda isim yapmış hep örnek bir komutan olarak anılmıştı. Askerlikle ilgili pratik bilgisi yanında düzen ve tertip adamı idi. Askerin düdüğü, mendili, hüviyeti, kalemi, defteri hangi cebinde olacak belirler ve bunu arardı. O devirde dahi subayın ve astsubayın yıllık izin yapması gerektiğine inanır, subay ve astsubay izine çıkacağı gün izin kâğıdını masasının üzerinde bulundururdu. Muhafız Kıtâat Komutanı Kurmay Yarbay Nüzhet Bulca bir gün beni çağırırdı. “Yarın İsmail Hakkı Tekçe Anıtkabir'e gelecek. Merasimle karşılanması uygun değil ancak sen bölükle eğitim yaparken tören durumunda karşılarsın” dedi. Nüzhet Bulca, diğer bütün subaylar gibi İsmail Hakkı Bey'e büyük saygı duyuyordu. Teğmenliğinde Nüzhet Bulca, Orgeneral Cemal Tural ve Kemal Atalay gibi birçok generallere komutanlık yapmıştı. İsmail Hakkı Tekçe geldiği zaman onu bölükle karşıladım. Mozolede Mustafa Kemal Atatürk'e huşu içinde saygı durumunda içten sevgi ve saygısını yerine getirdi. Çok heyecanlıydı. Bölük hala Anıtkabir de kule yanındaki koridorda kalıyordu. Fakat yatılı özel bir okul gibi tertip ve düzen bakımından mükemmel bir şekilde sokmuştu. Kendisine bölüğü gezdirmeyi teklif ettim. Aynen

²⁹⁹ BCA, 030.10.88.582.5.

³⁰⁰ İsmail Akbal, a.g.m., s. 82.

şöyle dedi: “Üzerim seni evlat!” Bunu şöyle yorumlamak mümkündür. Çok müşkülpesent, çok zor beğenen, iyinin iyisini, güzelin güzelini arayan mükemmelde sınır tanımayan fakat son derece babayani ve müşfik bir komutandı İsmail Hakkı Tekçe.”³⁰¹

İsmail Hakkı Bey’in disiplinli ve kurallara bağlı olması yönünü yedek subay olarak emrinde görev yapan Vahap Okay da şu sözleriyle anlatmaktadır:

“İsmail Hakkı Tekçe, Atatürk’ün yanında yetişmiş, onun disiplin ve gidişini yöntemine sindirmiş, ödünsüz bir askerdi. Askeri disipline, talimatnameye gönül bağlamış ciddi bir komutan ve Türk ordusunda adını duyurmuş bir komutandı.”³⁰²

Hamdi Ülkümen de “Hümanist Atatürk” adlı eserinde İsmail Hakkı Bey hakkında şöyle demektedir:

“İsmail Hakkı Tekçe, büyük bir asker idi. İçi Atatürk’e karşı sonsuz sevgi ve saygı dolu bir insandı. İlk Muhafız Alayı’nı kuran da oydu. Topal Osman’ın teşkilatı dağıtıldıktan sonra önce Muhafız Bölüğü, sonra Muhafız Taburu ve Muhafız Alayı meydana geldi. Atatürk bu koruma işinden çok rahatsız olurdu. Korunması için görevlendirilen özellikle Mehmetçik için içi sızlar dururdu. Bunu bana kaç kez söylemiştir. Hatta İsmail Hakkı Tekçe’ye bile “Ben bir yere giderken sen bu Mehmetçikleri ne diye yollara döküyorsun” demişti. Ama İsmail Hakkı Tekçe eminim canından da çok sevdiği Atatürk için kim ne derse desin gerekeni yapardı.”³⁰³

İsmail Hakkı Bey’in kuralcı ve programcı tarafının şahitlerinden birisi de emrindeki askerlerinden Vehbi Koç’tu. İsmail Hakkı Bey hakkındaki bir anısını şöyle anlatmaktaydı:

“Ankara’da Büyük Millet Meclisi 20 Nisan 1920’de açıldı... O sıralarda Mustafa Kemal Paşa’nın Muhafız Komutanı İsmail Hakkı Tekçe idi. O kadar sözü geçen bir komutandı ki binbaşı olduğu halde general kadar hükmü vardı. Her dilediğinin yerine getirilmesini isterdi... Komutan İsmail Hakkı Tekçe sonradan general oldu. Şimdi emeklidir. Hâlâ kendisini gördükçe korkarım.”³⁰⁴ İsmail Hakkı Tekçe, bir gün Muhafız Kıtasının bazı evraklarının matbaada basılmasını istedi fakat genel sekreter bunu kabul etmedi. Bunun üzerine çok sinirlendi. Meclis matbaasında askerlik yaşında kaç kişi varsa hepsini kayıtsız şartsız kıtaya çağırdı. Bende bunların arasında kıtaya gittim. Muhafız Kıta Komutanlığı istasyonda buğday ambarlarının olduğu yerdeydi. İlk askere gittiğim gün tanıdığım birinin aracılığı ile bir portatif karyola aldım başçavuştan rica ettik orada yattım. İsmail Hakkı Tekçe’nin saati ve dakikası yoktu durmadan teftişe gelirdi. Bir gece üçüncü bölüğe geldi.

³⁰¹ Sabri Yirmibeşoğlu, a.g.e., s. 127-128.

³⁰² İsmail Akbal, a.g.m., s. 81.

³⁰³ Hamdi Ülkümen, a.g.e., s. 27.

³⁰⁴ İsmail Akbal, a.g.m., s. 82.

Başçavuşun odasında benim portatif karyolayı görüp kimin olduğunu sordu. Öğrenir öğrenmez “Şimdi yukarıya nefer koğuşuna çıkacak orada kalacak” dedi. Beni derhal üst katta yanılmıyorsam yüz kişinin yattığı koğuşa götürdüler. Ottan yapılmış bir yatağa yattım. Bu koğuşta bir hafta uyuyamadım. Sigara kokusu, nefes kokusu, ayak kokusu, ter kokusu... Bir hafta sonra her şeye alıştım uyumaya başladım. İsmail Hakkı Tekçe, disiplinin yanında spora ve talime de çok dikkat ederdi. Arkadaşlarımla birlikte 1 yıl kadar kıtada askerlik yaptım çok ders aldım, çok şey öğrendim ve spor yaptım.”³⁰⁵

Mustafa Kemal Paşa ile İsmail Hakkı Bey arasındaki bağın Nisan 1920’den itibaren yani Refakat Subayı olması ile başladığını söyleyebiliriz. Bu dostluk hiçbir zaman bozulmadan her iki taraftan da sonuna kadar hiçbir hanel getirilmeden devam ettirildi. Nihayetinde bu dostluk, Mustafa Kemal Atatürk’ün yakalandığı amansız hastalık ve arkasından gelen ölümle birlikte son buldu. İsmail Hakkı Bey, soyadı kanununun çıkmasından sonra “Tekçe” soyadını aldı. Uzun yıllar süren meslek hayatında Harp, Gümüş Liyakat ve Kıdem zamları taltiflerine layık görüldü. Emekli olduktan sonra sakin bir yaşam sürmeyi tercih eden İsmail Hakkı Bey 1968 yılında anılarını kaleme aldı ve anıları Milliyet Gazetesi’nde yayımlandı. 83 yıl ömür süren İsmail Hakkı Bey İstanbul’da 5 Ekim 1975 yılında hayatını kaybetti ve mezarı Zincirlikuyu Mezarlığı’ndadır.³⁰⁶

2.Muhafız Kıtadaatı’nın Katıldığı Savaşlar:

a. Birinci İnönü Savaşı (6-11 Ocak 1921)

I. İnönü Muharebesi yeni kurulmakta olan Türk ordusunun Batı Cephesi’nde Yunan ordusuna karşı mücadele ettiği ilk muharebe idi. Türk milletinin mücadele azmi ve kararlılığını kamçılayan bu ilk muharebe zaferle sonuçlandı. Türk milletinin moralini yükselterek kurtuluş ümitlerini artıran I. İnönü Zaferi, Yunan ordusunun itibar kaybetmesine neden oldu.³⁰⁷ Batı Cephesi’nde Çerkez Ethem’in yol açtığı iç savaş sürerken Yunan kuvvetleri bu durumdan yararlanarak 1921 başında harekete geçti ve 6 Ocakta Bursa-Uşak çizgisinden Afyon-Eskişehir yönünde saldırıya başladı. 8 Temmuzdan itibaren ileri harekâta başlayan Yunan kuvvetleri ile örtme görevinde bulunan süvari birlikleri teması geçti. Süvari tümenlerimizin top sayısının azalması ve tesirli menzillerinin kısa olması Yunan öncülerinin bile mukavemetlerine imkân vermedi. 12 Temmuz günü bütün cephelerde Yunan taarruzu

³⁰⁵ Vehbi Koç, **Hayat Hikâyesi**, İstanbul 1973, s. 33.

³⁰⁶ İsmail Akbal, a.g.m., s. 97.

³⁰⁷ Rıdvan Bal, a.g.e., s. 126.

başlayınca Batı Cephesi Komutanlığı yeni bir grup teşkiline karar verdi. Bunun için 14. Süvari Tümeni, 15. Piyade Tümeni ve Meclis Muhafız Taburundan oluşan, Fahrettin Altay komutasında 5. Grup oluşturuldu.³⁰⁸

Muhafız Taburunun cepheye gönderilmesi Mustafa Kemal Paşa tarafından 1 Ocak 1921'de Adana Havalisi ve Ankara Havalisi Komutanlığı'na, Müdafaa-i Milliye Vekâleti'ne ve Meclis Muhafız Taburu Komutanlığı'na gönderilen tezkirede Meclis Muhafız Piyade Taburunun Adana Havalisi Komutanlığı emrine verildiği yazılıydı. Meclis Muhafız Piyade Taburu 1 Ocak 1921'de kara yürüyüşüyle Haymana üzerinden Sarayönü'ne gidecek ve oradan trenle nakil olacaktı. Taburun bu esnada iaşesinin temininin sağlanması Müdafaa-i Milliye Vekâleti, Batı Cephesi, Adana Havalisi ve Meclis Muhafız Taburu Komutanlıklarına yazıldı. Ayrıca Mustafa Kemal Atatürk'ün emriyle Muhafız Taburu 150 nefer kadar tahsis olan efradını İsmail Hakkı Bey'in emrinde burada bırakacak ve tabur başka bir isimle gidecekti. Müdafaa-i Milliye Vekâletine o yolda tertibat yapılması da yazıldı.³⁰⁹

Türk ve Yunan kuvvetleri 9 Ocak'ta karşı karşıya geldikleri zaman silah, cephane, malzeme ve araç üstünlüğü Yunan askerlerindeydi. Fiilen Birinci İnönü Savaşı'na katılan Türk ve Yunan kuvvetlerinin mevcudu şöyleydi:

“Yunan kuvvetlerinin mevcudu; 227 subay, 15.816 er, 12.500 tüfek, 120 ağır makineli tüfek ve 72 toptan oluşmaktaydı. Türk Kuvvetleri ise; Batı ve Güney Cephesi komutanlıkları bu sırada asıl kuvvetleriyle Gediz dolaylarında Çerkez Ethem kuvvetlerinin tenkili ile uğraşıyordu. Yunanlara karşı kuzeyde 24. Tümen, güneyde Afyon bölgesinde zayıf 3 alay bırakılmıştı. Muharebenin başlamasından sonra İnönü mevzi bölgesine 4. Tümen ile 11. Tümen gönderilmişti. Muharebeye katılan birliklerin genel mevcudu; 8500 insan, 5500 tüfek, 47 ağır makinalı tüfek ve 28 toptan oluşmaktaydı.”³¹⁰

Sayı azlığına karşın bazı Türk Milletvekilleri de bu savaşta er olarak görev aldı. Neşet, Yusuf Ziya, Ziya Hurşit, Memduh, Rıza, Sabit, Sami ve Hamdi Namık gibi 8 milletvekilinin yanında Operatör Emin, Dr. Fuat ve Abidin Beyler de hekim olarak Meclis'ten cepheye giden kişilerdi. Milletvekillerinin dahi cepheye gitmesi TBMM ile ordu ve halk arasındaki bütünleşmenin bir örneği idi.³¹¹ Yunan ordusunun saldırıya geçmesi üzerine Genelkurmay Başkanlığı eğer Eskişehir'i koruma olanağı yoksa demiryolunu tahrip ederek Afyon-Konya yönünde geri çekinilmesi emrini vermişti. Batı Cephesi Komutanı İsmet Bey Eskişehir'in

³⁰⁸ Rıdvan Bal, **a.g.e.**, s. 127.

³⁰⁹ ATASE, A.1-4282, D.36, F.4.

³¹⁰ **Türk İstiklal Harbi İdari Faaliyetler (15 Mayıs 1919 - 2 Kasım 1923)**, C. VII, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara 1975, s. 232-233.

³¹¹ Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi, (Yeni Türkiye'nin Oluşumu Ulusal Direnişten Türkiye Cumhuriyetine 1923-1938)**, C. 3, Bilgi Yayınları, Ankara 1992, s. 240.

batısında savaşı kabul etmişti. İnönü mevkiinde bulunan Türk birliklerine 10 Ocak gecesi “Her karış toprağın savunulması” emri verildi. Ancak Yunan ordusu saldırıyı sürdürmedi ve 11 Ocak 1921 sabahı geri çekilmeye başladı.³¹²

Mustafa Kemal Atatürk’ün Yaveri Salih Bozok’un oğlu Cemil Bozok, I. İnönü Savaşı ile ilgili bir anısını şöyle anlatmaktaydı:

“I. İnönü Muharebesi’nin başladığı günlerdi. Hiç unutmam bir akşamdı. Bir anda silah sesleriyle yerimden fırladım. Acaba basılmış mıydık? Bir yaylım ateşidir gidiyordu ve ses istasyonun peronlarından geliyordu. Perdenin kenarından o taraflara bir göz attım. Ne göreyim 40 kişilik vagonlardan kurulu bir askeri katar, Eskişehir istikametinde ilerliyordu. Kapıları açık bu vagonları dolduran Mehmetçikler havaya ateş ediyorlardı. Büyük bir coşkunluk içinde sanki cepheye değil, bir düğüne gider gibiydiler. Bu ne büyük bir iman ve ne sonsuz bir vatan sevgisiydi! O günden sonra bu coşkulu cepheye gidiş adeta bir gelenek halini aldı. Cepheye her giden birlik istasyondan ayrılırken şarkı söyler ve havaya topluca ateş ederdi.”³¹³

b. İkinci İnönü Savaşı (23 Mart-4 Nisan 1921)

II. İnönü Savaşında Türk ve Yunan ordusunun genel silah durumu şöyleydi:

“Yunan ordusunun genel silah durumu; 41.550 tüfek, 720 ağır makineli tüfek, 220 top ve 3100 kılıç olarak belirlenmişti. Türk ordusunun genel silah durumu ise şöyle idi; 34.175 tüfek, 235 ağır makinalı tüfek, 104 top, 3500 kılıçtan ibaretti. Yunan ordusu, 7375 tüfek, 485 ağır makineli tüfek, 166 top kadar bir silah üstünlüğüne sahipti.”³¹⁴

Kâzım Özalp, “Milli Mücadele 1919-1922” adlı kitabında II. İnönü Savaşı’nı şöyle anlatmaktaydı:

“II. İnönü Savaşında, Malzeme ve diğer vasıta sıkıntısı sebebiyle gerek kıtalarımız gerek silahlarımız düşmana oranla pek azdı. 23 Mart 1921 sabahı düşman Bursa ve Uşak bölgelerinden üç fırkasıyla ilerlemeye başladı. Başlangıçta ileri kıtalarımız düşmanı oyalama ve durdurma muharebeleri yaparak geri çekildi. 26 Martta düşman kıtaları ikinci defa olarak İnönü’ye doğru ilerledi ve mevzilerimizin karşısına tekrar dayandı. 27 Martta tepeler üzerinde büyük ölçüde karşılıklı ateş yapıldı ve yöredeki tepeler elden ele geçerken

³¹² Şerafettin Turan, a.g.e., s. 241.

³¹³ Salih Bozok - Cemil S. Bozok, a.g.e., s. 90.

³¹⁴ Türk İstiklal Harbi İdari Faaliyetler (15 Mayıs 1919 - 2 Kasım 1923), s. 234.

Yunanların işgal ettikleri Metris Tepe bütün çabalara rağmen geri alınamadı.³¹⁵ Uşak yöresinden hareket eden Yunan birlikleri de 28 Martta Afyon'u işgal etti. Düşman, İnönü mevzilerindeki kıtalarımızı iki yandan saracak şekilde tertibat almıştı. Durum çok önemli idi. Yunan ordusu 30 Martta üstün kuvvetlerle şiddetli bir baskı yaptı. Sol cenahımız geri çekildi. Cephe karargâhı dahi İnönü'den Çukurhisar'a nakloldu. Bununla beraber Cenup Cephesinden ve Ankara'dan hareket ettirilen takviye kıtalarının 30 Martta İnönü'ye yetişeceği bilindiği için durumun düzeleceği ümit ediliyordu.³¹⁶ Ankara'dan verilen emirle Refet Bele komutasındaki Güney Cephesi birliklerinden bir kısmı ile Büyük Millet Meclis'i Muhafız Taburunun da cepheye yollanması gerekli görüldü.³¹⁷

Subay ve erleri seçkin, harp kıymeti pekiyi ve 900 tüfek ve 9 ağır makinalı tüfek mevcudiyetiyle iyi bir alaya muadil olan bu Muhafız Taburu, II. İnönü Savaşı sırasında Batı Cephesi emrine girmek üzere görevlendirildi. Bu birlik 29 Mart 1921 günü öğleye kadar cephe emrine girmek üzere 28/29 Mart 1921'de trenle Ankara'dan yola çıkarıldı.³¹⁸ Muhafız Taburunun Batı Cephesi'ne gönderilmesinden sonra Muhafız Bölük Komutanı Faik Bey ve 24. Fırka Hücum Taburu Komutanı Yüzbaşı Hüseyin Fehmi Bey, birliklerinde herhangi bir vukuat olmadığını bildirdi. Ayrıca Muhafız Bölük Komutanı Yüzbaşı Faik Bey tarafından Batı Cephesi Komutanlığı Erkân-ı Harbiye Riyaseti'ne 4 Mart 1921 tarihinde herhangi bir vukuat olmadığı yazıldı.³¹⁹ Aynı tarihte Batı Cephesi Komutanlığı Erkân-ı Harbiye Riyaseti'ne 24. Fırka Hücum Taburu Komutanı Yüzbaşı Hüseyin Fehmi tarafından taburun mıntıkası dâhilinde hiçbir vukuat olmadığı arz olunmuştu.³²⁰

Ankara'dan yollanan İsmail Hakkı Bey komutasındaki Meclis Muhafız Taburu 5. Kafkas Fırkası Komutanı Cemil Cahit Bey ile birlikte Güney Cephesi'nden yollanan 23. ve 8. Fırkalardan 23. Fırka 30 Martta muharebe meydanına vardı. Bu takviye kıtalar cepheye tam zamanında yetişmişlerdi. Batı Cephesi Komutanı İsmet Bey iyi donatılmış ve eğitimli Muhafız Taburunun gelişinden sonra bu kıtalara Yunan kuvvetlerine karşı taarruzlar yaptırdı. Böylece cephe ve yanlarının durumu düzeldi.³²¹ 30 Mart 1921 günü 11. Tümen emrine verilen Muhafız Taburu, 1200 rakımlı Kavalcı Tepe de ve Kandilli Şark sırtlarında savaştı. 11. Tümen'in sol cenahında muharebeye girişti. Saat 17.00'ye kadar üstün düşman kuvvetleriyle

³¹⁵ Kâzım Özalp, **Milli Mücadele 1919-1922**, C. 1, TTK Basımevi, Ankara 1971, s. 175.

³¹⁶ Kâzım Özalp, **a.g.e.**, s. 175.

³¹⁷ Kâzım Özalp, **a.g.e.**, s. 175.

³¹⁸ ATASE, A.1-4300, D.31, F.33; Serpil Sürmeli, "Yüzbaşı Mustafa Nazım (Evren) Bey'in Hatıralarında II. İnönü Savaşı ve 5. Kafkas Tümeni ile Dört Gün", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S. 47, Bahar 2011, s. 638.

³¹⁹ ATASE, A-4/4479, D-1, F-262.

³²⁰ ATASE, A-4/4479, D-1, F-263.

³²¹ Kâzım Özalp, **a.g.e.**, s. 175.

yapılan muharebede bu hattın elimizde kalmasında çok büyük yardımları dokundu. 31 Mart 1921 günü grup emrine alınan Muhafız Taburu geri çekilmeye mecbur edilen düşmanın Kızılca Pınar-Oluk istikametinde takibine memur edildi ve düşmanı intizama uğrattı.³²² 31 Mart'ta İnönü mevzilerinden düşman eline geçen malzemeler geri alınarak aynı gün Güney Cephesi'nden gönderilen 8. Fırka ile 2. Süvari Fırkası ve Güney Cephesi Karargâhı da İnönü mevzilerine yetişti. Büyük zararlara uğrayan Yunan fırkaları kıtalarımızın karşı taarruzlarına mukavemet edemeyerek 31 Mart akşamı geri çekilmeye başladı.³²³

Komutanların bile ön saflarda savaştığı kanlı çarpışmalardan sonra Yunan birlikleri, 1 Nisanda da geri çekilmeye devam etti. İsmet Bey Yunan birliklerinin çekilişlerini 1 Nisan'da Ankara'ya bildirirken, *“Düşman binlerce ölüleri ile doldurduğu savaş alanını silahlarımıza bırakmıştır”* diye yazmıştı. Mustafa Kemal Paşa karşılık olarak yazdığı telgrafta ise şöyle demektedir:

*“Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin makûs talihini de yendiniz. İstila altındaki talihsiz topraklarımızla birlikte bütün vatan, bugün en ücra köşelerine kadar zaferini kutluyor.”*³²⁴

İnönü'den çekilen Yunan birlikleri, Türk birliklerinin kendilerini geriden sarmakta olduklarını görünce 7 Nisan da Afyon'u da boşalttı ve Aslıhanlar yöresinde 5 gün süren çarpışmalardan sonra Dumlupınar mevzilerinde tutundu. II. İnönü Savaşı'nda taraflar küçümsenemeyecek kayıplar verdi.³²⁵ Batı Cephesi tarafından 13 Nisan 1921'de Ankara'daki İcra Vekilleri Heyeti'ne harp telgrafı olarak gönderilen yazıda Muhafız Müfrezesi'nden tedarik edilecek olan otuz süvari neferinin her türlü teçhizatıyla birlikte Antep mebusu Kılıç Ali Bey'in emrine verilmesi, Muhafız Müfrezesi Komutanı Yüzbaşı Faik Efendi'ye TBMM Reisi Mustafa Kemal tarafından emredildiği yazılmıştı.³²⁶ Bu belgeye cevap olarak 13 Nisan 1921'de Erkân-ı Harbiye-i Umumiye tarafından Mustafa Kemal Paşa'ya, Muhafız Müfrezesi'nden 30 kişilik bir kuvvetin ayrılarak Antep Mebusu Kılıç Ali Bey'in emrine girmesi uygun bulunduğu yazıldı. Meclis'teki görüşmelerde Kılıç Ali Bey'in 14 Nisan 1921'de hemen hareket etmesi kararlaştırıldı ve adı geçen 30 kişilik süvari kuvvetinin gönderilmesine karar verildi.³²⁷

Mustafa Kemal Paşa, İnönü Savaşı'nda Muhafız Taburunun hizmet ettiğini Nutuk'ta şöyle anlatmıştır:

³²² **Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı'nın Kuruluşunun 50. Yılı**, s. 21.

³²³ Kâzım Özalp, **a.g.e.**, s. 175.

³²⁴ Mustafa Kemal Atatürk, **a.g.e.**, s. 394.

³²⁵ Şerafettin Turan, **a.g.e.**, s. 248.

³²⁶ ATASE, A-1/4282, D-37, F-01.

³²⁷ ATASE, A-1/4282, D-37, F-01-1.

“İnönü Meydan Muharebesi’nden alınan sonuç üzerine Yunan ordusunun Uşak grubu geri çekilmeye başladı. Refet Paşa, 7 Nisan 1921’de karargâhıyla Çöğürler’de, 4. ve 11. Tümenler Altıntaş bölgesinde, 5. Kafkas Tümeni ve kuvvetli bir alay durumunda olan Meclis Muhafız Taburu Çöğürler güneyinde, 1. ve 2. Süvari Tümenleri Kütahya bölgesinde bulunuyorlardı. Fahrettin Paşa, Çay ve Afyon’dan çekilen düşmanı kovalayıp sıkıştırırken, Refet Paşa da düşmanın Aslıhanlar civarında bulunan bir alayına, bu saydığımız kuvvetlerle yani üç piyade tümeni ve bir taburla taarruz etti.”³²⁸

Muhafız Taburunun cepheye gönderilmesini o günkü Muhafız Taburu Komutanı olan İsmail Hakkı Bey şöyle anlatmaktaydı:

“I. İnönü Savaşı kazanılmış sıra II. İnönü’ye gelmişti. Batı Cephesi’nin düzenli orduları düşman karşısında cephe tutmuş ve millet nesi var nesi yoksa ortaya dökmüştü. Böyle bir savaşta Muhafız Taburu Ankara’da kalamazdı. Mustafa Kemal beni çağırdı; “Derhal taburunu topla, Batı Cephesi emrine gireceksin hareket et! Dedi. Bizi cepheye götürecek trenin lokomotif kömür olmadığı için çalışmıyor, istim tutmuyordu. Ankara istasyonundaki söğüt ağaçlarını kestirdim ve lokomotifin kazanında yaktırarak taburu bir gece içinde cepheye naklettim. Eskişehir’e geldikten sonra derhal cepheye giderek savaşa tutuştuk ve savaşı kazandık. Bu, Batı Cephesi Komutanlığı’nın zaferiydi. Bundan sonra Ankara’ya döndük.”³²⁹

c. Sakarya Meydan Muharebesi (23 Ağustos-13 Eylül 1921)

Sakarya Savaşı, bir savunma savaşı idi. 14 Ağustos 1921’de Yunan ordusunun Sakarya mevzileri ile temasa geçmesinden sonra ileri harekâtı ile başladı. 22 Eylül 1921’de Yunan kuvvetlerinin Sakarya batısına çekilişi ve Türk karşı taarruzu ile tamamlandı. Kazanılan başarı milletin orduya güvenini arttırdı. Sakarya’nın doğusu ve Afyon-Eskişehir hattına kadar olan topraklar kurtarıldı.³³⁰

Sakarya Savaşı’nın başladığı gün Türk ve Yunan ordularının kuvveti şöyle idi:

“Türk kuvvetleri; 16 piyade tümeni, 3 bağımsız piyade alayı, 4 süvari tümeni, 1 süvari tugayı, bir bağımsız süvari alayı olmak üzere genel mevcudu; 5401 subay, 96.326 er, 54.572 tüfek, 825 makineli tüfek, 1309 kılıç, 196 top, 32.137 hayvan ve 2 uçaktan ibaretti. Yunan kuvvetleri ise; 9 piyade tümeni, 1 piyade alayı, 1 süvari tugayı (2 alaylı) olmak üzere genel

³²⁸ Mustafa Kemal Atatürk, **a.g.e.**, s. 396.

³²⁹ İsmail Hakkı Tekçe, **a.g.e.**, s. 22.

³³⁰ Rıdvan Bal, **a.g.e.**, s. 127.

mevcudu; 3780 subay, 120.000 er, 57.000 tüfek, 2768 makineli tüfek, 1350 kılıç, 386 top, 3800 hayvan, 600 üç tonluk kamyon, 240 bir tonluk kamyon ve 18 uçaktan oluşmaktaydı.”³³¹

Sakarya Savaşı hazırlıkları sırasında cephe kuvvetlendirilmek için çeşitli tedbirler alındı. 18 Ağustos 1921’de Meclis Muhafız Taburu ve Muhafız Süvari Müfrezesi cepheye gitmek üzere Ankara’dan ayrıldı. Ankara Komutanlığı emrindeki Süvari Alayı’nın (149 atlı) Bala ve Ayaş’ta bulunan bölüklerinin Ankara’ya hareketleri emredildi. Alayın diğer iki bölümünden birisi Kalecik, diğeri Ankara’da bulunuyordu.³³² Yine alınan tedbirler içinde 19 Ağustos’ta Başkomutanlık tarafından Meclis Muhafız Taburu, demiryolu ile Sincanköy’den Polatlı’ya gönderildi.³³³ 21 Ağustos’ta Batı Cephesi Komutanlığı, 4. Tümen ile Meclis Muhafız Taburunu cephe ihtiyatı olarak Sivri’ye intikal ettirdi. 3. Gruptan cepheden çekeceği çeşitli sınıflardan kurulu karma bir kuvvetle ihtiyat teşkil etmesi ve 7. Tümen’in Sarıhalil’de cephe ihtiyatında kalması istendi. Ayrıca Batı Cephesi Komutanlığı 21 Ağustos sabahı Sivri’deki 4. Tümen, Sarıhalil’deki 7. Tümen ile birlikte Meclis Muhafız Taburunu ve Polatlı’daki 3. Kafkas Tümeni’ni Karapınar’a hareket ettirdi. Bu birliklerin yanında Yusuf İzzet Paşa’nın karargâhı da geride kalan topçularla Karapınar’a hareket edecekti. 23. Tümen cephesi de 1. Gruba verilmişti. İzzet Paşa’nın Karapınar’a varmasıyla emir ve komutasına 2. ve 4. Grupların kuvvetleri verilecekti.³³⁴

25 Ağustos 1921’de Sakarya Muharebesi’nde “*Mangal Tepe ve Bayrak Tepe*” doğu sırtlarının müdafaa ve muhafazasına memur edilen Muhafız Taburu 26 Ağustos 1921 günü saat 10.20 de ilerleyen düşmanı 4. Tümeden bir piyade alayı ile birlikte önleyerek Güzelce Kale vadisinde kuşattıktan sonra pek çok zayıat verdirdi. Kazandığı bu muvaffakiyet komutanları tarafından takdir edildi.³³⁵ 1. Yunan Tümeninin Temürözü Deresi boyunca kuzeye taarruzunda Türk birliklerinden 2. Grubun sağ kanadının kuşatılmasını önlemek için 5. Tümen mevziini Meclis Muhafız Taburuna bıraktı.³³⁶ 27 Ağustos 1921 günü 4. Tümenin ihtiyatına alınan 25. ve 47. Alaylar ile birlikte Meclis Muhafız Taburu da emrinde olarak, Büyükgökgöz-Kızılıkoyunlu yolunun iki tarafında toplanması görevi verildi. O gece 4. Tümen, sağda 23. Tümenin 31. Alayı, ortada Meclis Muhafız Taburu, solda 47. Alay olarak

³³¹ **Türk İstiklal Harbi İdari Faaliyetler (15 Mayıs 1919 - 2 Kasım 1923)**, s. 331-332.

³³² **Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi Sakarya Meydan Muharebesi’nden Önceki Olaylar ve Mevzi İlerisindeki Harekât (23 Temmuz - 22 Ağustos 1921)**, C. 2, 5. Kısım, 1. Kitap, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara 1972, s. 258.

³³³ **Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi Sakarya Meydan Muharebesi’nden Önceki Olaylar ve Mevzi İlerisindeki Harekât**, s. 266.

³³⁴ **Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi Sakarya Meydan Muharebesi’nden Önceki Olaylar ve Mevzi İlerisindeki Harekât**, s. 279-280.

³³⁵ **Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı’nın Kuruluşunun 50. Yılı**, s. 20-21.

³³⁶ **Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi Sakarya Meydan Muharebesi**, C. 2, 5. Kısım, 2. Kitap, Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Resmi Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara 1973, s. 41.

mevzii aldı. Düşmanın tümen cephesine taarruz etmesiyle muharebeye sokuldu ve düşmanı püskürttü.³³⁷

Türk ordusu 10 Eylül'de Beylik Köprü doğusunda genel saldırıya geçti ve buna karşı koyamayan Yunan kuvvetleri geri çekilmeye başladı.³³⁸ 10 Eylül 1921'de Kızılkoyunlu taarruzuna iştirak eden Muhafız Taburu 12 Eylül 1921'de kıtalarımızın şiddetli taarruzları karşısında tutunamayarak Sakarya'nın güneyine çekilen düşman kuvvetlerini diğer kıtalarla birlikte takibe memur edildi.³³⁹ 12 Eylül günü Kavuncu Köprüsü istikametinde ileri harekâta başlayan 5. Grup, Yunan ordusunun geride bıraktığı yirmi yaralı er ile silah ve malzeme ele geçirmişti.³⁴⁰ İleri harekâtın başlamasıyla örtme görevindeki Türk süvarilerini geri atmaya başlayan Yunan kuvvetleri, Sakarya'nın güneyine inmek üzere Çakmak ve Fettahoğlu köprülerinden geçişe başladı. Bu grup, Fettahoğlu Köprüsü'nde baskın yaparak Yunan istihkâmlarını geri attı ve bu sayede son derece önemli bir geçiş noktası Yunanlar tarafından tahrip edilmeden kurtarıldı. Süvarilerin mukavemeti karşısında geçiş ancak beş günde tamamlanabildi. Bu esnada Meclis Muhafız Taburunun da içinde bulunduğu Fahrettin Altay'ın 5. Grubu geri bölgelerde akınlar yaparak bir deve ikmal konvoyunu dağıttı. 159 deve ile 67 eşek ele geçirilerek motorlu araçlar tahrip edildi. 5. Grup 14. Süvari Tümeni, 15. Piyade Tümeni ve Meclis Muhafız Taburundan teşkil edilmişti.³⁴¹ Yunan kuvvetleri 12 Eylül'deki Türk saldırısından sonra Sakarya'nın batısına çekildi. 13 Eylül de ise Sakarya'nın doğusunda Yunan birliği kalmadı.³⁴²

Mustafa Kemal Paşa'nın Muhafız Birliği Komutanı ve 47. Alay Komutanı olan Osman Ağa ile birlikte 42. Giresun Alayları da Sakarya Savaşı'na katıldı. Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra 42. Alay lağvedildi. 47. Alay ise Giresun ve ilçelerinden yapılan takviyelerle bir yıl sonraki Büyük Taarruza katılarak kahramanlıklarını tescil ettirdi.³⁴³ Sakarya Meydan Muharebesi sırasında 18. Tümen ile 8. Tümen'in değiştirilmesi hakkında 12. Grup Komutanlığı Başkomutanlığa teklifte bulunmuştu. Mustafa Kemal Paşa bu birliklerin değiştirilmesinin düşmanın ileri harekâtına başladığı bu dönemde uygun olmayacağını bunun yerine yardımcı olarak Osman Ağa birliklerini göndereceğini yazmıştı. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, bu teklife şu cevabı vermişti:

³³⁷ **Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi Sakarya Meydan Muharebesi**, s. 92.

³³⁸ Şerafettin Turan, **a.g.e.**, s. 251.

³³⁹ **Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı'nın Kuruluşunun 50. Yılı**, s. 20-21.

³⁴⁰ Rıdvan Bal, **a.g.e.**, s. 127.

³⁴¹ Rıdvan Bal, **a.g.e.**, s. 127.

³⁴² Şerafettin Turan, **a.g.e.**, s. 251.

³⁴³ Seyfullah Çiçek, **a.g.e.**, s. 181.

“Teklifinizi şimdi aldım 12. Grubu ihtiyata almak konusundaki düşünceyi pek önemli gördüm. Ancak komutanız altındaki üç tümen cephede yerleşmiş ve yapacağı görevi öğrenmiş bulduklarından bunların geriye alınmaları özellikle düşmanın ileri hareketinin başladığı şu sırada uygun değildir. Giresun’dan gelen alayları emriniz altına vermekten azami fayda sağlanacağı kesin olduğundan şu hal şekilleri hatıra geliyor.

- Osman Ağa’nın bir süvari bölüğü, bir batarya ve kuvvetli muharip erlerden kurulu olan alayı ile kuvvetli olan Hüseyin Avni Bey’in alayını 8. Tümen’e karşılık olarak emrinize vereceğiz. Siz bu alayları ya emrinizdeki tümenlere ekleyerek dörder alaylı yaparsınız ya da grup emrinde ihtiyat olarak bulundurursunuz.

-Yusuf İzzet Paşa’nın emrindeki İhtiyat Grubu komutasını üzerinize alıp 18. Tümen 3. Alayı’nu da emrinize alırsınız. Bu alaylardan ikisini bu grubu teşkil eden 23. ve 4. Tümenlere verirsiniz. Osman Ağa Alayı bağımsız kalır. Ayrıca verilecek ikmal erleri ve fazla tüfeklerle tümenlerin hemen pekiştirilmesi ile kudretinizden faydalanarak muharebenin sonucu için büyük önem verdiğim bu İhtiyat Grubu’nun bir an önce kuvvetlendirilmesini düşündüm. Hangi hal sizce uygun görülmekte ise hemen emre verilmek üzere bildirilmesine...” diye cevap vermektedir.³⁴⁴

22 gün süren Sakarya Savaşı TBMM ordularının ve Türk halkının büyük kayıplarına karşın zaferle sonuçlandı. Türk ordusu 25.000 kişi yitirdi. 7’si tümen komutanı olmak üzere 350 subay şehit düştü, 800 subayda yaralandı ve bu yüzden Sakarya Savaşı bir “Subay Savaşı” olarak da adlandırılır. Ama bu kayıplarla yalnız Ankara kurtarılmadı. Yunan ilerleyişiyle birlikte 13 Eylül 1683’te Viyana önlerinde başlayan geri çekilme de 238 yıl sonra durduruldu. Ancak çekilen Yunan ordusunu gerektiği şekilde takip etme olanağı bulunamadı. Yunanlılarda izlenmekten kurtulmak için ilerlerken her yeri yakıp yıkmak ve halkı öldürmek suretiyle korku yaratma taktiğini uyguladı.³⁴⁵

Sakarya Savaşı sonrasında oluşan sakin durumdan istifade edilerek süvari tümenlerinin eğitimlerinin ve malzeme noksanlarının tamamlanmasına öncelik verildi. Örtme vazifesinde 14. Piyade ve 3. Süvari Tümenleri bırakılarak 2. ve 14. Tümenler ile Kolordu Karargâhının Konya Ilgın’a intikali emredildi ve kuzey bölgesinden 1. Süvari Tümeni de Kolorduya dâhil edildi. Bunun için elde mevcut toplar uzun menzilli Rus yapımı dağ toplarıyla değiştirilerek eksik tüfek ve kılıçlar mümkün olabildiği kadar ikmal edilirken bir miktar yeni eyer takımları yaptırıldı. Veteriner ve nalbant malzemeleri tamamlandı. Binicilik

³⁴⁴ Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi Sakarya Meydan Muharebesi’nden Önceki Olaylar ve Mevzi İlerisindeki Harekât, s. 199-200.

³⁴⁵ Şerafettin Turan, a.g.e., s. 252.

eğitimlerinin pekiştirilmesi ve müteakip harekâta görev alacak süvarilerin eğitimi için Ilgın'da, Kolordu Kurmay Başkanı Binbaşı Kurtcebe emrinde bir binicilik okulu açılarak bütün genç subaylar burada kurstan geçirildi. Eğitimlerin devam ettiği bu dönemde Süvari Kolordusu komuta heyeti de oluşturuldu. Kurmay Başkanı olarak Binbaşı Kurtcebe, emir subayları Üsteğmen Fevzi Bey'in görevlendirildiği Kolordu karargâhında bir Muhafız Süvari Bölüğü ile bir de atlı bando teşkil edildi.³⁴⁶

d. Büyük Taarruz (26 Ağustos-9 Eylül 1922)

Sakarya Zaferi'nden sonra Yunan kuvvetleri Eskişehir-Afyon hattına kadar takip edildi. Ancak Türk ordusu bu günlerde gerek sayı gerekse lojistik imkânlar açısından Yunan ordusuna kesin bir darbe vurmak için taarruza geçecek kuvvette değildi.³⁴⁷ Sakarya Zaferi'nden sonra düşmanın vatandan tamamıyla çıkarılması ümidi her tarafta kuvvetlendi.³⁴⁸ Türk ordusunun kesin sonuçlu bir taarruza başlaması gerekiyordu. Yapılan hazırlıklardan sonra 16 Haziran 1922'de birliklere Büyük Taarruz kararı bildirilerek yeni bölgelerin işgali ve hazırlıkların tamamlanması için 15 Ağustos'a kadar süre tanındı. Harekât planı gereği tüm ordunun Afyon'un güneyine ve batısına yanaşması ve on binlerin hareket halinde olmasına rağmen gizliliğin sağlanması istendi. Gizlilik prensibine azami uyularak her türlü tedbir alındı ve subay keşif kolları tarafından yapılan keşiflere göre sadece geceleri çalışıldı. Hava aydınlanmadan önce konaklanacak yerlerin gizlenmeyi sağlayacak şekilde ağaçlıklı veya köy gibi yerler olmasına dikkat edildi. Bir birliğin terk ettiği yere geriden gelen başka bir birlik yerleştirilerek faaliyetler değişmeden devam ettirildi. Taarruzun bir gün öncesine kadar tüm birlikler hücum başlangıç hattına 10-15 km yaklaşarak bekletildi. Yanıltma maksadıyla gerek Yunan birliklerine gerekse Türk askerlerine bir Yunan taarruzu beklendiği havası verildi. Yunan askerleri ile mevcut uçaklar birtakım ileri hareketleri sezmişti ancak bir taarruz beklenmediği için sadece emniyet tedbirleri arttırıldı.³⁴⁹

Büyük Taarruz, 26 Ağustos cumartesi sabahı saat 5.30'da topçu ateşiyle baskın biçiminde başladı. Mustafa Kemal Paşa, Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa, Batı Cephesi Komutanı İsmet Bey ve I. Ordu Komutanı Nurettin Paşa ile birlikte savaşı yönetmek üzere Kocatepe'ye geldi. Her iki tarafın gücü şu şekildeydi; "*Yunan kuvvetleri; 6564 subay,*

³⁴⁶ Rıdvan Bal, **a.g.e.**, s. 133.

³⁴⁷ Nuri Köstüklü, "Milli Mücadele'de Batı Cephesi, Savaşlar ve Zaferler", **Türkler**, C. 16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 178.

³⁴⁸ Fahrettin Altay, **İstiklal Harbimizde Süvari Kolordusu**, İnsel Kitabevi, İstanbul 1974, s. 40.

³⁴⁹ Rıdvan Bal, **a.g.e.**, s. 136.

218.000 er, 83.000 tüfek, 1300 kılıç, 3113 hafif makinalı tüfek, 1280 ağır makinalı tüfek, 418 top ve 50 uçaktan oluşmaktaydı. Türk kuvvetleri ise 8659 subay, 199.283 er, 100.352 tüfek, 2025 hafif makinalı tüfek, 839 ağır makinalı tüfek, 5000 kılıç, 340 top ve 8 uçaktan ibaretti.”³⁵⁰

Mustafa Kemal Paşa'nın Kocatepe'den yönettiği taarruzun ilk günü Yunan Cephesi yarıldı ve ertesi gün Afyon kurtarıldı. Afyonkarahisar'ın 40-50 km civarındaki bütün düşman mevzileri ele geçirildi. Mağlup düşman kuvvetlerinin büyük bölümü 30 Ağustos'ta Aslıhanlar civarında kuşatıldı. Dumlupınar Meydan Muharebesi'nde düşmanın ana kuvvetleri imha edildi. 30 Ağustos zaferinden sonra Türk kuvvetleri Yunan ordusunu takip etmeğe başladı.³⁵¹ 29/30 Ağustos gecesi 2. Ordu kuzeyden, süvariler batıdan, 1. Ordu güneyden olmak üzere düşman ordusunun en az beş tümenlik büyük bir kısmı kuşatıldı. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, muharebeyi idare etmek üzere 30 Ağustos 1922 sabahı Afyon'dan 1. Ordu muharebe bölgesine hareket etti. 1. Ordu muharebesinden sonra daha ilerideki 4. Kolordu muharebe idare yerine giderek bütün komutanları son bir taarruz için ileri sevk etti. 1. Ordunun 1. Kolordusu ve 6, 14, 15 ve 57. tümenleriyle Dumlupınar-Toklusivrisi hattındaki düşmana taarruz ederken 4. ve 7. tümenleriyle 2. Kolordu da 1. Kolordu'yu takip ediyordu. Mustafa Kemal Paşa, güneyde en önemli bölgede bulunan 4. Kolordu'nun 11. Tümeni'nin ilk hatlarında muharebeyi idare etti ve büyük zafer kazanıldı. Bu muharebe sonucunda Yunan ordusu imha ve esir edildi.³⁵² 31 Ağustos günü Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, Çalköy'de yaptığı durum değerlendirmesinde; Yunan ordusunun geride yeni bir savunma hattı kurmasına izin verilmeden imhası için tüm kuvvetlerin durmadan İzmir'e ilerlemesine karar verdi. “*Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir. İleri!*” tarihi emri sonucunda süvarilerin takip harekâtı başladı.³⁵³

Büyük Taarruza Muhafız Taburu da askeri gücüyle katılmıştı. 26 Ağustos 1922 sabahı Büyük Taarruz emri verildiğinde Mustafa Kemal Paşa'nın muhafız komutanı olan Osman Ağa komutasındaki 47. Giresun Gönüllü Alayı, Afyonkarahisar'ın İncehisar ilçesine bağlı Doğanlar Köyü sınırları içerisinde bulunan Kabaçkırın ve Sivritepe mevzilerinde düşmanla savaşıyordu.³⁵⁴ Ayrıca Meclis Muhafız Taburu, Büyük Taarruz Muharebesi'ne 1. Ordu içinde katıldı. 3. Kolordu komutanı 30 Ağustos gecesini Pusan Köyü'nde geçiren Meclis

³⁵⁰ Nuri Köstüklü, a.g.m., s. 179-180.

³⁵¹ Nuri Köstüklü, a.g.m., s. 180.

³⁵² **Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi Büyük Taarruzda Takip Harekâtı (31 Ağustos-18 Eylül 1922)**, C. 2, 6. Kısım, 3. Kitap, Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Resmi Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara 1995, s. 2-3.

³⁵³ **Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı'nın Kuruluşunun 50. Yılı**, s. 22.

³⁵⁴ Seyfullah Çiçek, a.g.e., s. 184.

Muhafız Taburunu Kütahya'da bulunan Mürettep Süvari Tümeni emrine girmek üzere 31 Ağustos 1922 günü saat 07.30'da şose boyunca ilerletti. Aynı saatte kolordu karargâhı da 1. Tümenle birlikte hareket etti. 31 Ağustos 1922 saat 07.30'da Kütahya'dan şoseyi takiben yürüyüşe geçen 1. Tümen yolda Kütahya'ya giden kolordu emir subayından Yunan kuvvetlerinin Köprübaşı'nda olduğunu öğrendi. Tümen kolbaşıyla Handerbend'e geldiğinde Meclis Muhafız Taburunun Yunan kuvvetlerine karşı taarruz ettiğini görerek Meclis Muhafız Taburuna yardım ve düşmana taarruz etmek için 5. Piyade Alayı'nın yürüyüşünü hızlandırma emri verildi. Saat 19.00 civarında Meclis Muhafız Taburuna yetişen 5. Piyade Alayı taarruza katılarak Yunan kuvvetini Porsuk kuzeyine attı ve Yunan birliklerini karşı tarafa geçirdi. Meclis Muhafız Taburu, 15. Yunan Tümeni birliklerini 31 Ağustos 1922'de saat 10.50'de düşmanın bir tümen kadar kuvvetli işgal ettiği Porsuk Köprüsü'nün kuzeybatısındaki sırtlarda 4. Tümen'den bir alayla taarruza uğrattı. Yunan birlikleri 15. Yunan yancı kuvvetini takviye ederek taarruza karşılık verdi ve akşama kadar o bölgede kaldıktan sonra Gelinkaya-Gediz şosesiyle çekilerek 1 Eylül 1922 sabahı Göynükviran batısında istirahate geçti ve 1/2 Eylül 1922 gecesi Gediz şosesi üzerinden çekilmeye devam etti. 1 Eylül 1922 akşamı Mürettep Süvari Tümeni keşif kolları İnönü güney sırtlarındaki Yunan yancı kuvvetleriyle temas halinde bulunmakta idi. 1. Tümen ve Meclis Muhafız Taburu, Kütahya'dan yürüyüşe devam ederek gece Bardakçı-Akpınar bölgesine gelerek geceyi burada geçirdi.³⁵⁵ Porsuk kuzeyinde bulunan 5. Piyade Alayı'nın 3. Taburundan 1 Eylül 1922 saat 03.00'de alınan raporda; *"Karşısında düşman kalmadığı ve keşif kollarını Kütahya istikametine doğru ileri sürdüğünü"* bildiriyordu. Bu başarıdan sonra Kolordu komutanı, Meclis Muhafız Taburunu 1. Tümene bağladı.³⁵⁶

Bir taarruz harekâtı yapılabilmesi için taarruz eden tarafın savunana karşı 1/3 oranında güçlü olması gerekirdi. Büyük Taarruz öncesi ise tüm yapılanlara rağmen ancak Yunan kuvvetlerine denk bir kuvvet oluşturulabildi. Yunan tarafının üstünlüğü makineli tüfek ve uçak sayısında iken Türk kuvvetlerinin süvari sayısı bakımından üstünlüğü vardı. Taarruz, baskın ve takip harekâtlarında süvarinin üstünlüğünü çok iyi bilen Mustafa Kemal Paşa, harekât öncesi güçlü süvari birliklerinin hazırlanması emrini verdi. Başta at olmak üzere eyer, başlık, nal vb. malzemenin ihtiyacı yüzde yüz giderilemedi, kılıç ve mızrak ihtiyacı,

³⁵⁵ Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi Büyük Taarruzda Takip Harekâtı, s. 28-29; Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı'nın Kuruluşunun 50. Yılı, s. 22.

³⁵⁶ Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi Büyük Taarruzda Takip Harekâtı, s. 28-30.

ikamelerle karşılanabildi ve eğitim eksikliğinin giderilmesi için her türlü tedbir alındı. Konya Ilgın'da açılan binicilik okulu marifetiyle tüm kolordunun en iyi şekilde eğitimini sağladı.³⁵⁷

26 Ağustos 1922'de başlayan ve 9 Eylül günü Yunan'ın denize dökülmesi ile sonuçlanan bu Türk zaferi, Türk Devleti'ni dünya devletlerine tescil ettirdi.³⁵⁸ Türk ordusunun taarruz ve takip harekâtındaki kayıpları şöyleydi;

*“547 subay, 13.829 erdi. Bunlardan 146 subay, 2397 er şehit 378 subay 9477 er yaralı, 2 subay ile 55 er esir düşmüşlerdi. 21 subay ve 1900 er hastalanarak hastanelere yatırılmıştı. Kesin sonuç alınacak surette hazırlanmış olan Büyük Taarruz üstün bir azim ve maharetle sevk ve idare edilmiş, bozguna uğratan Yunan ordusu denize kadar ara verilmeden takip edilerek yok edilmiştir.”*³⁵⁹

e. Dersim Harekâtı

Muhafız Alayı, 1937 yılında yapılan Dersim Harekâtına da katıldı ve bu bölgedeki silah toplama işleminde birliklere yardımcı oldu. Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan Tunceli (Dersim); doğusunda Bingöl, batısında Malatya, kuzeyinde Erzincan, Kuzeydoğusunda Erzurum, güneyinde Elazığ illeri arasında kalan küçük bir vilâyetti.³⁶⁰ Dersim bölgesi coğrafi konumu ve sosyal yapısı itibarıyla yüzyıllardan beri merkezi otoriteye sorun teşkil ederdi. Dersim olaylarının birden çok sebebi vardı ve kökenleri çok eskiye dayanırdı.³⁶¹ Osmanlı Dönemi'nde, Milli Mücadele sırasında ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında hep sorun oluşturmuş olan Dersim, sürekli gündemde idi fakat kesin bir çözüme kavuşturulamadı.³⁶² Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasıyla birlikte Dersim'deki “yarı özerk” yapı tasfiye edilmek istenmişti. Başarının istenilen düzeyde sağlanabilmesi için önce birçok yönüyle ve en ince ayrıntısına kadar Dersim'in sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını tahlil etme ve buna göre yeni taktik ve strateji geliştirme projesi benimsendi. Bu çerçevede çeşitli çalışmalar sürdürüldü.³⁶³ Dersim'de yoğun bir feodal yaşam tarzı ve aşiret sistemi vardı. Devlet güçleri;

³⁵⁷ Rıdvan Bal, **a.g.e.**, s. 154.

³⁵⁸ Nuri Köstüklü, a.g.m., s. 180.

³⁵⁹ **Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi Büyük Taarruzda Takip Harekâtı**, s. 292-293.

³⁶⁰ İbrahim Yılmaz Çelik, “Dersim Sancağının Kurulmasından Sonra Karşılaşılan Güçlükler ve Dersim Sancağı ile İlgili Bu Dönemde Yazılan Raporlar 1875-1918, **OTAM**, S. 28, Ankara 2010, s. 164.

³⁶¹ Suat Akgül, “Cumhuriyet Dönemine Kadar Dersim Sorunu”, **OTAM**, S. 4, Ankara 1993, s. 22.

³⁶² Necmi Günel, **Dersim İsyanı**, Paraf Yayınları, İstanbul 2010, s. 89.

³⁶³ Cafer Demir, **Osmanlı ve Cumhuriyet Döneminde Dersim**, Elazığ 2009, s. 71.

aşiret liderlerinin, şeyhlerin, ağaların ve seyitlerin nüfuzunu kırmak için topyekûn bir mücadeleye girişti ve devleti Dersim'e getirecek yollar, köprüler yapılmaya çalışıldı.³⁶⁴

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ve Cumhuriyet Dönemi'nde Dersim'i esas almış birçok rapor oluşturuldu. Raporların hemen hepsinde öncelikle ağa, bey ve seyitlerin bölgeden uzaklaştırılması ve egemenliklerinin kırılmasının yanında silahların toplatılması, okullaşma ve eğitimin önemi ortak tespitler olarak görülmekteydi. Bölge halkının dağıtılması ve Türk nüfusunun buraya yerleştirilmesi önerileri de raporlarda yer almaktaydı. İsmet İnönü ve Umum Müfettişi Abidin Özmen'in raporlarında özellikle Türkleşmek birinci çözüm olarak sunulurken; Kâzım Karabekir'in raporlarında olaylar askeri mantıkla bir asayiş meselesi olarak görülmekteydi. Dersim meselesinde Türkleştirmek ve ekonomik sebeplere değinen İbrahim Tali Bey de Dersim meselesinin Kâzım Karabekir gibi güçlü bir askeri harekâtla çözülebileceğini düşünüyordu.³⁶⁵ 1937 Dersim Harekâtı, 1926'dan itibaren adım adım tasarlanarak geliştirilen bir harekâttı.³⁶⁶

Dersim İsyanı'nın nedenlerini iç ve dış nedenler diye ikiye ayırabiliriz. İç nedenler de genel olarak feodal yapı, şeyhlik, dini ve kültürel yapı etkiliydi. Geçmişte ortaya çıkmış isyanlar gibi 1937 yılında baş gösteren Dersim İsyanı'nda da aşiret yönetimi ve sosyal yapı çok etkiliydi.³⁶⁷ Bölgeye gönderilen memur ve idareciler halkın dilini bilmiyordu. Halkı anlamadıkları için halkla iletişim kuramıyordu. Memur ve halk arasındaki bu güvensizlik ve yabancılık idarenin de halkın da en büyük problemiydi. Bu durumda devreye ağa ve seyitler girerdi. Çünkü onlar genelde Türkçe bilirdi ve okuma yazma bildikleri için halk ile devlet arasında köprü olurdu. Menfaatler üzerine kurulan bu tip ilişkiler adalet mekanizmasını da etkiliyordu.³⁶⁸

Dersim İsyanı'nın nedenleri arasında Kürtçülük faktörünü de sayabiliriz. 1937-1938 Dersim İsyanı, Koçgiri, Şeyh Sait ve Ağrı isyanlarının çıkışını ve gelişmesini etkileyen ortak noktalardan birisi Kürtçülük faktörüydü. Bu 4 isyanı da yabancı devletlerin kışkırttığı ve yönlendirdiği görülmekteydi.³⁶⁹ 1927 yılında Kürt ve Ermeni siyasi liderlerinin çabası sonucu Kürt Milli Genel Kurultayı yapılarak bu kurultayda Hoybun örgütünün temeli atıldı. Bu örgütün amacı Kürdistan'ın bağımsızlığını sağlamaktı. 1937 Dersim İsyanı'nın çıkmasındaki

³⁶⁴ Tuğba Doğan, "Arşiv Belgelerine Göre 1937-1938 Dersim İsyanı", **History Studies**, S. 1, C. 4, 2012, s. 159.

³⁶⁵ Mahmut Akyürekli, "Dersim Sorunu 1937-1938", Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010, s. 94.

³⁶⁶ Mahmut Akyürekli, a.g.t., s. 101.

³⁶⁷ Necmi Günel, **a.g.e.**, s. 90.

³⁶⁸ Mahmut Akyürekli, a.g.t., s. 54.

³⁶⁹ Necmi Günel, **a.g.e.**, s. 98.

en büyük etmenlerden birisi Kürt-Ermeni dostluğuna dayalı Hoybun örgütü idi.³⁷⁰ Kürtçe “*benlik*” anlamına gelen Hoybun, Şeyh Sait İsyanı’ndan sonra Türkiye’den Suriye, İran ve Irak’a kaçan Kürt aydınları tarafından 1927’de Lübnan’da kuruldu.³⁷¹ 1839 Tanzimat Fermanı’yla başlayan II. Meşrutiyet ile devam eden Âdem-i merkeziyetçi yönetim ve arkasından Cumhuriyetin ulus-devlet hedefi için feodaliteye açtığı savaş aşiret reisi, ağa, seyit ve dedeleri rahatsız etmekte, saltanat ve menfaatleri zarar görenler devlete karşı bir tutum içine girmektedir. Bölgeyi Türkleştirmek isteyen devlet idarecileri için bu kaçırılmayacak bir fırsattı ve bunlar bölgeyi 1937-1938 olaylarına götüren birincil sebeplerdi. Ekonomi, derebeyi, inanç ve etnik köken, yanlış yönetim, idare-i maslahatçılık, mahalli yöneticilerin çıkarları için aşiretler arası taraf tutma, parçala böl mantığıyla yönetme düşüncesi, ağalarla anlaşarak cahil halkı birbirine kırdırma vakaları Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar devam eden ikincil sebepler olarak sıralanabilirdi.³⁷² Dersim olaylarını incelerken olayları tek bir açıdan bakarak sonuca varmak mümkün olmadığı gibi tam manasıyla doğru bir yargıya da ulaştırmaz. Dersim İsyanı’nın sebepleri incelenirken şu iki ana noktadan bakmak daha gerçekçi olur:

-Seyit Rıza kimliğinde vücut bulan feodal yapı ve bunun tarihi süreç içerisinde oluşan özellikleri, otoritesi, yönetim biçimi, hâkimiyeti, yaşam şekli.

-Cumhuriyetin buraya getirmeye çalıştığı merkezi otorite ve tek ulus yaratma projesi.³⁷³

Dış etkenlere ise İngiltere, Fransa, İtalya, Rusya gibi devletlerin Doğu Anadolu’daki çıkarları gösterilebilirdi.³⁷⁴ Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu ilk yıllarından beri zaman zaman bir “*Kürt Sorunu*” ile karşı karşıya kaldı veya bırakıldı. Bu sorun 1925’te Şeyh Sait, 1930’da Ağrı ve 1937’de Dersim ayaklanmaları biçiminde patlak verdi. Bu isyanlarda dış devletlerin büyük etkisi vardı. ABD Kürt isyanlarını İngilizler yoluyla desteklemekteydi. İngiltere Kürt sorunu ile ilgilenen ülkelerden biriydi.³⁷⁵ Fransızlar, Musul meselesinde İngilizlerin Şeyh Sait İsyanı’nı çıkararak Türkiye’yi güç durumda bırakıp isteklerini kabul ettirdikleri gibi kendileri de Hatay sorununda Türk hükümetini güç duruma düşürüp Hatay isteklerinden vazgeçirmeğe uğraştı. Fransızlar bu amaçla Hatay meselesinde Türkiye’nin başına bir problem olarak çıkan 1937 Dersim Olayları’na büyük ölçüde katıldı.³⁷⁶ Rusların geçmişten itibaren gelen sıcak

³⁷⁰ Necmi Günel, **a.g.e.**, s. 102.

³⁷¹ Yalçın Doğan, **Savrunlar Dersim 1937-1938 Hatta 1939**, İstanbul 2012, s. 74.

³⁷² Mahmut Akyürekli, a.g.t., s. 106.

³⁷³ Mahmut Akyürekli, a.g.t., s. 99.

³⁷⁴ Necmi Günel, **a.g.e.**, s. 90.

³⁷⁵ Suat Akgül, **Yakın Tarihimizde Dersim İsyancıları ve Gerçekler**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1992, s. 28.

³⁷⁶ Necmi Günel, **a.g.e.**, s. 116.

denizlere inme politikası Cumhuriyet Dönemi'nde de etkili oldu. Kürt ve Ermeni çalışmalarına destek olmayı Ortadoğu politikasının temeli yaptı.³⁷⁷ Bu devletlerin yanı sıra Ermeniler de Dersim İsyanı'nda etkili oldu.³⁷⁸

Dersim ile ilgili hazırlanan raporlar incelendikten sonra Dersim'in ıslah edilebilmesi için birtakım yasal düzenlemeler yapılmaya çalışıldı. Bunun için 14 Haziran 1934'te Mecburi İskân Kanunu, 25 Aralık 1935'de Tunceli Kanunu, 4 Ocak 1936 Tunceli adıyla bir il teşkil edilmesi hakkında kanun çıkarıldı. Bu kanunla bölgede bayındırlık çalışmalarına başlandı ve bölge halkının ölüm, doğum, evlenme gibi nüfus işlemlerini yaptırmamaktan doğan cezaları ve suçluluk halleri kaldırıldı.³⁷⁹ 1935 yılında İsmet Paşa, bazı tetkik ve incelemelerde bulunmak için Dersim seyahatine çıktı. 25 Aralık 1935 tarihinde "*Tunceli Vilayetine İdaresi Hakkında Kanun*" adını taşıyan yasa ile "*Dersim*" ismi "*Tunceli*" olarak değiştirildi. Kanun 2 Ocak 1936'da Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi.³⁸⁰ Bu kanunla birlikte Dersim'in adı Tunceli olarak değiştirildi ve 6 Ocak 1936'da 1. Genel Müfettişlik kapsamında bulunan Elazığ, Tunceli, Erzincan ve Bingöl'ü içeren Elazığ merkezli 4. Genel Müfettişlik kuruldu. Dersim bu kanunla 4'nolu bölge adı ile "*Yasak Bölge*" ilan edildi. Bölgeye giriş çıkışlar özel izne tabi tutuldu. Kanunda zikredilen 4. Ordu Müfettişliği'ne 10 Ocak 1936 yılında vali ve komutan olarak 8. Kolordu Komutanı Korgeneral Hüseyin Abdullah Alpdoğan getirildi. Tunceli Vilayeti Teşkilî Kanunu yürürlüğe girdikten bir yıl iki ay yirmi gün sonra 1937 olayları başladı.³⁸¹

4. Umum Müfettişi Hüseyin Abdullah Alpdoğan ilk iş olarak yol yapımına önem verdi ve Pertek Köprüsü ve Gülüşükür Köprüsü'nü yaptırdı. Pertek-Hozat yolunu işlevsel hale getirmek için Singeç Köprüsü'nün inşaatına, Ovacıkta ise kışla ve hükümet konağı inşaatına başlandı. Dersim'in Amutka, Kahmut Karaoğlan, Sin, Haydaran, Danzig ve Pah gibi stratejik merkezleri bucak yapıldı ve bu bucaklara karakol inşaatına başlandı. Mamikan (Mameki) Köyü'nün adı Tunceli olarak değiştirilerek Tunceli Vilayeti ve 4. Genel Müfettişlik Komuta Merkezi, daha sonra ise tedip ve tenkil harekâtının sevk, idare ve komuta merkezi oldu.³⁸² 4. Genel Müfettişlik 1936 yılında aşiretlerin silahlarını teslim etmeleri yönünde bildiri yayınladı. Silahlarını teslim edenlere ceza ertelemesine gidileceğinin duyurulması ile aşiretlerin bir

³⁷⁷ Necmi Günel, **a.g.e.**, s. 118.

³⁷⁸ Necmi Günel, **a.g.e.**, s. 130.

³⁷⁹ Mahmut Goloğlu, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Tek Partili Cumhuriyet (1931-1938)**, C. II, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009, s. 265.

³⁸⁰ Esra S. Değerli, "Amerikan Basınında Doğu İsyanları 1925-1938", **Akademik Bakış**, S. 6, C. 3, 2010, s. 99; Mahmut Akyürekli, **a.g.t.**, s. 103.

³⁸¹ Mahmut Akyürekli, **a.g.t.**, s. 105.

³⁸² Mahmut Akyürekli, **a.g.t.**, s. 107.

kısmı buna uyarak silahlarını teslim etti. Adli kayıtlara geçen 3.700 suçludan 2.000 tanesi silahlarını teslim edince ciddi bir başarı elde edildi.³⁸³

Devletin bu çalışmalarından hoşlanmayan ve devlet yandaşlığı düşüncesine mesafeli duran Seyit Rıza hem ağa hem de seyit olması nedeniyle bölgenin tek hâkimi konumundaydı.³⁸⁴ Yukarı Abbasuşağı Reisi Seyit Rıza, Haydaran, Yusufan, Demenan aşiretleri reisiyle bir toplantı yaparak isyana karar verdi. İsyân Seyit Rıza önderliğinde askere gitmek ve vergi vermek istemeyen diğer aşiretler tarafından desteklenen yaklaşık 6.000 kişilik bir grup tarafından 21-22 Mart 1937 gecesi Harçık Köprüsü'nün yıkılması, köprü ile Kahnut Bucağı arasındaki telefon hattının kesilmesi ve bölge askeriyesine düzenlenen saldırı ile başladı.³⁸⁵ Köprü'nün yıkılması ve telefon hattının tahrip edilmesi eylemleri hükümet gündeminde sıcaklığını korurken 26/27 Mart 1937 gecesi Sin Jandarma Karakolu'yla, Sin Bucağı arasında haberleşmeyi sağlayan telefon hattı tahrip edildi ve aynı gece Sin Jandarma Karakolu'na da silahlı baskın düzenlendi. Başta asayiş ve güvenlik sorunları olmak üzere birçok bakımdan bölgeden sorumlu olan 4. Umum Müfettişlik, Harçık Deresi/Darboğaz üzerindeki tahta köprü'nün yıkılması ve Sin Jandarma Karakolu'nun basılması olayı sonrasında detaylı bir rapor hazırlayarak hükümete sundu. 4. Umum Müfettişlik bu tür baskın olaylarının artacağı ve Dersim geneline yayılacağı yönünde elde ettiği istihbarata dayanarak o zamana kadar Dersim bölgesinde alınan askeri önlemleri yeterli görmeyerek yeni birtakım askeri önlemler alınması yönünde görüş ve önerilerde bulundu.³⁸⁶ Genelkurmay Başkanlığı 7 uçaklık ek bir bölüğü Elazığ'a göndererek 4. Genel Müfettişlik emrine verdi.³⁸⁷ Başlangıçta 25-30 bin kişi civarında olan isyancı aşiretler gittikçe güç kaybetti. Bunda hükümet kuvvetlerinin bastırma hareketindeki başarısının yanında uçaklarında büyük caydırıcı özelliği vardı.³⁸⁸ Seyit Rıza'nın etkisiz hale getirilmesine yönelik olarak yürütülen en önemli faaliyet 6 Haziran tarihinde Kızıldağ'ın işgal edilerek evinin Sabiha Gökçen'in kullandığı uçakla bombalanmasıydı.³⁸⁹ Hava harekâtları ara ara devam ederek muhalif aşiretleri psikolojik baskı altında tutarken karakollara ve askeri birliklere saldırılar da kesilmedi. Doğu Anadolu'nun birçok ilinden sevk edilen kuvvetlere ek olarak Ankara'dan Muhafız Alayı da bölgeye intikal

³⁸³ Mahmut Akyürekli, a.g.t., s. 108.

³⁸⁴ Tuğba Doğan, a.g.m., s. 160.

³⁸⁵ Necmi Günel, **a.g.e.**, s. 95.

³⁸⁶ Cafer Demir, **a.g.e.**, s. 212.

³⁸⁷ Mahmut Akyürekli, a.g.t., s. 108.

³⁸⁸ Suat Akgül, **a.g.e.**, s. 130.

³⁸⁹ Suat Akgül, **a.g.e.**, s. 131.

ettirilip harekât başlatıldı.³⁹⁰ Bu kuvvetlere Nazimiye-Keçiseken-Sin-Karaoğlan-hattına süratle varmak vazifesi verildi ve büyük kahramanlık gösteren kıtalar suçlu ve silah topladı.³⁹¹

4. Genel Müfettişlik askeri hazırlıklarını artırırken; Muhafız Alayı'nın Mayıs 1937'de Elâzığ'dan hareketle Pertek'e gitmelerini 62. Alay ile topçu taburunun Pertek Kasabası civarında, Muhafız Alayı'nın ise Pertek Köprüsü kuzeyinde ve Hozat yolunun iki tarafında ordugâha girmeleri ilgili komutanlıklara emredildi.³⁹² İsyân bölgesine giden Muhafız Alayı, 13 Mayıs 1937'de Sarısaltık-Karaoğlan hattını tutarak asi Abbas ve Bahtiyar aşiretlerinin Koç Aşireti ile olan irtibatını kesti. Bu aşiret bölgesinde yaptığı harekâtla bölgenin halkını sükûnete getirdi ve isyanın büyümesine mani oldu.³⁹³

7 Haziran'da 4. Genel Müfettişi Abdullah Alpdoğan, 17. Tümen Komutanı Kemal Ergüden, Muhafız Alay Komutanı İsmail Hakkı Tekçe, 62. Alay Komutanı Şemseddin, Jandarma Alay Komutanı Cevdet Beyaz dağda bir toplantı yaptı. Toplantıda asilerin elinde olan bölgelerin ele geçirilmesi planı hazırlandı ve komutanlar aynı gün Hozat'a ertesi günde Elazığ'a geçti. Bu süre içinde asi kuvvetler üzerine ciddi bir hareket yapılmadığı gibi isyancılarında henüz büyük bir ölçüde bir baskını olmadı. Yalnız kıtalardan çıkarılan gözetleme ve keşif müfrezelerine ve hareket halinde olan ikmal kollarına 5-10 veya 30-40 kişilik asi gruplar saldırılarda bulundu. Muhafız ve Seyyar Jandarma alaylarının takip ve tenkil maksadıyla yaptığı müşterek hareketlerden de ciddi bir sonuç alınamadı.³⁹⁴ Sincik Dağı'nda Bahtiyar Aşireti'ne mensup isyancılara karşı 14 Haziran 1937'de yaptığı muvaffakiyetli baskı neticesinde onları perişan bir halde imha etti.

23 Haziran 1937'ye kadar Sincik Dağı bölgesinde kalan Muhafız Alayı Abbas ve Bahtiyar aşiretlerini takip etti. Muhafız Alayı Müfrezeleri bu bölgede gece-gündüz çalışarak çok sayıda silah topladı. Muhafız Alayı asilerin karargâh haline getirdikleri Pukir Dağı'na diğer iki alayla birlikte taarruz etti. Kuvvetle müdafaa edilen bu çok sarp ve arızalı yalçın kayalıklara çıkarak Pukir Dağı'ndaki isyancılarla mücadeleye girişti. 20 Temmuz 1937'de Muhafız Alayı, Munzur suyunu tutarak asileri Munzur suyu ile Munzur Dağları arasındaki kayalık araziye sıkıştırdı. 20 Temmuz 1937'de çıkılmaz diye ün salan 2890 rakımlı Bujik Dağı'nı işgal ederek asileri bir kere daha dağıttı ve müteakip günlerde bu bölgeden 1800'den fazla silah topladı. Muhafız Alayı yaptığı bu harekâttan başka yerli ahalden de istifade ederek bazı mühim elebaşlarını yakalamaya ve eritmeye muvaffak oldu. Böylece birkaç aşiretin isyan

³⁹⁰ Mahmut Akyürekli, a.g.t., s. 109.

³⁹¹ Naşit Hakkı Uluğ, **Tunceli Medeniyete Açılıyor**, Kaynak Yayınları, İstanbul 2007, s. 185.

³⁹² Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, **Türkiye Cumhuriyeti'nde Ayaklanmalar (1924-1938)**, Gnkur. Basımevi, Ankara 1972, s. 391.

³⁹³ **Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı'nın Kuruluşunun 50. Yılı**, s. 22.

³⁹⁴ Suat Akgül, a.g.e., s. 131.

teşebbüslerini sonuçsuz bıraktı. Aldığı vazifeyi muvaffakiyetle başardığından komutanlarının tebrik ve takdirleri ile taltif olunan Muhafız Alayı, 18 Ekim 1937’de Ankara’daki garnizonuna döndü.³⁹⁵

1937 Dersim İsyanı’na Dersim’deki 56 aşiretten sadece 6 aşiret katıldı. Seyit Rıza ve arkadaşlarının bütün çabalarına rağmen devlete karşı silaha sarılan sadece Abbasan, Hayderan, Demenan, Kureyşan, Bahtiyaran, Yusufan aşiretleriydi.³⁹⁶ Askeri harekâtlarla ilgili bütün hazırlıkların tamamlanması üzerine yer yer çatışmaların sürdüğü Dersim’e 22 Haziran 1937 sabahından itibaren saldırı başlatıldı. Bu çatışmalar sırasında her iki taraf da ağır kayıplar verdi.³⁹⁷ Seyit Rıza ile en son 16-17 Ağustos gecesi Bahtiyar mıntıkasında Birdo bölgesinde çatışmaya girildi ise de yakalanamadı. Oğlu Şeyh Hasan, Seyit Rıza’nın ikinci eşi Bese ve üç torunu bu çatışmada öldürüldü. Bu çatışmadan sonra hedef direnişin kalesi Tujik Dağı idi. Hava saldırılarıyla Tujik Dağı ve eteklerindeki vadilerdeki açık alanlar bombalandı ve mağaraların ağızları kapatılarak içeriye gaz verilmek suretiyle bu sığınma yerleri yaşanmaz hale getirildi. Fakat Seyit Rıza yine bulunamadı. Oğlu Şeyh Hasan’ı çatışmalarda kaybetti diğer oğlu Şah Hüseyin de yakalandı. Ağustosta Bahtiyar aşireti reisi Şahin’inde öldürüldüğü haberini alan Seyit Rıza Tujik Dağının güneyindeki mağaralarda bir süre saklandı. Bu bölgeye de harekât başlayınca 10 Eylül 1937’de Erzincan 5. Jandarma Bölük Komutanlığına bağlı bir karakola teslim oldu.³⁹⁸

Harekâta temizlik ve silah toplama şeklinde devam edildi. Silah toplama işlemi ekimin ilk haftasında tamamlandı. Ekim ayı ortalarında Seyit Rıza Erzincan’dan Elazığ’a götürüldü ve diğer Dersimli aşiret mensuplarıyla birlikte toplam 58 kişi askeri mahkemede Dersimi isyana teşvikten ve bu isyana katılmaktan dolayı yargılandı. 14 kişi beraat etti. Seyit Rıza’da dâhil 7 kişi idama, 37 kişi ağır hapis cezalarına mahkûm edildi. 18 Kasım’da Seyit Rıza ve diğer altı kişi Elazığ Buğday Meydanı’nda şafakla birlikte idam edildi. İdam edilen diğer kişiler Seyit Rıza’nın oğlu Şah Hüseyin, Kamer Ağa’nın oğlu Yusufanlı Fındık, Şeyhan Reisi Use Seydi, Demenan Reisi Cebrail veya oğlu Kureşanlı Hasan ve Haydaranlı Kamer ağalardı. Bu idamlarla birlikte 1937 Dersim Harekâtı resmen sona erdi.³⁹⁹

Dersim Harekâtı’na katılan 4. Genel Müfettişli’ğinin kuvveti genel olarak; 122 subay, 36 askeri memur, 4.683 er, 234 gayri muharip er, 828 hayvan, 545 çeşitli araba, 259 çeşitli motorlu araç, 4.323 tüfek, 261 hafif makineli tüfek, 32 ağır makineli tüfek, 12 dağ topu ve

³⁹⁵ **Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı’nın Kuruluşunun 50. Yılı**, s. 22.

³⁹⁶ Mahmut Akyürekli, a.g.t., s. 110.

³⁹⁷ Cafer Demir, **a.g.e.**, s. 221.

³⁹⁸ Mahmut Akyürekli, a.g.t., s. 112.

³⁹⁹ Mahmut Akyürekli, a.g.t., s. 114.

709.965 tüfek mermisinden ibaretti. Ayrıca Milli Savunma Bakanlığı'nın 4 Mayıs 1937'de 4. Genel Mfettişliğe verdiği emirde Muhafız Alayı'nın usta erleri ve yalnız süvari bölüğü ve bir dağ bataryasının Ankara'dan trenle Elzığ'a hareket ettirileceği bildirilmekteydi. Bu emrin tatbikatında 4. Genel Müfettişlik 7 Mayıs 1937'de verdiği emirde 6 Mayıs 1937 günü Muhafız Alayı'nın Elzığ'a geldiğini bildirmekteydi. Böylece diğer askeri birliklerin yanında Muhafız Alayı'nın da 4. Genel Müfettişlik birliklerine katılması zerine 4. Genel Müfettişliği'nin emrine giren birliklerin kuvveti şu şekilde oldu; 310 subay, 8.313 muharip ve gayri muharip er, 1422 hayvan, 16 at arabası, 63 kamyon, 14 zırhlı keşif aracı, 6.705 piyade tüfeği, 411 hafif makineli tüfek, 74 ağır makineli tüfek, 176 tabanca, 28 dağ topu, 1.501.120 piyade mermisi, 1.684 topçu mermisinden oluşmaktaydı.⁴⁰⁰

Milli Müdafaa Vekili Kzım zalp, Başveklet Yüksek Makamı'na 12 Mayıs 1937'de Atatürk'ten telefonla telakki ettiğim emirde Dersim Harekti'ndan sonra Dersim'de bulunan Muhafız Alayı'nın orada işi bittikten sonra geri dönmesinin münasip olacağı ve bu alayın doğrudan doğruya manevra meydanına getirilerek manevrada vazife verilmesinin ayrıca bir tertibat olacağı beyan buyurulduğunu yazdı. Bunun için lazım gelen tertibatın alınması gerekli yerlere emir buyuruldu.⁴⁰¹ Muhafız Alayı ile ilgili olarak Mustafa Kemal Atatürk, Celal Bayar'a Dersim'deki Muhafız Alayı'nın manevra meydanına nakli, alelade bir kıtanın bir yerden diğer bir yere şimendiferle adi nakil mahiyetinde olmaması gerektiği, bir muharebe sahasından diğer bir muharebe sahasına nakli mahiyetinde olması gerektiğini belirtti.⁴⁰²

Dersim'de başlayan bu harekt önemli olduğu için harekta katılan kara ve hava birliklerine mensup er ile sabit ve seyyar jandarma erlerine, 1776 sayılı kanuna göre kuvvetli tayin verilmesi Genelkurmay Başkanlığı'nca teklif edildi. Bu hususun İcra Vekilleri Heyeti'nce bir karara varılması için maliyeye tevdi buyurulan Milli Müdafaa Vekleti'nin 12 Mayıs 1937 tarihli ve 7216 sayılı tezkeresi tetkik edildi. Seferde ve sefer maiyetinde mühim harekt ile büyük manevralarda askeriyede olacak zararlardan dolayı askere kuvvetli tayin verileceği ve harektın sefer maiyetinde mühim harekt olduğunun Genelkurmay Başkanlığı'nın teklifi zerine İcra Vekilleri Heyeti'nce tayin edileceği 1776 sayılı kanunun birinci ve ikinci maddelerinde karara varılması istendi.⁴⁰³ Dersim Harekti sırasında Muhafız Alayı'nın ihtiyaçları karşılanmak üzere Maliye Vekleti bütçesinden 20.000 liranın tahsis ve sarfına izin verilmesi Milli Müdafaa Vekilliği'nin teklifi üzerine 4248 sayılı tezkeresiyle İcra

⁴⁰⁰ Türkiye Cumhuriyeti'nde Ayaklanmalar (1924-1938), s. 388-390.

⁴⁰¹ BCA, 030.10.111.745.18.

⁴⁰² BCA, 490.01.1137.146.4.

⁴⁰³ BCA, 030.10.111.745.5.

Vekilleri Heyeti tarafından kabul edildi.⁴⁰⁴ İkinci Ordu Manevrasına katılacak olan Muhafız Alayı birliklerinin 3 Ekim 1937 akşamı Elazığ'a gelerek 4 Ekim 1937 sabahı trene binmeğe hazır olacakları 4. Umum Müfettişliği tarafından bildirildi. Bu birliklerin Mustafa Kemal Atatürk'ün buyruğuna göre manevra sahasına trenle nakilleri Genelkurmay Başkanlığı tarafından temin edileceği, Milli Müdafaa Vekili Kâzım Özalp tarafından Başvekâlet Yüksek Makamına gönderildi.⁴⁰⁵

1937 Dersim Harekâtı sona erdikten sonra 1937 sonbaharında hükümet değişti. İsmet İnönü Hükümeti yerine Celal Bayar Hükümeti görev aldı. Yeni Başbakan Celal Bayar Meclis'te yaptığı konuşmada Dersim'i kesin bir şekilde tasfiye etmek için devletin bir tedip harekâtı yapacağını ve ordumuzun Dersim bölgesinde umumi bir tarama hareketiyle bu meseleyi kökünden söküp atacağını söyledi.⁴⁰⁶ 1938'in ilk olayı 2 Ocak'ta meydana geldi. Tunceli bölgesinde asker kaçaklarını toplamakla görevli sabit jandarma müfrezesinden 7 jandarma eri, Kör Abbas, Keçel ve Baluşağı aşiretlerine mensup kişilerce Maksut Uşağı Köyü'nde pusuya düşürülerek öldürüldü. Ayrıca Mercan Deresi'ne inen aşiret mensupları Mercan Karakolu'nu da basarak 2 jandarma erini daha öldürdü.⁴⁰⁷ Bu iki olay kayıtlara "*Maksut ve Mercan Deresi Olayları*" olarak geçti. Bunun üzerine Genelkurmay Başkanlığı 21 Mart 1938'de "*Bu yıl hazirandan itibaren Tunceli'de geri kalan tenkil ve silah toplama harekâtı yapılması hükümet tarafından karar altına alınmıştır*" diye bir bildiri yayınladı.⁴⁰⁸

Hükümet tarafından alınan karara göre 5.000 kişi Tunceli'den çıkarılıp başka yerlere yerleştirilecek, yasak bölgelerin sınırları tespit edilecek, bu bölgeden yararlanma şartları düzenlenecek, yol köprü, kışla, okul ve hükümet konaklarının inşasına devam edilecekti.⁴⁰⁹ Hükümet bölgenin kalkınması, işsizliğin önlenmesi ve halkın aydınlatılıp merkezi yönetime ısındırılabilmesi için değişik alanlarda bir yatırım ve imar hareketine girişti. Bu amaçla Tunceli için bütçeden 4 milyon lira gibi o yıllar için çok yüksek sayılacak bir ödenek ayrıldı ve Tunceli için yeni bir Maarif Programının hazırlanmasına başlandı. Alınan bu önlemler Dersim sorununun çözümü için yapılması gereken çok yönlü ve gerçekçi bir yönelme demektir.⁴¹⁰

12 Haziran 1938'de başlayan harekât iki aşamalıydı. Birinci aşamada 4. Umum Müfettişlik emrindeki birlikler tedip ve tenkile devam edecekti ve yapılacak harekât üç

⁴⁰⁴ BCA, 030.18.01.02.38.60.11.

⁴⁰⁵ BCA, 030.10.88.582.5.

⁴⁰⁶ Mahmut Akyürekli, a.g.t., s. 115.

⁴⁰⁷ Suat Akgül, a.g.e., s. 149.

⁴⁰⁸ Cafer Demir, a.g.e., s. 231.

⁴⁰⁹ Mahmut Akyürekli, a.g.t., s. 116.

⁴¹⁰ Şerafettin Turan, a.g.e., s. 198.

safhadan oluşacaktı. Mercan Deresi birinci, Merho Deresi ikinci, Kalan Deresi üçüncü safhayı oluşturuyordu. İkinci aşamada 5 Ağustos'tan itibaren 4. Umum Müfettişlik emrindeki birliklerin hareketine son verilecek, 8 Ağustos itibariyle 3. Ordu görevi devralacak 10 Ağustos'ta harekât başlayacaktı. 3. Ordu manevra durumundaki birlikleriyle arama ve tarama yaparak tenkile devam edecekti. Her bölgeye aynı anda girilecek, girilmedik köy, inilmedik dere, bakılmadık mağara ve ağaç kovuğu bırakılmayacak şehirde genel arama ve tarama yapılacaktı. Harekât 26 Ağustos'tan önce bitirilecekti. Bu plan çerçevesinde harekât uygulamaya konuldu.⁴¹¹ 14 Haziran 1938'de 4. Umum Müfettişliği, Muhafız Takımı'nı 70 mevcutla Pertek Köprüsü'nün korunması için gönderdi.⁴¹²

4. Umum Müfettişliği'nin yürüttüğü tedip ve tenkil 21 Haziran'da uçaklarla başlayan hava harekâtı 24 Haziran'a kadar aralıksız sürdürüldü. Uçaklarla Zazaca ve Kürtçe yazılı bildirimler atılarak halk teslim olmaya ikna edilmeye çalışıldı. 12-16 Temmuz'da en büyük direnme noktası olan Laç Deresi'ndeki direnme kırılarak 22-23 Temmuz'da mağaralarda saklananlara karşı tahrip kalıpları uygulandı ve Hayderan bölgesi hariç direniş kırıldı. 21 Temmuz'da İçişleri Bakanlığı batıya 7.000 kişinin sürülmesine ek olarak olaylara fiilen katılanların dışında fikren katılanlarında tutuklanıp hapsedilmesine karar verdi. 24 Temmuz'dan sonra harekât tamamen Hayderan bölgesine kaydırıldı ve 5 Ağustos'a kadar devam etti. Resmi makamlarca verilen bilgilerde 1 Ağustos itibariyle 4. Umum Müfettişliği birlikleri tarafından yapılan harekâta ordunun zayıyatı şöyleydi; 104 er şehit, 12 subay ve 162 er yaralıydı. 7 Ağustos akşamı 4. Umum Müfettişliği birlikleri verilen görevi bitirerek toplanma bölgelerine intikal etti. 8 Ağustos itibariyle 3. Ordu manevra durumu aldı ve 10 Ağustos ile 31 Ağustos arasında 3. Ordu birlikleri genel bir arama taramaya girdi. Bu harekât aynı zamanda 4. Umum Müfettişliği tarafından yapılan tedip ve tenkilin devamıydı. Bu tarihler arasında Dersim'in her tarafında aynı anda başlatılan ve amacı girilmemiş hiçbir yer bırakmamak olan genel bir operasyon yapıldı. 3. Ordunun tarama faaliyetleri 16 Eylül 1938'e kadar devam etti. Bu aşamada tarama bölgelerinde ölü veya diri olarak 7.954 kişi ele geçirildi. Böylece 2 yıl süren "*Tunceli Tedip ve Tenkil Harekâtı*" sona erdi. Harekât sonrası yasak bölgelerin içinden ve dışından 7 bin kişinin aşiret reisleri, kolbaşılar, seyitlerin aileleri batı illerine nakledilerek zorunlu iskâna tabi tutuldu.⁴¹³

Başvekâlet Başkanlığı tarafından 28 Temmuz 1938'de toplanan malumata göre Dersim için aşağıdaki hususlar düşünüldü.

⁴¹¹ Mahmut Akyürekli, a.g.t., s. 118.

⁴¹² **Türkiye Cumhuriyeti'nde Ayaklanmalar (1924-1938)**, s. 423.

⁴¹³ Mahmut Akyürekli, a.g.t., s. 120.

-Tunceli’de yapılacak olan ordu manevrasının birinci aşamasında yapılan taramada yasak ilan edilecek olan bölgelerin halkı memleketin çeşitli yerlerine gönderilecekti. Bu sayı önce 2.000 kişi olarak tespit edilmişken daha sonra 7.000 kişiye çıkarıldı. 5.000 kişilik yeni bir tevzi listesi Dâhiliye, Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekilliklerince tanzim edilecekti. Bu listeden 1.500 kişinin aşağıdaki merkezlerde iskân edilmeleri yerinde olacaktı.⁴¹⁴

<u>Müessesenin ismi</u>	<u>Bulunduğu yer</u>	<u>Mürettep nüfus</u>
Kâğıt fabrikası	İzmit	50
Kükürt madeni	Keçiborlu	50
Demir ve çelik fabrikası	Karabük	250
Kömür madenleri	Zonguldak	600
Krom madeni	Fethiye	300
Demir madeni	Divriği	250

Toplam 1500 kişi.

-Nakledilecek diğer kişiler ve ailelerin nakil ve iskân işlerini Dâhiliye, Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekillikleri tanzim ve idare edeceklerdi. İsyana katılanlar tevkif edilerek mahkemeye sevk edilecek ve önceden mahkûm olup halen firarda bulunanlar için hüküm icra edilecekti. Bunların isim listeleri 4. Umum Müfettişliği tarafından hazırlanarak harekâtın önce ordu müfettişliğine verilecekti.⁴¹⁵

-Askeri mükellefiyetini yapmayanlar askere alınacak ve hizmetini bitirdikten sonra ait oldukları iskân mıntıklarına sevk olunacaklardı.

-Tunceli bölgesinde silah toplamaya devam edilecekti.

-İskân bakımından yasak bölge ilan edilecek bölgelerden birinci yasak bölge Karacakale, Kürk, Hinzoriye, Darboğaz garbı, Seyithan-Kırmızı Dağ bala hattı, Haçili Deresi ağzı, Bali Mezrası, Seyit Rıza’nın evi, Munzur Suyu, Anakomu, Harcı Dağı ve Darcı Dağı Karacakale arasındaki bala hattıydı.

-İkinci yasak bölge ise Hozat, Garp ve Çemişgezek, Şimal ve Munzur silsilesi cenubundaki Koç ve Samlıların bulunduğu bölge olup bu bölgenin sınırları 4. Umum Müfettişliği tarafından tespit edilerek bildirilecekti.⁴¹⁶

-Yasak ilan edilen bölgelerin muhafazası için kuvvet oluşturulması ve bunlar için kışla ve karakollar yapılması lazımdı. Tüm bunların yapılması için lazım gelen paranın tespit edilerek tedarik ve temin olunacağı 27 Temmuz 1938’de Milli Müdafaa Vekâleti’ne,

⁴¹⁴ BCA, 030.10.111.748.1.

⁴¹⁵ BCA, 030.10.111.748.1.

⁴¹⁶ BCA, 030.10.111.748.1.

Dâhiliye, Maliye, İktisat, Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâletlerine ve Genelkurmay Başkanlığı'na yazıldı.⁴¹⁷

1938 Harekâtı esnasında ve onu müteakip yalnız Tunceli halkından 15.000 kişi, Erzincan ili halkından 3.000 kişi batıya aktarıldı.⁴¹⁸ Mart 1937'de başlayan Tedip ve Tenkil Harekâtı 1938'de batıya gönderilecek ailelerin Elazığ'dan trenlerle gönderilmeleri ile son buldu. 1937 Tenkil ve 1938 Tedip Harekâtıyla 4. Umum Müfettişlik belgelerinde 13.160 ölü, 118. 18 kişi sürgün olarak raporlara yansıdı.⁴¹⁹ 1947 affı ile Dersim halkının büyük bir kısmı ata toprağına geri döndü.⁴²⁰

⁴¹⁷ BCA, 030.10.111.748.1.

⁴¹⁸ Tuba Akekmekçi - Muazzez Pervan, **Dersim Harekâtı ve Cumhuriyet Bürokrasisi 1936-1950**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2011, s. 25 (XXV).

⁴¹⁹ Mahmut Akyürekli, a.g.t., s. 122.

⁴²⁰ Mahmut Akyürekli, a.g.t., s. 123.

SONUÇ

Dünya’da çağlara damga vuran nadir insanlar vardır. Kuşkusuz bu insanlar varlıklarını sözlerle değil insanlığa, ulusuna, hatta dünya uluslarına yararlı olarak sürdürmüşlerdir. Böylesine önemli kişilerin güvenliğinin sağlanması da büyük önem taşımaktadır. Bundan ötürü çevrelerinde bunların güvenliğinden sorumlu özel birlikler oluşturulmuştur. Ölümünden sonra bile insanların umut ve ilham kaynağı olmaya devam eden, bütün dünyanın takdirini kazanmış ve uluslara örnek olmuş Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kurucusu ve ilk Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk’te bu büyük insanlardan birisidir. Bu nedenle dünyadaki pek çok lider gibi Mustafa Kemal Atatürk’ün de güvenliğini sağlayan özel bir birlik oluşturulmuştur.

Bu çalışmada Mustafa Kemal Atatürk’ün koruma birliği olan Muhafız Alayı’nın kuruluş süreci ile bu birliğe komutanlık yapmış olan Topal Osman Ağa ve İsmail Hakkı Tekçe hakkında bilgiler verilmiştir. Mustafa Kemal Paşa’nın güvenliği denilince akla gelen en önemli iki isim Topal Osman Ağa ve İsmail Hakkı Tekçe’dir. Karadeniz Bölgesi’nde Rumlara karşı çete savaşlarında etkin rol oynayan Topal Osman Ağa, Mustafa Kemal Paşa’nın isteği üzerine Ankara’ya gelip Muhafız Alayı komutanlığı yapmıştır. İsmail Hakkı Tekçe ise Doğu Anadolu’da Ruslara karşı gerçekleştirilen mücadelelerde önemli başarılar elde etmiştir. Bu başarılarından ötürü Mustafa Kemal Paşa’ya Refakat Subayı olarak gönderilmiş ardından düzenli bir Muhafız Birliği kurarak komutanlığını üstlenmiştir. Mustafa Kemal Atatürk’ün vefatından sonra Cumhurbaşkanı İsmet İnönü döneminde de Muhafız Alayı Komutanlığı görevine devam eden İsmail Hakkı Tekçe 1951 yılında emekli olmuştur.

Muhafız Taburu, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk’ün korunması görevi ile birlikte Kurtuluş Savaşı Dönemi’nde de etkin rol oynamıştır. Muhafız Taburu, Batı Cephesi Komutanlığı emrinde II. İnönü Savaşı’na, Sakarya Meydan Savaşı’nın tüm aşamalarına ve 1. Ordu Komutanlığı emrinde Büyük Taarruza katılmıştır. Bunlarla birlikte 1937’de Doğu Anadolu’da devletin otoritesini sarsmak için çıkarılan ayaklanmaların bastırılması amacıyla yapılan Dersim Harekâtı’na da katılmıştır ve isyanın bastırılmasında ve bölge halkından silah toplanmasında etkili olmuştur.

Mustafa Kemal Atatürk’ü korumak amacıyla 1920 yılında takım büyüklüğünde kurulan Muhafız Kıtâatı, Mustafa Kemal Atatürk’ün vefatından sonrada Türkiye Cumhuriyeti’nin Cumhurbaşkanı’na koruma görevine devam etmiştir. 1953 yılında Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı’na dönüştürülen Muhafız Alayı varlığını 2016 yılına kadar sürdürmüştür.

EKLER

EK 1: Büyük Millet Meclisi Muhafız Taburu Kadrosu

برونک مجلسی محافظ طابورق فادر و مسدر .

ممبر	نمبر	کوهچوک ضابطان						ضابطان				ماتورب	ضابطان	[Red Box]		
		ملاوسه	باشچاوه معاروف	باشچاوه	باشچاوه	باشچاوه	باشچاوه	باشچاوه	باشچاوه	باشچاوه	باشچاوه					
	I															طابور قومانده
	I															طابور يادوق
	III															صحنه
	III															اعاشه
	III															دئانه نقيره
	II															حاجه
	I															برنج يادوق
	I															اگجه يادوق
	I															اوججه يادوق
	I															در دجه حاکمه [مستقله]
۷۷	۷۷	۱۸۷	۹	۷۷	۱۸	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	سايه

نظامه: ضابطان بر دجه ملاوسه . توره اوله يادوق .

EK 3: Muhafız Birinci Alay Birinci Taburu Tüfek ve Cinsleri

GNKUR TASE ARSIV		تفاهات	
A	B	نوع	مقدار
6/3962		جریس پوتہ -	۵۶۰۷
9		جریس پوتہ -	۴۱۱۶۲
5-3		جریس پوتہ -	۷۰۴۰۴
		جریس پوتہ -	۱۴۴۱۱۷
		جریس پوتہ -	۱۱۹۸۵
		جریس پوتہ -	۱۴۰۱۹
		جریس پوتہ -	۱۱۶۱۷۵
		جریس پوتہ -	۹۹۰۴۰
		جریس پوتہ -	۱۶۵۷۵۹
		جریس پوتہ -	۹۱۴۴۶
		جریس پوتہ -	۱۹۴۶۶
		جریس پوتہ -	۴۱۹۶۴
		جریس پوتہ -	۱۴۹۸۴۰
		جریس پوتہ -	۱۵۷۱۱۴
		کیول	۶۶
		جریس پوتہ -	۱۷۰۴۹۹
		قورپوچی پوتہ -	۴۷۶۴۲
		نت نفاہ سورس پوتہ -	۱۱۰۴۱۵
		نت نفاہ سورس پوتہ -	۱۲۴۶۱۱
		نت نفاہ سورس پوتہ -	۴۱۴۷۴
		نت نفاہ سورس پوتہ -	۱۶۵۰۴۹
		کیول	۲
		تفاهات	۱۲۱۴۴۴
		نت نفاہ سورس پوتہ -	۴۶۲۲۱۷
		جریس پوتہ -	۴۵۱۰۷۲
		جریس پوتہ -	۱۲۶۹۵۱
		جریس پوتہ -	۴۶۰۹۰۱
		جریس پوتہ -	۴۵۹۰۶۴
		کیول	۲
		تفاهات	۱۶
		آؤقار	۲
		کیول	۲
		جریس پوتہ -	۴۶

حفظ ریجی لایہ نیبی طاہورہ
بائے اشد ایطہ
۶/۴/۲۰۰۶ ط.م.

EK 4: Muhafız Kıtaatı'nın Müstakil Bir Tuğay Olması Hakkında Bir Belge

01010434

T. C.
Genelkurmay Başkanlığı
II. Şube
Sayı: 12627

ANKARA
2 Ocak 1936

U	IV-14-12
F	61-1
	5

Cumur Bşk. genel sekreterliğine

Muhafız kıt'alarının müstakil bir tuğay haline konulması hakkında Gnkur.Bşk.nı mareşalin düşünce ve emirlerini aşağıda arz ederim :

1-Muhafız kıt'alarının müstakil bir tuğay haline konulması uygun görülmüştür.

2-Bu tuğay aynı zamanda bu yıl içinde Ankaraya getirilecek olan harbiye okulu ile her yıl Ankarada yapılmakta olan küçük komuta kurslarının talim ve tatbikatlarında numune kıt'ası olur.

3-Bu maksada yaramak üzere muhtelif sınıf ve silahdan mürekkep olması icabeden tuğay için hazırlanan kuruluş bağıdır.Kırmızı ile işaret edilen kıt'alar halen mevcut muhafız alayı ve merbut kıt'alarile bu yıl Ankaraya gelecek olan harbiye okulunun iki suvari bölüğüdür.

Yeniden ilavesi icap eden teşikiller yeşil işaretli ;

Müstakil bir tuğay karargahı,
P.A.için bir P.top takımı ,
Bir Sv.A. karargahı,
Bir Sv.Ag.Mt.takımı,
Bir topcu Tb.Kh.,
İki sahra Bt.si,
Bir Mu.Tk.,
Bir is.Tk.mindan ibarettir.

Cevaplarda şubenin ismi, tarih ve numaralarının yazılması lazımdır.

01010434-1

T. C.
Genelkurmay Başkanlığı
II. Şube
Sayı:

ANKARA
/ /193

U	IV-14-2
F	61-1
	5-1

4-Bu tuğaya bir motosiklet takımı ,bir zırhlı otomobil takımı (2 zırhlı oto.);bir tank takımı (2 tank) dan mürekkep bir motörlü Bl. güş ilavesi şayanı arzudur.

5-Bu tuğaydan seferde çekirdek olarak istifade edileceğinden yeniden kurulacak kıt'aların silah ve malzemesi seferi silah ve malzemedden verilmek suretiyle M.M.B.ca temin olunabilir.

6-Sırası geldiği zaman tuğay komutanlarının tabi buldukları esaslara göre büyük komuta kursuna iştirak ettirilmek üzere muhafız kıt'alar K.nin vekâleten bu tuğaya tayinide uygun görülmüştür;saygılarımı sunarım.

Gnkur.ikinci Bşk.
Korg.

işigi

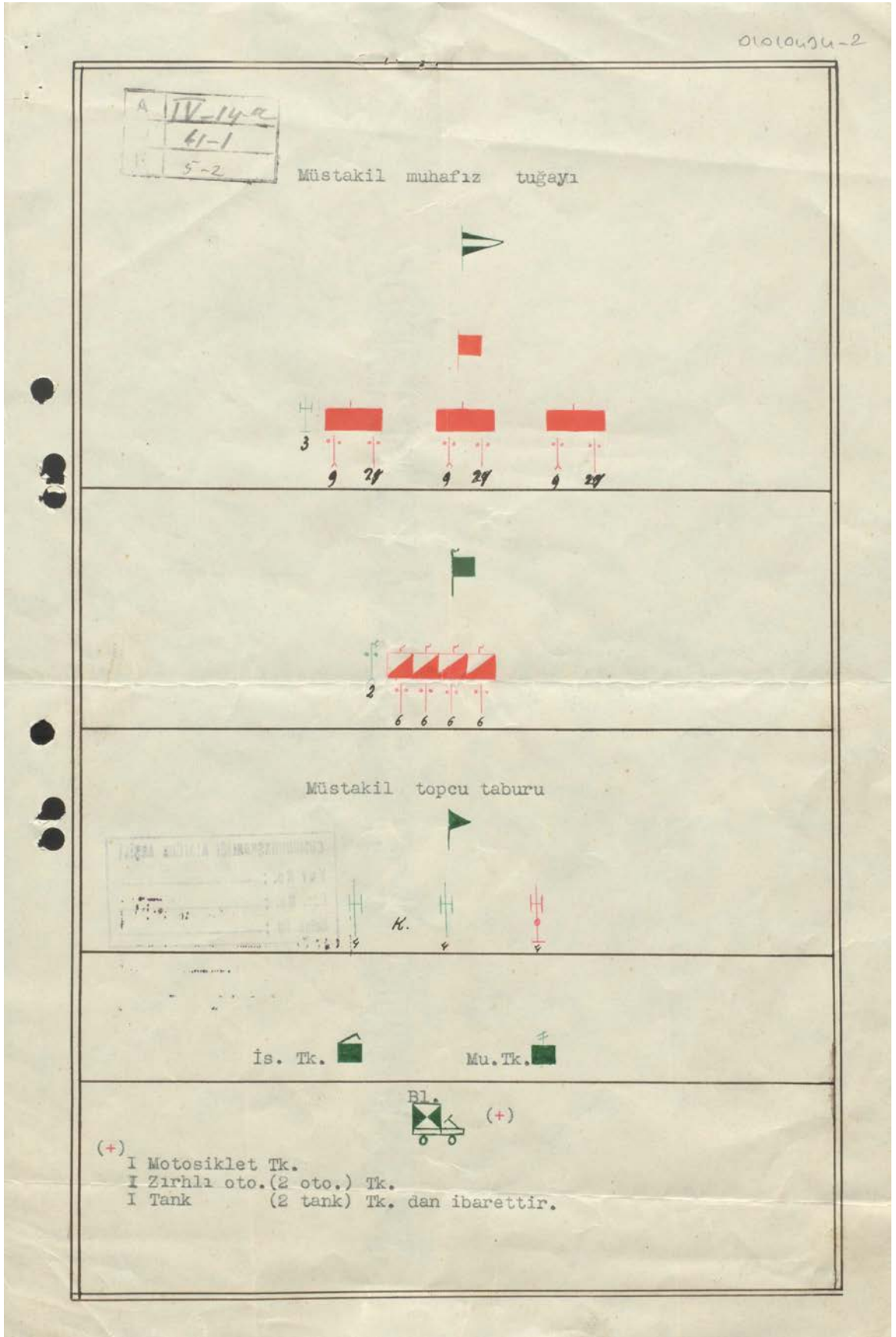
Ali Gündüç

T.C. RIYASETİCÜMHUR
EVRAKI

3/2228

Cevaplarda şubenin ismi, tarih ve numaralarının yazılması lâzımdır.

EK 4: Devamı

EK 5: 1937 Dersim Harekâtında Düşünülen Yasak Bölge Haritası

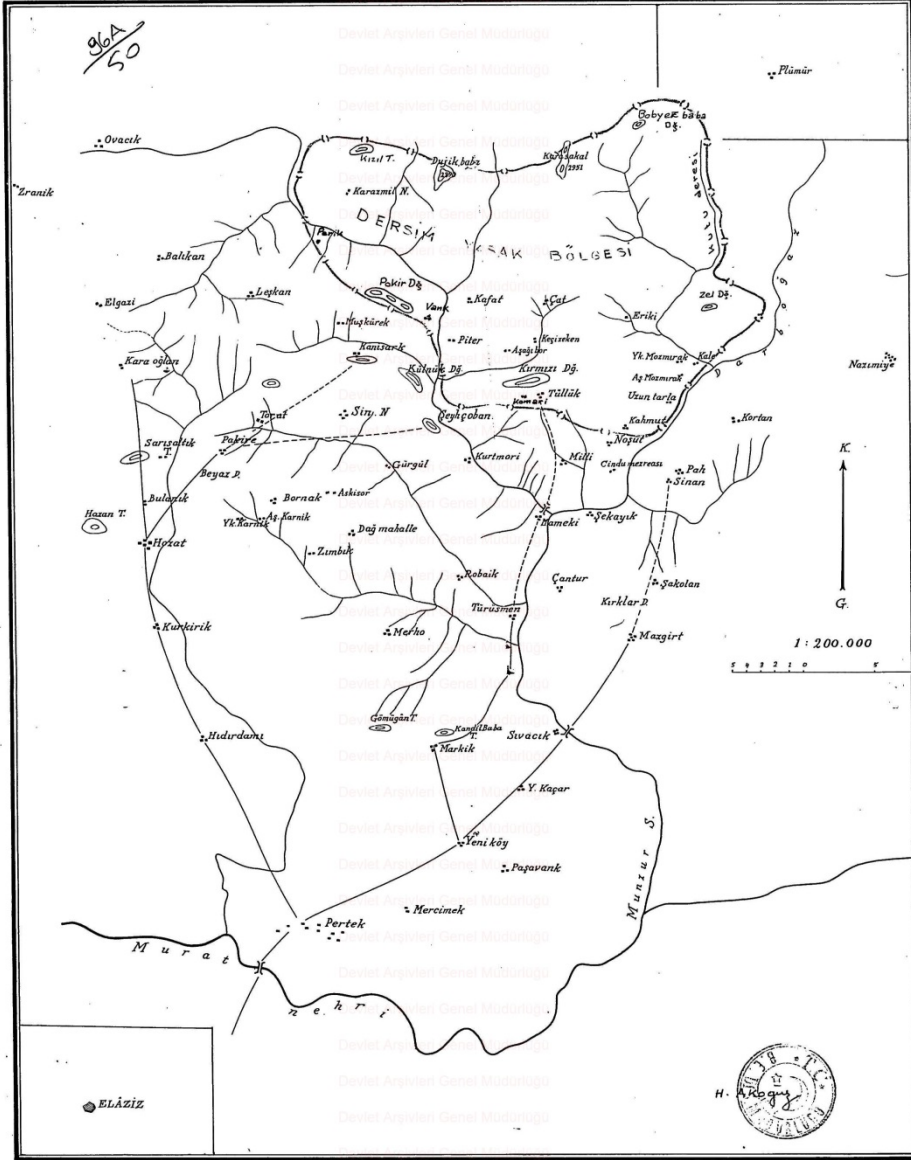

T. C.
ŞARH KANUNU
CUMHURİYET ARSIVU

1937 Dersim harekâtı

Tunceli Vilayetinde düşünülen Yasak Bölge

8 Nömr. 7-7404 8

09
106

030 10 110 742 6

KAYNAKÇA

Arşiv belgeleri:

ATASE Arşivi: Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi

BCA: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

Cumhurbaşkanlığı Arşivi

Araştırma ve İncelemeler:

ATATÜRK, Kemal, **Nutuk 1919-1927**, Yay. Haz. Zeynep Korkmaz, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005.

ALKAN, Necmettin - ÜÇÜNCÜ, Uğur, **Ali Şükrü Bey Hürriyet Uğruna 39 Yıl**, Melisa Basımevi, İstanbul 2015.

AYDOĞAN, Erdal, **Samsun'dan Erzurum'a Mustafa Kemal**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2000.

ALPASLAN, Teoman, **Öncü Kuvvaci Gazi Milis Yarbay Topal Osman Ağa**, Kamer Yayınları, İstanbul 2014.

ALTAY, Fahrettin, **İstiklal Harbimizde Süvari Kolordusu**, İnsel Kitabevi, İstanbul 1974.

AKBAL, İsmail, **Cumhuriyet'in Karanlık Yılları Derin Cinayetler**, Timaş Yayınları, İstanbul 2014.

AKBAL, İsmail, "Komitacı Eylemlerin Son Temsilcisi İsmail Hakkı Tekçe ve Faaliyetleri", **CTAD**, Yıl. 7, S. 13, Bahar 2011.

AKGÜL, Suat, **Yakın Tarihimize Dersim İsyanları ve Gerçekler**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1992.

AYBARS, Ergün, **İstiklal Mahkemeleri (1920-1927)**, C. I-II, Cumhuriyet Matbaası Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir 1988.

AKEKMEKÇİ, Tuba, - PERVAN, Muazzez, **Dersim Harekâtı ve Cumhuriyet Bürokrasisi (1936-1950)**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2011.

AKYÜREKLİ, Mahmut, “Dersim Sorunu (1937-1938)”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010.

AKGÜL, Suat, “Cumhuriyet Dönemine Kadar Dersim Sorunu”, **OTAM**, S. 4, Ankara 1993.

BAL, Rıdvan, **Türk Süvari Tarihi**, Ankara 2013.

BALSEVEN, Ali Vedat, “Türkiye’de Yaverlik Kurumu ve Atatürk’ün Yaverleri”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Milliyet Yayınları, C. 16, İstanbul.

BORAK, Sadi, **İktidar Koltuğundan İdam Sehпасına (Yakın Tarihimize Siyasi Cinayetler ve İdamlar)**, İstanbul Kitabevi, İstanbul 1962.

BOZOK, Salih - BOZOK, Cemil S. **Hep Atatürk’ün Yanında (Baba-Oğul Bozok’lardan Anılar)**, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1994.

CEBESOY, Ali Fuat, **Siyasi Hatıralar Büyük Zaferden Lozan’a Lozan’dan Cumhuriyet’e**, Yay. Haz. Osman Selim Kocahanoğlu, Temel Yayınları, C. I-II, İstanbul 2011.

CEBESOY, Ali Fuat, **Milli Mücadele Hatıraları**, İstanbul 1953.

Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı’nın Kuruluşunun 50. Yılı 18 Temmuz 1920-1970, Türk Matbaacılık, Ankara 1972.

Cumhurbaşkanlığı Tarihi 1923-2005, Cumhurbaşkanlığı Yayını, Ankara 2005.

COŞAR, Ömer Sami, **Mustafa Kemal'in Muhafızı Osman Ağa (Topal Osman)**, Harman Yayınları, Ankara 1971.

ÇİÇEK, Seyfullah, **Kurtuluş Savaşı'nın Efsane Kahramanı Milis P. Yarbay Topal Osman (Osman Ağa)**, Arı Sanat Yayınları, İstanbul 2011.

ÇOKER, Fahri, **Türk Parlamento Tarihi (Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem)**, C. 3, TBMM Vakfı Yayını, 2001.

ÇAPA, Mesut, "Milli Mücadele'de Doğu Karadeniz", **Türkler**, C. 16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

DEMİR, Cafer, **Osmanlı ve Cumhuriyet Döneminde Dersim**, Elazığ 2009.

DOĞAN, Yalçın, **Savrulanlar Dersim 1937-1938 Hatta 1939**, İstanbul 2012.

DOĞAN, Tuğba, "Arşiv Belgelerine Göre 1937-1938 Dersim İsyanı", **History Studies**, S. 1, C. 4, 2012.

ERDOĞAN, Abdülkerim - GÜNEL, Gökçe, **İstiklal Savaşında Ankara**, Ankara 2007.

GÜRER, Turgut, **Atatürk'ün Yaveri Cevat Abbas Gürer Cepheden Meclise Büyük Önder İle 24 Yıl**, Gürer Yayınları, İstanbul 2006.

GÜRSOY, Ahmet, **Milli Mücadele'de Giresunlular**, Yeşil Giresun Matbaası, Giresun 1994.

GÜRSOY, Ahmet, **Atatürk'ün Muhafızı Osman Ağa (1883-1923)**, Müdafaa-i Hukuk Derneği Giresun Şubesi Yayını 1, Giresun 2004.

GÜNEL, Necmi, **Dersim İsyanı**, Paraf Yayınları, İstanbul 2010.

GÜNGÖR, Selahaddin, **Atatürk'e Kafa Tutanlar**, İstanbul 1955.

GOLOĞLU, Mahmut, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Tek Partili Cumhuriyet (1931-1938)**, C. 2, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009.

GOLOĞLU, Mahmut, **Milli Mücadele Tarihi, Türkiye Cumhuriyeti 1923, C. 5** Başnur Matbaası, Ankara 1971.

GÜVEN, Özbay, **Türkler 'de Spor Kültürü**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1992.

GÜVEN, Özbay, **Atatürk'ün Güreş Sevgisi**, Ankara 1992.

İZ, Mahir, **Yılların İzi**, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003.

KOCATÜRK, Utkan, **Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü**, Ankara 2007.

KARABEKİR, Kâzım, **İstiklal Harbimiz**, C. 2-3, Emre Yayınları, İstanbul 1995.

KARABEKİR, Kâzım, **İstiklal Harbimiz**, C. 2, İstanbul 2008.

KOÇ, Vehbi, **Hayat Hikâyem**, İstanbul 1973.

KANDEMİR, Feridun, **Hatıraları ve Söyleyemedikleri ile Rauf Orbay**, Yakın Tarihimiz Yayınları, İstanbul 1965.

KANDEMİR, Feridun, **Cumhuriyet Devrinde Siyasi Cinayetler**, Ekicigil Tarih Yayınları, İstanbul 1955.

KOCATÜRK, Utkan, **Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü**, Ankara 2007.

KÖSTÜKLÜ, Nuri, "Milli Mücadele'de Batı Cephesi, Savaşlar ve Zaferler", **Türkler**, C. 16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

KILIÇ, Ali, **Atatürk'ün Hususiyetleri**, Sel Yayınları, İstanbul 1955.

KILIÇ, Ali, **Kılıç Ali Hatıralarını Anlatıyor**, Sel Yayınları, İstanbul, 1955.

MENTEŞEOĞLU, Erden, **Yakın Tarihimize Osman Ağa ve Giresunlular**, Yeşil Giresun Matbaası, Giresun 1996.

MALKOÇ, Hamza, "Giresunlu Osman Ağa", Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1994.

Muhafız Alayı Acemi Erleri İçin Talim Ve Terbiye Programı Birinci Ay, Başvekâlet Matbaası, Ankara 1938.

Muhafız Alayı Acemi Erleri İçin Talim Ve Terbiye Programı İkinci Ay, Başvekâlet Matbaası, Ankara 1938.

Muhafız Alayı Acemi Erleri İçin Talim ve Terbiye Programı Üçüncü Ay, Başvekâlet Matbaası, Ankara 1938.

Muhafız Alayı Acemi Erleri İçin Talim ve Terbiye Programı Beşinci Ay, Başvekâlet Matbaası, Ankara 1938.

Muhafız Alayı Zırhlı Vasıta Savan Top Takımı Acemi Devresi Talim ve Terbiye Programı, Başvekâlet Matbaası, Ankara 1938.

Muhafız Alayı Yer Gözcülerinin Talim ve Terbiyesi, Başvekâlet Matbaası, Ankara 1938.

Muhafız Alayı Havacılık Talim ve Terbiyesi, Başvekâlet Matbaası, Ankara 1938.

Muhafız Alayı Habercilerin Talim ve Terbiyesi, Başvekâlet Matbaası, Ankara 1938.

Muhafız Alayı Keşif Kolunun Talim ve Terbiyesi, Başvekâlet Matbaası, Ankara 1938.

ORBAY, Rauf, **Cehennem Değirmeni Siyasi Hatıralarım**, C. 2, Emre Yayınları, İstanbul 2000.

OLGUN, Emel Oruç, “Ali Şükrü Bey Olayı”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2009.

ÖZALP, Kâzım, **Milli Mücadele 1919-1922**, C. 1, TTK Basımevi, Ankara 1971.

PEKER, Nurettin, **İstiklal Savaşı Resim ve Vesikalarla İnebolu-Kastamonu ve Havalisi (Deniz ve Kara Harekâtı ve Hatıralar 1918-1923)**, İstanbul 1955.

SELEK, Sebahattin, **Anadolu İhtilali**, Cem Yayınevi, İstanbul 1976.

SARIBAYRAKTAROĞLU, Mehmet Şakir, **Osman Ağa ve Giresun Uşakları Konuşuyor**, İstanbul 1975.

SARIKOYUNCU, Esra Değerli, “Amerikan Basımında Doğu İsyancıları 1925-1938”, **Akademik Bakış**, S. 6, C. 3, Yaz 2010.

SÜRMEİLİ, Serpil, “Yüzbaşı Mustafa Nazım (Evren) Bey’in Hatıralarında II. İnönü Savaşı ve 5. Kafkas Tümeni ile Dört Gün”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S. 47, Bahar 2001.

ŞAPOLYO, Enver Behnan, **Türk Gazetecilik Tarihi ve Her yönü ile Basın**, Güven Matbaası, Ankara 1969.

TANSEL, Selahattin, **Mondros’tan Mudanya’ya Kadar**, C. 4, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1974.

TANYER, Haz. Turan, **Mekteplilerin İdman Bayramı ve Samsun Posta Tarihi**, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara 2010.

TEKÇE, İsmail Hakkı, **Muhafızı Atatürk’ü Anlatıyor Emekli General İsmail Hakkı Tekçe’nin Anıları**, Yay. Haz. Hasan Pulur, Kaynak Yayınları, İstanbul 2000.

TURAN, Şerafettin, **Türk Devrim Tarihi (Yeni Türkiye'nin Oluşumu 1923-1938 Ulusal Direnişten Türkiye Cumhuriyetine)**, C. 3, Bilgi Yayınları, Ankara 1992.

TOPALLI, Osman Fikret, **Müdafaa-i Hukuk ve İstiklal Harbi Tarihinde Giresun**, Yay. Haz. Veysel Usta, Serander Yayınları, Trabzon 2011.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 1, İçtima Senesi 3, C. 27, TBMM Matbaası, Ankara 1960.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 1, İçtima Senesi 4, C. 28, TBMM Matbaası, Ankara 1961.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 1, İçtima Senesi 4, C. 29, TBMM Matbaası, Ankara 1961.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, C. 46, Yasama yılı 3, 23. Birleşim, 30 Kasım 2000.

Türkiye Cumhuriyetinde Ayaklanmalar (1924-1938), Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, Gnkur. Basımevi, Ankara 1972.

Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi Sakarya Meydan Muharebesi'nden Önceki Olaylar ve Mevzi İlerisindeki Harekât (23 Temmuz-22 Ağustos 1921), C. 2, 5. Kısım, 1. Kitap, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara 1972.

Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi Sakarya Meydan Muharebesi, C. 2, 5. Kısım, 2. Kitap, Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Resmi Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara 1973.

Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi Büyük Taarruzda Takip Harekâtı (31 Ağustos-18 Eylül 1922), C. 2, 6. Kısım, 3. Kitap, Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Resmi Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara 1995.

Türk İstiklal Harbi İdari Faaliyetler (15 Mayıs 1919-2 Kasım 1923), C. VII, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara 1975.

ULUĞ, Naşit Hakkı, **Tunceli Medeniyete Açılıyor**, Kaynak Yayınları, İstanbul 2007.

ULUSU, Mustafa Kemal, **Atatürk'ün Yanı Başında, Çankaya Köşkü Kütüphanecisi Nuri Ulusu'nun Hatıraları**, Doğan Kitap, İstanbul 2008.

UĞUR, Volkan, “Cumhuriyet Dönemi Türk Ordusunda Atlı Spor”, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006.

ÜLKÜMEN, Hamdi, **Hümanist Atatürk**, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1994.

YÜKSEL, Ayhan, **Giresun Tarihinden Sayfalar**, Giresun Valiliği Yayınları, İstanbul 2009.

YİRMİBEŞOĞLU, Sabri, **Askeri ve Siyasi Anılarım**, Kastaş Yayınevi İstanbul 1999.

YURDAKUL, Yurdakul, **Atatürk'ten Hiç Yayınlanmamış Anılar**, (Cemal Kutay'ın Önsözüyle) Truva Yayınları, İstanbul 2009.

YILMAZÇELİK, İbrahim, “Dersim Sancağının Kurulmasından Sonra Karşılaşılan Güçlükler ve Dersim Sancağı ile İlgili Bu Dönemde Yazılan Raporlar (1875-1918)”, **OTAM**, S. 28, Ankara Güz 2010.

Anadolu Haber Editör: Çağdaş Ceyhan, Tasarım: Bahadır Ayhan, “O benim babamdı”, Anadolu Üniversitesi Haftalık İletişim Gazetesi, S. 460, 25 Nisan-1 Mayıs 2008, s. 7. (Fahri Ener'in kızı Güner Ener yaşadıklarını, duyduklarını ve gördüklerini Anadolu Haber'e anlatmıştır.) www.ahaber.anadolu.edu.tr